

BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
LVII
E
16

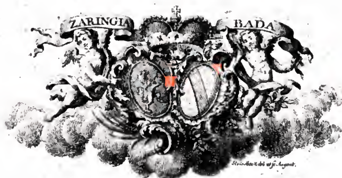
HISTORIA ZARINGO BADENSIS

AUCTOR

IO. DANIEL SCHOEPFLINUS

HISTORIOGRAPHUS FRANCIAE

TOMUS TERTIUS

CAROLSRUHAE

EX OFFICINA MACKLOTIANA

MDCCLXV.

CONSPECTUS
TOMI III.

I.

LIBER V. BADENSIS.

LINEA BERNHARDINA VEL BADA-BADENSIS.

II.

ORDO

TABULARUM GENEALOGICARUM

ORDO

TABULARUM AERI INCISARUM.

HISTORIAE

HISTORIAE
ZARINGO-BADENSIS
LIBER QUINTUS
IN QUO
BERNHARDINA LINEA
SIVE
BADA-BADENSIS.

Tertium Historiæ Badensis, scribendum quod aggredior, Volumen, florentissimæ Gentis duas lineas exponit, quæ ad nostram usque durant ætatem, adeoque Christophorianam omnem absolvit Periodum. **Nexus Histor.**

Introitus. Christophorus, quo potentiorem in Marchia sua Principem Bada non vidit, nimio filiorum suorum inductus amore, Marchiam, quam solus omnem possedit, quam indivisibilem reddere debuerat, tricipitem reddidit. Bicipitem tamen esse fata voluerunt.

Ab eo enim Bernhardus, Philippus, Ernestus, triga filiorum, trium domus Badensis linearum constituti sunt satores.

Sexennio post patrem Philippus, masculæ prolis expers, quum fatis cessisset, ad duas redactus est lineas Badensium sanguis. Utraque continet decem Marchiones regentes.

Prior in Badensem & Rodemacheranam subdividi cœperat; sed Rodemacherana seniori mox in Marchia successit.

Mortuo Carolo II. Durlacensis linea tres alias formaverat, quæ & ipsæ, ad Bada-Badensis exemplum, mox redierunt in unam, quam natu minimus quoque condiderat fratrum.

Binæ hæ superstites lineæ à satoribus suis *Bernhardina* & *Ernestina;* à locis, quæ inhabitaverant, *Bada-Badensis* & *Bada-Durlacensis* vocatæ. Pforzhemium enim regiminis sui sedem Carlus II. cum Durlaco commutavit. Bada Rastadium sedem suam transtulit Ludovicus Wilhelmus, Marchio Bada-Badensis, cujus successores Bada-Rastadienses appellares.

A Bernhardina hac seu Bada-Badensi, quæ senior, ducendum est Historicæ narrationis initium.

ad pag. 3.

L I N E A

PHILIBERTUS n. 22. Jan. 1536. Luther. Relig.
† in prœlio Moncontorienſi 3. Octobr. 1569.
Ux. Mechtildis, Wilhelmi Ducis Bav. filia 1557.
† 1565. d. 2. Oct.

ebr. 1537.
Aug. 1575.
1564.

1. JACOBAEA n. 16. Jan. 1558.
Ux. Joh. Wilhelmi Ducis Julia-
cenſis 1585. capite truncata
A. 1597.

2. PHILIPPUS II. n. 19. Fe
Cathol. Relig. † 17. Jun.
ſponſus Sibyllæ Ducis Will
liacenſis filiæ.

IPPUS
Aug. 1567.
ov. 1620.

3. ANNA MARIA n. 10. Jan. 1562.
Ux. Wilhelmi de Roſenberg 1578.
† 1580.

4. MARIA SALOME n. 1. Fe
Ux. Ludovici Landgr. Leuchte
† 1600.

ES CAROLUS
Eques Melit.
9. in bello
lgico.

ANNA MARIA LUCRETIA
nat. 7. Apr. 1592. † Caſtellauni
A. 1654. d. 12. Sept.

WILHE
TAB.

CAROLUS
Aug. 1598.
26.

1.
CAROLUS WILHELMUS EUGENIUS
natus 1627. Canonicus Colonienſis
† 1666.

1.
LEOPO
†
infans

A

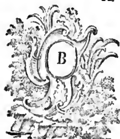
2.
Tres alii
†
infan-
tes.

CAPUT I.

BERNHARDUS III.

A. 1527 - - 1536.

§. I.

Bernhardus, secundo genitus Christophori Marchionis filius, (*a*) A. 1474. d. 7. Oct. lucem aspexit. Educatus est apud Belgas in Maximiliani I. Regis Romanorum aula cum filio ejus Philippo Austriaco, ac bonis litteris imbutus; consortio & amicitia ejus usus constanti. Ernestus Ferreus, Austriae Dux, communis Philippo proavus fuerat atque Bernhardo. Catharina Austriaca, proamita Philippi, fuit avia Bernhardi, qui aetate nonnisi quadriennio Archiducem superavit Philippum. Consanguinitas firmiorem inter eos reddidit amicitiae nexum. Archidux Joannam, Hispanicae Monarchiae heredem, quum duxisset uxorem, Ferdinandum Catholicum & Bernh. III.

(*a*) Jacobus primogenitus, ad ecclesiam transiens, Elector Trevirensis evasit; quem Tom. II. p. 311. exposui.

BERNH. III.

Isabellam socerum socrumque quinquennio post invisurus, magno cum comitatu, per Galliam ad Hispanos iter A. 1501. Novembri mense suscepit.

§. II.

Iter ejus Hispanicum.

Bernhardus noster cum Friderico Palatino, qui dein factus Elector, & cum Henrico Nassovio, aliisque Belgicæ juventutis Principibus in itinere hoc Philippi comites fuere perpetui.

Philippus magnis solemnitatibus ab Hispaniæ Rege & Regina exceptus, eosdem solemni quoque convivio excepit Toleti. In festivitate hac Bernhardus functus est prægustatoris officio. Paulo post Archidux cum uxore Joanna Castiliæ & Arragoniæ regna adivit, à magnatibus & populis ut futuri Principes agnoscerentur.

At Januario mense A. 1503. cum Philippo, qui Principis Hispaniæ nomine appellandus deinceps, Bernhardus in Belgium reversus est. (*b*)

---

b) HUBERTUS THOMAS Leodius *Annal. de Vita Friderici II. Palatini* Lib. II. p. 29. FUGGERUS in *Specul. Austr.* Lib. VI. Cap. 5. p. 1137. PONTUS HEUTERUS *Rerum Austr.* Lib. VI. Cap. 3. p. 140. GERONYMO ZURITA *Historia del Rey Don Fernando Catholico* Tom. V. Lib. IV. Cap. 55. & Lib. V. Cap. 5. FERRERAS *Histoire d'Espagne* Tom. VIII. p. 220.

Bernh. III.

Isabella, Castiliæ Regina, socrus Philippi, anno sequente moriens, Castellani regni solium filiæ suæ Joannæ, quæ in Hispania manserat, generoque Philippo reliquit; qui paulo post & ipse decedens, Carolo filio, sexennali tum puero, amorem suum erga Bernhardum instillavit. Carolus A. 1519. Cæsareum quoque solium conscendens, constanti eum semper prosecutus est amore.

§. III.

Hereditatis paternæ portio.

Debilitas mentis, qua A. 1516. laborare jam cœperat Christophorus Marchio, filios induxit, ut terrarum, testamento patris illis assignaturam, regimen ipsi susciperent. Maximilianus Imperator regimen filiorum eodem anno probavit.

Bernhardo tum suberat Marchica Spanheimensis Comitatus pars; suberant Luxemburgica Dominia, Rodemachera, Reichersperga, Hersspringa, Useldinga, quin & Dominia Puttingen, Ruland, ut & Schœnenbergense Dominium, ab Electore Trevirensi oppigneratum, sed brevi post ab eodem redemptum.

Lites cum Philippo & Rudolpho fratribus.

Ab harum terrarum regimine fratrem Bernhardum, nescio quam ob caussam, circa A. 1519. expulit Philippus, possessionem earum per octennium obtinens. Anno enim 1527. quo mortuus est Christophorus pater, transactio inter hos fratres, Georgio Montisbeliardæ Comite conciliatore, Wormatiæ inita, qua divisio patris, A. 1515. facta, denuo fuit firmata.

BERNH. III.

Bernhardo in terras Philippi, si sine masculo herede decederet, jus quoque servatum. Conventum denique, ut tres fratres viribus conjunctis laborarent, quo Luxemburgici Ducatus Gubernium, à Philippo, patris nomine, huc usque administratum, acciperet Bernhardus. Luxemburgica administratione durante, Benedictinam S. Vitonis (*S. Vannes*) Abbatiam Viroduni A. 1523. Caroli V. Imp. jussu in protectionem suscepit Philippus Austriacus. Cæsarem inter ac Franciscum I. tum fuerunt lites super Rarecurtii dominium, quod ad monachos Vitonianos pertinuerat, cujus supremum dominium ad Galliam pertinere Franciscus contendit. (c)

Inter hæc Bernhardi nostri frater Rudolphus, Custos & Portarius Argentinensis atque Coloniensis Ecclesiarum, ex testamento paterno à fratribus nonnulla repetiit. Intercessit transactio, qua satisfactum Rudolpho, ita tamen, ut & ipse juribus suis quibuscunque in patris, matris, fratrum & sororum hereditatem denuo renunciaverit.

§. IV.

Lites cum Ernesto Durl. de

In fratrum regnantium triga Philippus dotibus animi corporisque præcipuus, præter omnium expectationem mascula sine prole A. 1533. decessit; Bernhardo, Ernestoque fratribus terras

(c) BERTHOLET *Histoire de Luxembourg* Tom. VIII. p. 16.

BERNH. III.

ſuas æquis partibus teſtamento relinquens; quod d. 14. Maji moriturus condidit Mülbergæ. Superior & inferior Marchia Badenſis, dimidia Comitatus Eberſteinii, Dynaſtiarum Lahræ, Malbergæ & Geroldseckii pars, Altenſteig, item Beinheim; bona nempe avita, ut & Mundelshemium, aliaque adquiſita loca Philippinam hereditatem compoſuerant. hereditate Philippi.

Non diſcordes ab initio viſi ſunt fratres heredes. Nummus, ipſo Philippi morientis anno, juſſu eorum percuſſus, jugata Bernhardi & Erneſti capita ſiſtit, cum Epigraphe:

GERMANORUM FRATRUM CONCORDIAE SACRUM. (d)

Philippicarum terrarum adminiſtratio inter fratres fuerat ab initio communis. At anno ſequenti placuit, ut divideretur hereditas. Ludovicus Pacificus, Elector Palatinus, conſtitutus eſt inter fratres conciliator. Præcipui quid ex hereditate hac ſibi deberi Bernhardus, ut primogenitus, contenderat. (e) Examen hujus juris ad ordinarium judicem remiſit Elector; fratrique ſeniori Badam, juniori Pforzhemium, pro Principatus ſede propoſuit. (f) Sed fratribus non placuit Electoris ſententia.

(d) Nummum hunc Tabulæ Badenſium Numiſmatum, quas ſubjungimus, exhibent.

(e) UDALR. ZASIUS Juriſconſ. Friburg. ſuper lites has reſpondit. Vide *Conſilia* ejus Lib. II. Conſ. 20.

(f) Literæ Electoris datæ ſunt Heidelbergæ die Lunæ poſt Lucam Evangel.

BERNH. III.

In ercifcunda inter filios familia apud Germanos vetus confuetudo invaluit; major dividat, eligat minor. (g) Palatinus Elector A. 1535. hanc viam propofuit. At placuit fratribus, fors ut decideret, uter ex illis conftitueret partes: Germanicæ confuetudini fors quoque refpondit, fratri majori partium divifionem attribuens. Bernhardus divifit. (h) At Erneftus aliam partem elegit, quam crediderat frater. (i) Verifimile enim fuit, Rœtelæ, Saufenbergæ, Badevillæ poffefforem terras, quæ ei fuerant propiores, electurum præ ceteris. Unde in divifione à fe inftituta Pforzhemio-Durlacenfem partem, quam ad fe perventuram fperaverat, pleniorem reddiderat Bernhardus. Hanc ipfam tamen præter expectationem fratris elegit Erneftus.

§. V.

Singulorum portiones.

Fertiliffimas Dynaftias ei jam attribuerat pater. Liberam conftitutarum à fratre partium electionem fors ei quoque attribuit; unde meliores terræ Badenfes ad Erneftum, Durlacenfis lineæ conditorem, pervenerunt. Ex Philippina enim hereditate Pforz-

(g) BUDERUS in *Amœnitatibus juris feudalis* Obferv. 22. Germanis dicitur *Chur Recht.*

(h) Joannes Comes Palatinus, lineæ Simmerenfis, in negotio hoc conftitutus fuit arbitrator. Charta divifionis data eft Rodemacheræ d. 13. Aug. 1535.

(i) Res acta Heidelbergæ die S. Bartholomæi.

Pforzhemium, Durlacum, Mulbergam cum pendentibus inde locis, Præfecturam Stein & Remchingen aliaque accepit, easque Hachbergæ, Rœtelæ, Saufenbergæ, Badevillæ terris, quas ex paterna difpofitione jam tenuerat, adjecit.

Ad Bernhardum vero ex Philippi hereditate pervenerunt Bada oppidum cum arce & præfectura; Jus Advocatiæ Monafterii Lichtenthal; Buhla cum præfectura; Steinbach oppidum cum præfectura; Caftrum montanum Iberg, fupra Steinbacum; Stolhofa oppidum cum præfectura; Advocatia Monafterii Schwarzach; Raftadium, Rhinovia, Kuppenhemium oppidum cum Caftro & præfectura; Etlinga oppidum cum Caftro & præfectura, ut & Advocatia Monafterii Albæ Dominorum; Vici Mœrfch, Forchheim, Dachslanden, Beyerten, Bulach, Kreyenwinckel & Stupferich; Harda fuperior ab Etlingæ præfectura ad Rhenum ufque fe extendens; Marchica pars Dynaftiarum Lahr, Malberg & Geroldseck; Gernsbach oppidum cum præfectura pro dimidia parte, cum jure aperturæ Caftri Neo-Eberfteinenfis & jure Advocatiæ Monafteriorum Albæ fœminarum & Reichenbach. His Beinhemium cum præfectura in finiftra Rheni parte acceffit. Divifione A. 1535. d. 13. Aug. facta, hæc obvenerunt Bernhardo.

BERNH. III.

Verum enimvero inter fratres hæc vix fuerant transacta, cum Bernhardus conqueri cœpit, portionem Ernesti ratione redituum nimis præponderare.

Multas post discussiones conventum, ut M D mille maltras frumenti & LII. plaustra (*Fuder*) vini Ernestus fratri seniori ex terris suis, pensionis loco; in supplementum quotannis persolveret. Pensio Bernhardo & successoribus ad Eduardum usque Fortunatum soluta, Westphalica tandem pace sublata est. (*k*)

§. VI.

Novæ fratrum lites intercessione Palatini componuntur.

Neque ita tamen litium finis. Philippus Mulbergæ Castrum ceteris præferens, munitionibus, vallis & fossis fortissimum illud reddere decreverat, sed, antequam opus perficeretur, decessit. Ernestus, cui Castrum obvenit, ex parata pecunia, à Philippo relicta, & ex reditibus, ad id destinatis, ædificationem ejus absolvere voluerat. Bernhardus autem mobilium omnium in partes æquales divisionem flagitavit. Quin & bellica tormenta, quæ in Mulbergæ Castro tum fuerant, omnia in eo relinquenda contendit Ernestus.

(*k*) Artic. IV.

BERNH. III.

Bernhardus contra urſit, ſua ſingulis caſtris reſtituenda eſſe tormenta; quippe quæ belli ruſticani occaſione Mulbergam undique convehi juſſerat Philippus.

Mortuo inter hæc Bernhardo, filiorum ejus Philiberti atque Chriſtophori tutelam Johannes Comes Palatinus Simmerenſis, Princeps doctrinæ & juſtitiæ laude celebris, & Wilhelmus IV. Bavariæ Dux, ſuſceperunt. De inveſtitura tum feudorum & judiciis feudalibus contendit Erneſtus, moribus Germaniæ indiviſibiles eſſe Principatus, & ad ſervandam familiarum dignitatem unum conſtituere corpus; uſusque Germanici eſſe, ut ſenior familiæ pro ſe & agnatis inveſtituras accipiat, feuda conferat, quin & feudalibus præſideat judiciis. Regeſſerunt Bada-Badenſes, jus primogenituræ in utraque linea ſervandum. At in Marchia negant receptum, ut ſenior, ſed ut primogenitus feuda accipiat & conferat, idque exemplo Chriſtophori probare ſtuduerunt.

De his aliisque difficultatibus componendis Ludovicum Electorem denuo interpellaverunt Marchiones, menſe Majo A. 1536. addita lege, ut, conditiones à Palatino propoſitæ intra ſpatium bimeſtre ſi non acceptarentur, Elector ex arbitratore arbiter fieret, interpoſitoque Laudo finem imponeret liti. Promulgatus eſt Electoralis Receſſus die Veneris poſt omnium Sanctorum A. 1536.

Recessus Electoralis summa.

§. VII.

Summa ejus huc redit:

I. Materia de Jure Primogenituræ, quod ursit Bernhardus, ad judicem competentem remittitur.

II. Vetera Badensium terrarum statuta serventur, nihilque in illis fratrum absque consensu mutetur; maneat Marchionatus integer, & *unum corpus;* sicque quoad solum usum divisus, quoad dominium & civilem possessionem communis atque indivisus.

III. Uterque aulicum peculiare sibi constituat Judicium; veteri ordinatione servata.

IV. Peculiarem uterque fratrum habeat monetam, sed Wirtenbergicis compactatis conformem.

V. Uterque de metallifodinis suis & silvis disponat.

VI. Commercia & matrimonia inter subditos Marchionum sint libera.

VII. Reciproca à vectigalibus perstet immunitas.

VIII. Feuda possessor pro se & agnatis accipiat.

IX. Spirensia feuda unus, Weissenburgensia alter fratrum recipiat; vel sorti committatur, amborum quis recipiat investituram.

X. Lis de collatione feudorum, donec transactum, maneat suspensa.

XI. Feuda Castrensia ille, in cujus ditione bona sunt sita, procuret.

XII. Feuda vacantia vel denuo conferantur, vel redituum inter fratres fiat divifio.

XIII. Feuda ecclefiaftica conferantur ab eo, in cujus terris funt fita; fi alibi fita funt, inveftitura inter fratres alternet.

XIV. Documenta communia maneant Badæ in communi cuftodia. Quæ terras fingulorum fratrum refpiciunt, cuique fratri reddantur.

XV. Jusjurandum, ab Officialibus & fubditis præftitum, reciproce remittatur utrisque.

XVI. Lites inter fratres orituræ fecundum vetera pacta dirimantur.

XVII. Jus conductus vel à quolibet in fuis terris, vel in utriusque terris communiter exerceatur.

XVIII. Confiliarios communes retineat Bernardus. Quod fi nolit, in poteftate Ernefti fit eos retinere.

XIX. Vicus *Beurthan* in Bada-Badenfi portione permaneat.

XX. Si alteruter fratrum aliquid ex terris fuis lite amittat, fatisfaciat alter.

XXI. Poftremus hic quinque Receffuum Electoris formam induat Laudi.

§. VIII.

Nova mox lis coram Ludovico Electore Heidelbergæ d. 14. Maji A. 1540. Laudo definita eft; fed à Laudo ad Cameram Im- Reliquarum litium

BERNH. III. compositio.

perii provocavit Erneſtus, eo læſum ſe arbitratus. Per quadraginta fere annos ibi litigatum. Confirmato tandem Heidelbergenſi Laudo in favorem Bada-Badenſium ſub nepotibus Erneſti ac pronepote Bernhardi res fuit deciſa A. 1582.

Præfecturæ Crucenacenſis partem Badenſem, quam Carolus Marchio Friderico I. Palatino Electori oppigneravit, Eliſabetha Palatina, Philippi Electoris filia, Philippo I. Marchioni Badenſi, marito ſuo, attulit in dotem. Mortua Eliſabetha, hujus partis Crucenaci poſſeſſio ad filiam eius Jacobæam, Wilhelmi IV. Bavariæ Ducis conjugem, pervenit. Hujus pignoris reluitio ut quantocius fieret, in teſtamento ſuo ordinavit Philippus. In transactione Lahrenſi A. 1533. Badæ facta, inter fratres conventum, ſi fructuum perceptorum ratione Bernhardus Duciſſæ Bavariæ ſatisfacere teneatur, dimidium quoque pretii ſolvat Erneſtus. Poſt multas contentiones redempta Crucenaci pars penes Bada-Badenſes permanſit.

Chriſtophorus Marchio à Diepoldo, Geroldseckii Dynaſta, Advocatias & vicos varios A. 1482. ſub pacto de retrovendendo comparavit. Geroldseckiana hæc Philippus in portione ſua accepit; quæ, mortuo eo, pervenerunt ad fratres. Gangolfus & Waltherus, Geroldseckii Dynaſtæ, ea redimere voluerunt. Ludovicus, Palatinus Elector, interpoſito arbitrio A. 1535. Badenſes

BERNH. III.

damnavit. Re ad tribunal Imperii Spirenſe delata, Palatini ſententia A. 1538. confirmata & anno ſequenti facta redemtio.

§. IX.

Obitus Bernhardi.

Inter medias has lites Bernhardus A. 1536. d. 29. Junii deceſſit. Luxenburgici Ducatus gubernium haud dubie cauſa fuit, Luxenburgicas Badenſium terras filio ſeniori Bernhardo ut Chriſtophorus adſcriberet.

Rodemachera vicina eſt Bruxellenſi Archiducum aulæ, addictus cui fuerat Bernhardus. In aula hac & in Præfectura Luxenburgica potiorem vitæ ſuæ partem quum transegerit Bernhardus, in rerum Germanicarum theatro rarius eum comparuiſſe non mirum.

Religio.

In religionis negotio Bernhardus Proteſtantibus haud dubie favit. Mortuo enim fratre Philippo, in Romana religione conſtante, ſuperiorem Marchiam Badæ quum accepiſſet heres, in ea quoque plantavit Proteſtantium ſacra.

§. X.

Uxor.

Franciſca, Bernhardi uxor, ex antiqua & perilluſtri Comitum Luxenburgenſium proſapia, quæ Henricum VII. Imperatorem produxerat, originem traxit. Henrici VII. patruus fuerat Waleranus Luxenburgo - Lignei Comitum ſator, (l) à quibus

(l) DU CHESNE *Hiſtoire de la Maiſon de Luxembourg* p. 100. 103.

BERNH. III.

Francisca Badensis recta linea descendit; filia Caroli Luxenburgo-Ligneji Comitis, Picardiae sub Francisco I. Rege praefecti, & Charlottae d'Estouteville, eademque neptis Antonii Comitis Ligneji & Franciscae de Croyaco. (*Croy*). (*m*)

Luxemburgenses hi Comites, principali dignitate conspicui, (*n*) magnas in Belgio opes tenuerunt, (*o*) praecipuis Europae Gentibus necessitudine juncti. Ex eadem stirpe Maria, Franciscae nostrae amita, Francisco Vendomio nupserat, atavo Henrici IV. Galliae Regis. Ejusdem Franciscae ex Antonio fratre nepos Franciscus dignitate Ducis & Paris Galliae ab Henrico III. Rege ornatus, Margaretham Lotharingicam, Ludovicae Franciae Reginae sororem, in matrimonio habuit. (*p*). Belgicam hanc principem (*q*) Franciscam Bernhardus, qui in Belgio diu vixerat, sibi

(*m*) NICOLAS VIGNIER *Hist. des Comtes & Ducs de Luxembourg* Chap. 54. & 55. p. 797. 802. 806. 807. 808.

(*n*) Carolus pater Franciscae in Epitaphio apud VIGNIER. loco alleg. p. 812. Illustrissimus, invictissimusque Princeps & Dominus, Dominus Carolus Luxemburgensis, Comes Lignei, Briennae & Russiaci vocatur.

(*o*) Praeter Comitatus, modo memoratos, dominia Garennes, Espinoy, Warneston, Guistelles, Pougy, Rameru, Pigney, Machaut, Beine, Franciscae pater possedit. VIGNIER. p. 807.

(*p*) VIGNIER. Cap. 60. p. 838. sqq.

(*q*) Francisca in Charta A. 1556. *Princeps Luxemburgensis Comes Russiaci* vocatur.

BERNH. III.

bi A. 1535. despondit, sexagenarius senex; anno sequenti vitam commutaturus cum morte. Tam propinquus tum fuerat lineæ Bada-Badensis interitus. Unus annus Bernhardum cœlibem intercessit & mortuum.

§. XI.

Liberi ex ea fuscepti.

Peperit ei vivo Francisca Philibertum, & mortuo Christophorum posthumum; in quo spes Domus Bada-Badensis recubuit. Philippus enim, Philiberti filius, mascula sine prole decessit.

Franciscæ fata.

Francisca, post mortem Bernhardi, secundas nuptias cum Adolpho, Comite Nassovio Wisbadensi, contraxit, cui filiam peperit Magdalenam, quæ dein Joachimo, Manderscheidio Comiti, nupsit. (*r*). Defuncto A. 1556. Adolpho, Francisca, bis vidua, Useldingam una cum filia sua sibi sedem elegit, ubi A. 1566. die 27. Junii obiit; Neoburgi, in Manderscheidiorum ditione, sex ab Uſeldinga leucis, quem sibi locum delegerat, sepulta.

Concordiæ inter filios servandæ studiosissima fuit, pia & religiosa Princeps; cujus auctoritate pactum divisionis Philibertum inter & Christophorum filios A. 1556. constitutum; quibus illa frequenter ob oculos posuerat patris exemplum; cujus cum fratre Ernesto discordia Domui Badensi fuit valde damnosa.

(*r*) *La Genealogie des Illustres Comtes de Nassau*, ubi de Linea Wisbadensi & Idsteinensi.

BERNH. III. Liberi illegitimi Bernhardi.

Ante matrimonium ſex filios naturales Marchio noſter progenuit, Bernhardum, Philippum, Johannem, Georgium, Caſparum & Melchiorem. Tres poſtremi à ſupremo Bruxellenſi Senatu Caroli V. Imp. juſſu A. 1532. natalibus fuere reſtituti, id quod de Bernhardo & Philippo quoque conſtat. A filiis Bernhardi legitimis Philiberto & Chriſtophoro naturales cum alimenta exigerent, impetravere tandem, ut ſingulis quadraginta floreni annui promitterentur, addita conditione, ut omnibus iuribus, quæ ſibi arrogaverant, renuntiarent; quod ſinguli præſtiterunt.

CAPUT II.

PHILIBERTVS

A. 1536 -- 1569.

§. I.

Philibertus, patre decedente infans, A.1536. die 22. Januarii lucem aspexit. Wilhelmus IV. Bavariae Dux (*a*) & Johannes Junior, (*b*) Comes Palatinus Simmerensis, ei & Christophoro, fratri posthumo, dati sunt tutores. His superadditus fuit Wilhelmus, Ebersteinii Comes, quod Simmerensis tutor Spanheimensem Comitatum cum pupillo communem possederat. Philiberti tutores.

(*a*) Wilhelmi hujus uxor fuerat Maria Jacobea, filia Philippi Marchionis, patrui Philiberti.

(*b*) Johannis hujus uxor fuerat Beatrix, Christophori, Marchionis Badensis, avi Philiberti, filia.

Johannes A. 1556. à tutela dimissus. Eandem annò sequenti deposuit Ebersteinii Comes. Tutores nomine pupilli à Philippo, Basiliensi Episcopo, A. 1542. die 13. Dec. vicum Ose receperunt in feudum. Investitura hæc à Melchiore Episcopo A. 1557. die 6. Sept. repetita est, Philiberto libero à potestate tutorum.

§. II.

Regimen adit.

Augustanis Imperii Comitiis, in quibus Pax Religionis firmata, A. 1555. Philibertus interfuit, (c) qui jam antea Protestantibus liberum in terris suis cultum religionis concesserat; patris imitatus exemplum.

Decimum nonum ætatis annum tum Philibertus agebat. Johannes tutor ejus, annis meritisque gravis, ei Simmeræ significavit, die S. Georgii anni sequentis se depositurum tutelam, quam etiam deposuit. Philibertus regimen adiens, de matrimonio cogitavit. In aula Wilhelmi IV. Bavariæ Ducis, tutoris sui, per triennium vivens, filiæ ejus Mechtildis virtutes miratus, conjugem eam sibi elegit. (d)

Propositum suum matri suæ & consiliariis aperiturus Ulricum Langmantelium, quem ephorum morum nuper habuerat, Februario mense A. 1556. Badam misit Monachio.

(c) CRVSII *Annal. Suev.* Part. III. Lib. 12. Cap. I.

(d) Mechtildis promissa fuerat in matrimonium Philippo Brunsvicensi Principi, qui A. 1553. in pugna ad Sivershusam periit.

§. III.

Ante omnia inducendus erat Christophorus frater, indivisa ut perstaret Marchia superior, ac in potestatem Philiberti tota transiret. Res ex voto successit. Badæ convenere fratres, advenit Francisca mater cum Johanne Simmerensi. Die 23. Aprilis ejusdem anni jurejurando inter fratres ita transactum, ut Marchia Bada-Badensis & Spanheimensis Comitatus portio, ad Badenses spectans, in Philiberti & masculorum, ab eo descendentium, potestate manerent. Luxemburgicas autem terras accepit Christophorus, quas Philibertus administrandas suscepit, ac pro reditibus quotannis 4000. florenos fratri se soluturum promisit, donec aditurus sit regimen. Tum vero Philibertus Christophoro, ad aulam suam constituendam, totidem florenos & trecentas argenti minas suppeditet. Transactio cum fratre.

Useldingam & Pittingam pro vidualitio acceperat mater. Christophoro, usque ad mortem matris, Allenbacum, in ulteriore Spanhemii Comitatu, assignata est sedes; illiusque Præfecturæ attributi sunt reditus.

His ita ordinatis, Marchiam suam regere Philibertus incepit; non sine Cameræ Imperialis præscitu, quæ sedebat tum Spiræ.

Ad nuptiarum solennia extraordinarium pecuniæ subsidium Marchionatus obtulit Philiberto.

§. IV.

Lites de Monast. Herrenalb.

Vix regimen adierat, quum graves ei cum Christophoro, Wirtenbergæ Duce, meritis & virtutibus claro, exortæ sunt lites. Cistercienfis regulæ Monasterium, à Comitibus Eberfteinii institutum, Alba Dominorum, *Herrenalb*, ut & Benedictini ordinis Cœnobium, Reichenbacum, litium harum fuerunt origo. In utroque Advocatiæ jura Eberfteinii atque Badenses, vel ut conditores, vel ut dotatores, ab antiquo exercuerunt. (*e*)

Temporis progressu Albenses, in Wirtenbergico tractu nacti possessiones, Advocatum sibi quoque elegerunt Wirtenbergæ Comitem, cujus dignitas deinceps in Ducalem conversa. Advocatia, inter duos divisa, non potuit non inter eos lites movere. Motæ sunt plures, donec Christophorus primus, Marchio Badensis, & Eberhardus Barbatus, Wirtenbergæ Dux primus A. 1497. inter se transegerunt, ut uterque in terris, suæ ditioni subjectis, Advocatiæ jura in posterum exerceret. (*f*)

(*e*) De Badensibus testimonium solemne A. 1473. in Instrumento quotannis prælecto, quod extat in *Diatriba*, cujus rubrum: *Grund- und Actenmäßige Information Baaden - Baaden contra Würtenberg* &c. Documento E. pag. 20.

(*f*) Litteræ transactionis extant in *Diatriba alleg.* lit. X. pag. 74. Memorantur ibi vici Malsch, Langensteinbach, Vtterspurg, Dietenhusen, Zwey Urbach, Spilberg, Stupfenrich, Loufenau, Neusaz, Rottensol, Bern-

Exorta deinceps apud Germanos religionis mutatione, Ulricus Dux, facra Proteftantium amplexus, A. 1534. omnia Ducatus fui Monafteria feculo addixit, atque adeo Badenfem quoque Advocatiam aboluit.

Obiit inter hæc Bernhardus Marchio, filius Chriftophori, qui transactionem iniverat. At Philiberti, Bernhardo qui fucceffit, tutores rem ad Spirenfem Imperii Cameram detulerunt, cujus mandatum pœnale jubet, ut transactionem anni 1497. Ulricus obfervet. (g) Intervenit quoque Ludovicus, Palatinus Elector, atque A. 1539. arbiter pro Philiberto Laudum pronuntiavit. Wirtenbergicus tamen in alia omnia difceffit. Cum enim Philibertus A. 1558. Comitia Marchica habuiffet, atque pecuniarium ab illis obtinuiffet fubfidium, Malfcha & Steinbacum, vici Albenfes, fubfidiariam fuam partem perfolvere recufarunt, à Duce inducti. Philibertus præcipuos ex civibus A. 1560. carceri mancipavit, qui denique facinus fuum ingenue profeffi, Philibertum agnoverunt dominum. Wirtenbergicus tamen pertinaciter refragatus eft, manuque hoftili cives coëgit, folum fe ut agnofcerent. Albertus Bavarus & Palatinus Elector A. 1564. fe conciliatores obtulerant, fed obtulerant fruftra. Lis continuata in Imperii Camera, fub fuc-

bach, Gibrichingen. In vicis & locis his ditionis Badenfis, Albenfes poffederant bona.

(g) *Diatriba alleg.* Lit. Z. pag. 79.

succeſſoribus Philiberti, uti deinceps videbimus. Hæc de Alba Dominorum.

§. V.

Monaſt. Reichenbach.

In Eberſteinenſis Comitatus & Wirtenbergæ Ducatus finibus ſitum fuit olim Reichenbacenſe Cœnobium. Vicinos villæ cujusdam colonos, reos delicti, Wirtenbergicus Dornſtadii Præfectus mancipavit cuſtodiæ, villam in Beierſpronnenſi Wirtenbergæ ſolo ſitam eſſe contendens. Wilhelmus, Eberſteinenſis Comes, & Philiberti noſtri tutores villam ad Advocatiam Reichenbacenſis Cœnobii ſpectantem, Eberſteinenſis eſſe juris ſtatuerunt. Lis ad Imperii Cameram delata, interjectis aliquot annis, quum Marchionatus regimen adiiſſet Philibertus, inter eum & Wilhelmum, Eberſteinenſem Comitem, ac Valentinum, Priorem Reichenbacenſem, ab una, & Chriſtophorum, Wirtenbergæ Ducem, ab altera parte A.1557. res transactione deciſa eſt. Reichenbacenſis Cœnobii & Beierſpronnenſis vici limites in perpetuum diſtincti ſunt. Terminales poſiti lapides, Badenſibus & Eberſteinenſibus inſigniis ab una, Wirtenbergicis ab altera conſpicui. Intra hos lapides Wirtenbergicæ & Eberſteinenſis ditionis incluſa ſunt jura. Anteriores ad Thonbacum villæ una cum Moſpaco, de quo nata quoque fuerat controverſia, cœnobio Reichenbacenſi quoad jurisdictionem inferiorem & Comitatui

mitatui Eberſteinenſi, quoad ſuperiorem, aſſertæ; compenſatisque impenſis, actioni, in Camera inſtitutæ, renunciatum eſt. (h)

§. VI.

Philibertum noſtrum Ferdinandus I. Imp. multum amaverat. Poſtquam enim A. 1559. die 6. Junii Auguſtæ Vindelicorum feuda Imperii ei contuliſſet ſolenni ceremonia, atque de eligendo Romanorum Rege & Principibus, Francofurtum ad electionem invitandis, quæreretur, Maximilianus Cæſar filio ſcripſit, Philibertum Principem, omni elogio dignum, Auſtriæque amicum, inter primos ponendum. (i) A. 1565. mortua uxore, juvenis Marchio noſter ad militiam progreſſus eſt, Cæſari Imperioque vitam & officia conſecrans. Illo ipſo tempore Bœcklinum à Bœcklinsau; Marckelsheimenſem Præfectum, de vicis Wittenweiler & Almansweiler inveſtivit. (k) Acta cum Imp.

A. 1566. Philibertus à Maximiliano II. Imp. ex Comitiis Auguſtanis Menſe Majo miſſus eſt, ut copias equeſtres & pedeſtres colligeret ac in Hungariam contra Turcas duceret, quod magna cum celeritate & fortitudine executus eſt. (l) Monaſteria Expeditio ejus Turcica.

(h) *Diatriba alleg.* inter Documenta Lit. I i i i. pag. 318.

(i) MOSER in *Addit. ad Franciſci I. Capitulat.* Part. II. App. 3. pag. 813.

(k) ALSAT. ILLVST. Tom. II. pag. 703.

(l) ANONYMVS de *rebus geſtis ſub Maximil. II. Imp.* apud SCHARDIVM *Scriptor. Rer. Germ.* Tom. IV. pag. 48.

Marchionatus ad expeditionem hanc bellicam ſuas quoque præſtiterunt angarias.

§. VII.

Bellis Gallorum civilibus implicitus.

Anno ſequenti expeditionem in Galliam ſuſcepit Philibertus, quæ animum ejus in diverſa diſtraxit. Decennio poſtquam religioſa Pax Pataviæ (*m*) apud Germanos conſtituta eſt, Reformatis quoque ſuis, Hugonottos quos vocant, pacem conceſſit Carolus IX. Franciæ Rex, publicato edicto, quod a menſe, quo datum eſt, *Januarii* vocatur. (*n*)

Edictum hoc civilium octo apud Gallos bellorum fax fuit & tuba; quorum quinque ſub eodem Carolo intra undecim annos efferbuerunt.

Bellum I.

Primum ipſo conditi edicti anno efferbuit, quo durante utraque jam factio apud Germanos quæſivit auxilia. Guiſius Dux die 5. Julii hujus anni ad Electorem Palatinum, ut & ad Caſimirum & Wolfgangum, Comites Palatinos, ad Wirtenbergæ Ducem & Philibertum noſtrum Marchionem literas perſcripſit, quibus ab Hugonottis, tanquam rebellibus, eos avertere atque ad ſuas partes perducere ſtuduit. (*o*). Bellum hoc menſe Martio A. 1562. cœptum, anno ſequente eodem menſe finitum, poſt

(*m*) Sub Romanis *Batava Caſtra;* unde *Paſſau;* ubi Tranſactio de Proteſtantium Religione A. 1552. inita eſt.

(*n*) Edictum Januarii publicatum A. 1562.

(*o*) *Memoires de Condé* edit. A. 1743. Tom. III. pag. 526.

quinquennium denuo in flammas erupit; quod A. 1567. evenit mense Septembri.

§. VIII.

In secundo hoc bello à Principe Condæo & Reformatis in auxilium vocatus est Fridericus III. Palatinus Elector, Simmerensium ex linea primus, qui Reformatorum sacra in Palatinatu magno cum zelo nuper plantaverat. Filius ejus natu junior, Casimirus patri, quoad religionem, addictior, quam senior frater, (p) ex pecunia Gallica decies mille militum exercitum comparavit; quos inter sex mille numerati sunt equites. Casimirus in Henrici II. Aula diu vixerat juvenis; familiaris Condæo. (q)

Bello II. Hugonottis militat.

Protestantium Germaniæ animos occupaverat suspicio, Austriacam Hispaniæ & Germaniæ Domum cum Francica in perniciem eorum non solum in Gallia Belgioque, sed & in Germania conjurasse, eaque de re in Bajocensi Caroli IX. & sororis suæ Elisabethæ, Hispanorum Reginæ, Conventu A. 1565. cum Albano Duce fuisse transactum.

(p) Ludovicus, qui Friderico III. Electori succedens, Lutherana sacra in Palatinatum reduxit, post septennium moriturus; unde Reformata sacra redierunt.

(q) BRANTOME in Libello, cui Tit. *Vies des hommes illustres etrangers de son tems* Part. I. pag. 283. exprobrat ei ingrati animi notam, quod tot beneficiis ornatus à Rege contra eum bellaverit.

PHILIB.

Rex Galliæ, miſſo ad Electorem Lanſaco, qui in Concilio Tridentino nuper fuerat legatus, expeditionem hanc quovis modo impedire ſtuduerat. Quin & Maximilianus II. Cæſar in gratiam Regis Galliæ, qui triennio poſt filiam ejus duxit uxorem, bellatoribus Germanis, Condæo qui eſſent opem laturi, proſcriptionem minatus eſt. (*r*). Condæus tamen & Caſimirus identidem ſollicitarunt Philibertum noſtrum, ut & ipſe Palatinis ſuas jungeret copias. Cæſaris comminatio Philibertum aliquandiu retinuit. Conſenſit denique, à Caſimiro edoctus, ipſam Catharinam Medicæam, Regis Galliæ matrem, ſibi inſinuaſſe, ut expeditionem maturaret. (*s*) Philibertus ergo cum Caſimiro & exercitu ejus profectus eſt menſe Novembri, ſed nonniſi centum ſtipatus equitibus; (*t*) cum quibus tamen menſe ſequenti, mutata ſententia, rediit ad ſuos.

§. IX.

Eos deserit; qua de cauſſa?

HUBERTUS LANGUETUS (*u*) in Epiſtola, duodecimo Januarii die A. 1568. Argentorato ad Auguſtum, Electorem

(*r*) HUBERTUS LANGUETUS, origine Burgundus, vir rerum politicarum peritus & égregie doctus, Electoris Saxoniæ, in Germania Rhenenſi legatus, *Epiſtolarum ſecretarum Lib. I. Ep. ſt. 13.*

(*s*) LANGUETUS *loco alleg.* Videtur Regina crediſſe, adventum Caſimiri bellum cito finiturum.

(*t*) *Idem* Lib. I. Epiſt. 9.

(*u*) Lib. I. Epiſt. 20.

Saxoniæ; fcripta, hæc nuntiat: „ Credo Veftram Celfitudinem „ non ignorare, Philibertum, Marchionem Badenfem, mutaffe „ fententiam & rediiffe in Germaniam. „ Philibertum quid induxerit, ut Cafimirum tam celeriter defereret, filentio præterierunt fcriptores. Num Cæfaris minæ? Num Aulæ Gallicæ artes? Id certum omnino, quod infequenti tertio religionis bello Philibertus non Reformatis, fed Carolo IX. copias auxiliares adduxit. Cafimirus tamen in itinere conftanter progreffus ad Lotharingiæ Muffipontem cum Condæo fe junxit Februario menfe.

Junctio hæc Galliæ Regem ab initio terruit. At Catharina Medicæa, ad confuetas fuas rediens artes, fequente Martio menfe, Condæo, pecuniæ laboranti penuria, perfuafit, ut invito Colinio pacem iniret; ex altera parte Regem inducens, ut Cafimirianos milites ex ærario fuo perfolveret, peregrinis hoftibus ut Galliam liberaret.

§. X.

Poft hæc nihil non impendit Regina mater cum filio Rege, Marchionem noftrum ut in fuas partes pertraheret. Pertractus eft denique tertio Religionis bello apud Gallos flagrante. Præceffit eum Wolfgangus, Bipontii Palatinus Comes. (x). Hic

Bello III. regiis adhæret.

(x) Wolfgangi in Galliam tranfitum defcribit teftis præfens DE LA NOUE *Difcours politiques & militaires* pag. 963.

PHILIB.

enim, ſtimulante Electore Friderico, Hugonottorum ſumtibus quatuordecim armatorum millia Martio menſe A. 1569. eis in auxilium adduxit; Alſaticis Tabernis cum exercitu profectus peragravit Burgundiam, cum Colinio, Hugonottorum capite, ut ſeſe conjungeret. Wolfgangus, capto ſuper Ligerim Charitæo oppido, poſt trimeſtrem expeditionem, jamjam ſe juncturus Colinio die 11. Junii, tribus à Lemovico leucis, Neſſunii ex Febre deceſſit. (y). At Philibertus, ut in prima, ita & in ſecunda expeditione ſuſcipienda fuit lentus & dubius. Principem triginta trium annorum Carolus IX. ſollicitare non deſiit, Germanicum militem Gallica ut compararet pecunia. (z) Philibertum & militiæ gloria & rei familiaris rationes induxerunt, ut oblata accipe-

(y) *Memoires de Caſtelnau* Liv. VII. Ch. 6. pag. 241. AVILA *Hiſt. des guerres civiles de France* Tom. I. pag. 261. ſqq. THVANVS *Hiſtoriar.* Lib. XLV. Cap. 9. & 10. JEAN DE SERRES *Inventaire général de l'Hiſtoire de France* &c. pag. 166. ſq. *Recueil des Choſes mémorables, avenues en France ſous le Regne de Henri II.* &c. pag. 166. ſeq. BRANTOME *vies des hommes illuſtres etrangers de ſon tems.* Part. II. pag. 179.

(z) CASTELNAU Lib. VII. Cap. IV. JEAN DE SERRES loc. alleg. pag. 695. RICHARDVS DINOTHVS *Hiſtor. Gall.* Lib. III. pag. 199. AUBIGNE *Hiſt. univerſelle* Lib. IV. Ch. 10. pag. 308. Hic quater mille equites à Marchione conſcriptos eſſe tradit. Alii numerum equitum minuunt. Vid. *Hiſtoire de France ſous les Regnes des trois Rois T. C. Henri François II. & Charles IX.* Liv. VII. pag. 484. LANGVETVS Lib. I. Epiſt. 42. eum ſe ignorare profitetur.

ret. LABOURERIUS, (*a*) illuſtris rerum Gallicarum ſcriptor & CASTELNOI Commentator, aliam addit rationem, quod nempe per matrem regio Gallorum ſanguini fuerit conjunctus. (*b*)

§. XI.

Quidquid hujus rei ſit, lentius rem egit Philibertus, vel ab Electore Palatino retentus, vel quod incongruum ei videretur, contra Hugonottos pugnare. Lanſacus (*c*) ergo miſſus à Rege, & poſt eum clarus ille nativitate, legationibus & Commentariis rerum ſui ævi geſtarum conſcriptis, Michaël de Caſtelnau, (*d*) qui urgerent Philibertum. Lente rem agit.

Hic toties monitus, ad expeditionem ſibi fatalem ſe denique accinxit, & intra quindecim dies cum Caſtelnoo profectus eſt Metas, (*e*) ad quam urbem aliæ quoque Germanorum equitum turmæ, Regi militaturæ, advolarunt. Germanicis his copiis Dietzii duo Comites Haſſi, filii Philippi Landgravii, ex Margaretha de Sala progeniti, ut & Rheingravii Comites, fratres, A Caſtelnoo adducitur Metas.

(*a*) *Additions aux Memoires de Michel Caſtelnau* pag. 724.

(*b*) Vide ſupra in vita Franciſcæ.

(*c*) *Louis de S. Gelais, Seigneur de Lanſſac.*

(*d*) MICH. CASTELNOVS, quinque legationibus in Angliam functus A. 1592. deceſſit.

(*e*) CASTELNAV *Memoires* Lib. VII. Ch. 5. add. HVBERT. LANGVET. *Lib. I. Epiſt.* 22. 34. 41. 42.

Leininga-Wefterburgius Comes, & fortis ille Germanorum bellator, Cafpar Schœnbergius (*f*) præfuerunt; atque adeo cohortes turmæque Proteftantium Germaniæ pro Hugonottis & contra Hugonottos promifcue pugnarunt. Claudius Aumalii Dux, Claudii Lotharingico ex fanguine Guifii Ducis filius, expectaverat Philibertum Metis, ut viribus junctis progrederentur in Galliam. (*g*) Philiberti & reliquæ copiæ quinque millibus equitum & quatuor millibus peditum conftabant. Primarium exercitus Germanici, pro Rege in Galliam adventantis, Ducem eum appellat THUANUS (*h*). Sacris Romanis eum addictum fuiffe, LABOURERIUS (*i*) credidit. Andegavenfium Dux, Regis frater, Regium exercitum duxit, cui Philibertus fe junxit. Hugonottorum Dux fuit Colinius.

§. XII.

In prœlio Moncontoriano occumbit.

Ad Moncontorium, Pictavienfis Provinciæ oppidum, die 3. Octobris A. 1569. ardens commiffum eft prœlium. Opus erat decretoria pugna. Utrinque rerum gerendarum defecerat nervus. Germanici in utroque exercitu milites meditabantur difceffum.

(*f*) Cafparus de Schœnberg, filius Wolfii, Sachfenburgicæ lineæ. Galli eum & omnes hujus nominis Schomberg appellant.

(*g*) *Hift. de France fous les Regnes de Henri II.* Liv. VIII. pag. 560. THVANVS *Hiftoriar.* Lib. XLIV. Cap. 22. & Lib. XLV. Cap. 9.

(*h*) Lib. XLIV. Cap. 22.

(*i*) *Additions aux Memoires de Caftelnau* pag. 724.

fum. In fecunda Regiorum acie mille equites duxit Philibertus. Andegavenfis initio prœlii Badenfem inter atque Helvetios conftitit; Badenfi Aumalium Ducem adjungens, cujus agmen latus Principis dextrum tegebat. Prima Regiorum acies cum à Colinio premeretur, laborantibus in auxilium miffus eft cum Aumalio Philibertus, qui in confertos hoftes magno irruens ardore, impetu cecidit primo. Infecutus eum novis cum copiis Andegavenfis reftituit pugnam. Magna tamen Regiorum facta eft ftrages; & nifi Cofſæus, ad omnes cafus intentus, in tempore accurriffet, Hugonotti omnium judicio reportaffent victoriam. (*k*) Præter Philibertum noftrum Rheingravius natu major occubuit in prælio. Petrus Erneftus Mansfeldius, Gubernator Luxemburgi, quem Albanus Dux e Belgio cum copiis miferat, graviter vulneratus in brachio, (*l*) ut & Rheingravius junior. Schombergius, vulneratus

(*k*) Idonei rerum, quas retulimus, teftes funt Castelnau *Memoires* Liv. VII. Ch. 9. Popeliniere *Hiftoire de France* Tom. I. Liv. XIX. pag. 157. & 139. Thuanus *Hiftoriar.* Lib. XLVI. Cap. 1. pag. 738. feq. Avila *Hiftoire des guerres civiles de France* Tom. I. Liv. V. p. 290. Aubigne *Hiftoire univerfelle* Liv. V. Ch. 18. pag, 438. Chappuys *continuator Annal. Nicolai Gilles* pag. 497. Henricpetri continuator Pauli Aemylii pag. 329. *Hiftoire de France fous Henri II. François II. Charles IX. & Henri III.* Liv. VIII. pag. 642. De Serres *Inventaire de l'hift. de France* p. 706.

(*l*) Mortuus nonnifi A. 1604. Luxemburgi ætatis 87. annorum. Thuanus

PHILIB.

in latere, cum ſuis tamen in victoriæ ſignum pernoctavit in campo;(*m*) in quo tam glorioſe Philibertus occubuit. Talem vitæ ſuæ exitum nuper ſibi exoptaſſet moriens in lecto Wolfgangus.

§. XIII.

Sepultus Badæ.

Philiberti corpus ex Gallia reductum eſt Badam; ubi in Collegiata Badenſi poſitum ei his verbis monumentum: DEI GRATIA PHILIBERTUS, MARCHIO BADENS. COMES SPONHEIM. NATUS BADENÆ ANNO MDXXXVI. REGNAVIT PACIFICE ANNOS XIII. TANDEM GALLORUM REGI CONTRA SUOS REBELLES SUBDITOS FORTEM MILITEM SESE PRÆBENS VITAM SUAM IN GALLIA STRENUE PUGNANDO PROPE MONCONTOUR IN IPSA PUGNA CLAUSIT, ANIMAM DEO COMMENDATAM DIE III. OCT. AN. MDLXIX. REDDIDIT, QUI REQUIESCAT IN PACE.

Princeps in Hungarico & Gallico bellis tanta pugnans virtute, tam præcoci morte Marchiæ ſuæ ereptus, non potuit non magnum ſui apud omnes deſiderium relinquere. Auguſtanæ

Lib. 131. Cap. 17. vocat eum tot palmarum Ducem, veterem ac fidem Auſtriacæ Domus clientem.

(*m*) Elogium ejus dedit LABOVREKIVS *Additions aux Memoires de Caſtelnau* pag. 751.

PHILIB.

Confessioni, uti pater, adhaesit, eorumque sacra in suis terris promovit. Belgica historia nos docet, eum una cum Saxone, Brandeburgico, Hasso & Wirtenbergico apud Margaretham Belgii Gubernatricem A. 1567. pro Protestantibus Belgis intercessisse. Et tamen paulo post contra Hugonottos copias Carolo IX. non dubitavit adducere. Patuit tum Germanis Heroibus in Gallia Martis theatrum. Protestantes ibi pro sociis religionis & contra eos promiscue pugnarunt. Religio ejus.

§. XIV.

Mechtildis Bavara, quam Wilhelmus ex Maria Jacobea, Philippi Marchionis Badensis, Philiberti patrui, filia, susceperat, fuit uxor Philiberti, cum qua A. 1556. matrimonium contraxit. Uxor & liberi.

Philibertus Christophori I. nepos fuit per filium Bernhardum: Mechtildis ejusdem Christophori fuit proneptis per filium Philippum. Tertio itaque gradu sponsus & sponsa erant inter se juncti. Sponsalia sine praevia Pontificis dispensatione celebrata fuisse aegre tulit Paulus IV. scripsitque A. 1556. Idibus Quinctilis ad Cardinalem Episcopum Augustanum Ottonem, ut sponsalia dissolveret, utque dissolutis succederent nova. Post varias disputationes denique A. 1557. die XIII. Jan. in Monasterio D. Emerani Ratisbonae Cardinalis pronuntiavit sententiam, ut Philibertus 150. florenos Rhenenses, totidemque Mechtildis, pro dotan-

dis filiabus pauperibus Monachii, pœnæ loco persolverent, atque deinceps matrimonio jungerentur.

Mechtildis A. 1565. die 2. Novembris decessit. Ex conjugio quatuor liberi prodierunt. Philippus, qui patri in ditionibus successit; tresque filiæ: Jacobea, Anna Maria & Maria Salome; quarum fata non transeunda silentio.

JACOBEA.

§. XV.

Jacobea uxor Wilhelmi Jul.

Jacobea, nata A. 1558. & in Aula Wilhelmi IV. Bavariæ Ducis, avi sui materni, educata; desponsata A. 1585. Jo. Guilielmo, Juliaci, Cliviæ & Montium Duci, suæ gentis postremo. (n) Festivitatis nuptiarum ejus solemnia, Dusseldorpii die 16. Jun. eodem anno celebrata, DIETRICUS GRAMINAEUS, (o) MICH. AB ISSELT, (p) MICH. MAPPIUS (q) & BERNH. MOLLERUS (r) fuse descripserunt.

Jacobeam comitatus est Philippus frater, cum 25. Equitibus, magnoque Nobilium, aliorumque Aulicorum varii ordinis comi-

(n) REIDANUS in *Annal. Belg.* Lib. XI. pag. 268. Jacobeam cum sorore Maria Salome, Leuchtenbergensi Landgravia, confundit.

(o) Arebigrammateus Bergensis, edita Coloniæ Agrippinæ A. 1587. fol. cum figuris, sub tit. *Fürstliche Hochzeit.* vid. DITHMARUS in *Notis ad* TESCHENMACH. *Annales Cliviæ* pag. 357.

(p) *Histor. sui temporis* pag. 894.

(q) *Annales Juliæ* Tom. III. pag. 96. sq.

(r) Monasteriensis patria. MOLLERUS *Epicum Carmen* elegans 36. foliis, quartæ formæ constans, composuit.

tatu. Aderat quoque Eduardus Fortunatus Marchio, patruelis Jacobeæ, cum non minore comitatu. Sed & ex Linea Bada-Durlacensi Jacobus Marchio, magna turba stipatus, comparuit; quos inter Otto Rheingravius & Emico Falckensteinius Comes. Maria Salome, Leuchtenbergensis Landgravia, natu junior Jacobeæ soror, quoque ex Bavaria advenit. Equestres ludi, ignes festivi in Rheno, venationes, spectacula; omnia festivitatis genera Dusseldorpii celebrata sunt.

§. XVI.

Tot lætas solennitates excepit matrimonium infelix. Maritus mente captus, quandoque furiosus. Sibylla, natu minima mariti soror, dominandi avida, fratre ægroto, regimen affectavit, reluctante Jacobea; quæ ambitiosæ Sibyllæ denique victima evasit. Adulterii enim cum Nobili quodam ex Hallis de Landscheid (s) accusata, adversos quoque habuit Ducatuum Ordines; sterile Ducis sui matrimonium indignatos; secundarum nuptiarum spe vana illectos. Delegati à Rudolpho II. Cæsare ex Ordinibus Provincialibus Judices (t) Jacobeam, non omnino innocentem, nec tamen satis nocentem, A. 1597. damnarunt ad

Tragicus Jacobeæ exitus.

(s) Dithmarus in *Notis ad* Teschenmacheri *Annal.* p. 357. corruptorem Jacobeæ Comitem Manderscheidium vocat, sed contra fidem actorum.

(t) Negat Dithmarus à Cæsare vel delegatis ejus Jacobeam fuisse damnatam. Negat eam criminis objecti potuisse convinci.

PHILIB.

mortem. Capite truncata eſt (u) Duſſeldorpii occulte in palatio Ducali; (x) ſepulta apud Canonicos Regulares S. Crucis. (y) Antonia Lotharingica, quæ Jacobeæ ſucceſſit in thalamo, non fuit fœcundior. Decreverat fatum, Juliaci, Cliviæ Montiumque Ducatus alias ut ad Domos tranſirent.

ANNA MARIA.

§. XVII.

AnnaMaria uxor WilhelmiRoſenberg.

Secunda Philiberti filia, nata A. 1562. die 10. Jan. Wilhelmo Roſenbergæ Dynaſtæ, Burggravio Bohemiæ, Principis di-

(u) TESCHENMACHER in *Annal. Cliviæ* pag. 357. ait, eam, neſcio quo fato, mortuam. DITHMARUS *loco alleg.* ait, eam criminis nondum convictam, nocturno tempore in lecto ſuffocatam fuiſſe. REIDANUS in *Annal. Belg.* pag. 390. ait, fauces laqueo ei fuiſſe præcluſas, juſſu ſenatus. HUBNERUS quoque *Tab. Genealog.* 286. ſtrangulatam fuiſſe tradit.

(x) In Conclavi, quod à cygnis nomen habet. (Schwanenzimmer.)

(y) TESCHENMACHER *loco allegat.* ubi Jacobeæ laudes his verſibus celebratas producit:

„ Principibus celſis Badenſibus orta Jacoba
„ Clivenſis quondam prima marita Ducis.
„ Si formam ſpectes, ſi cetera, femina, dicas,
„ Digna hæc fortuna pol! meliore fuit.

MOLLERUS inter alia ita ſcribit:

„ Thermiacis Badena tulit quam cognita Nymphis,
„ Quam bona bis ſeptem præferret Juno puellis,
„ It comitata quibus &c.

gnitate conſpicuo, (z) deſponſata eſt A. 1577. conciliante Rudolpho II. Imp. Jacobea vidua Wilhelmi IV. Bavariæ Ducis, Annæ noſtræ avia, una cum avunculo ejus Alberto V. Duce Bavariæ & Philippo fratre, Badenſi Marchione, pacta dotalia cum Roſenbergio inierunt d. 23. Sept. Vidualitium Annæ aſſignatum in Dynaſtia Gretzenſi, in Circulo Bechinenſi Bohemiæ ſita. Nuptiæ anno ſequente d. 27. Jan. maximo apparatu celebratæ Crumlovii. Aderat avia ſponſæ cum Alberto V. filio & Guilielmo nepote, Ducibus Bavariæ. Aderat Philippus ſponſæ frater & ipſe Cæſar Rudolphus II. magnaque Comitum & Dynaſtarum, Principes hos comitantium, turba. (a) At ſterile fuit hoc Annæ cum Wilhelmo matrimonium.

Wilhelmus, qui jam ante duas conjuges habuerat, Catharinam Brunsvicenſem & Sophiam Brandeburgicam, Joachimi II. Electoris filiam; ex quibus nullam ſuſceperat prolem, Anna defuncta, ad quartas feſtinavit nuptias, ducta Polyxena Pernſteinenſi, quæ ſobole quoque caruit. Wilhelmus ipſe, gentis ſuæ poſtremus, A. 1593. diem obiit ſupremum. (b).

(z) Principalis ei dignitas, à Rudolpho II. Imp. conceſſa. Goldastus *de Regno Bohemiæ* Lib. I. Cap. 15. pag. 126. in notis.

(a) Balbinus in *Epitome Rerum Bohemicar.* Lib. V. Cap. 14. pag. 603. & *Miſcellaneor. Decade* II. Lib. I. pag. 19. Bucelin. *German.* Part. IV. p. 231.

(b) Khevenhiller *Annales Ferdinandei* Tom. IV. p. 1091. & Balbinus in *Epitome* Lib. V. Cap. 14. p. 606. Genealogiam Roſenbergicæ gentis in *Originibus Guttenſteinianis* Balbinus exponit.

MARIA SALOME.

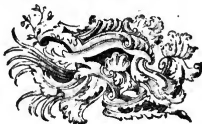
§. XVIII.

Maria Salome uxor Landgravii Leuchtenb.

Tertia Philiberti filia, nata A. 1563. d. 1. Febr. Georgio Ludovico, Leuchtenbergæ Landgravio, nupſit A. 1584. die Erici poſt Catharinæ. (c) Obiit A. 1600. mater trium liberorum; ex quibus Georgius Wilhelmus ſtirpem propagavit, pater Maximiliani Adami, ultimi Leuchtenbergæ Landgravii, quo extincto Landgraviatus ille ad Albertum Bavariæ Ducem, qui Mechtildem Leuchtenbergicam, Georgii Ludovici & Mariæ Badenſis filiam duxerat, tranſivit. (d)

(c) WIGVLEJVS HVND A SVLZEMOS *Bayeriſch Stammbuch* Tom. II. pag. 13.

(d) LVCAE *Fürſtenſaal* pag. 1267. SPENER *Hiſtor. Inſign.* Lib. I. Cap. 50.

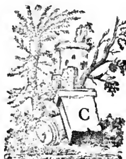
CAPUT

Caput III.

Christophorus II.

Philiberti Frater

A. 1556 ----- 1575.

§. I.

Christophorus, Bernhardi Marchionis posthumus, die 26. Febr. (a) A. 1537. prodiit in lucem. Adolescens, pactione cum Philiberto fratre facta, A. 1556. ditiones Luxemburgo - Badenses accepit. (b) Pacti hujus, jurejurando utrimque firmati, eum non semel pœnituit, sed nulla ratione permoveri potuit frater, ut à pacto recederet. Christophorus ditiones Luxenburg. accipit.

(a) Junglerus 26 Maji ponit.

(b) Vide supra in Philiberto.

§. II.

Palatino, dein Hispaniæ Regi addictus.

Ab adolescentia sua Christophorus Aulæ Palatinæ constanter adhæsit. A. 1557. Ottonis Henrici, Electoris, consensu in Belgium ad Philippum II. Hispaniæ Regem se contulit, qui tum grave bellum contra Gallos moliebatur. In hoc bellicæ virtutis demonstrandæ theatro comparuit Christophorus. Frater omnia, ad expeditionem necessaria, ei suppeditavit. In Belgio honorifice susceptus, commendatione Emanuelis Philiberti, Sabaudiæ Ducis, supremi copiarum Belgico - Hispanicarum præfecti, aulico Regis comitatui adscriptus est; menstrua quingentorum florenorum pensione donatus. Sanguinolento mox interfuit prœlio, quo ad Fanum S. Quintini cæsus est Gallorum exercitus & captus ex parte.

§. III.

In Sveciam iter suscipit.

Composita Gallos inter atque Hispanos Cambresina Pace A. 1559. Christophorus ad Aulam Palatinam, in qua novus tum regnaverat Elector, Fridericus III. rediisse videtur; ubi A. 1561. nobilis cujusdam feminæ, quam adamaverat, morte graviter afflictus, Suecicum iter suscepit. Orebroæ, in Comitatu Nericiæ, apud Suecos, cum aliquamdiu decubuisset ægrotus, delatus est Holmiam, ubi Ericus XIV. patri suo Gustavo nuper in solio successerat. Sororem Rex habuit Cæciliam, quam Christophorus deinceps

petiit uxorem. (c) Consensit Ericus, sed ob perpetuas, quibus Suecia cum Danis agitabatur, turbas, dilatæ sunt nuptiæ. Eruperat enim bellum cum Danis. Christophorus, adductis A. 1563. Germanorum equitum turmis, utilem in bello hoc Regi operam navavit. (d)

§. IV.

Nuptiæ, quæ jam Anni 1564. initio Calmariæ celebrari debuerant, (e) nonnisi Novembri celebratæ sunt Holmiæ. (f) At paulo post Ericum invasit suspicio, Christophorum atque Cæciliam, secreta cum Johanne Finlandiæ Duce, quem suspicax Rex frater Gryphsholmiæ in Sudermannia captivum detinebat, consilia fovere. Brevi ergo intervallo post nuptias ab Aula dimissi, nave conscensa, contenderunt Revaliam, Esthoniæ caput, ubi ab ingressu arcis prohibiti, insidiisque non semel petiti, spem inter & metum totam hiemem transegerunt.

Nuptiæ ejus cum Cæcilia Svecica.

(c) OLOF DALIN *Geschichte des Reichs Schweden* Tom. III. Part. I. Cap. IX. §. 11.

(d) DALIN loc. alleg. C. X. §. 2.

(e) Extant literæ invitatoriæ ad Wilhelmum Ducem Brunsw. d. 2. Febr. scriptæ; ad quas provocat DALIN loc. cit. §. 12.

(f) MESSENIUS *Chronologiæ Scondianæ* Tom. VI. p. 27. & 28. & DALIN loc. cit.

CHRISTOPH. II. Domum redit.

At veris initio Christophorus per Curlandiam, Prussiam & Vandalicas civitates uxorem suam deduxit in Belgium. (g) Rodemacheræ, quæ ditionis Badensis in Luxemburgico Ducatu oppidum princeps, sedem fixit Christophorus, novamque ibi magnis sumtibus arcem exstruxit.

§. V.

In Angliam proficiscitur.

Cæcilia, Regiæ Aulæ assueta splendori, mox Rodemacheræ pertæsa, maritum induxit, ut eodem A. 1565. quo appulit domum, iter ad Elisabetham, Angliæ Reginam, invisendam susciperet, cujus matrimonium haud ita pridem Rex Ericus ambiverat. (h) Marchio, magnifice à Regina exceptus, paucos post menses rediit domum; relicta apud Reginam conjuge, quæ Londini filium Eduardum, de quo infra differimus, eodem anno in lucem produxit. (i) Regina, singulari Cæciliam amicitia fo-

(g) MESSENIUS & DALIN loc. alleg. Errat THUANUS *Historiar.* Lib. XXXVI. Cap. 17. ubi scribit, Christophorum ipso autumno Anni 1564. conjugem suam per Vandalicas civitates domum duxisse; cum fine demum hujus anni celebratæ fuerint nuptiæ.

(h) HUBERTUS LANGUETUS *Epistolar.* Lib. I. Epist. I. ad Augustum de itinere hoc ita scribit: „ Ajunt Marchionem eo navigasse, ut renovet „ veterem cantilenam de conjugio inter Reginam & Suecum, quod „ non puto esse verum, nisi isti plane insaniant. „

(i) CAMDENUS in *Annalibus rerum Anglicarum regnante Elisabetha* Part. I.

vens, annuam bis mille coronatorum Anglicorum pensionem assignavit Christophoro, quamdiu in Anglia moraretur Cæcilia. (*k*)

§. VI.

Crescente tamen ære alieno, Christophorus anno sequente (1566.) clam venit Londinum, conjugem cum filio ut reduceret domum. Creditores, intellecto Christophori consilio, eum manciparunt custodiæ. At intercedente Regina, datisque fidejussoribus, libertati restitutus est Marchio. (*l*) Paulo post ad fratrem Philibertum se contulit Badam, ubi alterum filium, Christophorum Gustavum, Cæcilia peperit mense Augusto.

Uxorem cum filio in German. reducit.

Eodem anno Franciscæ, matris suæ, hereditatem adivit Christophorus, à qua non Ufeldingæ modo & Pittingæ dominia, quæ vidualitii jure possederat, sed & Russiaci Comitatum, (*Comté de Roussy*) qui à Carolo patre in filiam Franciscam transiverat, accepit. Ab hoc tempore Christophorus plures per annos Rodemacheræ sedit; rem œconomicam tamen haudquaquam restituens. Philibertus A. 1567. eum hortatus est literis, ut Aulæ suæ

Domin. Ufelding. & Pitting.

F 3

pag. 94. edit. Elzevir. Anni 1639. THUANUS *Historiar.* Lib. XXXVII. Cap. 4.

(*k*) LARRAY in *Histoire d'Angleterre* Tom. II. p. 105. scribit, pensionem hanc Marchioni in perpetuum dedisse Reginam.

(*l*) Languetus ad Augustum, Electorem Saxoniæ, Lib. I. Ep. 2. Lutetiæ 2. Jul.

CHRISTOPH.II.

imminueret splendorem. At circa id ipsum tempus Pittingense creditoribus oppigneravit dominium, cui redimendo deinceps Cæciliæ frater & Erici depositi successor, Johannes, Sueciæ Rex, duodecim thalerorum millia, Cæciliæ dotis nomine, filio ejus, Eduardo Fortunato, persolvit. (*m*)

§. VII.

Alterum ad Svecos iter.

Ortis A. 1568. religionis causa in Belgio turbis, quæ Luxemburgicum quoque infestarunt Ducatum, Christophorus de securitate sua solicitus, à Philiberto fratre petiit, ut in Comitatu Spanheimensi, vel alibi in Germanico solo, securam à bello commodamque ipsi sedem assignaret. Precibus his cum non annuisset Philibertus, A. 1570. vel initio anni sequentis cum conjuge & duobus filiis in Sueciam secessit Christophorus; affinis sui Johannis, Sueciæ Regis, patrocinium implorans. Johannes A. 1572. Sonneburgum, Osiliæ insulæ oppidum, Marchioni dedit in feudum; (*n*) variisque negotiis, in Germania expediendis, eum præfecit; Cæsari quoque per literas ejus curam commendans. (*o*)

1566. rem, uti refero, perscribit. In securitatem debitorum res Cæciliæ ab Anglis in custodia retentæ. Bona hæc ut Cæciliæ restituerentur, Johannes, Sueciæ Rex, Cæciliæ frater, A. 1573. literis apud Elisabetham Reginam intercessit. DALIN *loc. alleg.*

(*m*) DALIN Tom. III. Part. II. cap. 12. §. 13.

(*n*) Literæ investituræ mense Junio datæ sunt; teste DALIN *loc. alleg.*

(*o*) Scriptæ hæ literæ d. 21. Julii & 26. Aug. A. 1572. DALIN *loc. alleg.*

§. VIII.

At paulo post decessit Christophorus A. 1575. d. 2. Aug. Rodemacheræ, ubi & scribitur sepultus. Princeps meliore fortuna dignus; quem infelicem conjugium reddidit. Regiam Principem, regio cultui assuetam, num Rodemachera aleret; fœminam deliciis & voluptatibus fluentem; quam nihilominus impense amaverat maritus. Obitus.

§. IX.

Enimvero Cæcilia, Gustavi, Wasæorum ex sanguine primi Sueciæ Regis & Margarethæ, natæ Abrahami Erichsonii de Loholm Westro-Gothiæ Gubernatoris, filia, antequam Christophoro nuberet, desponsata fuit Polonico Comiti Joanni Baptistæ, ex veteri Tenciniorum gente oriundo. (p) Fuerat ille Palatinus Belzensis, & Sigismundi Augusti, Poloniæ Regis, ad Ericum, Sueciæ Regem, legatus. Hic ante tempus nuptiarum cum fratre suo Johanne negotiorum causa nave profectus, à Danis est captus in mari & paulo post in custodia periit. Anno enim 1563. septennale bellum Suecos inter & Danos effervescere cœperat mari & terra. Uxor ejus desponsata Polon. Comiti.

(p) OKOLSKI *Orbis Poloni* Tom. III. pag. 21. & 22. ubi epitaphium ejus ex-

CHRISTOPH. II.

§. X.

Quo defuncto nubit Christoph.

Tencinio mortuo Cæcilia Christophoro nostro, in Suecica tum Aula viventi, connubium promisit. Matrimonialia pacta Holmiæ A. 1564. inita, Erico Rege, Cæciliæ fratre, consentiente. (*q*) Die XI. Nov. ejusdem anni celebratæ sunt nuptiæ. (*r*) In testamento Gustavi, quod A. 1560. Procerum Sueciæ consensu firmatum est; centies mille thalerorum dos constituta est Regiis filiabus. Dos hæc jussu Erici Regis, per Gerhardum Grammajum A. 1566. magna ex parte numerata est Christophoro. (*s*)

Mores Cæciliæ.

Cæcilia, marito superstes, longissime vitam produxit, A. 1627. ætatis 87. defuncta; varii & inconstantis animi fœmina, luxuria diffluens; quæ peregrinationibus perpetuis suas & mariti opes decoxit; neglecta plane cura liberorum. Virgo adolescens Gustavi

hibet. Sepultus est in Krasnik. Pater Johannis Baptistæ fuit Stanislaus Gabriel, Belzensis & Cracoviensis Palatinus, magnæ in Polonia auctoritatis Princeps.

(*q*) Instrum. extat in Tabulario Bada-Badensi.

(*r*) DALIN *loc. alleg.* Cap. 10. §. 12.

(*s*) DALIN Tom. III. Part. I. Cap. 8. §. 34. & Cap. 10. §. 12. lit. z.

Gustavi Regis, patris sui, senectutem nimis libera adflixit. (*t*) Nupta virtutes inter & vitia fluctuans, maritum vel dilexit vel timuit. Vidua in gratiam Catharinæ Polonicæ, quæ Johannis, Sueciæ Regis, fratris Cæciliæ, fuerat uxor, sacra mutavit. Reditibus apud Svecos donata, fluxis moribus turbidoque ingenio fratrum & bonorum omnium animos offendit. (*u*) Postremo, Suecia relicta, terras longinquas peragravit ignota, &, Reidano (*x*) si fides est, rerum Belgicarum scriptori, flagitiosam ob vitam, a Carolo filio Antwerpiæ comprehensa, remoto ab hominum accessibus loco inclusa est. Christop. II.

§. XI.

Christophoro Cæcilia sex filios peperit, quos ordine enarro. Liberi Christoph.

1. Eduardus Fortunatus, qui patri in terris Luxenburgicis, Philippo agnato, sine masculis mortuo, in Badensibus successit.
2. Christophorus Gustavus, qui in lucem editus Badæ A. 1566. 13. Aug. cœcus & claudus, miseram vitam traxit usque A. 1609. Rodemacheræ Anno ætatis XLIII. defunctus.

(*t*) Olaus Celsius in *Historia Gustavi I.* Tom. II. p. 430. sq.

(*u*) Dalin *loc. alleg.*

(*x*) *Annal.* Lib. XI. pag. 297. seq.

3. Philippus, Rodemacheræ natus die 15. Aug. A. 1567. Hic post Eduardi Fortunati, fratris sui, mortem ab Ernesto Friderico, Bada-Durlacensi, qui Marchiam Bada-Badensem occupaverat, benigne habitus est in Castro Etlingæ, ubi libere commorabatur. At, mortuo Ernesto, cum successisset frater, Georgius Fridericus, altiora meditari cœpit Philippus, consilio de Marchia superiore occupanda suscepto. Eum in finem milites occulte conduxit, absenteque Georgio Friderico, qui Landgravium Hasso-Darmstadiensem festivitatis cujusdam occasione inviserat, consilium exequi decrevit. Sed prodita res. Philippus Etlinga ductus est cum asseclis Durlacum captivus; indeque translatus Hachbergam, quo in Castro post quindecim annorum captivitatem A. 1620. die 6. Nov. decessit; sepultus Sexaviæ; qui vicus est infra Hachbergam. (y) JUNGLERUS eum Principem non usque adeo bonæ mentis & judicii vocat.

4. Carolus, Rodemacheræ quoque natus A. 1569. die 7. Martii. Magnæ spei Principem vocat JUNGLERUS. REIDANUS autem nigris eum coloribus depingit, occasione matris, quam liberius viventem Antwerpiæ truculenter

(y) Jo. LUD. GOTTFRIDI *Chronica* Part. VIII. p. 1063.

Christop. II

tractaverit, addens Carolum brevi post morbo correptum, attritumque donec extingueretur; Nemesis divinæ exemplum. (*z*) Mortuus est Genuæ A. 1590. ex Hispania redux. (*a*)

5. Bernhardus natus A. 1570. mense Decembri; obiit infans.

6. Joannes Carolus, natus in Suecia A. 1572. Eques Ordinis Melitensis, in bello Belgico militans A. 1599. decessit.

Jo. Bertelius, Epternacensis Monasterii Abbas, Synchronus scriptor, in Historia sua Luxemburgensi (*b*) de Eduardi Fortunati fratribus ita scribit: „ Natu illorum prædictorum fratrum tertius (*c*) cum ad Regem sibi affinem in Hispanias profectus esset, negotiis peractis, ad propria remeans in via morbo lethali correptus, succumbens moritur. Quarto (*d*) deinde dominia in Luxemburgensi principatu & Quinto (*e*)

Tom. III. G 2

(*z*) Reidanus loc. alleg.

(*a*) Junglerus.

(*b*) Editionis Coloniensis A. 1605. pag. 190. sq.

(*c*) Bertelius Carolum intelligit; qui in ordine filiorum Christophori quartus est.

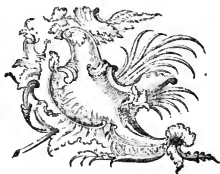
(*d*) Id est, Philippo, qui tertiogenitus fuit Christophori filius.

(*e*) Johanni Carolo.

CHRISTOPH. II.

" Melitensis Equestris ordo contigit. Secundus (*f*) denique totus claudus in Bavaria apud consanguineos Ingolstadii aliquamdiu vitam degit; postremo ad Castaloniam veniens in Comitatu Spanheimensi mansit & modo in Rodenmach moratur.

(*f*) Gustavus Christophorus.

Phil.II.

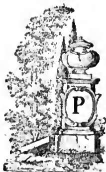
CAPUT IV.

PHILIPPUS II.

PHILIBERTI FILIUS.

A. 1569. — 1588.

§. I.

Patrem fagatis virtutibus clarum filius clarior togatis excepit. Philippus II. Anno 1559. die 19. Febr. natus, annis novendecim præfuit Marchiæ; ex Lineæ Bada-Badenfis ramo feniore poftremus. Tutelam ejus geffit Albertus V. Bavariæ Dux, & avia, Maria Jacobea Badenfis, quæ Wilhelmo IV. Duci fuerat matrimonio juncta. Intervenit Carolus II. Bada-Durlacenfis Marchio, qui agnationis jure fibi vindicavit tutelam, Bavaroque in Comitiis Spirenfibus A. 1570. eam ob cauffam in- Philippi tutela.

tenderat litem. Maximilianus II. Imp. A. 1571. die 29. Aug. Philippum decimo tertio ætatis anno majorem ætate declaravit, adeoque liti imposuit finem.

In Religione Romana educatur.

Philippus, in Romana religione ab avunculo educatus Alberto, cum pervenisset ad regimen, in superiore Marchionatu eadem sacra reducere studuit. Ab officiis remoti sunt, qui a Protestantium sacris discedere noluerunt.

§. II.

Monasteria Albæ Dominar. & Reichenbach.

Defuncta A. 1573. Albæ Dominarum Abbatissa, Spirensis Episcopus novæ eligendæ diem monialibus præfixit. Philippus Marchio sui id esse juris arbitratus, re cum Episcopo communicata, electionis designavit tempus. In eodem Monasterio A. 1580. & 1588. albergariæ & sequelæ, ut vocantur, plurimaque alia jura Philippus, territorii dominus ab ipso monasterio salutatus, exercuit. Sed & in Reichenbacensi Benedictinorum Monasterio eadem sibi jura vindicavit, ut Acta Badensia hujus ævi testantur.

§. III.

Litium cum Schwarzac. origo.

In hæc tempora quoque incidunt lites cum Schwarzacensi Abbatia; quæ cum CASPARE BRUNNERO, Abbate, A. 1573. ortæ. Inter alia de propriis Abbatiæ hominibus, qui

fervi D. Petri *(a)* vocantur, certatum eft. Abbas A. 1573. varias ob cauffas captus Ecclefiaftico traditus eft judici. Res ad Argentinenfem, dein ad Moguntinum Antiftites, denique ad Summum Pontificem provocatione delata. Temporalium Abbatiæ jurium adminiftrationem interea Philippus exercuit. Brunnerus Abbas literis A. 1579. & 15583. datis, territorii dominum eum agnovit. Inter hæc Marchio hominibus propriis Monafterii interdixerat, ne mercatum Lichtenberga - Hanoicum, in vicino Lichtenaviæ oppido tum inftitutum, frequentarent. Delata inde ad Cameram Imperii controverfia, A. 1585. fortiter agitata, fed non decifa. Denique Abbas, annua penfione contentus, depofuit munus; mutata mox fententia, quæ egerat revocans. Philippus A. 1585. Romam profectus, a Gregorio XIII. obtinuit bullam, qua Schwarzacenfis Abbatia, falvis Marchiæ juribus, in Seminarium, Patribus fodalitatis Jefu committendum, convertebatur. Bullam deceffforis Sixtus V. firmavit. At Imperii Camera, decreto d. 16. Oct. A. 1585. dato, fe oppofuit Bullæ. *(b)*

(a) Sanct Peters Leuthe. Monafterium D. Petro dicatum.

(b) ABBAS GALLUS in *Chron. Mf. Monafterii Schwarzach.* Item Diatriba, cui Tit. *Actenmäſsige Gefchichts - Erzehlung Schwarzach contra Baaden* pag. 3. feq. pag. 158. feq. *Species facti cum extractu actorum in Sachen des Durchlauchtigften Haufes Baaden - Baaden* &c. pag. 4. 5. 15. 45.

§. IV.

Ordinationes forestales Phil.

In re venatoria & forestali Marchiæ & vicinorum locorum multi à longo tempore invaluerant abusus. Communi super hos consilio cum Christophoro, Wirtenbergæ Duce, deliberavit Philippus, & in oppido Weil super difficultates, hinc inde natas, transegit. Quin & A. 1574. atque biennio post Ordinationes forestales emisit in publicum.

§. V.

Castri Badensis exstructio.

Castrum, quod Christophorus I. Marchio, a montibus descendens, prope oppidum Badam in vicino colle exstruxerat, pronepos destruxit Philippus; aliudque spatiosius & ornatius a fundamentis erexit; quod circa A. 1579. perductum ad finem. Palatium substructionibus, cameris, cellis, rupi incisis, mirabile, temporibus bellicis omnem Principis familiam cum armamentario, militibus, ministerialibus, recipere, tegere, quin & contra tormentorum impetus defendere potuit. Novi hujus Castri formam, atria, cœnacula, conclavia, picturas item, quibus ornata erant, una cum hortis ejus oculatus rerum, quas viderat, testis descripsit GAMANSIUS. At nonnisi levis ejus delineatio superest. (c) Periit illud bellico incendio, A. 1689. una cum

(c) In *Topographia Sueviæ* MERIANI A. 1643. edita, pag. 12. ubi Castrum

Phil. II.

cum oppido combustum; postquam per CX. annos substitisset. Restituta pace reconstructum est illud, quod hodie cernimus; cui denique Rastadiense successit.

§. VI.

A. 1582. die 11. Sept. Rudolphus II. Imp. Philippo & agnatis ejus omnia majorum privilegia & jura, scripto Augustæ Vindelicorum diplomate, confirmavit. Acta varia.

A. 1583. Calendarium Gregorianum, quod plerique Ordinum Romano - Catholicorum, Cæsare auctore, receperant, in Marchia quoque sua introduxit Philippus; Juliani Calendarii usu in Marchia Durlacensi manente.

Eodem anno, Februario mense, Philippus una cum Huprechto, Comite Eberlteinensi, Philippi Comitis tutore, Gernspacenses & vicorum quorundam adjacentium cives manumisit; ex hominibus propriis eos liberos constituens. Ebersteinensem Eberstein. rosa.

cum oppido Bada æri incisum. Uberior partium & picturarum hujus Arcis descriptio subjuncta est Genealogiæ Badensi MS. Gamansii, de qua in Badensium Rerum Scriptoribus in Præfatione disserui.

Rosam scuto Badensi in insignibus suis quum addidisset Philippus Badensis, Ebersteinii Comites, injuriam sibi factam arbitrati, intercesserunt. His aliisque litibus tollendis, institutum A. 1584. colloquium, sed de Rosa (*d*) nihil mutatum. Ab hoc tempore Badenses Ebersteinii Comitis nomine atque insignibus constanter sunt usi. Wolfgangi Bipontini filius, Johannes A. 1584. de reluenda Grævensteinensi Dynastia cum Philippo Marchione tractavit; sed Badenses reluitioni locum dare noluerunt. (*e*)

§. VII.

Legatio Venetias decreta.

A. 1585. Philippus noster & Ernestus Bada - Durlacensis, sumtu communi legatum, rerum historicarum peritum, Venetias mittere decreverant cum literis ad Venetorum Ducem, quibus petebant Marchiones, commendatitias legato literas ut daret Senatus ad Civitatem Veronam, ut in ea & in Monasteriis Marchiæ Veronensis inquireretur I. Quando majores eorum provinciam illam gubernandam acceperint. II. Quamdiu eam rexerint. III. Quid ab illis in Marchia præclare gestum. Literæ hæ, lati-

(*d*) Rosa vetus est Comitum Ebersteinorum insigne. Aper, a nomine desumtum, junioris ætatis est, ortus haud dubie, ut Ebersteinium vetus a juniore distingueretur.

(*e*) *Acta in Tabulario Bada - Badensi.*

Phil. II

no ſermone ſcriptæ, in Tabulario Bada-Durlacenſi ſuperſunt. Legatio autem num habuerit locum, non liquet. Ex literis autem liquet, Marchiones non credidiſſe, majores ſuos Italicæ fuiſſe originis, ſed eos ex Germania cum Imperatoribus in Italiam porfectos, Urbi totique tractui Veronæ ab iisdem fuiſſe præfectos.

A. 1586. Sixtus V. Pontifex Philippo Marchioni Philippum, Epiſcopum Placentinum, Sedis Apoſtolicæ Nuntium, ad Rudolphum II. Imp. iter facientem, commendavit. (*f*)

§. VIII.

Inter hæc majoris molis opus perfecerat Philippus. Anno enim 1588. die 2. Januar. Statuta provincialia (*g*) Marchionatus ſui Bada-Badenſis, in quibus digerendis laboratum eſt diu, perduxit ad finem. Statuta hæc nunquam fuere typis mandata, ſed manu exarata in ſcriniis ſervantur. Veteres Marchiones, quæ per aliquot ſecula ordinaverant ſinguli, ea in unum Juris Statutarii Bada-Badenſis Corpus, quinque partibus conſtans, colligi juſſit Philippus, ad Juris provincialis Wirtembergici normam.

Statuta provincial.

(*f*) *Codex Diplom. Bad.*

(*g*) *Das Landrecht.*

In prima parte judiciarius ordo, processus civilis, & quicquid ei adhæret, tractatur. Secunda pars de conventionibus atque contractibus; tertia de ultimis voluntatibus; quarta de successione ab intestato, quinta de criminibus eorumque pœnis mentem Principis exponunt. (*h*) Opus haud exigui laboris tam justo & tam æquo Principe dignum.

§. IX.

Obitus & Character ejus.

Dignus & ipse fuerat Philippus, vita ut longiore frueretur. At ejusdem anni 1588. die 17. Junii, vigesimo nono ætatis Philippus decessit; vividi & præstantis ingenii princeps, literarum & literatorum amans & ipseque literatus. Singularis ejus in vetera Romanorum Monumenta & in literas elegantes amoris specimen est, quod Erlingensem Neptunum, monstro comitatum marino, lapidi insculptum, cum subjecta Inscriptione, quem sub Philiberto Bavari tutores in Bavariam abstulerant, ipse ex Bavaria Erlingæ suæ, ubi olim repertus, non sine labore sumtibusque restituit. (*i*) Ingolstadii literis incumbens Rectoratum Academicum

(*h*) WOLFGANGUS ADAMUS SCHOEPFIUS, Tubingensis Professor; in *Differtatione*, A. 1745. Tubingæ edita, opus hoc suis laudibus extollit & summa ejus capita exponit.

(*i*) ALSATIA ILLUSTRAT. Tom. I. pag. 493.

A. 1572. & biennio post gessit. In eo tamen desideres, quod in elegantias nimis propensus, neglecta rei familiaris cura, aere alieno suam Marchiam oneravit. A. 1582. ab Ordinibus provincialibus ducenta florenorum millia impetraverat; (*k*) sed ob Aulae suae splendorem, quotidianos inter sumtus, aucta sunt debita, quae Gallicum, Italicum, Belgicumque itinera, A. 1583. & sequente multum adauxerant. Consiliarii ejus, misso in Belgium Vice-Cancellario Zimmero, ei denuntiarunt unamines, sua se deposituros esse munera, impensis nisi poneret modum. Philippus, qua erat animi docilitate, eos audivit benigne; sed impensas non minuit. PHIL. II.

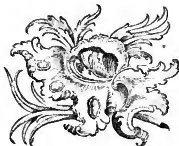
§. X.

Sibyllam, Wilhelmi Ducis Juliaci & Cliviae filiam, A. 1586. sibi desponsavit Philippus. Ejusdem Sibyllae frater, Johannes Wilhelmus, postremus Juliacensium Dux, Jacobaeam, Philippi sororem, anno praecedente, ut vidimus, conjugem duxerat. Lahrae & Malbergae Dynastiis assignatum est dotalitium Sibyllae. Auctore & suasore Sixto V. quem Romae inviserat, sponsalia haec contraxit Philippus, ut ex literis Pontificis, A. 1585. die XIII. Julii. Roma ad Marchionem scriptis, apparet. (*l*) Sponsa.

(*k*) *Species facti contra Schwarzach.* pag. 6.

(*l*) *Codex Diplom. Bad.*

PHIL. II. Idem Pontifex aliis literis XII. Octobris nuptias cum Sibylla gratulatus est Marchioni. Sed ante consummatum matrimonium Philippus decessit sponsus; Marchiam suam patrueli Eduardo Fortunato relinquens, qui corruptis moribus suis eam evertit.

CAPUT

EDUAR. FORTUN.

CAPUT V.

EDUARDUS FORTUNATUS.

A. 1588 — 1600.

§. I.

Bada nullum Principem vidit, cujus lætiora exordia; cujus nativitas felicioribus illuftrata ominibus, quam Eduardi natales. In bellico Suecorum theatro pater ejus comparuit heros. Mater magni Guftavi Wafæi filia, qui Svecicum virtute folium fibi pofterisque paravit. Nafcentem in Britannia Eduardum magnanima illa Anglorum Regina, Elifabetha, una cum Galliæ Rege in initiatione facrorum fibi filium adoptat, nomenque Eduardi, Angliæ Regno tam carum, eidem imponit; *Fortunati* axioma fubjungens, ut in ipfo nativitatis exordio ei defponderet fortunam, redderetque faventem. (*a*) Verum enimvero præclara Introitus.

(*a*) LANGUETUS *Epiftolar. ad Auguftum Electorem* Lib. I. Epift. I. CAM-

EDUAR. FORTUN.

hæc Principis infantis ad magna, ut videbatur, prognati, omina in adolescente deinceps disparuerunt; qui in juventa quoque inconstans semper & varius, adversæ suæ ipse fuit faber fortunæ; in omni sua vita levis; quin & præceps in morte. INFORTUNATUM diceres morientem & vivum. Et tamen faverat adolescenti providentia, ut arescente Lineæ Bada-Badensis ramo seniore, ex Luxenburgicis rami junioris terris ad superiorem Badæ Marchiam vocaretur Eduardus; Lineæ suæ propagator destinatus a cœlo. Sed terras ille nactus, magnis debitis oneratas, oneravit majoribus; Belgicis in Aula Bruxellensi irretitus deliciis; Marchia sua quasi extorris; unde regimen infelix; quod vita ejus enarranda docebit.

§. II.

Eduardi initia.

Natus A. 1565. d. XVII. Sept. Londini, ex Anglia Rodemacheram, Rodemachera Badam; denique A. 1570. cum parentibus in Sveciam transivit. Christophoro patre amisso, vix decennium agens, Luxenburgicas A. 1575. ditiones accepit; quas dein A. 1588. post Philippi Badensis obitum cum Marchia superiore conjunxit. Minor ætate Wilhelmum V. Bavariæ Ducem, Principem pium & probum, accepit tutorem.

§. III.

DENUS *Rerum Anglicar. regnante Elisabetha* Part. I. ad A. 1565. THUANUS *Historiar.* Lib. XXXVII. Cap. 4. p. 423.

§. III.

Iter Svecicum & Polonicum.

Eduardus viginti duorum annorum juvenis A. 1587. ſuſcepto in Sveciam itinere, ad Comitia Wadſtenenſia ſe contulit, in quibus avunculi ejus, Johannes Sveciæ Rex & Carolus Sudermanniæ Dux, poſitis utrimque ſimultatibus, ad concordiam redierunt. Rex Sveciæ non ſine pompa ſuum ex ſorore nepotem, Eduardum noſtrum, excepit; (b) qui Calmariam dein & Stegeburgum ſecutus eſt Regem; brevi poſt cum filio ejus Sigismundo, cui poſt Stephani Bathorii mortem Poloni eodem anno regnum detulerant, in Poloniam abiturus. Nec inutile ei fuit hoc iter. Sigismundus enim A. 1587. telon̄iorum Regiorum ordinationem Eduardo conceſſit. A. 1588. eidem omnium metallifodinarum Poloniæ tradidit jura. (c)

§. IV.

Cum fratribus tranſigit.

Ex Polonia redux A. 1589. cum Chriſtophoro Guſtavo, Philippo, Carolo & Johanne Carolo fratribus, de ſucceſſione terrarum hunc in modum transegit: Marchia ſuperior cum Spanheimenſi Comitatu ſoli cedat Eduardo; qui & onera, his ditioni-

(b) MESSENIUS *Chronologiæ Scondianæ* Tom. VII. p. 81.

(c) Vide Cod. Diplom. Bad. ad hos annos.

bus inhærentia, in se suscipiat; fratribus annuæ mille florenorum assignatæ pensiones; quæ singulorum morte, vel si ecclesiastica beneficia ejusdem valoris impetraverint, extinguantur. Iidem fratres Luxenburgicas Dynastias cum oneribus teneant, matrique alimenta præbeant: investituram feudorum suo & fratrum nomine accipiat Eduardus; at suæ quisque ditionis conferat feuda; homagium nonnisi post impetratam Cæsaris confirmationem exigatur.

§. V.

Regimen adit.

Eduardus non expectato Cæsaris consensu A. 1589. Marchiæ superioris regimen adiit; atque hoc & sequenti anno ob æs alienum & turbas, quæ in Gallia agitabantur, varios conventus provinciales habuit; expeditionis Gallicæ suscipiendæ causa petens tributum. Furentes illa hieme Rheni aquæ inundationibus suis magna per Marchiam, Dachslandiæ præsertim, damna dederunt; quibus reparandis Eduardus cum Ernesto Friderico, Durlacensi, mense Februario, habuit conventum; eodemque tempore, acceptis ab Ernesto quadraginta florenorum millibus, eidem potiorem frumenti & vini partem, quæ ex conventione majorum a Durlacensibus superiori Marchiæ in supplementum quotannis pendebantur, sub reluendi tamen lege, remisit. (d)

(d) Vid. Transactio Etlingensis in Cod. Dipl. Bad. ad A. 1629.

§. VI.

Posthæc in Alexandri Farnesii, Parmæ Ducis, & Gubernatoris Belgii Hispanici, Aula Bruxellis aliquandiu vixit Eduardus. Ibi Mariam, Jodoci ab Eycken, Bredæ Præfecti, filiam, occulto sibi matrimonio junxit die 13. Martii A. 1591. impetrata ab Officiali Bruxellensi rituum publicorum omissione. Johannes de Nivellis, Ecclesiæ S. Gudulæ, quæ primaria Bruxellensium est, presbyter, Cancellariæ Brabantinæ sacellarius, matrimonium consecravit. Matrimonium cum Maria ab Eycken.

Paulo post Eduardus, relicto Belgio, Badam se contulit, ad Italicum ut se iter pararet. Natalitia Christi eodem, quem memoravimus, anno (1591.) celebravit Mediolani. Comites itineris erant Maria conjux & Bornius, Collegiatæ Badensis Præpositus, qui ipsi a confessionibus erat. Inde Romam adivit, atque in reditu aliquantum temporis hæsit Murani, quod celebre maris Adriatici oppidum est, in pulcherrima insula prope Venetias situm. Ibi filiam ei Lucretiam peperit Maria, quam legatus Pontificis, (e) Venetiis degens, de baptismatis fonte suscepit. Iter Italicum.

(e) Episcopus Vincentinus.

EDUAR. FORTUN.

§. VII.

Legatio ad Bavarum de confirmando matrim.

Post reditum ad Badæ penates gravida iterum quum fuisset Maria, matrimonium suum clandestinum esse diutius noluit. Ante omnes conciliandus erat Wilhelmus V. Bavariæ Dux, sub cujus tutela nuper vixerat Eduardus. Matrimonium ut ille probaret, Pistorium, hominem facundum & doctum, de quo supra disserui, (*f*) qui Constantiæ tum vixerat, ablegavit Monachium, rem omnem ut exponeret Duci: Eduardum nempe ante biennium legitimo matrimonio conjugem sibi adjunxisse Mariam, obtentaque jam Summi Pontificis confirmatione, ne mutet sententiam, religione impediri. Sperare ergo Marchionem, matrimonium non improbatum iri a Duce.

§. VIII.

Responsio Bavari.

Bavarus, audita Marchionis legatione, ab initio in alia omnia discessit; multa de rebus ab Eduardo susceptis conquestus: Cæsare & se curatore ignaris nuper eum exegisse homagium. Bis eum, non salutato Duce, per Bavariam iter fecisse; Aulæ suæ comitatum, contra quam promiserat, auxisse: institutis peregrinationibus multis, æs alienum, a decessoribus contractum, cumulasse; cui tamen exsolvendo Marchionatum omnem, fratribus

(*f*) Tomo I. in Præfat.

exclusis, acceperit solus. Questus est porro Dux, Eduardum, spretis Cæsaris missis, Juliacensem & Leuchtenbergicam caussam in contemtum Cæsaris ac Ducis neglexisse; a perversorum hominum consiliis eum semper pendere; assignatas fratribus non exsolvere pensiones & monita Ducis contemnere; quem perpetuæ creditorum Eduardi sollicitationes exagitent. Addidit Dux, eum peregre abeuntem terras suas Lutheranis commendasse Principibus, atque in Conventibus Circulorum iisdem suffragia sua, in detrimentum religionis Catholicæ permisisse. Hæc & alia Pistorius, qua meliori potuit, ratione purgavit & denique Wilhelmum V. permovit, ut a matrimonio alienum se non fore profiteretur. Marchionem tamen monuit Bavarus, ut Cæsarem, Poloniæ Regem & Marchionem Durlacensem, ceterosque, ad quos pertineat, de matrimonio suo redderet certiores. Relatio, quam de negotio hoc ad Eduardum misit Pistorius, scripta est die 30. Martii A. 1593. Ernestus Fridericus, Durlacensis, ob legationem hanc graviter succensuit Pistorio; deceptum ab eo Bavariæ Ducem causatus. (g)

(g) Pistorius ea de re A. 1601. die XIII. Februar. literas dedit ad Carolum Orscelaer, Præfectum Provincialem, (*Landhofmeister*) quarum excerpta occurrunt in Literis responsoriis Alberti Archiducis Austriæ, tutoris liberorum Eduardi Fortunati ad Georgium Fridericum Marchionem A. 1609. In literis his ita loquitur Pistorius: „Accidit, quod

§. IX.

Matrimonii publicatio.

Eduardus autem, accepto Bavari confenfu, nuptias cum Maria publice celebravit in palatio Badenfi die XIV. Maji A.1593. Adhibuit teftes Richardum Roardum a Neuenftein, Marefchallum; Joannem Afchmannum Cancellarium, Alexandrum Hæmel, Procancellarium, & Simonem Petrum Luon, Confiliarium. Francifcus Bornius, Præpofitus Badenfis, negotio aderat facerdos, ipfe Principis ecclefiaftes & ab Ecclefiafticis confiliis. (*h*)

A. 1594. Clemens VIII. Pontifex legatum fuum Ludovicum, Cardinalem Madrucium ad Comitia Ratisbonenfia, in quibus de bello contra Turcas gerendo deliberabatur, abeuntem, commendavit Eduardo. (*i*)

„ metuebam. Illuftriffimus enim Erneftus Marchio, qui me adjutorem negotii veftri effe putat, mirabiliter in literis ad Bavarum in me debacchatur, in mea fallaci loquentia & artibus malis circumfcriptum Bavarum fcribit, ut Eduardi nuptias comprobaret, fed injuriam mihi fieri, & literæ meæ & ipfe Sereniffimus Dux pater teftabuntur. Mirum illos homines fic ardere in me odio, ut ne quidem a falfis criminationibus abftineant. „

(*h*) Bornius poft occupatam ab Ernefto Friderico Marchiam fuperiorem, relicto Eduardo, ad Erneftum tranfivit; a quo tamen paulo poft carceri mancipatus eft & denique dimiffus. Vixit adhuc A. 1609.

(*i*) Cod. Dipl. Bad.

EDUAR. FORTUN.

Hic eodem anno die 13. Maji teſtamentum condidit vivus & valens; atque Mariam, ſi fieret vidua, liberosque ex ea prognatos, Marchiæ bonorumque ſuorum conſtituit heredes.

§. X.

Erneſtus Durlac. Marchiæ ſuper. ſequeſter.

Poſt hæc Eduardus, indole ſua ad voluptates propenſus, Bruxellis apud Erneſtum Archiducem, Belgii Hiſpanici Proregem, cujus Aula dignitate, ſplendore, elegantia, cum regiis illius ævi certavit, plerumque verſatus eſt, debitorum a patre & a patruele Philippo, cui in Marchia Badenſi ſucceſſerat, contractorum, incurius; annuas non ſolvens penſiones; bona mobilia, a Philippo relicta, dilapidans. Cumulatum ita in dies æs alienum, obrutus debitis Principatus in eo erat, ut diſtraheretur in partes. Ad Cæſarem Rudolphum II. confugiunt creditores; quibus immiſſio in bona conceditur. Bavaro & Lotharingo res omnis commiſſa, qui eam commendant Fuggero. (k) Durlacenſes fratres ad delendum commune Gentis ſuæ incendium cito pede accurrunt; ſuperioris Marchiæ ſe conſtituunt ſequeſtres; ne

(k) REIDANUS *Annal. Belgicor.* Lib. XI. pag. 297. ſcribit, Eduardum præſcripta a Cæſare pecuniæ ſumma non contentum, Marco Fuggero ditionem ſuam & hereditarium in eam jus vendidiſſe, reſervatis ſibi quotannis, donec ſupereſſet, ſeptem & triginta Imperialium millibus. Sed de venditione hac in Badenſium ſcriniis nihil reperio. Eduardus ſolvendo æri alieno terras ſuas oppignerare voluerat Fuggero, reſerva-

EDUAR. FORTUN.

antiquiſſimum Badenſis Domus patrimonium, unde origo eius & nomen, transferatur ad alios; conſilium, quod nec ipſum Minois damnaſſet tribunal. Exterus cur exequatur, quod exequi poſſunt debentque agnati. Occupationem hanc Marchiæ ſuperioris A. 1594. ineunte Novembri factam, ſcripto, in publicum emiſſo, Erneſtus Fridericus defendit, ut ſuo loco videbimus.

§. X I.

Eduardi geſta in Belgio.

Eduardus Fortunatus, e terris ſuis exul, apud Albertum Auſtriacum, & Iſabellam Claram Eugeniam, Belgii Hiſpanici Principes, (l) maximam temporis partem, tranſegit Bruxellis; in bello adverſus Belgas Fœderatos ſtipendia meritus. Albertus, fuſis A. 1597. quas Mauricio, Arauſionis Principi, Belgarum Fœderatorum ſummo belli Duci, oppoſuerat, copiis, Eduardum, novum ut conſcriberet equitatum, in Germaniam miſit. (m)

Anno

tis ſibi annuis reditibus; ſed occupatio Marchionatus, a Durlacenſi ſuſcepta, omnem hunc tractatum abrupit.

(l) Erneſto Archiduci, qui A. 1594. deceſſit, Fontanus (*Fuentes*) ſucceſſit. At A. 1596. Philippus II. Hiſpaniæ Rex conſilio politico filiæ ſuæ, Iſabellæ Claræ Eugeniæ Belgium Hiſpanicum tradidit, quæ nupſit Alberto Archiduci. Sub Regimine hoc feliciſſima fuerunt Belgii Hiſpanici tempora.

(m) HARAEI *Annal. Brabant.* Tom. II. p. 525.

EDUAR. FORTUN. In Svecia.

Anno sequenti Eduardus ad Polonos ingressus est iter. Sigismundus, Sveciæ Poloniæque Rex, expeditionem tum paraverat in Sveciam, Caroli Sudermanniæ Ducis, patrui sui, ut conatus reprimeret; qui Rege absente, summam in Sveciæ Regno sibi potestatem vindicaverat. Eduardus Gedano solvens cum Rege, adpulit in Sveciam die 30. Julii. (n) Recepta inde in fidem Calmaria, Rex fine Augusti cum exercitu Stegeburgum, Ostro-Gothiæ Castrum, navigavit. Intervenientibus exterorum Principum legatis Regem inter & Sudermanniæ Ducem de pace aliquamdiu tractatum est, sed irrito labore. Carolus collectis undique copiis ad Stegeburgum Regi occurrit. Die 9. Septembris certatum est prœlio. Sigismundus cum Farenbachio, suorum Duce, Carolum a fronte aggreditur; a tergo eum invadit Johannes Vejerus Starosta Prizkensis. Res in eo jam erat, victoria ut potiretur Sigismundus; sed interventu Eduardi nostri & Johannis, (o) Orientalis Frisiæ Comitis, utrimque ab armis discessum. (p) Sigismundus civium ut parceret sanguini, liberum

(n) MESSENIUS *Chronologiæ Scondianæ* Tom. VIII. pag. 59. OLOF DALIN *Geschichte des Reichs Schweden* Tom. III. Cap. XVIII. §. 9.

(o) Johannes hic filius erat Edzardi II. Orientalis Frisiæ Comitis ex Catharina Gustavi I. Regis filia, Cæciliæ & Caroli Sudermanniæ Ducis sorore genitus.

(p) MESSENIUS *loco alleg.* pag. 65. & DALIN *loco alleg.* §. 14. LOCCENIUS tamen, quod mireris, *Historiæ Svecanæ*, Lib. VIII. pag. 439.

Carolo ad castra sua reditum concessit, atque in amicos tractatus, crastino die instituendos, consensit. Per multos dein dies de pacis legibus disceptatum est, donec post adventum Svecicæ classis Sudermanniæ Dux, viribus auctus, duriores Regi conditiones proponeret. Rex panico terrore percitus, omisso pacis negotio, fugit Lincopiam. Insecutus eum Carolus capto direptoque Stegeburgi Castro, ad pontem Stangebroensem, qui haud longe Lincopia distat, die 25. Sept. insignem illam regiis intulit cladem, quæ causa fuit, ut Svecico dein solio Sigismundus excideret.

§. XII.

Eduardus pacis arbiter inter Sigism. & Carolum.

Post memorabilem hanc pugnam, cui Eduardus quoque noster interfuerat, denuo actum de pace. Nominati utrimque sunt sex arbitratores, quos inter a parte Regis primum locum tenuit Eduardus. (q) Institutis igitur in ponte Stangebroensi colloquiis, post multas difficultates die 28. Sept. signata est pax, Sigismundo Regi parum gloriosa; qua ille quinque regni senatoribus suarum partium, qui contra leges fecisse dicebantur, Caroli

Eduardum pugnæ initium fecisse scribit his verbis: „ Ubi Marchio Badensis Eduardus, Rege, ut quidam volunt, permittente, ut alii, „ reprehendente eum hujus rei caussa, vel quod verisimilius, culpam „ in eum conferente, quod præceps animi esset, & inde furiosus ap„ pellaretur, & Polonicus miles Caroli exercitum pilis impetiverunt.

(q) Dalin *loco alleg.* §. 25.

EDUAR. FORTUN.

Ducis poteſtati permiſſis, confeſtim Holmiam ſe iturum pollicitus eſt, ut intra ſpatium quadrimeſtre ordinum celebraret Comitia. Interjectis dein aliquot diebus, Rex miſſo ad Carolum legato, res ſibi & Annæ ſorori ut & Eduardo Badenſi in prælio nuper ablatas, repetiit. (r)

Reſtituta jam videbatur apud Svecos concordia; finito bello civili. At Sigismundus, inſidias a patruo veritus, mutato Holmenſis itineris conſilio, contra omnium expectationem medio Octobri e Svecia in Poloniam abiit, ut anno vertente cum fortiore reverteretur exercitu. Eduardus Fortunatus, regiæ fugæ non conſcius, illo ipſo tempore apud Carolum avunculum, Sudermanniæ Ducem, morabatur; eoque verſus anni finem relicto, per Gothiam, Daniam & Germaniam in Poloniam feſtinavit. In regno hoc redux prohibitus eſt, Regem adire, cui ob diuturniorem cum Carolo Duce moram fides Eduardi videbatur ſuſpecta. (s) Eduardus tamen, ſi audiamus REIDANUM, (t) paulo poſt cum Sigismundo in gratiam rediit; qui eum A. 1599. ablegavit in Sveciam, ut ad Occidentale Sinus Codani litus Præ-

(r) Aulæa ex conclavi Marchionis Badenſis ablata repetiiſſe Regem ſcribit MESSENIUS *Chronologia Scondianæ* Tom. VIII. p. 74. add. DALIN §. 28.

(s) MESSENIUS pag. 76. & 78. DALIN §. 33.

(t) ANNAL. BELG. Lib. XVI. p. 481.

fectos castrorum tentaret. In expeditione hac Marchio interceptus a Danis, qui Carolo Sudermanniæ Duci favebant, atque in vincula conjectus est, sed mox dimissus, post multos exantlatos labores ad suos denique in Belgium rediit.

§. XIII.

Mors ejus violenta.

Obiit Eduardus A. 1600. die 8. Junii apud Westrasios Castellauni, quod Castellum Hunnorum vocant noviores. Castrum cum oppido in tractu, cujus nomen *Dorsum Hunnorum* (*Hundsrück*) milliari Germanico a Simmera in septentrionem distans. Castrum hoc cum Præfectura Castellaunensi, ut Comitatus Sponheimensis partem Eduardus cum Carolo, Comite Palatino Birkenfeldensi, in communione possederat. Carolus illo ipso tempore adierat Eduardum, ut de communibus Sponheimensis Comitatus negotiis cum eo tractaret. Extant literæ Caroli, ad Fridericum Electorem Palatinum, (*u*) Castellauno tum scriptæ, quibus narrat, Marchionem, ab ejus colloquio in conclave rediturum, offenso pede, gradibus scalæ lapideæ prolapsum graviterque vulneratum, paucas post horas animam efflasse. Falluntur itaque Scriptores, qui eum Bruxellis extinctum fuisse tradiderunt. (*x*)

(*u*) Literæ hæ, d. 9. Junii datæ, occurrunt in Scripto Bada-Durlacensium contra Wirtenbergicos ratione Præfecturarum Mundelsheim & Besigheim pag. 69.

(*x*) IMHOFII *Notitia Procerum Imp.* Lib. IV. Cap. IV. num. B. SPENER in

Eduar. Fortun.

Eduardus in agone conſtitutus, teſtamento, nuper jam condito, Codicillum adjecit, quem Pistorius, fidus Eduardi comes, ſermone latino conſignavit; ubi de ſepultura hæc diſpoſuit: „ Volumus corpus noſtrum in Marchionatu noſtro, jure „ nobis debito, Badenis in Eccleſia Collegiata mandari terræ „ cum honeſto Epitaphio pro majorum noſtrorum more. „ Sed diſpoſitio hæc quoad ſepulturam caruit ſucceſſu. Erectum quidem Eduardo Badæ cenotaphium; ſed corpus ejus in Parthenone Portæ Angelorum (*Engelpfort*) Præmonſtratenſium Ordinis, in Diœceſi & ditione Trevirenſi, quod Caſtellauno quatuor leucis diſtat, (*y*) reconditum eſt. In Necrologio enim hujus cœno-

Sylloge pag. 627. Meteren *Hiſtorie des Niederländ. Kriegs* Lib. XXI. pag. 949. Zechius *im Europ. Herold* pag. 503. Anonymus Auctor Libri: *Staat der Marggraven von Baden* pag. 31. Solus fere Reidanus *Annal.* Lib. XI. pag. 298. Caſtellauni eum periiſſe ſcribit his verbis: „ Eduardus anno ſupremo ſeculi decimi ſexti, octava „ Junii die, temulentus, in arce Caſtellauna gradibus præceps devol„ vitur, ac cervicibus, ſpina dorſi, brachiorum altero, crure utroque „ fractis, vitam finivit. „ Quæ addit Reidanus, ſuperſtitionem valde redolent: „ Firmabant domeſticorum nonnulli, duabus ante ho„ ris querulam vocem e foſſa arcis ſemel iterumque auditam, væ mi„ ſeræ animæ meæ. „

(*y*) De Monaſterio hoc vide Caroli Hugonis *Annales Præmonſtrat.* Tom. I. pag. 173.

EDUAR. FORTUN. bii legitur: „ Eduardus Fortunatus dedit pannum holofericum „ pro ejus fepultura. „

§. XIV.

Chara-cter. Eduardus Princeps fuit non fine dotibus ingenii, fed animo varius, inconftans, mutabilis in horas, ad voluptates nimis proclivis; non alieni appetens, fed prodigus fui; bonus cum bonis; neque tamen, ut in bivio Hercules, tam obfirmatus in bono, ut illectus ad malam non deflecteret viam. Lutherana ille patris & avi religione relicta profeffus eft Romanam. Relicto quoque ditionum fuarum regimine, peregrinationibus continuis, ætatem contrivit. Imputantur Eduardo necromanticæ artes ftudiumque magiæ; nec libero eum a culpa, fed & aliæ fuperiorum temporum aulæ eodem vitio laborarunt. Aftrologi (z) more inveterato Principum, Regum & Cæfarum credulitate multis retro feculis apud Francos, Germanos, Italos abufi funt.

§. XV.

Uxor. Uxor ejus Maria ab Eicken filia fuit Jodoci ab Eicken, Domini de Riviere & Ganshornes, Gubernatoris Bredæ, Prin-

(z) Inter Officiales aulicos fuerat Aftrologus; Aftrologiam cum Aftronomia quum confunderet ignorantia ævi. Carolus Magnus, Ludovicus Pius in aula fua habuerant Aftrologos, quorum unus, fed Anonymus, vitam Ludovici defcripfit.

cipis Arausionensis Aulæ Mareschalli; neptis Johannis ab Eicken, proneptis Henrici. (*a*) De illa in testamento A. 1600. Castellauni condito, ita constituit maritus: „ Futura vidua nostra Maria
„ Marchionissa, si nos vivendo superabit, volumus ut Badenis
„ in Arce, quousque filii nostri adolescant, habitet & viduita-
„ tis beneficio, pro singularibus literis, ista de re confectis,
„ fruatur; vel si nos citius moriamur, quam restitutio Mar-
„ chionatus facta sit, volumus, ut tamdiu sit Casteloni, quous-
„ que commode Badenis esse potest: manentibus omnibus vi-
„ duitatis juribus, ut in literis sunt. „

Jam A. 1594. die 8. Sept. Eduardus scripto Trarbaci composito, partem suam in Castellaun Mariæ huic in vidualitium assignavit.

Hæc obiit A. 1636. d. 21. Apr. in cœnobio quoque Engelpfortiano sepulta. (*b*)

§. XVI.

Ex ea Eduardus tres filios, Wilhelmum, Hermannum Fortunatum & Albertum suscepit, quibus pater moriturus Albertum Archiducem, Belgii Principem, & Salentinum Comitem Isenburgi testamento dedit tutores, quos decreto confirmavit Cæ- Liberi.

(*a*) Genealogiam hanc exhibet Koehlerus in *Münzbelustigung* Tom. XVI. pag. 119. Imhofius in *Notitia Procerum* Lib. IV. Cap. 8. §. 13. Mariæ patrem male vocat Jacobum.

(*b*) Hugonis *Annales Præmonstratenses* Tom. I. pag. 173.

EDUAR. FORTUN. sar. Anna Maria Lucretia, Eduardi filia, apud Italos A. 1592. die 7. Aprilis, quæ adspexerat lucem, A. 1654. d. 12. Sept. Castellauni defuncta, in monasterio Portæ Angelorum cum matre requiescit. (*c*) WILHELMUS natu maximus fratrum post patris ex Italia reditum, A. 1593. natus, Bada-Badensem lineam continuavit.

§. XVII.

Hermannus Fortun. HERMANNUS FORTUNATUS natus Rastadii 23. Jan. A. 1595. (*d*) ditiones Luxenburgicas & Rodemacheram fortunarum sedem accepit. In bello tricennali Germanico, Hispanica primo, dein Imperialia secutus est signa. A. 1633. sub Comite Montecuculio militans ad Rhenum, prœlio ad Brisacum, mense Junio ejus anni commisso, interfuit, in quo Sveci victores Comitem Montecuculium ceperunt. Idem A. 1634. in prœlio ad Watwillam in Alsatia pugnavit. (*e*) Obiit A. 1664. Prima ejus uxor fuerat ANTONIA, Christophori, Dynastæ Crichingensis filia; vidua Hohensaxii Dynastæ; quam A. 1627. d. 18 April. Badæ sibi conjugem adjunxit. Ex ea duos filios unamque filiam suscepit Hermannus.

CARO-

(*c*) HUGO in *Annal. alleg.* pag. 174.

(*d*) Wilhelmus Solmensis Comes de fontibus baptismatis eum suscepit.

(*e*) BOGISLAUS A CHEMNITZ *Belli Svevici* Tom. II. p. 160. & 349.

CAROLUS WILHELMUS EUGENIUS, A. 1627. natus, à Ferdinando IV. Romanorum Rege in numerum cubiculariorum adſcitus eſt; poſtea inter Canonicos Colonienſes cooptatus, A. 1666. vivere deſiit. LEOPOLDUS, qui eum exceperat, anno ætatis ſeptimo vita exceſſit. MARIA SIDONIA, A. 1535. nata, Philippo Friderico Chriſtophoro, Principi Hohenzollerano, Hechingenſi, A. 1664. nupta, A. 1686. d. 15. Aug. deceſſit. Ex altera conjuge MARIA SIDONIA, Philippi Franciſci Falkenſteinii Comitis filia, quæ priori matrimonio Adamo Philippo, Cronbergico Comiti nupſerat, PHILIPPUM BALTHASAREM & MARIAM ELEONORAM SOPHIAM genuit Hermannus. Ille A. 1662. Pariſiis extinctus eſt; hæc Johanni Franciſco Principi Naſſovio Siegenſi A. 1665. nupta, inter dolores partus vitam finivit A. 1669. Alii præter hos Hermanni liberi deceſſerunt infantes.

§. XVIII.

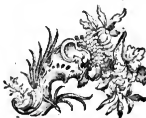
Albertus Carolus.

ALBERTUS CAROLUS poſtremus filiorum Eduardi die 17. Aug. natus Caſtellauni, Sigismundum Sveciæ & Poloniæ Regem, Albertum Archiducem Auſtriæ & Carolum Sudermanniæ Ducem habuit patrinos. Hic poſt reſtitutionem Marchionatus ſuperioris, Cœnobii Albæ Dominarum portionem Badenſem, conſenſu Pontificis, ad quinque annos adeptus eſt, ut

ex reditibus Monasterii caperet alimenta. Albenses subditi A. 1625. die 13. Maji juramentum ei fidelitatis præstiterunt. Sed vix anno transacto decessit Albertus; seu fortuito sclopeti ictu, (*f*) seu alio infelici casu (*g*) extinctus.

(*f*) ANONYMI *Leben der Marggraven von Baaden* pag. 236.

(*g*) IMHOF. *Notitia Procerum* Lib. IV. Cap. 8. §. 14.

CAPUT

PROSAPI

nat. 30. Jul. Cath. ſacra redı

---

1. FERDINANDUS MAXIMILIANUS
natus 23. Sept. 1625.
† 4. Novembr. 1669.
Ux. Ludovica Chriſtina Thomæ de Carignan Ducis Sabaudiæ filia
1654.
†
1689.

1. LEOPOLDUS WILHELMUS
natus 16. Sept. 1626.
† 1. Mart. 1671.
Ux. 1) Sylvia Catharina Comitiſſa de Milleſimo & Caretto
† 1664.
2) Maria Franciſca Egonis Com. de Fürſtenb. filia
1666.

PHILIPP RDUS
n. 25. Aug. . † 1649.
adlico.

1. ISABEL EUG. CL
nata 14.
1630. † 1

1. MARIA ULIANA.

2. PHILIPP ARIA.
natı

LUDOVICUS WILHELMUS
n. 8. Apr. 1655. Pariſiis
† 4. Jun. 1707.
Ux. Franc. Sibylla Aug. Duciſſa de Saxen-Lauenb. 28. Mart. 1690. † 1733. 1

2. LEOPOLDUS WILHEL
n. 20. Jan. 1667. debilis corpore † 1716. 11.

2. ANNA.

LEOP. WILH. natus 28. Nov. 1695. † 16. Maji 1696.

CHARLOTT. nata 2. Aug. 1696. † 16. Jan. 1700.

CAROL. JOS. nat. 30. Sept. 1697. † 9. Mart. 1703.

WILHELMINA n. 4. Aug. 1700. † 16. Maji 1702.

LUD nata 170 Sept.

US SIM. x. Maria Vi- Ducis Arem- 1735.

---

1. ELISABETHA AUGUSTA FRANCISCA
nata 16. Mart. 1726.

CAROLUS ESLAUS
natus 25. A

CAPUT VI.

WILHELMUS.

A. 1622 -- 1677.

§. I.

Wilhelmus primogenitus filiorum Eduardi Fortunati, Badæ A. 1593. die 30. Julii lucem aſpexit. Nomen ejus ex Bavarica domo illatum Badenſi. Wilhelmus V. Bavariæ Dux & Andreas, Cardinalis Auſtriacus, ejus patrini fuerunt. Wilhelmus exul e terris.

In Aula Bruxellenſi una cum Hermanno & Alberto fratribus educatus eſt. Albertum Auſtriæ Archiducem, Belgii gubernatorem & Salentinum Yſenburgi Comitem habuit tutores. Hi, de paterna hereditate pupillis reſtituenda ſoliciti, Georgio Friderico Durlacenſi, qui Erneſto Friderico, fratri ſeniori, ſine liberis

defuncto, nuper successerat, actionem spolii in Aulico Cæsaris consilio A. 1606. die 26. Aprilis intendere cœperunt. Rei componendæ varii quidem cum Marchione Durlacensi A. 1608. & sequentibus instituti sunt conventus; de quibus in Durlacensium rebus dicemus uberius. At exoptatum conventus illi exitum cum non habuissent, Matthias Imp. A. 1615. Coloniensi Electori atque Landgravio Hasso-Darmstadiensi rei cognoscendæ transigendæque detulit officium. Habita A. 1616. & sequente hac super re Francofurti colloquia, sed irrito labore. Nec Aula Cæsarea decisionem litis festinavit.

§. II.

Sententia Cæsaris jubetur restitui.

Medias denique inter belli tricennalis Germanici flammas, Georgii Friderici rebus prœlio ad Wimpfenam inclinatis, ab Ambrosio Spinola, exercitus Hispanici Duce, occupata fuit Marchionatus superioris pars A. 1622. pauloque post die 26. Augusti a Ferdinando II. Imperatore lata sententia, qua Georgius Fridericus ad restituendum superiorem Marchionatum omnem cum clenodiis, tabulis, mobilibus & refusione sumtuum ac damnorum, nec non fructuum perceptorum & percipiendorum damnatus est. (a) Cæsar in solio sedens, præsentibus Judicii Aulici

(a) CAROLI CARAFAE *Germania sacra restaurata* pag. 127. sq. Sententia legitur in *Grund- und Actenmæsigen Information des Hochfürstl. Haus Baaden-Baaden contra Würtenberg* inter documenta pag. 155.

consiliariis & exterorum Principum legatis, ipse pronunciavit sententiam; postquam Vice-Cancellarius Imperii, præmissa oratione, singulare Cæsaris in administranda, pupillis præsertim, justitia studium magnis laudibus extulisset. Conclusit denique litis hujus, sub tribus Imperatoribus agitatæ, decisionem, urgentibus spoliatis Principibus, quin & intercedentibus Regibus, Electoribus, aliisque Proceribus, diutius non potuisse differri. Sententiam Pucherus Secretarius Imperialis prælegit. (*b*)

Carolus Carafa Pontificis apud Cæsarem illo tempore legatus, vir doctus & gravis, negotium hoc non parum promovit. Wilhelmus, Vindobona discedens, de restituenda in superiore Marchionatu Religione Romana Carafæ suam fidem adstrinxit: (*c*) „ Quod sic postea præstitit, verba sunt ejusdem „ Carafæ, imo res tam feliciter, auspice deo, successit, ut „ omnes subditi, ita sacra Catholicorum susceperint, ut nunquam abjurasse putarentur, & vere sese antiquos Catholicos „ pietate & religione referrent. „ Studium in Relig. Cathol.

§. III.

Executionem sententiæ Cæsar, litteris die 3. Septembris A. 1622. datis, fratri suo Leopoldo Archiduci, qui Episcopus Ar- Executio sententiæ.

(*b*) Theatr. Evropaevm Tom. I. pag. 678.

(*c*) Carafa in *Comment. de Germania sacra restaurata* pag. 128.

WILH.

gentinensis & Passaviensis tum fuerat, commisit; (*d*) aliisque literis, eodem die scriptis, omnibus superioris Marchiae incolis, Wilhelmum ut agnoscerent dominum, (*e*) injunxit. Leopoldus Ruffaci in Alsatia tum degens, die 10. Octobris, Carolo Ludovico Ernesto, Sultzio Comiti, Advocato provinciali Alsatiae, Isaaco Volmaro, terrarum Austriacarum in Svevia Cancellario & Reinhardo de Schauenburg, Advocato provinciali Ortenaviae, rem perficiendam tradidit. (*f*)

Delegati hi cum Wilhelmo Marchione singulas Marchionatus peragrarunt ditiones & ubique populos in ejus fidem adegerunt. (*g*) Inter alia Spanheimensis quoque citerioris Comitatus portio Badensis, quam Fridericus IV. Palatinus Elector A. 1600. occupaverat, restituta Wilhelmo. Crucenacum oppidum cum omni praefectura, fine A. 1622. praesentibus missis Caesaris, jusjurandum fidei praestitit Wilhelmo. (*h*)

§. IV.

Transactio Vindobonensis.

Actum dein de aestimatione fructuum perceptorum, ceterisque de rebus, quae ex Caesaris sententia Wilhelmo debeban-

(*d*) Litterae Caesaris extant in Diatriba, cujus rubrum: *Grund- und Actenmäßige Information Baaden-Baaden contra Würtenberg* inter documenta p. 419.

(*e*) *Ibidem* pag. 422.

(*f*) Literas has vide in *Diatriba alleg.* pag. 418.

(*g*) Vide *ibidem* pag. 409. seq.

(*h*) Vide *loc. alleg.* pag. 411. & 417.

tur. Cæfar eum, ejusque agnatum, Fridericum V. Durlacenfem, vocavit Vindobonam, reliquæ lites amica ut fopirentur conventione.

Vindobonæ A. 1627. comparuerunt Marchiones. A Cæfare arbitratores nominati funt Wolfgangus Wilhelmus, Comes Palatinus Neoburgicus, Wratislaus fenior, Fürftenbergæ Comes, Judicii Aulici præfes; Otto de Noftitz, Liber Baro de Falckenau, Wolffius Wilhelmus Liber Baro de Lamingern; denique Otto Melander & Conradus Hildebrand, Legum doctores, Affeffores Judicii Aulici, qui die 27 Maji A. 1627. conventionem inter Marchiones his legibus conciliarunt.

1. Fructuum, ex fuperiori Marchia Badenfi perceptorum, & damni nomine trecenta & octoginta millia florenorum affignata funt Wilhelmo, quæ Fridericus Durlacenfis ei perfolvat.

2. Ad fecuritatem debiti ex inferiore Marchia terras quasdam, una cum regalibus ei tradat Fridericus, cui eas defignandi poteftas relinquitur.

3. Defignatio hæc antequam fiat, Comitia provincialia convocandi jus competat Durlacenfi, qui tributum, in illis decernendum, æquis portionibus dividat. Wilhelmus in Durlacenfibus præfecturis, ipfi affignandis, fubfidia pecuniaria pro rata exigendi jus habeat.

4. Præfecturis assignatis ex æquo & bono utatur, fruatur Wilhelmus, nec absque Durlacensis consensii in rem faciat impensas.

5. In iisdem jus pascendi Durlacensis sibi reservat.

6. Angariarum præstatio ulteriori conventioni reservata.

7. Designatio præfecturarum, quæ Wilhelmo tradendæ, in D. Bartholomæi festum rejecta. Durlacensis omnium redituum juriumque illarum præfecturarum laterculum exhibeat Wilhelmo, ut dilucide appareat, eas sortem 380000. florenorum æquare. Reditus per quincunces computentur in centum; at jurium regalium ex more regionis æstimatio fiat.

8. Immissio in præfecturas primo D. Michaëlis festo peragatur. Reditus usque ad D. Martini diem conceduntur Friderico, sequentes Wilhelmo.

9. Quod si ante immissionem in bona partem debiti solverit Fridericus, in assignatione terrarum fiat pro rata deductio.

10. Liberum de cetero reluendi jus competat Friderico, sed nonnisi totam præfecturam aut omnes simul reluere liceat.

11. Aes alienum, quo Ernestus Fridericus & Georgius Fridericus, fratres, superiorem gravaverunt Marchiam, Fridericus dissolvat. Vetera tamen Marchionatus superioris debita, ab illis soluta, cum novis compensare liceat.

12. Acta omnia & documenta, quæ superiorem Marchiam & præfecturas, Wilhelmo tradendas, respiciunt, eidem exhi-

beantur. Documenta communia, prout ante occupationem, vel in ſuperiore vel in inferiore Marchia fuerunt, reſtituantur Wilhelmo, aut penes Fridericum maneant. Documentorum, Wilhelmo Marchioni traditorum, duplex conficiatur laterculum, utriusque Marchionis ſigillo munitum, cujus exemplum utrique exhibeatur.

13. Actioni omni ratione ſuperioris Marchiæ Fridericus renunciet.

14. Hic jura ſua in Malſch & Ottersweyer, Wilhelmus autem ſua in Langenſteinbach, coram Cæſare & judicio Aulico proſequenda, ſibi reſervant.

15. Modii 1500. (*) frumenti, ut & quantitas illa vini, quæ Eduardo Marchioni, ſupplementi loco, ex inferiore Marchionatu præſtita quotannis, & per eundem Eduardum pro 40000. florenis oppignerata, vel, ut contenderat Fridericus, omnino vendita, ſi coram Cæſare & judicio Aulico probaverit Fridericus, non præſtentur inpoſterum. Reluendi jus autem integrum ſit Wilhelmo, ſi non probetur venditio.

16. Uterque Marchio iisdem gentilitiis utatur inſignibus. Fridericus, quoad vixerit, præcedat Wilhelmum. Eo defuncto

(*) Pag. 10. lin. 5. pro MD mille lege M D.

ſecundum pacta familiæ & obſervantiam antiquam, ex Principibus regnantibus præcedat ſenior.

Conventionem hanc Cæſar die 9. Junii confirmavit Diplomate, (i) ſed executio ejus multis difficultatibus obnoxia fuit.

§. V.

Transactio Etlingenſis.

Leopoldo Archiduci curam negotii fine anni 1628. denuo Cæſar commiſit. Hic Carolo Ludovico Erneſto, Comiti in Sultz, Judicii Cæſarei Rotvillenſis Præſidi hæreditario, ut & Iſaaco Volmaro, Cancellario, ac Johanni Reinhardo de Schauenburg ſuas partes demandavit. Inſtitutus ab illis V. Julii A. 1629. Etlingæ conventus, ad quem Marchio uterque ſuos miſit legatos. Res ultimo ejusdem menſis hunc in modum transacta: Præfecturæ Stein & Remchingen inferioris Marchiæ in ſecuritatem debiti trecentorum octoginta millium florenorum tradantur Wilhelmo, territorii juribus Friderico Durlacenſi ſervatis; qui homagium a ſubditis exigat, eosdem defendat, ad conventus provinciales convocet; ordinationes, conſtitutiones, jura provincialia, edicta, mandata publicet, damnatos reſtituat in integrum, de cauſis matrimonialibus cognoſcat; jus metalliſodinarum, ſequelæ & armorum; foreſtarum item & venationis jura, cum angariis eo perti-

(i) Utrumque Inſtrum. exhibet LUNIG *Reichs-Archiv* Parte ſpeciali Continuat. II. *IV. Abtheilung IXter Abſatz* p. 952. ſqq. & LONDORP *Acta Publica* Tom. III. Lib. VIII. Cap. 119.

WILH.

nentibus, libere exerceat; ſed absque agnati præjudicio. Secus ſi fecerit, ſuis juribus excidat, eaque ad reliquum pignoris tempus in Wilhelmum Marchionem devolvantur. Hic viciſſim omnes harum præfecturarum percipiat reditus, jurisdictionem criminalem atque civilem exerceat; ſubditos ut imperata faciant ſacramento adigat; præfectos conſtituat, a quorum ſententiis ad Wilhelmum ejusque judicium Aulicum Badenſe provocatio fiat; lites de juribus territorii motæ utrimque componantur per arbitros, vel ſi ea ratione non poſſint componi, ad judicium Aulicum Cæſaris, Cameramve Imperii deferantur: Præfecturarum reditus, quum non exæquent quincunces uſuras, reſidua ſumma, Wilhelmo debita, ex Mulbergenſi Præfectura quotannis Etlingæ ipſo S. Georgii die ei pendatur; præfectus Mulbergenſis de ſumma hac, conſtituto loco & tempore ſolvenda, fidem jurejurando interponat; æs alienum ab Erneſto & Georgio Friderico Marchionibus ſuperiori impoſitum Marchiæ, ut & cenſus ac penſiones, detentionis tempore non ſolutas, in ſe recipiat Fridericus. Denique Vindobonenſis transactio, & ea præſertim, quæ de Malſcha, Otterſvira & Steinbaco ei fuerunt inſerta, confirmantur. (*k*) Sed utraque hæc conventio deinceps, uti videbimus, mutata fuit Weſtphalica pace.

Tom. III. M 2

(*k*) Inſtrumentum tranſactionis Etlingenſis in Codice noſtro Diplom. exhibemus.

§. VI.

Malbergæ & Lahræ divisio.

In eadem hæc tempora incidit Dynaſtiarum Lahræ & Malbergæ Badenſes inter atque Naſſovios pridem agitata diviſio, qua Naſſoviis Lahra relicta, Malbergæ Dynaſtia omnis ad Bada - Badenſes ſolos pervenit. Operæ pretium eſt, ut à ſeculi XIII. temporibus rem altius repetamus.

Malberga a Ducibus Sveviæ Sec. XIII. ad Imp. redit.

MALBERG, Latine *Malli mons*, a Mallis ſive Judiciis Pagenſibus, ibi olim, ut videtur, habitis, ſuum nomen accepit. Caſtrum cum oppido & Dynaſtia Ortenaviæ in veteri Ducatu Sveviæ ſitum allodium. Fridericus II. Cæſar & Sveviæ Dux, in Concilio Lugdunenſi A. 1245. cum fuiſſet proſcriptus, Henricus III. ex Staleckiis Argentinenſis Epiſcopus, qui & ipſe præfecturas aliquot in Ortenavia tenebat, inſtinctu Pontificis Malbergam obſedit ac in poteſtatem ſuam redegit (*l*) cum Ortenberga & Gengenbaco; quæ Ortenaviæ loca Bambergenſis Eccleſiæ feuda fuiſſe, in Literis, ad Argentinenſem Epiſcopum A. 1248. datis, Pontifex declarat. (*m*) Feudalis Malbergæ & aliorum Ortenaviæ locorum nexus, ab Eccleſia Bambergenſi pendens, originem ſuam trahit ab Henrico II. Imp. qui Gengenbacenſe & Schutte-

(*l*) ANONYMUS illius ævi apud GUILLIMANNUM *de Epiſcopis Argent.* p. 288. ſeqq.

(*m*) Epiſtola hæc inedita extat in Regiſtro Litterarum Innocentii IV. anno V. num. 868. in Tabulario Palatii Vaticani. Eam Codex Diplomat. dabit.

Wilh.

renſe ejusdem Ortenaviæ Monaſteria, feudali ejusdem Eccleſiæ vinculo ſubjecit, ſplendidiorem ejus dignitatem ut redderet, quod utriusque Abbatiæ vinculum durat hodieque. (*n*)

Innocentius literis memoratis Henrico Antiſtiti id juris conceſſit, ut nonniſi redditis ſumtibus, quos in eorum expugnationem impendit, ad loca illa reddenda cogeretur. Extinctis in Friderici II. Imperatoris nepote Conradino A. 1268. Ducibus Sveviæ, quin & ipſo Svevico Ducatu, Malberga cum reliquis Caſtris haud dubie, Rudolpho I. Germaniæ Rege conſtituto, ab Epiſcopatu Argent. ad Imperium rediit. Filius enim ejus Albertus, initio regiminis ſui A. 1298. idem Caſtrum Malberg, Egoni, Comiti Friburgenſi, pro mille marcis argenti oppigneravit. (*o*) Hæc ex documentis idoneis, quorum præcipuum Palatii Vaticani Tabulario & docti ejus Præfecti, Illuſtriſſimi Garampii, amicitiæ debemus.

§. VII.

Sed & memorabilem ejusdem ſeculi XIII. Chartam Argentinenſis Civitatis Chartophylacium nobis ſuggeſſit; ex quo docemur, Geroldseckios Dynaſtas Malbergæ & Lahræ Dynaſtiarum tum temporis jam fuiſſe participes, adeoque Malbergam, de qua agimus, ab uno non fuiſſe poſſeſſam. Ad Geroldseckios tranſit.

M 3

(*n*) Tom. I. pag. 104. in nota.

(*o*) Codex Diplom. Bad. Tom. I. pag. 311. num. 192.

Geroldseckia Gens, in Ortenaviæ & Alſatiæ (*p*) partibus conſpicua & potens, illa ipſa ætate duos Argentorato Epiſcopos dedit, Waltherum atque Henricum, (*q*) quorum ille libertatem Civitatis evertere, hic ſtabilire conatus eſt.

Waltherus ex Geroldseckiis Ortenaviæ, Dynaſtiæ Lahrenſis poſſeſſor, matrimonio cum filia ultimi Malbergenſis Dynaſtæ, circa ſeculi XIII. medium, partem acquiſivit Malbergæ; (*r*) quam in diviſione bonorum ejus A. 1277. Henricus & Waltherus filii, una cum Lahrenſi dominio acceperunt. (*s*) Parti huic deinceps & illa Imperii portio, Egenoni, Friburgenſi Comiti, ab Alberto Cæſare oppignerata, beneficio Imperatorum acceſſit, ea lege, ut clientelari ab Imperio nexu Geroldseckii Lahrenſes tenerent Malbergam. Utraque ſane Dynaſtia & Malbergæ & Lahræ, una cum feudalibus Imperii bonis, per matrimonium Adelheidis, (*t*) Hen-

(*p*) Caſtri Geroldseck ad Voſagum rudera hodieque ſuperſunt, haud procul a Tabernis Alſaticis.

(*q*) WALTHERUS A. 1263. obiit dolore, quod ab Arginentinenſibus victus. HENRICUS A. 1273. deceſſit.

Ille ex Geroldseckiis Trans-Rhenanis Ortenaviæ, hic ex Alſaticis ad Voſagum originem traxit. ALSAT. ILLVSTR. T. II. p. 621.

(*r*) BERNH. HERTZOG in *Chron. Alſatiæ* Lib. V. pag. 113. & SPENER *Hiſtor. Inſignium* Lib. II. Cap. 4. §. 11. & Lib. III. Cap. 26. §. 9.

(*s*) Chartam hanc Codex Diplomaticus dabit.

(*t*) Adelheidis A. 1419. nupſit Johanni. In pactis dotalibus conventum, ut

WILH.

rici Geroldseckii filiæ, A. 1426. ad Johannem, Mœrsæ atque Sarwerdæ Comitem, consensu Sigismundi Imperatoris, transivit. Fridericus Comes Mœrsæ atque Sarwerdæ Johannem fratrem, ex speciali Cæsaris mandato, de horum dominiorum feudis, ab Imperatore & Imperio pendentibus, (*u*) investivit. Geroldseckii agnati, solennibus literis juri suo in utramque Dynastiam renunciarunt.

§. VIII.

Successu dein temporis factum est, ut dominiorum illorum pars ad Badenses devolveretur. A. 1442. Jacobus Marchio dimidiam utriusque Dynastiæ partem, cum Sarwerdensibus indivisim possidendam, a Jacobo & Johanne Comitibus, sub reluendi tamen lege coëmit. (*x*) Dimidiam hanc dein a Carolo, Jacobi filio,

Dimidia Lahræ & Malbergæ ad Badenses devolvitur.

post Henrici mortem omnia allodia ejus & feuda in Adelheidem filiam transirent.

(*u*) Tabulæ, quibus Imp. Friderico Comiti Mœrsæ & Sarwerdæ investiendi fratris munus defert, A. 1426. d. Mercurii post Dominicam Oculi Vindobonæ signatæ sunt. Exprimuntur in illis feuda Imperii sequentia: *Molburg, die Burg und Stätt mit Mannen und Wildpennen, Kippenheim, das Dorff mit siner Zugehörung, das Rit mit aller Zugehörung, die Dörffer Wyttenweyler, Almersweyler, Nunnenweyler, Schenheim, Kertzel, Tundenheim und Altheim mit allen Iren Nutzen und Zugehörungen &c.* Feuda hæc Imperii Sigismundus Johanni ejusque heredibus masculis confirmat.

(*x*) Instrum. extat in Tabular. Argent.

recepit Jacobus Comes Sarwerdæ; sed eam A. 1463. eidem Carolo & Civitati Argent. simul, iisdem, quibus ante, conditionibus vendidit. Marchioni tamen quartam Argentinensium partem reluendi jus speciatim concessit. (y) Christophorum Badensem, Caroli filium & successorem, jure hoc intra spatium septendecim annorum usum esse, (z) vel inde colligitur, quod inter eum & Jacobum Comitem solos nova dimidiæ partis facta venditio A. 1480. Venditioni conditionem reluendi denuo Sarwerdensis adjecit. (a) Crescente autem Palatinis turbis Sarwerdensium ære alieno, Nicolaus Comes, suo & tutorio fratrum Johannis & Jacobi nomine, duarum quartarum, quæ ei remanserant, alteram A. 1485. Civitati Argentinensi indivisim at hereditarie vendidit.

Anno sequente idem Nicolaus 12000. florenos ab Argentinensibus mutuo accipiens, tres reliquas dominiorum partes in securitatem usurarum illis oppigneravit. Addita conditio, si Marchio, virtute literarum, quæ ei datæ sunt, quartam Argentinensium partem relueret, summa illa 12000. florenorum Argentinensibus restitueretur. (b) Usus est hoc jure reluendi Christophorus

(y) Singula hæc Chartæ Tabularii Argentinensis nos docent.

(z) Adhuc A. 1477. Argentinenses una cum Christophoro Marchione & Jacobo Sarwerdensi Comite Pacem Castrensem intuitu Lahræ & Malbergæ jurarunt.

(a) Chartam hanc Codex Dipl. dabit.

(b) Chartæ extant in Tabulario publico Argentinensi.

ſtophorus Badenſis atque receptam ab Argentoratenſibus quartam Johanni & Jacobo Sarwerdenſibus reddita. Hi viciſſim, Marchioni dimidiam, quam hucusque titulo tantum pignoris habuerat, repetita venditione, A.1497. hereditario jure reliquerunt, ea lege, ut pro dimidia quisque parte dominiorum ſuſciperet feuda, alteroque petente, alter intra trimeſtre ſpatium diviſioni locum concederet. Venditionem hanc, uti præcedentes omnes, conſenſu ſuo Cæſar firmavit, atque inveſtituram feudorum regaliumque Imperii, quoad partem dimidiam, Marchioni conceſſit. Literæ Maximiliani Romanorum Regis Friburgi Brisgoviæ A. 1498. die 17. Aug. conſcriptæ ſunt. (c)

§. IX.

Ab hoc tempore Comites Sarwerdæ eorumque ſucceſſores Naſſovii Saræpontani (d) utramque Lahræ & Malbergæ Dy- Malberga ad Badenſes tranſit.

(c) In illis feuda Imperii exprimuntur ſequentia: *Burg und Statt Malberg mit Iren zugehörigen Mannen und Wildpennen, Item dem Ried mit Iren zugehörigen Dörferen, Flecken, Leuten und Gütern, Item dem Dorf Kippenheim, Item den Dörfern Tchenheim, Kürtzel, Tundenheim und Altheim mit allen und Ir Yedes Rechten und Zugehörungen.*

(d) Johannes Ludovicus Comes Naſſoviæ, ducta Catharina, Johannis Sarwerdenſium Comitum poſtremi filia atque herede, dimidiam Lahræ atque Malbergæ partem ſeculo XVI. accepit. Gangolfus tum & Waltherus Geroldseckii de feudis Malbergicis id eſt de caſtro Malberg,

naſtiam cum Badenſibus indiviſim poſſederunt. At A. 1629. ur-

Kippenheim, Almersweyler, Kertzel, Nonnenweyler, Wittenweyler, Ichenheim, Dundenheim & Altheim in Camera Imperiali litem intentarunt Naſſovio; feuda illa maſculina Imperii, a majoribus ſuis poſſeſſa, deficiente Sarwerdenſium prole maſcula ſui eſſe juris cauſſati. Sed productæ a Naſſoviis renunciationum tabulæ, jurejurando firmatæ, quibus Geroldseckii agnati & ipſe avus actorum Theobaldus, ſuis in feuda hæc juribus, in favorem Adelheidis & Sarwerdenſium, poſt Henrici Geroldseckii mortem ſemel iterumque ſe abdicaverant. Allegatæ quoque Sigismundi & Maximiliani Cæſarum literæ, quibus Adelheidis Geroldseckia & Catharina Sarwerdenſis ſucceſſionis redditæ capaces eorumque maritis inveſtitura conceſſa eſt. Intelligendis his rebus ſequens, tabula inſervit,

Henricus de Geroldſek, Dominus in Lare, † 1426.

Adelheidis, uxor Johannis Comitis Sarwerdenſis A. 1419.	Urſula

Jacobus.	Johannes.

Nicolaus.	Johannes.	Jacobus.

Hi Chriſtophoro Marchioni dimidiam Lahræ & Malbergæ vendunt A. 1497.

Catharina

ux. Johannis Ludovici Comitis Naſſovii Saræpont. heres Comitatus Sarwerd. † 1547.

Wilh.

gente Wilhelmo Marchione, Adolphus Comes Salmensis, Episcopatus Argentinensis Decanus & Administrator, ex mandato Ferdinandi II. Imp. transactionem instituit, qua utraque Dynastia, hucusque communis, forte divisa est. Lahra Saræpontanis, (e) Malberga Badensibus obtigit. (f). Titulus atque insignia utriusque Dynastiæ penes utramque Domum manserunt. Lahra tamen ob centies mille florenorum summam, Nassoviis mutuo datam, ad Bada-Durlacenses pervenit, ut pignus; donec Nassovio-Usingana Domus A. 1725. reddita forte eam recepit.

§. X.

Wilhelmus, terris suis restitutus, plures circa id tempus ex sodalitate Jesu Spira ad se vocavit, quorum ope in iisdem Romana reduceret sacra. Illis denique A. 1632. in oppido Bada exstruxit Collegium, (g) quod eruditis viris ornare fategit. Inter eos fuit Joan- Nov. Colleg. & Monast. instituit.

(e) Ad Saræpontanos pervenit castrum & oppidum *Lahr*, *Burgheim*, *Dinlingen*, *Mietersheim*, *Altenheim & Hugsweiler*.

(f) Badensis pars hæc complectitur loca: Castrum & oppidum *Malberg*, *Kippenheim & Weiler*, *Wagenstatt*, *Sultz & Langenhardt*, *Kürtzel & Schuttenzell*, *Ichenheim & Dundenheim*, *Ottenheim & Friesenheim*, *Oberweyer*, *Heiligenzell & Oberschopfheim*.

(g) Petri *Suevia sacra* pag. 123. sq. ubi tamen occasione hac varios committit errores. Add. Carolus Carafa *Germaniæ sacræ restauratæ* p. 128.

WILH.

nes Gamansius, qui, postquam XXIII. Annos in Collegio vixisset, Genealogicam illam Diatribam de Originibus Domus Badensis conscripsit, de qua supra (*h*) disserui; cujus exemplum filius Wilhelmi Hermannus, Consilii bellici Cæsarei Præses, Bibliothecæ Cæsareæ intulit.

Idem Wilhelmus A. 1663. die 31. Jan. instituit Etlingæ Jesuitarum Collegium; (*i*) in oppido hoc frequenter commoratus. Sodales hi multas in vicinia Parochias, & præsertim Bickesheimensis Delubri, D. Mariæ Virgini dedicati, sacra procurant.

Conditis his Collegiis Rectoratum Ottersviræ, ubi Wilhelmus noster erexerat hospitium, nepos successor, in complementum quasi Collegii Badensis, A. 1679. adjunxit Ludovicus Wilhelmus. (*k*) Præter hæc Capucinorum Monasteria duo, alterum Badæ A. 1630. alterum Malbergæ A. 1671. construxit Wilhelmus. (*l*)

A. 1674. S. Sepulcri quæ vocantur Moniales, educandis puellis evocatæ sunt Leodio Badam. Monasterium earum, quod ab initio haud longe a Palatio constructum, Bada A. 1689. incendio deleta, in inferiore reconstructum est loco. (*m*)

(*h*) Tom. I. in præfat.

(*i*) PETRI *Svev. Eccles.* pag. 324.

(*k*) Ibidem pag. 658.

(*l*) Ibidem pag. 124. & 560. de priori Monasterio annotat, a Wilhelmo illud exstructum, in memoriam reportatæ apud Wimpinam contra Georgium Fridericum victoriæ.

(*m*) Ibidem pag. 126.

§. XI.

Ceterum ad Aulæ Vindobonensis voluntatem Wilhelmus sua consilia dirigens, sagatis togatisque dignitatibus ab ea admotus est. Legionis Cæsareæ Chiliarcha A. 1630. Summus vigilum præfectus A. 1632. constitutus est. Paulo post ad secretiora Cæsaris admissus consilia: A. 1635. ad tormentorum bellicorum præfecturam promotus, ad intima denique rerum Imperii & belli consilia A. 1639. admissus est. Dignitates a Cæsare illi collatæ.

Anno præcedente Philippus IV. Hispaniæ Rex Aurei Velleris eum renunciaverat Equitem; Maximilianus Bavarus Elector, mandato ab Hispaniæ Rege accepto, torquem, ordinis insigne, illi appendit. Aureum Vellus.

§. XII.

Jam A. 1632. mense Augusto Spirensem civitatem, ab Hispanis derelictam, novo milite armaverat Wilhelmus. Urbs paulo ante a Comite Emdensi & Philippo de Sylva, Ducibus occupata Hispanis, misere habita fuit. Gesta bello tricennali.

Wilhelmus ob multiplicem operam, Spirensibus navatam, & pro conscribendis militibus, duodecies mille thaleros a Spirensibus postulavit; misso ad Senatum Eltzio, qui Missi bellici vices apud eum agebat. Recusante solutionem senatu, Syndicum civi-

WILH.

tatis Tissonem, cum quatuor senatoribus & duobus civibus Offenburgum, dein Brisacum in captivitatem abduxit. Senatus 6000. thaleros, Marchioni pendendos, decrevit; quorum dimidia fere soluta est pars. Paulo post Eltzius, cum civitate excederet, plurima tormenta & omnis generis sclopeta cum insigni apparatu bellico Stolhovam abduxit. Omnia hæc ut restituerentur, utque obligatoria scheda, quam vi metuque extortam dicebant, aboleretur, in Osnabrugensi pacis conventu A. 1646. omni studio laboraverunt Spirenses. (*n*)

§. XIII.

Obsidio Benfeldæ.

Gustavus Adolphus, Sveciæ Rex, ad Lipsiam victor, Danubium & Rhenum versus se extendere sategit. Cæsar militaris rei in superioris Rheni Circulo curam Wilhelmo nostro primaria cum potestate commisit. (*o*)

Hornius in Alsatiam cum exercitu missus, Benfeldam omnibus viribus oppugnavit. Urbs inferiore in Alsatia sita, Episcopatus Argentinensis patrimonium vetus, omnibus rebus ad defensionem instructa, defensorem habuit Bulachium, virum manu & animo validum.

(*n*) GAERTNERS *Westphælische Friedens-Cantzley* Tom. IX. p. 464.

(*o*) CHEMNITZ *Histor. Belli Sveco-Germ.* Tom. I. Lib. IV. Cap. 25.

Hornius magno ardore obſidionem proſecutus eſt, exquiſitiſſima bellicæ artis ſubſidia, vineas, foſſas, cuniculos adhibens, Elſum flumen ab urbe avertens. Wilhelmus cum Oſſa & Comite Salmenſi Benfeldæ liberationem tentavit. Decem millium manus e vicinis præſidiis & ex turba provinciali collecta. Badenſis obſidentium propugnacula ter perrumpere conatus, ter re infecta repulſus eſt. Tertia pugna die X. Oct. A. 1632. pugnata. Præſidiarii denique, ſpe opis amiſſa, poſt ſex ſeptimanarum obſidium, honeſtas conditiones ſtipulati, digreſſi ſunt oppido. (*p*)

Inſecuta eſt Seleſtadii obſidio, cujus urbis liberatio quoque Cæſareis curæ. Wilhelmus cum duodecim equitum alis, quæ die 16. Nov. Briſaci Rhenum tranſierunt, & cum peditibus, ex Burgundiæ Comitatu delectis, in auxilium venerunt. Hornius in occurſum miſit Rheingravium, qui incautos in hoſpitiis aggreſſus, cecidit trecentos, ducentos cum præfectis & vexillis cepit; vix evadente Wilhelmo. Seleſtadium die 2. Decembris in Suecorum manus pervenit. (*q*) Harum urbium exemplum mox ſecuta Colmaria, Hornii quoque poteſtati ſe tradens. (*r*) Seleſtadii.

(*p*) Pufendorf. *Rer. Svecic.* Lib. IV. §. 58. Chemnitz Tom. I. Lib. IV. Cap. 53.

(*q*) Pufendorf. *loc. alleg.*

(*r*) Alsat. Illustr. Tom. II pag. 377. 385.

§. XIV.

Pellitur ditionibus.

Prævalentibus ita ad Rhenum rebus Svecorum, Wilhelmus, sua Marchia ejectus, Oenipontem secessit, unde Marchia superior per aliquod tempus inferiori accessit. (s)

A. 1633. Januario mense, Brisacenses præsidiarii, urbe valida manu egressi, tentarunt occupare Kentzingam, duce Wilhelmo; sed in itinere interclusi a Svecis, pars cæsi, pars capti sunt, pauci fuga elapsi. Wilhelmus a Svecico gregario milite comprehensus, vix liberatus sibi fuga consuluit. (t)

A. 1634. Cæsarei, junctis cum Lotharingo & cum Marchione nostro armis, Ottonem Rhingravium ad Gebvillam, superioris Alsatiæ oppidum, castra habentem, aggredi statuerunt. Prope Watvillam die 2. Martii res ad prœlium devenit; in quo Cæsareanis iterum, ut apud Benfeldam & Selestadium, susis, vix evasit Wilhelmus, (u) qui dein cum fratre Hermanno, & Cæsareanis, ex fuga collectis, Brisacum intrare decreverat; sed a Rhingravio interclusus, plerisque suorum dilapsis, cum reliquo comi-

(s) KHEVENHULLER *Annal. Ferdinand.* Tom. XII. pag. 228.

(t) CHEMNITZ. Tom. II. Lib. I. pag. 55. KHEVENHULLER *loco alleg.* pag. 652.

(u) CHEMNITZ *loc. alleg.* pag. 349. seq. PUFENDORF. *Rer. Svecic.* Lib. VI. §. 26.

comitatu suo in Luxenburgensem se recepit Ducatum, sua Marchia extorris. (x)

§. XV.

Restituitur.

Incertus & lubricus hic Wilhelmi status ad annum usque 1634. duravit, quo Cæsareani ad Nordlingam victores, Pace Pragensi cum Georgio Electore Saxoniæ A. 1635. inita, Svecos ex omni Germania expulsuri videbantur, nisi Galli intervenissent, Svecis & Protestantibus Germaniæ laturi auxilium. Tum vero utraque Marchia Badensis magnam rerum conversionem experta est. Wilhelmus, superiore sua Marchia privatus, non modo rediit in eam, sed & inferiorem, quam Fridericus V. Durlacensis tenebat, Cæsaris voluntate & beneficio accepit, (y) adeoque solus ambas conjunxit; immutata jam rerum sorte Friderico extorri.

§. XVI.

Argentinenses Cæsari conciliare studet.

In periculoso hoc Protestantium statu dubiæ quoque fuerant Argentinensium res spem inter & metum positæ. Aperta

(x) CHEMNITZ *loc. alleg.* pag. 351. KHEVENHULLER *Annal. Ferdinandei* Tom. XII. pag. 1304.

(y) TRACHTERUS Bada-Badensis legatus in scripto, quod ordinibus, pacis causa Osnabrugæ coactis A. 1646. exhibuit, Wilhelmum Cæsaris sententia in Marchionatum inferiorem introductum fuisse asserit. Extat hoc scriptum in *Diatriba Bada-Badensium contra Durlacenses* A. 1739. impressa, inter Documenta pag. 114.

eorum in Svecos ſtudia Cæſari pridem diſplicuerunt. Wilhelmus, urbis amicus, cum Cæſare eam reconciliare A. 1635. quovis modo ſtuduerat. (z) Urbs obtulit conditiones, quibus Cæſar cum ſubſcribere vellet, excepto de Eccleſiis non reſtituendis articulo, protractum eſt negotium; Mockelio Gallorum interveniente legato, qui Regis ſui contra Cæſareanos promiſit auxilium; atque adeo adhibita Wilhelmi Marchionis opera caruit ſucceſſu. (a)

Idem A. 1637. apud Maximilianum, Electorem Bavariæ, Cæſarei exercitus Ducem, pro monaſteriis Herrenalb, Frauenalb, & Reichenbach intercedens, ab oneribus militaribus immunitatem obtinuit, quoad partem Badenſem. (b)

§. XVII.

Acta in Comitiis A. 1640.

In Comitiis A. 1640. de Pace inter Ordines Germaniæ reſtituenda, Ratisbonæ magno cum apparatu celebratis, Cæſarei legati vices Wilhelmus noſter peregit; auſpicatus Comitia gravi oratione, qua ad concordiam reducendam auditores ſtrenue hortatus eſt. (c) Nata hinc præcipuis quibusdam, poſt Electorales, Principum Germaniæ Domibus occaſio, ut de alternando, ſedendi

(z) CHEMNITZ Lib. IV. pag. 1021.

(a) PUFENDORF. *de reb. Svec.* Lib. VII. §. 88.

(b) Scriptum Bada-Badenſium contra Frauenalb. Documentor. pag. 340.

(c) Mercurius hiſtoricus belli tricennalis Germ. ſcriptus pag. 90. LONDORP. *Acta publ.* Tom. IV. Lib. IV. Cap. 44.

& suffragandi in Comitiis ordine pragmaticam inter se conderent sanctionem. In veteribus Comitiis Principum olim potentiorum suffragia præsertim quærebantur. In Comitiis, Wormatiæ A.1495. habitis, quibus Pax Publica stabilita, quum Eberhardus Barbatus, Wirtenbergæ Comes inter Principes cooptaretur, ante Badenses Hassos, Pomeranos locum occupavit, Principibus prærogativam hanc ægre ferentibus. In Comitiis Ratisbonensibus, A.1576. habitis, inter Wirtenbergicam, Pomeranam, Hassiacam & Bada-Badensem Domos jam fuerat conventum, ut Wirtenbergicus cum solo alternaret Pomerano, Pomeranus alternaret cum singulis; Wirtenbergicus Hassum atque Badensem constanter præcederet. (*d*) In Comitiis, de quibus agimus, post multas concertationes inter Principes memoratos decretum, ut Mecklenburgi Dux quoque reciperetur in numerum; ita quidem, ut æquaretur Pomerano, & cum ipso alternaret Wirtenbergico. (*e*) De recipienda quoque inter Principes alternantes Holsteinensi Domo in Comitiis A.1641. & A.1653. varia decreta (*f*) edidit Cæsar, sed ob perpetuum plerorumque dissensum nonnisi A.1740. certis sub conditionibus res tandem transacta est.

(*d*) Zacharias Zwantzig in *Theatro Præcedentiæ* Parte II. Cap. 25.

(*e*) Conventionem hanc exhibet Lunig *Reichs-Archiv* Parte speciali, *andere Abtheilung*, num. 104.

(*f*) Exhibet ea Lunig *Reichs-Archiv* Parte generali Tom. I. pag. 661. sqq. & Londorp. *Acta publ.* Tom. V. pag. 441.

Protectio Gallica.

Prævaluerunt inter hæc in Imperio arma Gallorum, qui cum Marchionatum Badensem A. 1641. armis petiissent, Wilhelmus cum omni ditione Gallicæ se protectioni commisit, eaque de re ad singula ditionis suæ oppida atque cœnobia die 21. Febr. literas perscripsit. (g) Per Germaniam late tum se extenderant Galli. His Svecorum fœderatis maluit se, quam Svecis committere; prospiciens sacris, quæ in Marchiam reduxerat.

§. XVIII.

Pax Westphal.

Eodem anno Præliminaria Pacis, ut vocant, instituta Hamburgi, quibus conventum, ut Osnabrugæ & Monasterii de ipsa pace ageretur. Negotium hoc cum fervere cœpisset, missus a Marchione nostro legatus Ludov. Nicolaus Trachter A. 1646. ineunte Febr. inter legatos Principum Imperii locum occupavit, intercedente frustra Durlacensi legato. (h) Trachterus literis ad Directorium Moguntinum die 26. Martii A. 1646. datis, Durlacensi contradixit. (i) Longa inde & difficilis de restitutione agnati ejus Friderici V. Durlacensis tractatio. Cæsareani, conditionibus fine Maji A. 1647. oblatis, Præfecturas Remchingen & Stein, rescissa Vindobonensi & Etlingensi transactione, Friderico restituen-

(g) Literas has vide in scripto Bada-Badensium contra *Frauenalb* Documentor. pag. 341.

(h) MEIERN *Acta Pacis Westphal.* Tom. II. pag. 824. sq.

(i) Instrumentum extat in Tabulario Bada-Badensi.

WILH.

das esse declararunt; sed Ritburgensem Domum, prope Etlingam, compensationis loco, tradendam Wilhelmo, annuamque pensionem, ex inferiori Marchionatu antea præstari solitam, eidem relinquendam censuerunt. (*k*) In aliis dein propositionibus, die 29. Junii eodem anno exhibitis, Cæsareani nullam amplius Ritburgensis Domus injecerunt mentionem, (*l*) annuæ quoque pensionis abolitione concessa. At Durlacensis quatuor præfecturas sibi restituendas esse contendit. (*m*) Post multos ultro citroque tractatus Westphalica tandem pace definitum est, ut omni illa actione fructuum perceptorum & percipiendorum, damni, sumtuumque sublata, duæ Præfecturæ, Stein & Remchingen Durlacensi restituerentur, abolita quoque annua, qnam memoravimus, pensione. Præterea inter utramque lineam perpetua alternatio or-

(*k*) MEIERN *loco alleg.* Tom. IV. pag. 561. Extat quoque Instrumentum hoc Cæsareanorum in scripto Bada - Badensium contra Durlacenses impresso A. 1739. pag. 111,

(*l*) Instrum. extat in Tabulario Bada-Badensi. Addita tamen a Cæsareanis tum clausula: „ Si tamen alteruter pars plus juris sibi competere existima- „ verit, id ipsi per hanc determinationem ademptum non intelligatur, „ sed de eo coram competente Judice experiri reservatum est. „ De clausula hac, Instrumento Pacis inferenda, multum laboratum est, sed irrito labore.

(*m*) Ibidem pag. 905. Add. PUFENDORF. Rerum Svecicarum Lib. XIX. §. 107. & 125.

WILH.

dinis in Comitiis, aliisque Imperii & Circulorum conventibus stabilita. Durlacensi ob senioratum regiminis, prærogativa ordinis, quoad viveret, servata. (n) Stolhova, deductis Gallorum præsidiis, reddita Wilhelmo. (o)

Hic cum Landgravio Darmstadiensi Delegatus dein Cæsaris fuit, restituendus cum fuisset Palatinus Elector; eumque in finem A. 1650. Norimbergæ versatus est mense Aprili. (p) Ad quinque myriadum Imperialium summam, Svecis pro exauctorandis militibus Instrumento Pacis concessam, Wilhelmus pro sua parte 35244. florenos contribuit. (q) Summa hæc rerum Westphalicæ pacis, quoad Bada-Badensem.

§. XIX.

Wilhelmus Judex Cameræ Imperial.

Quadriennio post pacem Germaniæ redditam (1652.) Philippus Christophorus a Sœttern, Trevirensis Elector & Spirensis Episcopus, Sanctioris Tribunalis, Cameræ Imperii, quod vocatur, Judex, Præsesque primarius obiit. Ferdinandus III. Imp. in supremo hoc Judicio successorem ei substituit Marchionem

(n) Instrum. Pacis Art. IV. §. 26.

(o) MEIERN *Acta Pacis Westphal.* Tom. VI. *Beilage zum Vorbericht* pag. 8. & *Acta executionis* Tom. I. pag. 230.

(p) Idem *Actor. Execut.* Tom. II. pag. 104. & 231.

(q) *Acta Pacis Westphal.* Tom. VI. pag. 633. & *Acta Executionis* Tom. II. p. 146. & pag. 426.

Wilh.

Wilhelmum. Munus hoc Calendis Quinctilibus ejusdem anni quum fuisset ingressus Spiræ, (r) ubi tum Tribunal constitutum, per totos triginta quinque annos summa cum dignitate & gloria illud administravit, omnemque operam impendit, ut durantibus belli Germanici turbis fere pessundatum, pristino redderetur splendori. Solicitudini ejus præsertim debentur ea, quæ in Comitiis Ratisbonensibus A. 1654. de Camerali Judicio & administratione Justitiæ fuerunt decreta. In fervida illa lite, quæ mortuo Ferdinando III. Palatinum inter & Bavarum de Vicariatu Imperii A. 1657. agitata est, Wilhelmus cum Camera Ferdinandi Mariæ, Electoris Bavariæ, secutus est partes. (s) Eodem anno die 19. Oct. centum quinquaginta sententias Cameræ, inaudito exemplo, jussit publicari. (t) A. 1666. & sequenti operam multam Wilhelmus impendit, ut Cameræ ejusque status interni institueretur examen. Non unum hac super re in Comitiis impetravit decretum; quæ caruerunt successu. De eiusdem Judicii sustentatione solicitus, A. 1671. rem eo redegit, ut ordinandæ Matriculæ & rationibus conficiendis, Imperii Deputatio, quam vocant, de-

(r) Literæ Collegii Cameralis ad Electorem Moguntinum de Introductione Wilhelmi Marggravii Badensis; extant in Modestini & Pomponii (Ludolfi) Colloquiis familiaribus de Statu Camerariis Judicii in Imperio Supremi pag. 338.

(s) Londorp. *Acta Publ.* Tom. VIII. pag. 132.

(t) Zechii *Europ. Herold.* Tom. I. pag. 503.

cerneretur. (u) At pensiones, ei ipsi debitæ, non fuerunt solutæ. Ultra XL. millia thalerorum ab Imperio A. 1703. eo nomine nepos ejus repetiit Ludovicus Wilhelmus. In Comitiis Ordines die 16. Martii ejus anni decreverunt, ut mensis Romanus, quem stylo publico appellant, debito delendo solveretur (x) Ludovico.

Nec prætereundum silentio, quod gravi illo Gallorum contra Batavos bello paulatim in Germaniam serpente, Wilhelmus de Cameræ Spirensis securitate solicitus A. 1674. ad Cæsarem Leopoldum, ad Comitia Imperii, ad Electorem Palatinum literas scripserit, a belli periculo Spira ut redderetur immunis Cameræque Judicia peragerentur tranquille. Sperabat Wilhelmus Gallos non læsuros esse urbem, quæ nullum auxilium eorum hostibus præbeat. (y) Nec spes eum decepit. Spira durante hoc bello neutrarum partium fuit, mansitque illæsa. (z)

§. XX.

Lites de Monast. Herrenalb.

Eminens Judicis Cameræ dignitas dedit occasionem, ut diuturnæ de Albensi & Reichenbacensi Cœnobiis lites, de quibus supra

(u) LUDOLF. *historia sustentationis Cameræ Imp.*

(x) Theatr. Europ. Tom. XVI. Part. II. pag. 41.

(y) LONDORP. *Acta Publ.* Tom. X. pag. 271. seq.

(z) L. B. DE HARPPRECHT *urkundliche Nachrichten von des Kaiserl. Cammergerichts Schicksalen in Kriegszeiten.*

fupra jam fermo, fub Wilhelmo noftro renovarentur. Chriftophorus, Wirtenbergæ Dux, uti fupra oftendi, (a) Albæ Dominorum Abbatiæ vicos, a Badenfibus poffeffos, A. 1560. vi armata occupaverat, fubditisque jurejurando adactis, prohibuerat, ne fubfidiariam partem, a Philiberto Marchione illis impofitam, perfolverent. Lis ad Cameram delata pro Badenfibus A. 1595. die 27. Aug. decifa eft. Wirtenbergico injunctum, ut, relictis in poffeffione juris collectandi Badenfibus, de non turbando in pofterum cautionem præftaret. (b) Wirtenbergicus non reftituit loca, fed A. 1603. Ernefto Friderico Durlacenfi, qui fuperiorem inter hæc occupaverat Marchiam, in compenfationem præfecturarum Badenfium Altenfteig & Liebenzell, de quibus fubortæ quoque fuerant lites, Præfecturas Malfch & Langenfteinbach reliquit. (c) Conventioni huic, Badenfibus damnofæ, Georgius Fridericus interceffit, frater Ernefti; fed irrito conatu. Wilhelmus, quum A. 1622. ex Confilii Aulici decreto reciperet ditiones, reddita eft ei quoque Præfectura Malfchenfis, fola Langenfteinbaci Præfectura apud Durlacenfes manente. Infecutum eft denique

(a) In Philiberto §. 4.

(b) Sententia hæc extat in MEICHSNER. Tom. IV. *Decif.* 35. & in Diatriba fæpius allegata: *Grund- und Actenmæfige Information Baaden-Baaden contra Wirtenberg* inter documenta pag. 131.

(c) *Diatriba alleg.* p. 20. & 21. & *inter Documenta* p. 140.

A. 1629. die ſexto Martii Ferdinandeum Edictum, quo Proteſtantes Eccleſiaſtica bona, a Transactionis Paſſavienſis temporibus occupata, Catholicis reſtituere jubebantur. Albæ Dominorum Abbatia reſtituendis annumerata. Virtute Edicti hujus Wilhelmus Marchio Malſcham & Otterſviram, (*d*) quoad reditus Monaſticos, reſervatis ſibi territorii juribus, Nicolao Abbati A. 1631. reſtituit; annoque ſequente, inſtituta contra Wirtenbergæ Ducem apud Conſilium Aulicum actione, reliqua Advocatiæ Albæ Dominorum loca, quæ in Marchica ditione ſita, atque in transactione A. 1497. enumerata, (*e*) ſibi ut reſtituerentur poſtulavit. Lis durante bello tricennali protracta; poſt Pacem Weſtphalicam A. 1654. & 1661. fortius agitata, ad noſtra usque tempora inter indeciſas refertur. (*f*)

§. XXI.

Reichenbacum Wirtenbergæ

Reichenbacenſe cœnobium, in quod Philibertus, A. 1557. tranſigens, ſua vindicaverat jura, (*g*) eodem tempore, quo Mar-

(*d*) *Ibidem* pag. 22.

(*e*) Ex locis, hac transactione Advocatiæ Badenſi relictis, Durlacenſes, virtute permutationis, A. 1603. *Langenſteinbach*, *Utterſpach*, *Dietenhauſen*, *Urbach*, *Spielberg;* Wirtenbergici vero *Loffenau*, *Neuſatz*, *Rotlenſohl*, *Bernbach*, poſſident hodieque. *Diatrib. alleg.* p. 36.

(*f*) *Ibidem* pag. 22.

(*g*) Vide Philibertum §. 5.

chiam superiorem Ernestus Fridericus sibi vindicaverat, a Friderico, Wirtenbergæ Duce, occupatum est A. 1595. Joanne Higelio, Priore ejus, expulso. (h) Querenti ea de re Durlacensi Ernesto Wirtenbergensis respondit, Hirsaugiensis Monasterii, ad se pertinentis, jura in Reichenbacum ad se quoque pertinere; Badensium & Eberfteinensium juribus se non derogaturum. (i) Hirsaugiense Monasterium ante Pacem Religiosam a Wirtenbergæ Ducibus seculo addictum, ut Ecclesia mater, jurisdictionis ecclesiasticæ partes (k) in Reichenbacensi exercuerat Prioratu. Hirsaugiensium jura ad se devoluta esse, filiamque matris sequi fortunam Wirtenbergensis contendit. Higelius Prior, cœnobio exul, ad Rudolphum II. Imperatorem confugit, atque ab eo Mandatum, quod vocant, A. 1596. d. 7. Junii impetravit, quo Wirtenbergicus intra sex hebdomadas Reichenbacenses in integrum restituere jubetur. (l) Restitutio tamen non facta. Wirtenbergicus possessio-

Dux seculo addicit.

(h) BESOLDI *Documenta rediviva Virginum sacrar.* pag. 271. PETRI *Suev. Ecclesiast.* pag. 705.

(i) Act. vide in Diatr. paulo ante allegata: *Baaden contra Wirtenberg in Documentis* pag. 167.

(k) Abbas Hirsaug. Reichenbacensem instituerat Priorem atque inspectionem in cœnobium habuerat. PETRI *Suev. Eccles.* pag. 704. *Diatrib. alleg.* pag. 381.

(l) Extat mandatum in *Diatriba alleg.* pag. 169.

nem suam ut novo titulo fulciret, Eberfteinensium quoque jurium in Reichenbacum partem pro XXIII. millium florenorum summa A. 1602. coëmit; (m) & ab hoc tempore abolita Badensi Advotia, in suum jus transtulit omne Cœnobium. Instituti quidem sunt rei transigendæ Stutgardiæ conventus A. 1605. Reichenbaci A. 1606. 1618. 1619. & A. 1614. Pforzhemii. Litigatum in Camera; sed irrito semper labore. Wilhelmus A. 1622. terris restitutus avitis, obtinuit, ut Leopoldi Archiducis, cui Cæsar rei exequendæ curam commiserat, legati Johannem Fridericum, Wirtenbergæ Ducem literis monerent, amicabili compositione ut litem terminaret. (n) Sed executorum monita caruerunt effectu.

§. XXII.

Wilhelmo ex parte restituitur.

Post Edictum denique Ferdinandeum, de quo modo differui, restituto Reichenbacensi cœnobio, (o) Wilhelmus A. 1630. Stutgardiam misit legatos, qui non restitutionem tantum Monasterii Albæ Dominorum, sed & Badensem Reichenbacensis Cœnobii partem, cum Eberfteinensi petierunt; quam virtute Pacis Castrensis cum

(m) Instrumentum exstat p. 331. *Diatribæ alleg.* Emtio venditio hæc pactis Eberfteinensium cum Badensibus adversabatur, quibus conventum, ut neuter absque alterius consensu ex Eberfteinensi Comitatu alienare quid posset. MEIERN *Acta Pacis Westphal.* Tom. IV. pag. 54.

(n) *Diatribe alleg.* pag. 173.

(o) Vide *literas Cæsaris ad Wirtenbergiæ Ducem* ibidem pag. 391.

Eberfteinenfibus initæ, (p) reluere potuerunt Badenfes. Wirtenbergæ Dux, auditis legatis, ad condominium cœnobii Reichenbacenfis & jurisdictionis communionem anno fequente Wilhelmum admifit. Homagium a Reichenbacenfium fubjectis, utriusque Principis nomine, præftitum. (q) At A. 1632. in alia omnia difceffit Eberhardus III. Wirtenbergæ Dux.

Iterato ei aufertur.

Irruentibus enim Svecis victoribus, terras fuas cum reliquiffet Wilhelmus, Reichenbacenfe quoque Cœnobium illi ablatum eft, Monachique ejecti. Cæfar literis die 22. Sept. A. 1663. Vindobonæ datis, jura fua refervavit Marchioni; (r) qui Svecis ad Nordlingam fufis, in Marchiam redux, reftitutionem hujus Cœnobii apud Wirtenbergæ Ducem egit conftanter. Dux, nectens moras, ad Pacis usque Weftphalicæ tempus rem diftulit. Senatus Imperii aulicus occafionem opportunam ut expectaret, A. 1635. fuafit Wilhelmo. (s) Quum autem in Weftphaliæ tractatibus de reftitutione Domus Wirtenbergicæ in Herrenalb & Reichenbach mentio injiceretur; (t) Wilhelmus, de juribus fuis

(p) Conventio hæc extat *loc. alleg.* pag. 317. Add. Tom. II. pag. 326.

(q) Acta vid. ibid. pag. 393. fqq.

(r) Literas has exhibet Diatriba pag. 396.

(s) Decreta hæc vide ibid. pag. 397.

(t) Singula, quæ de reftitutione horum cœnobiorum, Wirtenbergiæ Duci facienda, in Tractatibus Pacis Weftphal. acta fuerunt, vide in MEIERN

follicitus, Stutgardiam misit legatum; Ducis ea de re ut cognosceret animum. Hic verba illa generatim posita, Badensibus juribus fraudi non futura ostendit, curaturum se addens, ut quam primum satisfiat Wilhelmo. (u) Marchio his promissis contentus, apud internuncios pacis jura sua ulterius non prosecutus est; plures post annos de Reichenbacensi Albensique Cœnobiis novam in Consilio Aulico litem A.1654. Wirtenbergico intendere coactus, quæ durat hodieque.

Hæc de Reichenbacô & de Alba Dominorum quæ, sunt Monasteria virorum.

§. XXIII.

Albam Dominarum reformat Durlacensis.

Alba Dominarum, Ordinis S. Benedicti Partheno, a Bertholdo Ebersteinensi Comite A. 1148. conditum, multis quoque sub Wilhelmo litibus præbuit occasionem. Ebersteinii Comites, eorumque successores Badæ Marchiones, ut Advocati & Domini, ab antiquo in cœnobium exercuerant jura, quæ sanctimoniales, libertatem affectantes, nonnunquam impugnaverant; Cæsarem Dominum solum agnituræ. Ernestus Fridericus, Marchia superiore potitus, visitandi jus una cum Eberlteinensi Comite exercens, moniales & ipsam Abbatissam, corruptos ob mores, man-

Act. Pacis Westphal. Tom. III. pag. 438. Tom. IV. pag. 53. seq. pag. 81. 95. 138. 158. 561. Tom. V. pag. 460. 917.

(u) Vide *Acta* pag. 315.

cipavit custodiæ, & Augustanæ Confessionis sacra in monasterium introduxit. Episcopus Spirensis, cujus Diœcesi Alba Dominarum fuerat subjecta, non Ecclesiasticam modo, sed & secularem suam jurisdictionem læsam esse contendens, virtute Constitutionis de pignorationibus (x) Mandatum a Camera Imperiali obtinuit, (y) quo Marchioni & Ebersteinensi Comiti injunctum, ut Abbatissa & Monialibus captivitate liberatis, privilegia & documenta, quæ Gernspacum transtulerant, cœnobio restituerent. Marchio & Ebersteinensis Comes, rejectis, quas in Camera ipsi allegaverant exceptionibus, (z) revisorio judicio sibi prospiciendum putarunt, exhibitoque Deputatis, Spiræ A. 1600. agentibus, libello docuerunt, nullam Spirensi secularem in cœnobio jurisdinem competere, sed omne territorii jus ad Ebersteinenses & Badenses spectare. Ecclesiasticam vero Episcopi jurisdictionem Pace Religionis suspensam, adeoque reformandi & coërcendarum Monialium auctoritatem penes solos Ebersteinenses & Badenses, utpote ditionis dominos, esse. Denique Marchio jurisdictionem Cameræ, quoad hanc litem declinavit, quod Pacis Religiosæ interpretatio reservata Comitiis.

(x) Constitutio hæc pignorationis in Comitiis A. 1555. lata in *Ordinatione Camer.* occurrit Part. II. tit. 22. & 23.

(y) Mense Majo 1598.

(z) Pertinet huc inprimis exceptio maleficii & rei controversæ.

§. XXIV.

Wilhelmus moniales restituit.

In eo ſtatu res erat, Wilhelmus A. 1622. patris ſui hereditatem cum adiiſſet. Abbatiæ Albæ Fœminarum ſubjecti cum ceteris Eberſteinenſis Comitatus ſubjectis jusjurandum fidelitatis ei præſtiterunt. (a) Monaſterii reditus A. 1625. aſſignati fuerunt fratri ejus Alberto. (b) Promulgato autem Ferdinandi II. Imp. edicto A. 1629. reſtituendæ quoque hujus Abbatiæ neceſſitas Marchioni injuncta. Diverſæ regulæ Moniales Cœnobio introducendi poteſtatem ei conceſſerat Pontifex. Sed Cameræ & Epiſcopi Spirenſis auctoritate permotus, una cum Comitatus Eberſteinenſis uſurpatoribus priſtinæ regulæ Moniales A. 1631. in monaſterium reduxit, Advocatiæ & territorii juribus, quæ ante occupationem habuerat, ſibi diſerte ſervatis. (c) Et tamen litem novam

(a) Inſtrum. extat in ſcripto Bada-Badenſium contra Frauenalb A. 1722. edito, pag. 284.

(b) Vide Eduardum Fortunatum §. 18.

(c) Conf. Relatio HAFFNERI Doctoris ad Marchionem Wilhelmum de introductione Monialium in Cœnobium Albæ Dominarum d. 1. Martii A. 1631. ſcripta. Extat in ſcripto allegato pag. 130. Marchio non Advocatiæ modo, ſed & ſuperioritatis territorii jura ſibi & Condominis Eberſteinenſibus ſervavit. (*Die Hohe Landesfürſtliche Ober- und Herrlichkeiten und was denſelben anhängig, desgleichen das Hoffgericht und darunter begriffene Fäll, auch Kaſtenvogtey, Schutz und Schirm, auch andere Gerechtigkeiten &c.*) Adde *ſcript. alleg.* pag. 369.

vam Wilhelmo A. 1638. intentarunt Moniales. Cameræ tum judex erat Phil. Chriſtoph. Spirenſis Epiſcopus, qui & Trevirenſis Elector. Camera contra Marchionem tria expedivit Mandata; quibus ei injunctum, ut via facti omiſſa, juris ordinem ſervaret.(*d*). In eandem ſententiam Ferdinandus III. Cæſar ex Comitiis Ratisbonenſibus A. 1641. ad Marchionem reſcripſit. (*e*) Hic jura ſua fortiter vindicans, ab Epiſcopo devotus eſt diris. Epiſcopus Galliæ regis opem ſe imploraturum profeſſus eſt. (*f*) Continuos hos inter motus compoſita tandem fuit Weſtphalica pax; virtute cujus, ex anni reſtitutorii legibus, Wilhelmo & Eberſteinenſibus Cœnobium debuiſſet reſtitui. Reſtitutio, in Conventu Deputatorum Imperii A. 1650. decreta, caruit ſucceſſu. (*g*)

§. XXV.

Enimvero Schwarzacenſis atque Schutterani Abbatum interceſſione Wilhelmus novo Diplomate die 16. Jun. A. 1655. Cum illis tranſigit poſt Pacem Weſtphal.

(*d*) Extant *loco alleg.* pag. 403. ſq.

(*e*) Ibid. pag. 406.

(*f*) Ibid. pag. 64. & 371.

(*g*) *Scriptum alleg.* p. 83. Adde Meiern *Acta Executionis* Tom. I. p. 579. 757. Tom. II. pag. 174. 768. Eberſteinenſes jam A. 1651. in poſſeſſionem dimidiæ ſuæ reductos eſſe aſſeruerunt pacis executores; *Acta Executionis* Tom. II. pag. 874. factum eſſe ſperantes, quod fieri debebat, revera tamen neque tum, neque poſtea ad noſtram usque ætatem eſt perfectum.

WILH.

dato accedente Wolkenſteinii & Cronsfeldæ Comitum conſenſu, priſtina jura confirmavit monialibus, easque cum omni ditione in ſuam & ſociorum tutelam de novo recepit. Caſimirus Comes Eberſteinenſis, cui ex Pacis Weſtphalicæ legibus Monaſterii pars dimidia debebatur, partim ætate, partim contentionibus cum Wolckenſteinii & Cronsfeldæ Comitibus fuit impeditus, quo minus novæ huic conventioni conſenſum præberet. Eadem conventione ſervata ſunt Badenſibus regalia, a majoribus poſſeſſa; de quibus in poſterum ne lites orirentur, ſequente transactum eſt modo:

1. Cauſæ Criminales, ubi ex Conſtitutione Carolina carnificis requiritur opera, ad Marchionem & Eberſteinenſes Comites pertineant. Reliqua delicta Abbatiſſæ ejusque Monialibus vindicandi jus eſto.

2. Ab inferioribus Abbatiſſæ judiciis ad judicium Portæ Cœnobii (*h*) & inde, more olim recepto, ad Badenſes & Eberſteinenſes præfectos judiciumque Aulicum Marchionis fiat provocatio.

3. Ad annuum provinciæ cenſum, (*i*) ut & ad omnia Imperii onera, contribuant Moniales; ſubditorum Cœnobii cenſum

(*h*) *Das Pfortengericht zu Frauenalb.*
(*i*) *Die Jährliche Landſchatzung.*

exigant Albenses præfecti, qui Marchicis ac Ebersteinensibus eum transmittant.

4. Jus conductus per Cœnobii ditiones, absque molestia Cœnobii ejusque subditorum Marchio sociique exerceant.

5. Iisdem, urgente necessitate, competat jus sequelæ atque delectus (*k*) ad defensionem provinciæ.

6. Jus venandi feras majores in Albensibus silvis Marchioni, at feras minores capiendi jus Abbatissæ asseritur.

7. Præfectos suos Abbatissa constituat; qui Badensibus & Condominis, munus adituri fidem adstringant, conventionem hanc literasque protectionis se sancte servaturos. Præfectus, a Condominis vocatus, consensu Abbatissæ, in Comitiis provincialibus, ubi Cœnobii ejusque subditorum causa vertitur, compareat atque in præsentia Abbatissæ & Conventus Cœnobii, ut & legatorum, a Condominis missorum, administrationis suæ rationes exhibeat.

8. Gabella vini (*l*) dimidia ex parte adscribitur Condominis; altera pars una cum salmonum decimis (*m*) ad Cœnobium spectet.

(*k*) *Ausschuss.*
(*l*) *Ohmgeld.*
(*m*) *Lachszehnden.*

9. Religio Romana in Monasterio & in omni ejus ditione perpetuis temporibus illibata persistat. Omnis in Religione mutatio Abbatissæ & Conventui ipsisque Condominis eorumque heredibus & successoribus interdicitur. (n) Pacta conventa, tam sollicite conscripta, finem litibus imposuisse crederes. Sed nec ita finis turbarum, quæ seculi hujus initio vehementius commotæ sunt, uti suo loco videbimus.

§. XXVI.

Comitatus Eberstein. ad Badenses transit.

Quinquennio post (A. 1660.) Ebersteinensis Comes Casimirus, gentis suæ postremus, decessit. Orta hinc Wilhelmo nostro cum Lothario, Spirensi Antistite, disputandi materia, quæ ut clarius intelligatur, ad secula superiora regredimur.

Jam A. 1389. dimidia Comitatus Eberteinii pars sub Rudolpho VII. Marchione emtionis titulo ad Badenses pervenit. (o) Christophorus Marchio communionem Comitatus pacemque perpetuam Castrensem A. 1505. cum Bernhardo Ebersteinensi inivit; (p) qua alienatio terrarum prohibita & reluendi jus utrique assertum. Philippus Ebersteinius sine mascula so-

(n) Instrum. hoc legitur in *Scripto alleg.* pag. 372.

(o) Adi Tom. II. pag. 128.

(p) Ibid. pag. 266. & 326.

WILH.

bole A. 1589. obiit. Tum vero Philippus & Johannes Jacobus, Eberſteinenſes agnati, excluſis Philippi filiabus, (q) bona occuparunt. Hæ litem ad Cameram detulerunt, quæ A. 1620. pro illis deciſa. Reviſionem actorum, quam vocant, petiit Johannis Philippi, qui patri Philippo ſucceſſerat, patruus tutor. Camera Spirenſis, lata die 5. Decembr. A. 1621. ſententia, reviſioni huic, quoad bona Eberſteinenſia avita, ſuſpenſivum, quem vocant, adjudicavit effectum, dictumque tutorem ad reviſionis juramentum admiſit. At poſtquam Johannes Philippus, Chriſtiani Brunſvicenſis, Adminiſtratoris Halberſtadienſis, quem Ferdinandus Imperator hoſtem dixerat, exercitum ſecutus, Mœno fluvio prope Hœchſtam, ſubmerſus, periiſſet, Ferdinandus Cæſar, adverſariorum precibus motus, reviſione poſthabita, omnia Johannis Philippi, in perduellionis reatu mortui, bona adverſariis addixit. Executorem ejus rei Leopoldum Wilhelmum, Archiducem, Argentinenſem Epiſcopum nominavit. Hic Cæſaris mandato obtemperans, Iſaacum Volmarum ſuo nomine ablegavit, qui medios inter belli ſtrepitus, d. 30. Mart. A. 1624. in oppido Epiſcopali Ruffaco, & die 24. Oct. ejusdem anni Gernsbaci amplam conciliavit transactionem. Jo-

(q) Ex tribus Philippi filiabus Johanna nupſit Comiti Zollerenſi, Sibylla Comiti Cronsfeldio, Maria Chriſtophoro Franciſco, Wolckenſteinio Comiti; qui uxoris nomine cauſam contra agnatos ſtrenue egit, victorque evaſit.

WILH.

hannes Jacobus Eberfteinius Comitatus Feuda fervavit; reliqua bona majorum, five allodia gentis transierunt ad filias. (r) Ita locorum Forbach, Bermersbach, Gaufpach, Langenbrand, Au, Weiffenbach, Reichenthal, Hilpertsau, Oberzuroth, Lautenbach, Hœrden, Ottenau, Seelbach, Freyolzheim, Muckenfturm, & Michelbach dimidia pars, contra familiæ Eberfteinenfis leges, ad fœminas pervenit.

§. XXVII.

Lis de eo cum Spir. Epifcopo.

Cafimiro autem, Eberfteiniorum omnium poftremo, fine prole, ut dixi, defuncto, feuda Comitatus ad fe rediiffe Domini contenderunt directi. Unde dimidia quoque Gernsbaci & vicorum Scheuren ac Stauffenberg pars ad Epifcopum Spirenfem pervenit; qui per legatos A. 1661. a locorum iftorum incolis pro parte illa exegit homagium. Occupavit etiam Epifcopus vicum Neuenbürg, contradicente tamen vidua gravida & filia, quam enixa eft die 20. Maji A. 1661. Albertina Sophia Efther, quæ A. 1679. Friderico Augufto, Duci Neuftadio-Wirtenbergico nuptui collocata, jura fua in vicum iftum fæpiffime repetiit. Sed legati, præter hæc loca feptem

(r) Transactio Ruffacenfis A. 1624. inita extat in Diatriba tit. Facti fpecies contra Spirenfem Ecclefiam a Bada-Badenfibus impreffa A. 1763. pag. 33.

quoque vicos, Seelbach, Hilperzau, Lautenbach, Reichenthal, Weifenbach, Langenbrandt & Gaufpach, ad Epifcopum, ut Dominum directum, pertinere contenderunt. Vici hi ex numero illorum XVI. funt, qui in transactione Ruffacenfi A. 1624. pro allodialibus agniti. Hos nunc, tanquam feuda Spirenfis Ecclefiæ, ultimi vafalli morte, quoad partem dimidiam, fibi vindicavit Epifcopus. At Wilhelmo noftro & allodiorum Eberfteinenfium poffefforibus in contraria euntibus, ad præftationem homagii non admiffi funt legati.

§. XXVIII.

Tredecim annis poft mortem Cafimiri (1673.) Philippi filiarum heredes, Cronsfeldii & Wolckenfteinii Comites, allodialem Comitatus Eberfteinenfis partem, transactione Ruffacenfi ipfis adjudicatam, Epifcopo Spirenfi vendiderunt. Wilhelmus Marchio, vi Pacis Caftrenfis, Badenfes inter & Eberfteinios antiquitus initæ, reluendi jus fibi competere; Epifcopus definitum reluitionis tempus a Badenfibus neglectum effe, contendit. A. 1676. die X. Martii facta conventio, ut allodialis pars, a Spirenfi nuper acquifita Epifcopo, Badenfibus, emtionis pretium reddituris, relinqueretur. Septem autem illi vici, de quibus controverfum, pro Spirenfibus habeantur feudis, donec allodiales eos effe probarint Badenfes. Jus conductus parti fit utrique commune. Tributa Imperii ab utriusque colligantur præfecto. Spi-

Transactio.

WILH.

reñsis Episcopus in oppido Gernsbacensi & omni Eberſteinenſi Comitatu jus Diœceſanum in Catholicos exerceat. Ratione Proteſtantium Weſtphalica Pax obſervanda commendatur Epiſcopo. (s) Hæc de forenſibus Wilhelmi bellis, nunc ad bellum ſanguinolentum progredior.

§. XXIX.

Bellum Turcicum.

Mahometes IV. Turcarum Sultanus A. 1663. bellum contra Hungariam paravit. (t) Leopoldus Imperator apud Germaniæ Proceres & apud Galliæ Regem quæſivit auxilia. In Comitiis Ratisbonæ, quæ ab eo tempore perpetua eſſe cœperunt, Cæſar ipſe dicto anno comparuit. Wilhelmus noſter & Fridericus Bada-Durlacenſis iisdem interfuerunt. Virtute Comitialis decreti, quod tributi matricularis ordinarii triplum impoſuit Statibus, Wilhelmus noſter per totam Marchiam fecit delectus & omnia præparavit ad bellum. Secundo genitus filiorum ejus, Leopoldus Wilhelmus, totius exercitus, quem Germania collegit, Supremus ab Imperio conſtitutus eſt belli Dux. (u) Summi Vigilum Magiſtri

(s) Transactioni huic, feudalis vicorum memoratorum qualitatis intuitu, literis de 17. Nov. 1677. Durlacenſis interceſſit.

(t) RICAUT *Hiſt. de l'Empire Ottoman* Tom. III. p. 4. ſeq. Ordinatus erat campanæ Turcicæ pulſus, hodieque durans, item publicæ preces & feriæ. Vide *Receſſus & Decret. Imperii* Part. IV. num. 1. ſq.

(u) *Reichs-Feldmarſchall.*

ſtri munus (x) Guſtavo Adolpho; Friderici VI. Durlacenſis fratri, commiſſum. Gothardiana victoria, quam plenam A. 1664. a Turcis reportarunt Germani, bellum in vicennales convertit inducias, quæ factæ ſunt die X. Auguſti in Turcicis apud Vasvarum caſtris. (y)

In ipſis his Ratisbonæ Comitiis Cæſar Domui Badenſi die 11. Aprilis dedit Diploma, quo Marchionibus regnantibus tribuit *Sereniſſimi* axioma.

§. XXX.

Turbæ de Wildfang.

Belli Turcici finis civili Germaniæ bello ob Wildfangiatum cum Carolo Ludovico, Electore Palatino A. 1665. fere dedit initium. Leopoldus Imperator, literis, die 20. Aprilis Vindobonæ ſcriptis, Wilhelmum rogavit, ut ad Electorem Palatinum ſe quantocius conferret; ſuaque & Cæſaris auctoritate ad mitiora eum perduceret conſilia. (z) Interventu ejus Principes, Electo-

(x) *General-Wachtmeiſter.* Decreta Imperii vide *loc. alleg.* num. 3.

(y) *Theatrum Pacis* Tom. II. pag. 195. Ricaut *Hiſtoire des Turcs* Tom. III. pag. 115.

(z) Literæ extant in *Diario Europæo* Part. XII. Append. pag. 52. Confer librum, cui Titulus: *Defenſio Juris Regalis Palatini in homines proprios, ſive juris Wildfangiatus* pag. 182.

WILH.

ri Palatino contrarii, præviam hoc anno pactionem Oppenhemii ſignarunt die 15. Nov. quam Cæſaris nomine firmavit Wilhelmus; (*a*) qui A. 1668. una cum Friderico Durlacenſi componendis turbis inter Lotharingiæ Ducem & Electorem Palatinum, ut & inter Moguntinum & Palatinum, Legati Cæſarei quoque geſſerat munus. (*b*)

Paulo poſt ipſi Wilhelmo de ſervitiis militaribus & hominibus propriis in utriusque ditione lis cum eodem Palatino exorta, quæ amica transactione A. 1669. ſopita eſt Spiræ.

§. XXXI.

Geſta reliqua.

Inter hæc (A. 1666.) Wilhelmus Eugenius, Lineæ Rodemacheranæ Badenſis, donatione mortis cauſa, Luxenburgicas Domus hujus terras Wilhelmo noſtro reliquit.

Hic ſexennio poſt (1672.) Spanheimenſes ſuper terras cum Chriſtiano II. Comite Palatino Birckenfeldenſi conventionem inivit. Placuit inter alia, ut exercitium Religionis privatum & publicum, ad anni decretorii normam, in Comitatu citeriore obſervaretur. (*c*)

(*a*) Diarium Europæum *loco allegato* pag. 324. & 330.

(*b*) Diar. Europ. Part. XX. pag. 113. & 149. Theatr. Europ. Tom. X. pag. 785.

(*c*) Lege Commentationum cui titulus: *Kurtz-gefaſſte, jedoch gründliche Ablei-*

Quadriennio ante mortem (1673.) die 22. Martii, nepoti ex primogenito, successori suo futuro, ut & liberis suis, ætate minoribus, prospiciens, Mariam Magdalenam, conjugem suam & Hermannum filium, tutores; Philippum Wilhelmum, Palatino-Neoburgicum, sapientissimum Principem, honoris causa, curatorem constituit.

§. XXXII.

A. 1677. die 22. Maji, ætatis octoginta, regiminis LV. annorum, extinctus est Wilhelmus; magnum Germaniæ lumen. Dignus tamdiu qui viveret; tamdiu qui regnaret, imo qui regnaret diutius; dignus meliora qui in tempora incidisset. At animum ejus ad virtutem acuit adversitas; optima virtutis palæstra. Natus ex prodigo patre; ex conjugio, quod impugnarunt agnati. Natus paulo antequam Marchia ejiceretur pater; in exilio mortuus, ipse ad trigesimum usque vitæ annum fuit patria extorris. Restitutus Marchiæ, viginti totos sex annos spem inter & metum transegit; vel a Svecis, vel a Gallis, Svecorum fœderatis, Marchia expulsus; a Cæsareis restitutus; prouti sors armorum hostibus vel amicis favere videbatur; nonnisi pace, apud Westphalos constituta, tranquillus. Tum vero gloriosa vitæ ejus periodus incepit, quam per sex lustra sine interruptione felix peregit; Mar- Obitus & Character.

nung des Fürstl. Baden-Badischen vermeintlichen Paritions-Berichts ad Rescriptum Cæsar. de dato 10. Dec. 1722.

WILH.

chiæ ſuæ reſtaurator, ſtator & pater; lenitate, juſtitia & moderatione conſpicuus. Frugalitatis & parſimoniæ rarum exemplar; ſine quibus rei domeſticæ vulnera nunquam ſanaſſet. Cæſari & Imperio fidus; cum finitimis amicitiam colens; Ludovico XIII. ejusque ſucceſſori carus. (*d*) Hujus indolis Princeps, ad artes togatas natus, Bellonam miles ſi novercam expertus eſt, mirabitur nemo. De Romanis majorum ſuorum ſacris, in Marchia reſtituendis, ſollicitus, moderate id, & ſecundum leges, quas Religioſa Pax, nondum confecta Weſtphalica pace, Germanis præſcribit, facere conſtituit; ut ipſe in Epiſtola, ad Senatum Populumque Argentinenſem perſcripta, diſerte declarat. (*e*) Habitus cor-

(*d*) Contractus matrimonii, quod inter filium Ferd. Maximil. & Ludovicam Chriſtinam, Sabaudicam Principem, Lutetiæ Pariſiorum educatam, conciliavit Wilhelmus, his verbis rem exprimit: „ Comme ainſy ſoit, que
„ le feu Roy Louis le juſte d'immortelle memoire ait eu une parfaite
„ amitié pour le Sereniſſime Prince & Seigneur, Guillaume Marggrave de Bade & de Hochberg, & que lui pour la conſerver ait en tout
„ rencontre, fait paroitre, le reſpect, qu'il portoit à Sa Majeſté,
„ meſmes eſſayé par ſes ſervices de meriter ſes bonnes graces, &
„ qu'ayant la même paſſion, d'avoir par les memes voyes, part en l'amitié de Sa Majeſté à preſent regnante & pour la poſſeder de plus
„ en plus, ait fait entendre à ſa dite Majeſté le deſir qu'il avoit de
„ marier &c. &c.

(*e*) Scripta eſt hæc Epiſtola Badæ die 12. Martii 1626.

poris formæ mentis respondit. Ex omnibus ejus dictis & gestis eluxit gravitas; tanto Principe digna, qui tot inter magnates jura dispensat; qui tot Principatuum, Comitatuum, Dynastiarum, Dominiorum totius Germaniæ possessiones, ad Themidis severæ leges, æqua lance distribuit.

§. XXXIII.

Wilhelmus sepultus est in crypta Marchionum Collegiatæ Badensis. Hæc A. 1754. cum aperiretur, occurrit sarcophagus, in quo jacet Wilhelmus; vestitu Hispanico & aurei velleris torque ornatus. Nummus adjectus, cujus una pars Badensium repræsentat insignia, pars altera annum mortis designat. (*f*) Sepultura.

Fœcundis matrimoniis duobus felix fuit Wilhelmus. Primo conjugem sibi ascivit A. 1624. ex Comitum Hohenzollerensium stirpe, Catharinam Ursulam, Joannis Georgii filiam. Numorosa inde prodiit soboles, quam secundum ordinem nativitatis expono. Uxor & liberi prioris matrim.

R 3

(*f*) Guilielm. D. G. Mar. Bad. & Hac. Landg. in Sauf. Gr. in Sp. & Eb. D. in R. B. L. & M. In aversa nummi parte legitur:

Mortuus
Anno 1677.
die XXII. Maji
ætatis suæ
LXXXIIII.

WILH.

1. Ferdinandus Maximilianus natus die 23. Sept. 1625.

2. Leopoldus Wilhelmus die 16. Sept. 1626.

3. Philippus Sigismundus die 25. Aug. 1627. Melitenſi ordini adſcriptus, in prœlio ad Orbitellum A. 1646. inter Gallos & Hiſpanos commiſſo, in ætatis flore extinctus eſt.

4. Wilhelmus Chriſtophorus die 12. Octobris 1628. in Colonienſi Eccleſia A. 1641. in Conſtantienſi A. 1645. Canonicatus accepit. Rectoratus in Weyersheim ad altam turrim in Alſatia A. 1646. ei delatus. Sed A. 1652. die 25. Aug. fortuita ſclopeti exploſione vitam amiſit.

5. Hermannus gemino partu, eodem, quo Wilhelmus Chriſtophorus, anno & die, lucem aſpexit.

6. Bernhardus A. 1629. die 22. Octobris Romæ, quo inſtituit iter, A. 1649. deceſſit.

7. Iſabella Eugenia Clara, nata die 14. Novembris A. 1630. poſt biennium obiit.

8. Catharina Franciſca, die 19. Novembris A. 1631. Veſontione monaſterium ingreſſa eſt.

9. Claudia A. 1633. die 15. Maji infans deceſſit.

10. Henrica & Anna gemellæ, die 12. Julii A. 1634. in lucem editæ. Illa expiravit in cunis; hæc longiſſime vitam pro-

duxit; quam A. 1708. die 31. Martii commutavit cum morte. Sepulta est Badæ in choro Ecclesiæ Collegiatæ, ubi in eadem cum patre crypta requiescit. (g).

Nati post hos Maria, Franciscus & Maria Juliana infantes perierunt. Mater in puerperio quo hanc peperit, A. 1648. mortua est.

§. XXXIV.

Secundas nuptias Wilhelmus A. 1648. cum Maria Magdalena, Oetingensi Comite, Ernesti filia, inivit, cui ab aula Cæsarea, ubi in Imperatricis Comitatu diu vixerat, vicies mille florenorum promissa est dos. Ex hoc matrimonio sequentes liberi prodierunt: Liberi ex posteriori matrim.

1. Philippus Wilhelmus natus A. 1652. intra triennium morte abreptus.

2. Maria Anna Wilhelmina, in lucem edita A. 1655. die 8. Sept.

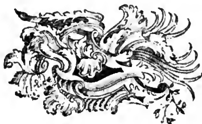
(g) Reliquiæ ejus A. 1754. detectæ; quas nummus ostendit argenteus cum inscriptione: „ Anna Marchionissa Badens. & Hochberg. Serenis. March. „ Wilhelmi. S. C. M. Spiræ Cameral. Judicis & Catharinæ Ursulæ Com. de „ Hohenzollern filia Princeps nata 12. Jul. 1634. denata 31. Mart. 1708. Badæ & 2. Apr. ibid. apud suum genitorem sepulta est. Requiescat in Pace. Amen. „

WILH.

Ferdinandum Auguſtum Lobkowizium Principem Ducemque Saganenſem A. 1680. nacta maritum.

3. Carolus Bernhardus A. 1657. die 14. Januarii natus, in legione Cæſarea Portienſi Locum tenentis Præfecti (*Obriſt-Lieutenant*) munere decoratus A. 1678. in prœlio ad Rhinfeldam occidit. (*h*)

(*h*) IMHOFIUS in *Notitia Procerum Imperii* Lib. IV. Cap. 8. §. 19. eum fortiſſime pugnantem, incerto periiſſe fato ſcribit; nec vivum, nec mortuum poſt pugnam repertum. Unde alii igne, qui ponti ſubjectus eſt abſumtum, alii undis hauſtum fuiſſe crediderunt.

CAPUT

Ferd. Maxim.

CAPUT VII.

FERDINANDUS MAXIMILIANUS.

WILHELMI FILIUS.

§. I.

Primogenitus Wilhelmi Marchionis filius, Ferdinandus Maximilianus, die 23. Sept. A. 1625. medias inter belli Germanici flammas lucem aspexit Badæ. Easdem inter turbas Badensibus terris cum patre nunc expulsus, nunc redditus, pueritiam & adolescentiam spem inter & metum transegit. Bella, quæ illum & patriam tamdiu vexaverunt, perhorrescens, incubuit literis, coluitque literatos. Pacis amans, auctoritate sua lites aliorum non infrequenter composuit. Ferdi-di initia.

Irruentibus Svecis A. 1631. ex Bada-Badensibus plures (*a*) bona mobilia Argentinam transtulerunt, quæ nescio quam ob

(*a*) Hos inter Henricus Carolus Orscelarius, Staufenbergensis Præfectus & Badensis Collegii Sodales Jesu.

causam fisco Senatus addixit. Longo post tempore Bavaricum regimen, quod Heidelbergæ sedebat, Argentinensium, in Rheno navigantium, navibus, Palatinatum transeuntibus, A. 1647. manus injecit. Ferdinandus noster, Civitatis Argentinensis amicus, diffidentium conciliavit animos, eodemque anno Badæ rem inter partes transegit. In compensationem rerum distractarum certa pecuniæ summa ab Argentinensibus soluta est. (*b*) Hæc durantibus belli tricennalis turbis, quas Osnabrugensis Pax tandem sedavit.

§. II.

Matrim. cum Principe Carin.

Vulnera, Marchiæ Badensi inflicta, pater & filius Ferdinandus, vivo patre, quum paulatim sanassent, vigesimo octavo ætatis anno de matrimonio cogitare cœpit. Missus ab eo & a patre Wilhelmo in Galliam Krebsius, Cancellarius & a consiliis status, ut apud Ludovicum XIV. Ludovicam Christinam, Carinianam Principem, peteret pro Ferdinando uxorem. Hæc viginti septem annorum Princeps filia erat Thomæ Francisci de Sabaudia, Principis Cariniani, multis & magnis bellorum, nunc pro Hispanis, nunc pro Gallis gestorum, facinoribus clari & Mariæ Borboniæ. (*c*) Neptis erat Caroli Emanuelis, Ducis Sabau-

(*b*) Transactio Ferdinandi sigillo munita, extat in Tabulario Civitatis Argent.

(*c*) Maria Borbonia Caroli Comitis Suessionensis filia fuit; neptis Ludovici Borbonii, Principis Condei, qui frater fuerat Antonii Regis Navarræ.

diæ, Cyprique Regis. (*d*) Krebſius nudo capite Principis ſui mandata Galliæ Regi expoſuit, qui ſtans ſtantem & ipſe non tectus legatum, audivit, annuitque petito. (*e*) Ferd. Maxim.

Wilhelmus hoc filii conjugio gloriæ Badenſis Domus proſpexit. Hoc enim vinculo & Borboniam regiam & Sabaudicam Ducalem Domos ſibi affinitate conjunxit, atque adeo Ludovici XIV. qui Wilhelmi virtutes amaverat, ſibi conciliavit favorem. Alſatia Auſtriaca, Monaſterienſi Pace nuper adquiſita, Regem hunc Badenſibus terris vicinum conſtituit. Vinculo cum Sabaudica domo evenit, ut Ferdinandi noſtri filius Ludovicus cum Eugenio Sabaudico Principe, Thomæ nepote, poſt decennium nato, & ipſe Thomæ per filiam nepos, ſanguine jungeretur.

§. III.

Pacta dotalia Galliæ Rege & Regina, Regis matre, præſentibus, die 15. Martii A. 1653. confecta ſunt. Pater ſponſæ Pacta dotalia.

Vide San-Marthanos Fratres in opere, cujus rubrum: *Hiſtoire Genealogique de la maiſon de France* Tom II. p. 204. Imhoffius in libro, quo Illuſtrium familiarum in Gallia Genealogias exponit, Claſſ. I. Tab. 17. & 19.

(*d*) Imhoff. *loc. alleg.* Tab. 32. pag. 75.

(*e*) Wiquefort *l'Ambaſſadeur* Part. I. Lib. I. Sect. 4. pag. 40. ubi obſervat, Krebſium, primi ordinis legati charactere conſpicuum, nonniſi ſecundi

FERD. MAXIM.

sexcenta millia librarum Turonensium, certis temporibus eidem solvenda, dotis loco, promisit. Rex centum millia librarum adjecit. Paternæ maternæque hereditati Ludovica renunciavit; servato tantum succedendi jure, reliqui si descendentes perierint. Triginta millia librarum Turonensium quotannis ex Dynastia Malbergæ, ex Comitatu Eberfteinensi, aliisque Marchiæ ditionibus solvenda, ut & habitatio in Castro Malberg, dotalitii nomine assignata sunt Ludovicæ. (*f*) Ferdinandus III. Imp. in matrimonium consensit.

Nuptiæ.

Anno sequente Lutetiæ Parisiorum celebratæ sunt nuptiæ. Non diuturna fuit Ferdinandi nostri in Aula Gallica commoratio. Conjux amica, sed non amica socrus. (*g*) Ferdinandus rediit Badam solus, conjuge relicta Parisiis, quam deinceps reliquo vitæ tempore non vidit; sedecim per annos ut viduus vivens.

Thomæ, socero suo, qui Gallici exercitus ductor A. 1656. die 22. Januarii Taurini decessit, die 30. Martii exequias Badæ celebravit. (*h*)

---

ordinis accepisse honores, more, quo Germanorum Principum legatos Galliæ reges excipiunt.

(*f*) Pacta hæc dotalia exhibet GUICHENONIUS *Preuves de l'Histoire Genealogique de la Royale maison de Savoye* pag. 613. LUNIG *Reichs-Archiv* Parte speciali Fortsetzung der anderen Continuation pag. 957.

(*g*) IMHOFF. *Notitia Procerum* Lib. IV. Cap. VIII. §. 16.

(*h*) GUICHENON. *Libro alleg.* pag. 1041.

Ferd. Maxim.

§. IV.

Filium, trimeftrem quem abftulit conjugi, tanta cum cura & follicitudine educavit, ut adolefcentem Principes fenes mirarentur. Heraldicæ artis & hiftoriarum ftudiofus Parens novum Domus fuæ gentilitium fcutum excogitavit, novas tefferas addens; quibus præcipuas Regum Principumque Europæ cum Badenfibus cognationes, affinitates, edoceret filium, eumque ad virtutum exercendarum gloriam tanto magis inflammaret. Clypeum in quatuor regiones diftinxit, quarum duæ inferiores referebant areolas Badenfes, at fuperiores, præter Spanheimenfes teffellas, Legionenfia, Caftellana, Sicula, Neapolitana, Hierofolymitana, Svecicaque oftentabant infignia. Svecicam tefferam a Cæcilia, Guftavi regis filia, quæ proavia ejus fuerat, repetiit. Hierofolymitanam adjecit ob Mariam Sabaudicam, Philippi, Marchionum Hachberga-Saufenbergenfium poftremi, uxorem; cujus pater, Ludovicus Sabaudiæ Dux, in Cypri regnum jus quoque acquifiverat; (*i*) Sicula & Neapolitana a Marchione Badenfi, Auftriæ Duce, qui cum Conradino Sveviæ Duce & Neapolitano rege, confobrino fuo Neapoli A. 1268. capite plexus

Cura in filium.

S 3

(*i*) Ludovicus matrimonium inivit cum Anna de Lufignan, filia Jani Regis Cypri.

FERD. MAXIM.

est, derivavit. Legionensia & Castellana, a Catharina Hispanica, Ludovici Wilhelmi proavia, Duci Sabaudiæ nupta, desumsit. (*k*)

§. V.

Negotia ejus politica.

Media in pace Wilhelmus, pater Ferdinandi, ad vicinorum exemplum, A. 1663. novum mercibus, Marchiam transituris, imposuerat vectigal, (*l*) quod Argentinenses solvere recusarunt. Senatus, apud Marchionem frustra intercedens, suis prohibuit civibus, nundinas ne frequentarent Badenses. Sed Ferdinandi Maximiliani intercessione Argentinensibus A. 1665. vectigal remissum. (*m*)

Galli A. 1664. copias contra Turcas ducturi, semel iterumque cum mutassent iter, nata est Ferdinando suspicio, Mazarinium periculosa Alsatiæ & vicinorum Principum libertati agitare consilia. Unde de fœdere adversus Gallos inter Archiducem, Helvetios, atque Badenses ineundo, perpetuoque milite sustentando, ad Argentinenses perscripsit, suumque cum illis communicavit propositum. At Gallicis copiis per Germaniam ad Hungaros profectis, disparuit suspicio.

(*k*) Scutum Ferdinandeum hoc in aula Badensi se vidisse testatur SPENER in *Historia Insignium* Lib. II. Cap. IV. §. 14.

(*l*) Pfundtzoll, quatuor denariorum in singulos florenos.

(*m*) Acta hujus rei in Tabulario Argent. servantur.

Ferd. Maxim.

Triennio poſt, irruentibus in Belgium Hiſpanicum Gallis, Ferdinandus noſter, de Germanica tranquillitate ſollicitus, Auſtriacam Domum, intuitu ditionum ejus in Brisgovia & Svevia, Palatinos, Haſſos, Brunſvicenſes, Wirtenbergicum, Badenſes, Waldeckium, ut & Ortenaviæ Nobiles, immediatos quos vocant, in defenſorium fœdus compellere ſtuduit; cumque in finem Fridium, Civitatis Argentinenſis Syndicum, A. 1667. Badam evocavit menſe Decembri, ut cum eo & Plittersdorfio Barone, qui Leopoldi Cæſaris, hac de re mandata acceperat, ceterisque vicinorum Principum legatis, undiquaque confluentibus Badam, conſilia in commune conferret. Argentinenſes die 24. Decembris fœderi, quod in nullius injuriam vergat, ſe acceſſuros profeſſi ſunt. Ferdinandum tamen noſtrum monuerunt, ut plurium ſociorum acceſſione fœdus augeret & Brunſvicenſem inprimis atque Haſſiacam Domos in conſilii partes vocaret. Ferdinandus brevi poſt iter Heidelbergam ſuſcepit, ut eadem de re cum Electore Palatino tractaret. Sed inſecuta mox A. 1668. Pax Aquisgranenſis Germanicos Proceres belli metu exemit.

§. VI.

Candidatus folii Polon.

Regnaverat illo tempore apud Polonos Caſimirus IV. debilis ingenii Princeps, adverſitatum impatiens; ex Jeſuita Cardinalis, ex Cardinali Rex. Coſacica & Svecica bella, infelicibus fatis geſta, & inteſtinæ regni turbæ animum ejus ita frege-

FERD. MAXIM.

rant, ut de regno abdicando non femel cogitans, confilium denique A. 1668. exequeretur; relicto Poloniæ folio, in Galliam tranfiens, ubi quinquennio poft Niverni deceffit. Jam aliquot annis ante abdicationem ejus de fratre Ferdinandi juniore, in fpem folii Polonici Bada evocando, Varfaviæ deliberatum, ut in Hermanno docebimus. Spes, quæ regnante Cafimiro evanuit, eodem abdicante apud Badenfes revixit; ita tamen, ut non de Hermanno, fed de Ferdinando noftro, in regem promovendo, cogitaretur. (*n*) Commune Cafimirum inter atque Badenfes fanguinis Svecici vinculum per Ceciliam, Guftavi I. regis filiam, Poloni nondum erant obliti. Sed res aliter cecidit. Ex regio Jagellonidarum fanguine Michaël ad Polonicum promotus eft folium. Natio Regem fibi dedit Piaftum.

§. VII.

Mors violenta.

Brevi poft fortuito & fubito cafu Ferdinandus patri, filio Marchiæque ereptus eft; quam ille fuo nomine nunquam; nomine patris rexerat fæpe; quoties nempe hic aberat, ut Cameræ Imperii, juris dicendi caufa, Spiræ judex præfideret. Periit anno quadragefimo quarto ætatis, Aeræ vulgaris 1669. Electorem Palatinum Ferdinandus cum Wilhelmo patre, Leopoldo fratre & filio fuo Ludovico inviferat. Inftituta venatio. Elector hofpi-

(*n*) SPENER *Sylloge Genealogico-Hiftorica* pag. 629.

Ferd. Maxim.

hoſpites eadem ſecum rheda quum extra portam Heidelbergenſem duceret, infauſta exploſione ſclopeti tam graviter vulneratus fuit Ferdinandus, ut brevi poſt die 4. Novembris ex vulnere decederet. (o) Avus & nepos cum magna Principum ac legatorum pompa triſtiſſimum ei funus duxerunt.

Sepultura.

Exanime corpus Eccleſiæ Collegiatæ Badenſi majorumque ſepulcro illatum eſt. Cor, ſejunctum a corpore, in Parthenone Lucidæ Vallis; viſcera in Collegii Patrum Societatis Jeſu Eccleſia recondita ſunt.

Singulare Wilhelminæ familiæ fatum. Frater Wilhelmi, Albertus Carolus A. 1626. atque duo filii ejus, Wilhelmus Chriſtophorus A. 1652. & Ferdinandus Maximilianus, de quo agimus, quadraginta trium annorum ſpatio ſclopetorum exploſionibus fortuitis, adeoque patruus & duo ejus nepotes ex fratre ſimili mortis genere violento perierunt.

§. VIII.

Character.

Infortunata tanti Principis mors, Marchiæ tanto magis lugenda, quod filius vera fuerat magni patris, tum adhuc vivi, imago; moderatione, iuſtitia, ceteriſque moribus, qui patrem,

(o) *Diarium Europ.* Part. XXI. pag. 57. Ludolfi *Schaubühne* Tom. IV. pag. 634.

FERD. MAXIM.

aliquando moriturum, ex asse reddidisset. Patrem lugentem non pingimus. Facies ejus tegenda est velo. Ferdinandus præceps in morte, immortalis in filio; quem non Marchiæ modo suæ, sed toti Europæ, orbique Christiano heroicis facinoribus, admirandum reliquit.

§. IX.

Uxor & filius.

Ludovica Christina, Ferdinandi Maximiliani conjux, nata A. 1627. maritata 1654. mortua 1689. die 8. Julii Lutetiæ Parisiorum, ubi nata & viginti per annos vidua vixit. Nulla potuit ratione moveri, in Germania ut jungeret maritum; Francicæ Aulæ irretita deliciis; quam tamen non semper adire ausa est. Monpenseria, quæ & ipsa tum in Aula hac vixit, magni animi & ingenii Princeps, Ludovicam aliquando Aula exclusam fuisse, in *Commentariis* memorat. (*p*) Cum ea Ferdinandus unicum filium genuit LUDOVICUM WILHELMUM, qui dein avo successit.

(*p*) *Memoires de Mademoiselle de Monpensier* Tom. VII. pag. 2.

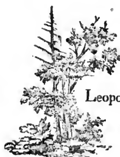
Leop. Wilh.

CAPUT VIII.

LEOPOLDUS WILHELMUS.

Wilhelmi Filius.

§. I.

Leopoldus Wilhelmus, A. 1626. qui aspexerat lucem, adultiori ætate Aulæ Imperiali constanter adhæsit. Consiliis bellicis Vindobonæ admotus, Leopoldi Bohemiæ atque Hungariæ Regis, Custodum præfectus, (*a*) eundem in Regem Romanorum electum & coronandum A. 1658. secutus est Francofurtum. (*b*) Leopoldi initia.

Brevi post Pomeranicæ interfuit expeditioni; quam Suchius Comes, Austriacorum Dux, adversus Carolum Gustavum, Sveciæ Regem, perpetuis Poloniam Daniamque bellis infestan-

(*a*) *Kriegs-Rath, Leibguardie-Hatschier-Hauptmann.*

(*b*) *Theatrum Europ.* Tom. VIII. pag. 325.

tem, A. 1659. suscepit. (c) Verum extincto in Hafniensi obsidione Carolo Gustavo, Olivensis Pax A. 1660. hoc bellum finivit.

§. II.

Bellum Transylvan.

Transylvania miseris tum agitata civilibus turbis, quarum auctor Ragoczius, inquieti animi Princeps, qui Polonico bello Turcarum in se concitaverat odium. Barczajus, Turcarum opibus adjutus, Ragoczium evertit, sed post breve Imperium ipse a Jano Keminio, Ragoczianæ factionis capite, principatu & vita privatus est. Cæsar partes Keminii contra Turcas suscepit, quod periculum esset, ne Varadino & Claudiopoli, Hungariæ propugnaculis amissis, tota pedetentim Transylvania in Turcarum potestatem transiret. Missus igitur a Cæsare A. 1661. in Transylvaniam exercitus. Leopoldus Wilhelmus noster una cum Starenbergio Comite Campi Mareschallus Locumtenens a Cæsare nominatus est, ut sub Montecuculio, Cæsareanorum Duce, copiis pedestribus præesset. (d) Vix ad Levam oppidum processerat exercitus, cum missi a Keminio nuncii iter ut acceleraret rogarent. Hunc enim omni Transylvania pulsum in Hungariam concessisse Tibiscum. Halyum Budensem præfectum cum ingenti exercitu

(c) SPENER in *Sylloge Genealogico-Histor.* pag. 629. Expeditionem hanc describit PUFENDORFIUS *Rerum Brandeburg.* Lib. VIII. §. 28. sqq. & *Commentarior. de rebus Caroli Gustavi* Lib. VI. §. 67.

(d) *Diarium Europ.* Part. VII. pag. 366.

Leop. Wilh.

ejus vestigiis inhærere. Actum de sua & de Transylvanorum salute, nisi quantocyus succurrerent Cæsareanorum auxilia. Montecuculius tum magnis itineribus cum equitatu prægressus, reliquum exercitum Leopoldi nostri curæ permisit; quo ad Zattmarinum Hungariæ sub finem Augusti assumto, Transylvaniam una cum Keminio ingressus est. Halyus, novum Keminio æmulum cum opposuisset Abaffium, vitandi prœlii causa Vasarhelinum in intimam Transylvaniam abiit. Cæsareani partim inopia commeatuum, partim morbis afflicti, nulla re admodum memorabili gesta, in Hungariam redierunt. (e)

Anno sequente segniter administratum est bellum, quod de Pace Temeswariæ ageretur cum Turcis, sed A. 1663. abruptis illis tractatibus, majori ardore efferbuit bellum.

§. III.

Leopoldus Dux exercitus Imperii.

Turcæ prospero rerum suarum cum uterentur successu, Leopoldus Imperator Ordinum Imperii auxilia, coactis Ratisbonæ Comitiis, imploravit. Res in annum sequentem protracta. Tum vero decretus Cæsari mense Martio exercitus, cui supremus belli Dux Leopoldus noster præfectus est. (f) As-

T 3

(e) Wagnerus in *Historia Leopoldi Magni Imp.* Part. I. pag. 94. sqq.

(f) Diarium Europ. Part. XL. p. 124. Londorp. *Act. Publ.* Tom. IX. pag. 251.

LEOP. WILH.

ſignatum ei 1500. florenorum in ſingulos menſes ſtipendium. Cæſar Diplomate Lintii die 24. Mart. dato, exercituum Imperialium Ducibus, omnibusque Imperio & Auſtriacæ Domui ſubjectis, injunxit, ut exercitus Imperii, in Hungaria militaturi, Leopoldum agnoſcerent Ducem.(*g*) Hic Georgium Fridericum, Waldeccii Comitem, Ordinum decreto accepit Legatum. Equitatus Ulrico Wirtenbergæ Duci commiſſus; ſed peditatus & rei tormentariæ cura Franciſco Fuggero Comiti delata. Johannes Adolphus, Holſatiæ Dux, & Guſtavus Adolphus Durlacenſis Marchio, Friderici VI. frater, ſupremi Vigiliarum Magiſtri conſtituti ſunt. Ipſe Fridericus VI. una cum Epiſcopo Monaſterienſi directorium Senatus bellici geſſit. (*h*) Leopoldus Wilhelmus de conſcribendis celeriter copiis, de maturando exercitus in Hungariam itinere, de belli feliciter ineundi ac proſequendi ratione conſilia atque animi ſui ſenſa Ordinibus in Comitiis Ratisbonæ, menſe Martio, A. 1664. propoſuit; quæ maximam partem approbavit Imperium. (*i*)

(*g*) LUNIGII *Reichs-Archiv* Parte ſpeciali *Fortſetzung der andern Continuation IVte Abtheilung, dritter Abſatz* pag. 960. LONDORP. *Act. Publ.* Tom. IX. pag. 266.

(*h*) Vid. *Receſſ. Imp.* Tom. IV. pag. 10. LONDORP. *loc. alleg.*

(*i*) LONDORP. Tom. IX. pag. 248. Copiarum, adverſus Turcas ductarum, numerum exponit RICAULT. *loc. alleg.* pag. 64.

LEOP. WILH.

Paulo post idem ad Comitia perscripsit defectus, quos in lustratione exercitus Imperii in singulorum Circulorum copiis invenit, quibus ut afferret remedium, æs se contraxisse alienum. (*k*)

§. IV.

Leopoldus denique in Hungariam profectus, trajecta sub finem Junii Muhra, cum Montecuculio, supremo Cæsareanorum Duce, prope Rackerspurgum copias conjunxit; quo & reliquæ fœderatorum copiæ properarunt. Turcæ, Muhra relicta, contenderunt ad Rabam; cujus transitus aliquoties a fœderatis prohibitus. Denique ad Fanum S. Gotthardi cum insigni agmine transierunt; eo ipso loco, ubi Leopoldus Marchio cum legionibus Imperii tum habuerat castra. Milites ejus, recens conscripti & rudes in armis, fame & itineribus confecti, primo statim impetu dissipati a Turcis, qui ad numerum quindecim millium armatorum aucti, vallo & fossa se munire cœperunt.

Prœlium a S. Gotthard.

In hoc rerum discrimine Fœderatorum duces, habito consilio, cum omnibus copiis aggredi Turcas statuerunt, antequam universus eorum trajiceret exercitus. Montecuculius sinistrum; Colinius cum Gallis dextrum Turcarum aggressi sunt cornu. Leopoldus Badensis eos a fronte adoritur; cæduntur Turcæ; prœlio superstites flumen absorbet. Plena ut esset Christianorum victoria, & illa duo Turcarum agmina, quæ superius ac inferius

(*k*) LONDORP. *loco alleg.* pag. 268.

LEOP. WILH.

flumen transiverant, ad internecionem deleta sunt. Cruenta hæc San-Gothardiana pugna Calendis Augusti continuis octo horis pugnata est. Septendecim Turcarum millia periisse dicuntur. Signa & tormenta bellica magno numero in fœderatorum potestatem venerunt. Præcipuæ nobilitatis viri utrinque desiderati sunt non pauci. (l)

§. V.

Gesta post prœlium.

Leopoldus noster febre maligna correptus, biduo post prœlium Furstenfeldam secessit, unde literis ad Comitia scriptis, omnium, quæ evenerunt, Ordines reddidit certiores. (m) Probaverant ei virtutem suam Georgius Fridericus, Comes Waldeccius, Johannes Adolphus, Dux Holsatiæ, Gustavus Adolphus Bada-Durlacensis, sub quo tres equi occisi sunt.

Leopoldo adversa valetudine laborante, exercitum Imperii duxit Waldeccius Comes, quum vix quinque armatorum millia ad bellum superessent. (n) Eluctatus autem e morbo, Furstenfelda

(l) Late prœlium hoc describit MONTECUCULI *Memoires* pag. 400. RICAULT *Histoire de l'Empire Ottoman loc. cit.* pag. 96. seq. & WAGNERUS in *Historia Leopoldi Imperat.* Part. I. pag. 159. sqq.

(m) Literæ extant in *Diario Europæo* Part. XI. pag. 423. & LONDORP. *Act. Publ.* Tom. IX. pag. 274.

(n) LONDORP. *loc. alleg.* pag. 278.

Leop. Wilh.

felda se contulit Vindobonam, ubi de restituenda apud Hungaros re bellica Imperii cum Friderico VI. Marchione Durlacensi & Bernhardo Monasteriensi Episcopo communicavit consilia. Waldeccio tamen mandaverat Leopoldus, ubi nova imminuerit pugna, ut sine mora ei mitteret nuntium, quo ipse ad exercitum se ocius conferret. (o) Verum inter hæc compositæ sunt (1664.) cum Turcis vicennales induciæ. (p) Rectores & Duces exercitus Hungarici ab Imperii Statibus die 21. Octobris dimissi sunt. (q) Leopoldo Wilhelmo redditæ impensæ. (r)

§. VI.

Reliqua gesta.

Ille tum Vindobona in Hungariam abiit, ut discedentibus fœderatorum ducibus valediceret. Ex Hungaria Vindobonam redux, Ratisbonam se contulit, ut deposito summi Ducis munere, de rebus, in magistratu suo gestis, Ordines doceret. Legio ejus ex Hungaria in Luxenburgicas terras profecta est, Hispanica ut mereret stipendia. (s)

Tom. III. U

(o) Ibid. pag. 279.

(p) Ricault *loc. cit.* pag. 111. seq.

(q) Londorp. *loco alleg.* pag. 289.

(r) Ibidem pag. 293.

(s) *Diarium Europ.* Part. XII. pag. 5. & 38.

LEOP. WILH.

Post hæc Leopoldus in Aula Vindobonensi quadriennium transegit. Warasdinensem præfecturam (t) A. 1669. post Trautmannsdorffii Comitis mortem ei Cæsar commisit. Novum hoc munus ut auspicaretur, eodem anno, relicta Vindobona, in Hungariam abiit. Satellitii præfectura, (u) quam hucusqne gesserat, Wallensteinio Comiti, Francisco Augustino collocata. (x)

§. VII.

Obitus. Uxorea & liberi.

Obiit Warasdinii, ipsis Calendis Martiis, A. 1671.

Prima ejus uxor fuerat Sibylla Catharina, Comitissa de Millesimo & Carreto, (y) Comitis Czerninii de Chudenicz, (z) vidua, cum qua matrimonium A. 1659. inivit Leopoldus. Hæc Castrum & Dynastiam Lobosizii in Circulo Prachensi Bohemiæ, liberum Czerniniæ Gentis allodium, quod a priori marito acce-

(t) *Das Warasdinische Generalat.*

(u) *Hatschier Hauptmann.*

(x) *Diarium Europ.* Part. XX. pag. 421. & 467.

(y) Comites de Millesimo Carretanos, qui ex Italia habuerunt originem, inter nobilissimas Bohemiæ stirpes collocat BALBINUS *Miscellaneor. Regni Bohem.* Decad. II. Lib. II. Part. III. lit. f.

(z) CZERNINIOS a Wladislai II. Bohemiæ Regis, qui seculo XII. vixit, fratre Henrico derivat idem BALBINUS in *Epitome Rerum Bohemicarum* Lib. III. Cap. IX. pag. 219.

perat, per pacta dotalia Domui Badensi reliquit, (a) quae eam hodieque obtinet ut allodium Badense. Sterile tamen fuit conjugium. Defuncta A. 1664. Sibylla, post biennium secundas nuptias Leopoldus inivit cum Maria Francisca, (b) Egonis Comitis Fürstenbergici filia, Wolffgangi Wilhelmi, Comitis Palatini Neoburgici, vidua, Ex ea sequentes prodierunt liberi, qui sine prole omnes defuncti sunt.

1. Gemelli Principes die 20. Jan. A. 1667. nati, quorum alter mox e vivis excessit. Alter, cui Imperatorem & Imperatricem patrinum & matrinam Leopoldus pater elegerat, (c) Leopoldi Wilhelmi nomen accepit. Hic linguae vitio laborans & fere mutus, in Bohemicis Lobosicii terris vixit & die 11. Aprilis A. 1716. decessit.
2. Carolus Fridericus Ferdinandus natus A. 1668. obiit 14. Septembr. A. 1680.
3. Catharina Francisca,
4. Henrica &
5. Anna, decesserunt infantes.

(a) Zechii *Europaeischer Herold* Tom. I. pag. 504. Hieronymus Dicelius in *Geographia & Genealogia Imp.* pag. 775.

(b) Nata erat A. 1633. Wolffgangus Wilhelmus A. 1651. decesserat.

(c) *Diarium Europ.* Tom. XVII. pag. 20.

Wilhelmus avus, ſuis ex Leopoldo Wilhelmo nepotibus, eorumque matri, Franciſcæ Mariæ, Fürſtenbergicæ, Malbergenſem Dynaſtiam & Eberſteinenſem Comitatum pro certa pecuniæ ſumma A. 1675. relinquere voluerat, ſed, intercedente Durlacenſi Domo, a propoſito Wilhelmus diſceſſit.

CAPUT

CAPUT IX.

HERMANNUS.

Wilhelmi Filius.

§. I.

Wilhelmus pater toga sola; Hermannus filiorum quintus, toga & sago illustris, in utroque statu cum dignitate & gravitate nec mediocri cum fortuna versatus est. Natus die 12. Oct. 1628. gemellus Wilhelmi Christophori frater. Sacris destinatus, Coloniensis & Paderbornensis Ecclesiarum Canonicus, literis Colonia Ubiorum scriptis, Gamansium, Collegii Jesuitici, a Wilhelmo Marchione patre ejus instituti, sodalem, hortatus est, ut de origine Domus Badensis Diatribam conscriberet. Conscripsit eam Gamansius, atque Hermanno nostro, protectori suo, dedicavit. (a)

Hermannus Ecclesiæ destinatus.

U 3

(a) Vide Introitum Tomi I. hujus Historiæ Badensis.

§. II.

Canditatus folii Polonici. Joannes Casimirus Poloniæ Rex, Svecicæ Regum Lineæ apud Polonos postremus, liberis carens, ab uxore sua, Maria Luisa Gonzaga, Caroli Mantuæ Ducis filia, inductus est, ut Ludovici II. Condæi, ex Borbonio, Franciæ Regum sanguine filium, Henricum Julium, octodecim annorum Principem, vivo sibi successorem, ab Ordinibus designandum, sollicite expeteret. Reginæ animo id consilii insederat, ut Princeps, destinatus successor, filiam Annæ, sororis suæ, Eduardo, Palatino Principi nuptæ, duceret uxorem. Exploravit Senatorum animos Casimirus. In Conventibus minoribus, qui Comitia præcedunt, & in ipsis Comitiis res fortiter agitata & ambitiose commendata. Inexpectata propositio Ordinum mentes turbavit. Tum vero pro Hermanno Badensi, vel ejus ex fratre nepote, Ludovico puero sexenni, eligendo, pugnarunt permulti. Inter alia urgebant, Regis successoris conditiones, (*b*) ab ipso Casimiro in Comitiis Warsaviæ die 6. Julii propositas, in Hermanno & Ludovico, Marchionibns concurrere. Eos a Cæcilia Svecica, Johannis Regis Sveciæ sorore, Sigismundi, Poloniæ Regis, duorum præcedentium Regum patris, amita recto ordine descendere. Adeo-

(*b*) Conditiones has vide in LENGNICH *Geschichte der Preussischen Lande unter der Regierung Johannis Casimiri* pag. 276.

que poſt abdicationem Chriſtinæ & renunciationem Caſimiri Regis in Sveciæ regnum, pace Olivenſi factam, legitimos eſſe regni Svecici heredes. Hoc autem ut Poloniæ regno jungatur, non Reipublicæ tantum, ſed & Catholicæ multum intereſſe religionis. Badenſibus potentes Germaniæ Principes neceſſitudine junctos, non facile denegaturos ſubſidia militum, ubi illud flagitaverint publicæ rationes; utrumque Marchionem eſſe cœlibem, adeoque Ludovicam Mariam, Reginæ ex ſorore Anna (c) neptem, quam amaverat Regina, in matrimonium Hermanno Badenſi, vel Ludovico, ubi adoleverit, poſſe collocari. Addiderunt, Auſtriacam Domum electioni Badenſis, quem ipſe Pontifex, pluresque Germaniæ ac Italiæ Principes Ordinibus Poloniæ commendaverant, non fore contrariam. Denique Marchioninibus non deeſſe ſorores, vel conſanguineas, quæ ſtabiliendæ inter caput & membra concordiæ Magnatibus Poloniæ nubant. (d) Polonici ſolii ſpes induxit Hermannum, ut Eccleſiaſticum ſtatum cum militari commutaret. Verum enimvero res, tam contrariis agitata ſententiis, caruit ſucceſſu. Septennio poſt Rex regni pertæ-

(c) Anna hæc Caroli Mantuani Ducis filia, nupſerat Eduardo Comiti Palatino, fratri Caroli Ludovici Electoris.

(d) Politicum hoc ſcriptum extat inter *Acta Polonica*, *in Appendice Diarii Europæi* Part. VIII. pag. 211. Adi quoque Pufendorf. *Rer. Brandeb.* Lib. IX, §. 10.

HERM.

ſus abdicavit ſe regno, unde Interregnum & electionis libertas, quam petebant Poloni.

§. III.

Ex Clerico miles.

Hermannus, induens ſagum, A. 1663. Burgundici Circuli copias in Hungariam contra Turcas deduxit, de quo bello jam actum. Biennio poſt grave periculum a Gallis imminuit Belgio. Marchio Caſtello-Rodericus, qui Caracenæ, in Luſitaniam evocato, in Belgii Hiſpanici præfectura ſucceſſerat, copias auxiliares quum petiiſſet a Cæſare, octo veteranorum millia in Belgium deducenda tradebantur Hermanno. Sed Ludovicus XIV. Galliæ Rex per Grammonvillium legatum Vindobonæ apud Cæſarem interceſſit, fœderisque Rhenani Principes permovit, ut ſubſidiariis Cæſaris militibus tranſitum denegarent. Impetrata tamen tria peditum millia, quibus Hermanni induſtria bis mille adjecti ſunt; quos copiarum præfecti, ſub calonum, famulorum & ſatellitum ſpecie ſecum duxerunt, qui omnes innoxio itinere appulerunt in Belgio. (e)

At A. 1667. res in eo cum eſſet, bellum Gallo-Hiſpanicum ut in flammas erumperet, Moguntinus & Colonienſis Electores, legationibus lites componere ſtuduerunt; ita quidem, ut urbibus aliquot Belgii Hiſpanici Electorum vel Principum cuſto-

diæ

(e) WAGNERUS in *Hiſtoria Leopoldi Magni Imp.* Part. I. pag. 194.

diæ permiſſis, reduceretur concordia. In hoc negotio ſuam quoque operam impendit Hermannus, ſed irrito labore. (f) Bellum in flammas erupit. Galli facta in Hiſpanicum Belgium irruptione, multas urbes brevi in poteſtatem redegerunt.

§. IV.

Caſtello-Rodericus, viribus impar, externa ubique cum circumſpiceret auxilia, ad Fridericum Wilhelmum, Brandeburgicum Electorem, miſit Hermannum, qui eum cum Hiſpanis pertraheret in fœdus. Oſtendit Marchio, actum eſſe de Belgio, niſi aliorum Principum opibus ſubleventur Hiſpani. Hos pace Pyrenæa ſecuros, infeſtis Gallorum armis ante petitos, quam de ſociis ſibi proſpicere potuerint. In Hiſpanico conſilio reperiri magnates, qui Belgicas provincias oneroſas magis, quam proficuas, Gallo relinquendas exiſtimarent; ſed prævaluiſſe Domus Auſtriacæ & communem omnium utilitatem, quæ provincias has a dominatione Gallorum immunes eſſe velit. Civiam hac ratione Electori tutam præſtari. Commune periculum communibus viribus propulſandum. Cæſarem, egregia quæque pollicitum, majori rem ardore geſturum, ubi Electorem in conſilii partes veniſſe Acta cum Brandeburg.

(f) Diarium Europaeum Part. XVI. Append. pag. 90. & ſeq. Bouclier d'Etat & de Juſtice Art. 1. pag. 24.

HERM.

cognoverit. Cum Anglis, Gallis, Belgis diligenter de fœdere agi. Anglos tria militum millia submisisse ac Hispanorum causæ plurimum studere. Belgas, quibus præ ceteris immineat periculum, missuros pecuniam, quod miles terrestris fortitudinis sit expers. Luneburgicum quoque a fœdere haud esse alienum. Elector cum eo XV. millium conficiat exercitum, assumptisque Hispanorum quinque millibus, per Limburgensem ditionem, Metim versus exercitum ducat, vel cum Cæsare has copias jungat. Hispanos pro ratione auxilii pecuniam Electori daturos.

§. V.

Electoris ad Marchionem responsio.

Elector habito suorum consilio, Badensi respondit, de irruptione Gallorum Belgiique periculo se pridem sollicitum cum Belgis, Svecis, & nonnullis Germaniæ Principibus conferere consilia; cum Cæsare quoque, Belgis ac Luneburgicis de conservandis Hispanorum provinciis se sine mora acturum. Esse sibi egregias copias, quas brevi augere possit, modo ab Hispanis suppeditetur pecunia. Sed de subsidiorum ratione & de præmio post bellum sibi prius cavendum, quam tantæ rem molis aggrediatur.

Badensis de pecunia nullam subesse difficultatem ostendit, sed honorem commodumque Electori post bellum præmii loco futurum. Petiit tamen ab Electore Badensis, ut declararet aperte, num in fœdus cum Cæsare atque Hispano descendere velit.

Annuit Elector, modo fuper fubfidiis conveniat & fecuritas fibi adverfus Svecos præftetur.

§. VI.

Accepto hoc refponfo rediit Bruxellas Badenfis & brevi poft literis fignificavit Electori, devinctos ei fummopere Hifpanos, qui auxilium, quod ab Imperio expectant, magnanimitati atque exemplo ejus debituri fint. Eos operam daturos, ut quamprimum cum ipfo tranfigant, talesque ineant rationes, quibus communis Hifpaniæ & Electoris utilitas promoveatur. Hæfit tamen negotium, pecuniæ inopia quod laborarent Hifpani. Blafpielus, qui res Electoris apud Belgas curabat, moræ pertæfus, fuggerente Badenfi, Mechliniam menfe Octobri fe contulit, ut cum ipfo Caftello-Roderico fermones mifceret. Hic in conditiones, a Badenfi Marchione propofitas, cum Blafpielo convenit, ut nempe XV. militum millia fubmittat Elector, eaque Hifpanica comparentur alanturque pecunia. Præmium, finito bello, Electori promittitur. Sed & Svecos in belli focietatem trahendos Hifpanus promifit. Pactum hoc, quod absque fpeciali mandato iniverat Blafpielus, improbavit Elector, qui confiliorum Hifpanicorum lentorum perofus, illo ipfo tempore cum Galliæ Rege fœdus contraxit, quo in præfenti bello nullius partes fe amplexurum & in concilianda tantum inter Gallos & Hifpanos pace

Fœdus ejus cum Galliis.

HERM.

operam collocaturum ſpopondit. Liſola in Aula Hiſpanica tum Cæſaris legatus, ingenue faſſus eſt, graviter ab Auſtriacis Hiſpaniſque peccatum, quod generoſa promiſſa, Badenſi Marchioni ab Electore facta, neglexerint, cauſamque neglectus diſſenſui inter Hiſpanicam & Cæſaream Aulas adſcripſit. (g)

Verum enimvero quam Fridericus Wilhelmus, Brandeburgicus Elector, deſeruerat cauſam, eam Sveci, Angli & Batavi omni ſtudio defendendam cenſuerunt. Fœdus illud prognatum eſt triplex; cujus partus Pax Aquisgranenſis, quæ Gallos inter atque Hiſpanos quietem A. 1668. reſtituit.

§. VII.

Bellum Gallo-Belgicum.

Quadriennio poſt turbata hæc quies, quum Ludovicus XIV. Belgis fœderatis bellum inferret. Studia Europæ trahebantur in partes. Miſſo in Sveciam legato Cæſar de fœdere tractavit cum Rege. Nimis lente autem cum procederet res, Gallia denique modum invenit, quo in fœdus ſuum Svecos perduceret. Annua eis promiſſa ſunt ſubſidia, in bello hoc ſi manerent tranquilli; Cæſare vel Imperio bellum moventibus, ſocia Gallis arma conjungerent. Fœderis hujus culpam in Lobcovicium Principem, primarium Aulæ Cæſareæ adminiſtrum, conjecit Badenſis; pro-

(g) PUFENDORF. *Rerum Brandeburgicar.* Lib. X. §. 30. ſq.

Herm.

ditorem appellans; quod in Gallos propensior, falsis rationibus Cæsarem a Svecis averterit. (*h*)

Cæsar, icto cum Electore Brandeburgico fœdere, copias Batavis submittit. Sed pertractis in societatem quoque Hispanis, A. 1673. fortius bellum instaurat. Prodiit hinc XXX. millium exercitus, qui Montecuculio duce militavit ad Rhenum. Hermanno rei tormentariæ cura commissa est. (*i*) Montecuculius Egra, ubi convenerant copiæ, versus Rhenum profectus, Turennium, Franconia pulsum, in Palatinatum rejecit, atque deinceps una cum Principe Arausionensi, obsidionem aggressus est Bonnæ; (*k*) qua capta exercitum in hiberna deduxit. Montecuculio Vindobonam profecto, Bournonvillius & Hermannus Marchio, exercitus Cæsareani curam agentes, hyemem Bonnæ transegerunt. (*l*)

§. VIII.

In Comitiis Ratisbonensibus denique A. 1674. mense Majo bellum adversus Gallos decretum. Elector Brandeburgicus, qui Pugna Holtzheim.

(*h*) Pufendorf. *loc. alleg.* Lib. XI. §. 35.

(*i*) Wagner. in *Histor. Leopoldi Magni* Part. I. pag. 318. Müller *verwirrtes Europa* Part. V. pag. 119.

(*k*) Müller *loc. alleg.* pag. 144. Theatrum Europ. Tom. XI. pag. 343. Ramsay *Histoire du Vicomte de Turenne* Lib. V. pag. 490.

(*l*) Müller pag. 169.

HERM.

anno præcedente pacem Vossemensem cum Gallis iniverat, nunc fœderatis accessit. Turennius ante adventum ejus summam rei tentaturus, trajecto Alsatiæ Inferioris flumine Brusca, fœderatis ad Enshemium hærentibus, apud Holzhemium, duabus ab Argentorato leucis consedit. Hos inter vicos die 24. Aug. pugnata est pugna. Sub Bournonvillio Hermannus noster & Baruthinus Marchio dextrum cornu, in quo Cæsareæ, Monasterienses & Baruthinæ legiones erant, duxerunt; Lotharingiæ & Holsatiæ Duces cum Lotharingicis & Limburgensibus copiis tenuerunt sinistrum. Nox pugnantes diremit; utraque parte sibi adscribente victoriam. (*m*) Elector cum viginti Brandeburgicorum millibus post prœlium se fœderatis conjunxit. Sed dissidia Ducum & prudentia Turennii fœderatorum intervertit consilia; qui aliis minoribus prœliis, quibus Hermannus quoque interfuit, (*n*) ad Muhlhusium, Turckhemiumque a Turennio exagitati, nulla re memorabili gesta, sine anni trans Rhenum regressi sunt; infelicis expeditionis invidia in Bournonvillium rejecta. (*o*)

(*m*) THEATRUM EUROP. Tom. XI. pag. 519. WAGNER. *Histor. Leopold.* Part. I. pag. 354. RAMSAY *Histoire du Vicomte de Turenne* Lib. VI. p. 528. seq. *Memoires des deux dernieres Campagnes de Monsieur de Turenne en Allemagne* pag. 72.

(*n*) MÜLLER *verwirrtes Europa* Part. VI. pag. 455.

(*o*) PUFENDORFIUS & WAGNERUS *loc. alleg.* pag. 358.

§. IX.

Montecuculius anno ſequenti exercitum Germanicum duxit. Ille bellum in Alſatiam quoque translaturus, copias ſuas ad Oberkircham in Ortenavia collegit; ſed Belgicæ tardius advenerunt. Ad excipiendas eas Montecuculius cum exercitu, die 24. Maji Spiram verſus contendit, relicto ad defenſionem Briſgoviæ, Hermanno noſtro Marchione, qui aſſumtis Circuli Svevici copiis, Gallorum ad Briſacum motus obſervavit. (*p*) Turennius ut Cæſareanos præverteret, coacto celeriter exercitu, ad Achenhemium caſtra locavit, accitisque Briſaco navibus, uno infra Rhinaviam milliari, Vaubruno Duce pontem conſtruxit, belli theatrum ex Alſatia ut in Ortenaviam transferret. Hermannus quidem cum Cæſareanis & Svevicis copiis e Brisgovia ad Rhenum progreſſus eſt; Gallos prohibiturus ab opere. (*q*) Sed tanto cum ardore rem aggreſſus eſt Turennius, ut difficultatibus ſuperatis, ſexto die Junii Rhenum trajiciens, ad Wilſtadium Kintzingam inter & Schutteram amnes, caſtra metaretur. Offenburgum tamen, cui validum præſidium impoſuerat Marchio, miſſus a Turennio Vaubrunus fruſtra tentavit. (*r*) Expeditio A. 1675.

(*p*) THEATRUM EUROP. Tom. XI. pag. 667.

(*q*) Ibid. pag. 667.

(*r*) Ibid. pag. 668.

§. X.

Turennii obitus.

Montecuculius cum paullo ante ad Spiram Rhenum tranſiiſſet, accepto Turennii tranſitu, unde venerat redux, in transRhenana ripa propius hoſtem acceſſit. Varia utrimque conſilia mutuis Ducum artibus cum fuiſſent eluſa, Montecuculius denique Buhlam inter & Saſpacum, Turennius ad Gamshurſtum, Acheram verſus, uterque pugnandi cupidus, copias explicuere. Turennius, exuſto Saſpaco, prope cœmeterium ejus, loco opportuno, aliquantum declivi, conſedit. Ibi hoſtium exercitum, ab altera Saſpaci parte opportune quoque diſpoſitum, tubo ſpeculatus, tormenti ictu occubuit, exercitus ſui pater & dux. (*s*) Hermannus Badenſis prope tormenta, quibus præerat, verſatus, tormentarium interrogaſſe ſcribitur, an, quem eminus ipſi oſtendebat albo vectum equo, ferire ſe poſſe globo confideret? Annuit tormentarius, directoque, Badenſis juſſu, in eum locum tormento, percuſſit Turennium. (*t*)

§. X I.

(*s*) RAMSAY *Hiſtoire du Vicomte de Turenne* Lib. VI. pag. 560. ſq. *Memoires des deux dernieres Campagnes de Mr Turenne* pag. 212. ſq.

(*t*) MULLER *verwirrtes Europa* Part. VII. p. 735. *Theatrum Europ.* Tom. XI. pag. 670. in ipſa imagine prœlii. WAGNER. *Hiſtor. Leopold.* Part. I. pag. 386. BASNAGE *Annales des provinces unies* Tom. II. pag. 616. GERARD VAN LOON *Hiſtoire Metallique des Pays bas* Tom. III. Part. III. Lib. II. pag. 162.

§. XI.

Post mortem ejus Gallicus exercitus, Lorgio Duce, in Alsatiam rediit; non modicum in reditu damnum perpessus. Insecutus eos Montecuculius in Alsatia Inferiore Hagenoæ obsidionem aggressus est. Sed post adventum Condei, qui novas e Belgio adduxerat copias, relicta Hagenoa, exercitum Gallis admovit; iisque frustra tentatis, Tres Tabernas accessit; oppidi hujus, quod valido præsidio muniverant Galli, obsidionem facturus. Hermannus noster cum dextro Cæsareanorum cornu strenue aggressus est opus, dispositisque tormentis magno urbem impetu quassavit; (u) Montecuculio ad Hochfeldam cum sinistro cornu hærente, ut observaret Condeum. Sed inter medios hos apparatus Montecuculius, acceptis Vindobona litteris, opera solo æquavit, obsidionem solvit, atque reliquum anni tempus haud procul Lauterburgo otiosum transegit. Per Sveviam & Franconiam dein distributi sunt milites. Montecuculius cum Badensi prætoriam stationem cepit Eslingæ, (x) brevique post Vindobonam, concessit. (y)

Gesta reliqua ejus anni.

(u) *Theatrum Europ.* loco alleg. pag. 676.

(x) Ibid. pag. 677. Wagnerus. pag. 413. Ehingam nominat.

(y) Wagnerus Part. I. pag. 391. Montecuculium intentatæ a Badensi accusationis causa Vindobonam abiisse scribit.

§. XII.

Expugnatio Philippiburg.

Carolum Lotharingiæ Ducem in Montecuculii locum exercitui Cæſareo Rhenenſi Leopoldus Imperator A. 1676. præfecit. Bournonvillio, qui in Hiſpaniam abierat, Fridericus VI. Durlacenſis Marchio ſuffectus, eique Hermannus noſter adjunctus eſt legatus. (z) Vindobonæ in conſilio bellico decreta Philippiburgi obſidio, quam urbem Cæſareani laxa obſidione, poſitis hinc inde ſtationibus atque caſtellis, per hiemem incluſerant. Primo vere (a) Rochefortius Mareſchallus, cum inſigni agmine Nancejo profectus, magnam vim annonæ & apparatuum bellicorum Philippiburgum transferre decrevit, cui excipiendo Fayus, urbis Gubernator, cum nongentis præſidiariis in adverſam Rheni ripam tranſierat. Intellecto conſilio Hermannus, coactis celeriter copiis, Altſtadii prope Weiſſenburgum Alſatiæ conſiſtens, Schultzium cum tormentis delectisque peditibus montium fauces prope Cleburgum juſſit occupare. Rochefortius tranſire non auſus, re infecta, unde venerat, receſſit. (b) Expugnata dein munitione, quam in oppoſita Rheni ripa quingentorum militum præſidio firmaverant Galli, ipſa Philippiburgi ſuſcepta obſi-

(z) WAGNER. *Hiſt. Leopoldi* Part. I. pag. 413. BASNAGE *Annal. des provinces unies* Tom. II. pag. 672.

(a) Martio Menſe.

(b) *Theatrum Europ.* Tom. XI. pag. 853. ſeq. WAGNER. *loc. alleg.* p. 413.

dio, in qua Hermanno nostro post Fridericum Durlacensem præcipuæ demandatæ sunt partes. (*c*) Lotharingus, rejecto Luxemburgico Duce, qui Gallicum hoc anno exercitum ad Rhenum superiorem ducebat, Lauterburgum inter & Weissenburgum, dein mutato consilio, Spiram inter & Germershemium tuendæ oppugnationi consedit. Turennianum propugnaculum aliasque urbis partes Hermannus duodecim tormentis, in suggestu dispositis, tanta vi quassavit, ut die secundo Augusti opus exterius impetu caperetur. Quingentos milites, quos Luxemburgi Dux in urbem tum introducere voluerat, disjecit Hermannus. (*d*) Insecuta est urbis traditio die 17. Septembr. Hermannus Fayum, qui summa virtute urbem defenderat, publice collaudatum, gladio, gemmis distincto, donavit. (*e*)

§. XIII.

Philippopoli capta fœderati A. 1677. Galliæ viscera petituri, inter se convenerant, ut Lotharingiæ Dux per Lotharingiam in Campaniæ partes; Isenacensis Dux, cui summa Imperii, Fœderator. consilia.

(*c*) Errat VAN LOON *Histoire Metallique du Puys bas* Tom. III. pag. 185. Hermanno nostro soli obsidionem urbis adscribens.

(*d*) *Theatrum Europ.* loco alleg. pag. 858.

(*e*) *Ibid.* pag. 862. ubi & deditionis leges occurrunt. BASNAGE loco alleg.

HERM.

post Friderici Durlacensis mortem, delata, per Alsatiam in Burgundiam; Arausionis Princeps in Picardiam penetraret. Lotharingicæ expeditioni Hermannus interfuit; sed ea, uti & reliqua fœderatorum consilia, caruerunt successu. Galli potius, Crequio Duce, Friburgum Brisgoviæ, impetu in eam facto, versus anni finem, ceperunt.

Argentinenses litteris, A. 1678. die 13. Jan. Rotwilæ datis, Hermannus commonuit, ne annona Selestadium alioque subvecta, hostes juvarent. Marchioni responsum, nullam culpam admissam; rumores, qui ad eum perlati sunt, fictos esse & falsos.

§. XIV.

Expeditio A. 1678. Ineunte vere, Lotharingus Friburgum recuperare decreverat, eamque ob causam Hermannus, coactis bis mille agrestibus, militarem viam, quæ ducit Friburgum, subvehendis tormentis, jussit reparari, haud procul Argentorato Rhenum transi-

pag. 703. MULLER *verwirrtes Europa* Tom. III. pag. 110. seq. hic obsidionem hanc late describit. Add. *Kurtze und warhaffte Beschreibung alles dessen, was sonderlich denck- und merckwürdig in jüngster Belagerung der Vestung Philippsburg von Tag zu Tag sich begeben hat.* Scriptum hoc impressum est Argentorati A. 1676. Prodiit tum quoque: *Acclamatio votiva ad Cæsarem ob Philippoburgum captum.*

turus. Sed lente ex hibernis quod advenirent copiæ, Crequius Gallorum Dux, Lotharingum prævertit, tranſitoque duobus pontibus Rheno, Briſacum inter atque Friburgum conſedit. Rhinfeldam dein oppugnaturus, Choiſeulium cum parte copiarum præmiſit, qui cum Starembergio, ſub ipſis Rhinfeldæ mœnibus, prœlio conflixit; in quo Carolus, Hermanni noſtri frater, occubuit. Obſeſſum a Gallis oppidum, magna Cæſareanorum virtute defenſum eſt. Crequius denique, omiſſa Rheinfelda, magnis itineribus Offenburgum contendit; quod ſi cepiſſet, non Brisgovia modo, ſed & Svevia Gallis patuiſſet. Crequium ut anteverteret Lotharingiæ Dux, diviſo in quatuor partes exercitu, per abrupta & confragoſa Silvæ Nigræ juga periculoſum ingreſſus eſt iter, illudque perfecit. (*f*) Primum agmen cum re tormentaria Hermannus noſter & Chavignacus; alterum Saxo Princeps cum Schulzio; tertium Caprara; poſtremum Lotharingus ipſe duxit. (*g*). Badenſis tormenta Offenburgo invexit, ſub quæ ſe recepit Lotharingus. Pugna tamen evitata utrimque.

(*f*) Itineris hujus memoria in tabula argentea, majoris molis ſupereſt in San-Blaſiana Abbatia. Tabula Carolum Lotharingum & militiæ præfectos, qui eum ſecuti ſunt, anaglypho opere repræſentat.

(*g*) *Theatrum Europ.* Tom. XI. pag. 1152. WAGNER *Hiſtor. Leopoldi* Part. I. pag. 442.

HERM.

§. XV.

Argentina a Gallis tentata.

Crequius ſpe capiundi oppidi dejectus, omnem impetum in Argentinenſes convertit, occupatoque Kehlæ munimento, reliquas Argentinenſium ad Rhenum munitiones invaſit.

Confirmandis Argentinenſibus Mercium & Piccolominum, celebres belli Duces, dein ipſum Badenſem cum inſigni præſidio in urbem eorum introduxit Lotharingus. Petierat a Senatu Crequius, ut munimenta ſibi traderet ad Rhenum, receptoque in urbem præſidio Helvetico, Cæſareanos dimitteret, atque ita agrorum ſuorum populationem averteret. His conditionibus impletis, Argentinenſium finibus ſe exceſſurum ſpoponderat. Conditiones has ne acciperet Civitas, Hermanni noſtri obſtiterunt conſilia, qui omnem Cæſaris exercitum propediem adfuturum pollicitus, animos civium a præſenti periculo ad belli ſtudia convertit. Rhenenſes munitiones inter hæc ab Argentinenſibus fortiter defenſæ, excitante hortantêque Hermanno; ſed tandem a Gallis occupatæ. Recedens paulo poſt in Lotharingiam Crequius cives metu liberavit. Hermannus Argentinæ cum incidiſſet in morbum, Lotharingiæ Dux Archium Comitem præſidio urbis præfecit. (*h*)

(*h*) *Theatrum Europ.* & WAGNER. locis allegatis. Editum illo tempore

§. XVI.

Gesta post Pacem Neomag.

Post pacem, Neomagi & ad SanGermani fanum conclusam, Elector Brandeburgicus, e re sua futurum existimans, ut cum Ludovico XIV. fœdus & amicitiam coleret, cum Pomponneo ejus legato de fœdere, cum Rege ineundo, tractavit. Leopoldus autem Imperator Gallicis, quas vocant, Reunionibus commotus, ad Ratisbonæ Comitia A. 1680. Electorem invitavit, ut de defendendo contra Gallos aliosque hostes Imperio cum Cæsare atque Ordinibus rationes iniret. Sed & Hermannus Badensis ex itinere tum apud Electorem divertit, in defensorium ut eum perduceret fœdus, quod ad conservandam Imperii majestatem plurimum valere judicabat. Imperium, prima ab ejus origine, nunquam in tanto versatum periculo; cui avertendo opus esse dicebat Hermannus, ut de perpetuo armorum apparatu inter se conveniant Ordines. Magnis sine sumtibus rem quidem geri non posse; at præcavendæ dominationi externæ ad dura festinandum remedia. Elector generatim respondit, communi quæ consensu decreta aut decernenda, ad ea ratam suam partem se libenter collaturum. At Cæsaris omnino ut sequatur consilia, nec patriæ, nec utilitati suæ convenire professus est. (*i*)

---

scriptum: *Relation de l'Attaque & de la prise des Forts du Rhin appartenans à la Republ. de Strasbourg.*

(i) PUFENDORF *Rerum Brandeburg.* Lib. XVIII. §. 6.

§. XVII.

Marchio Confilii bellici Præfes.

Hermannus, poftquam & alias Electorum & Principum Aulas, quas Cæfar præfenti rerum ftatu fibi conciliare ftuduerat, invififfet, Vindobonam redux, in Montecuculii, eodem anno defuncti, locum, bellici Senatus Cæfarei creatus eft Præfes; (*k*) eaque dignitate ornatus, brevi poft Tartarorum legatos audivit. (*l*) Continuati inter hæc Gallicarum, de quibus jam fupra, Reunionum progreffus. Paucos intra annos plures Imperii Belgiique Hifpanici ditiones & oppida in Galliæ poteftatem redactæ. Cæfar cum Hifpanis, Batavis, Svecis A. 1683. pepigit fœdus, fed irruentibus hoc anno Turcis, de pace cum Gallis ineunda, inftituti funt Ratisbonæ conventus. Res tamen protracta. Speraverat Cæfar, Turcis debellatis, æquiores pacis conditiones fe obtenturum a Gallis. Hermannus Badenfis & Emmericus Vindobonenfis Epifcopus confilii hujus dicebantur auctores, quibus eam ob caufam fuccenfuerant Galli. (*m*) Vicennales induciæ tandem A. 1684. Ratisbonæ Cæfarem inter & Gallos conclufæ funt.

§. XVIII.

(*k*) *Theatrum Europ.* Tom. XII. pag. 163.

(*l*) *Ibid.* pag. 288.

(*m*) PUFENDORF. *Rerum Brandeburg.* Lib. XVIII. §. 104.

§. XVIII.

Sub initium Turcici, quod indicavimus, belli Hermannus una cum Lambergio Comite in Hungariam profectus, Arrabonis & Comariæ urbium munitiones inspexit easque & omnem Schutiæ insulam ad defensionem contra Turcas paravit. (n) In Vindobonensi obsidione, a Turcis eodem anno suscepta, consiliis suis Christianam rem strenue adjuvit Campi Mareschallus atque in prœlio ad Vindobonam, quo victi castrisque exuti sunt Turcæ, inter ceteros Christianorum heroes magna cum fortitudinis laude pugnavit Hermannus. (o) Cæsar eum in Hungariam misit anno sequenti (1684) ad obsidionem Budæ, ut ibi imperaret, donec Carolus convalesceret Lotharingus. (p) Hunc inter & Marchionem dudum intercesserat frigus, in simultatem excrescens. Sunt, qui belli Turcici, ab initio male gesti, & obsidii Budæ sublati

Gesta bello Turcico.

(n) *Theatrum Europ.* loco alleg. pag. 527.

(o) *Ibid.* pag. 550. WAGNER *Hist. Leopoldi* Part. I. pag. 611. Idem pag. 552. Hermannum Promareschalli tum in exercitu Cæsareo munus obiisse tradit.

(p) Hermannus appulit in castris d. 8. Oct. *Histoire des Troubles d'Hongrie* Part. IV. pag. 410.

caufam diffenfui eorum adfcribunt. (q) Non una profecto occafione patuit, Carolum Lotharingum nec Bada-Badenfis, nec Bada-Durlacenfis, Marchionum, fuiffe fautorem.

Circa idem tempus Schulzius, Cæfareanorum dux, de fua contra Teckelium expeditione felici in fuperiore Hungaria literis Hermannum reddidit certiorem. (r)

Turcicus rerum politicarum interpres Maurocordatus, Mahometis V. Sultani nomine, literas ad eum perfcripfit A. 1686. quibus Cæfari obtulit pacem. Cæfaris nomine refpondit Hermannus, nondum effe tempus differendi de pace. Sultanum rupiffe inducias, bellum effe continuandum. (s)

§. XIX.

Legatus Cæf. ad Comitia.

Ab alia parte cum Rufficis legatis, qui Vindobonam advenerant, A. 1687. ex mandato Cæfaris, de fœdere tractavit Her-

(q) PUFENDORF loc. alleg. §. 94.

(r) Litteras exhibet auctor libri, cui titulus: *Die Ottomannifche Pforte* Tom. II. pag. 279.

(s) Vide Literas in *Ottomannifcher Pforte* loco alleg. pag. 367. Similes & literas A. 1689. ad Marchionem datas, indicat idem auctor pag. 489.

Herm.

mannus. (t) Paſſavienſis Epiſcopus, Cæſaris ad Comitia Imperii legatus, ſub finem anni hujus quum incidiſſet in morbum, Imperator ei ſuffecit Hermannum, quem in literis, die 5. Dec. Poſonii datis, (u) Conſiliarium ſuum intimum, Conſilii bellici Præſidem, Campi-Mareſchallum & Arabonii limitis Præfectum appellat. Cæſar in litteris his multum in Hermanni laudes excurrit; ægre eum a ſe dimitti oſtendens, quod in Turcico bello egregia illius opera utebatur.

Menſe Auguſto anni 1688. Hermannus de ſuo Ratisbonæ adventu & in promovenda cauſa publica ſtudio, remotis levioris momenti diſceptationibus, literas ad Imperii Principes perſcripſit. (x)

§. XX.

Obitus.

In ſublimi hoc munere per triennium verſatus, in iisdem Ratisbonæ Comitiis die 2. Octobris anno Aeræ 1691. ætatis 63. apoplexia e vivis ſublatus eſt cælebs; Muſis, Marti ac Themidi

(t) Ibid. pag. 377.

(u) Extant literæ credentiales in Londorp. *Actis Publicis* Tom. XIII. p. 597. Alias Cæſaris literas in eandem rem, die 26. Apr. perſcriptas, exhibet idem *loco alleg.* pag. 598.

(x) Londorpius in *Actis publ.* Tom. XVI. pag. 199.

carus; verum Domus Badenſis Palladium; totius Germaniæ elogiis cumulatus. Marchiæ, bellicis flammis combuſtæ, corpus ejus non potuit conferri. In D. Emerani æde, comitantibus Principum Ordinumque legatis, ſepultum eſt Ratisbonæ. (y) In Cæſarei Præſidis Comitiorum dignitate Lobkovizius Princeps Hermanno ſucceſſit.

(y) Die 30. Octobr. Verſus in mortem ejus conditi leguntur in *Theatro Europ.* Tom. XIV. pag. 89.

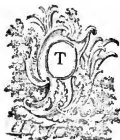
LVDOV. WILH.

CAPUT X.

LVDOVICVS WILHELMVS.

A. 1677 ----- 1707.

§. I.

Tandem rerum ordo nos ducit ad celebratum illum toto orbe heroem, Principem Ludovicum Badensem, qui in Hungarico belli theatro per decennium tanta cum gloria comparuit terror Turcarum. Introitus.

Bada & Sabaudia, seculo superiore ad finem vergente, duos heroes, ex fratre & sorore genitos, (a) ostentarunt Europæ, quorum alter vix parem, alter vix superiorem apud suos invenerunt & exteros. Ludovicum & Eugenium intelligo Principes; nota illa belli fulmina; quorum memoria nonnisi cum omnium rerum oblivione peribit; quorum alter ex alterius pro-

Z 3

(a) Pater Eugenii Principis fuit Eugenius Mauritius, cujus soror Louisa Christina genuit Ludovicum Badensem.

gressus est schola; uterque alterius laudator & æstimator virtutis.

Ludovici natales.

Auspicatum *Ludovici* nomen Domui Badensi Marchio noster intulit primus. Lutetiæ Parisiorum A. 1655. die 8. Aprilis in lucem productus, Ludovici, apud Gallos regnantis, insignitus est nomine; quod Principi, magnis rebus gerendis destinato, fuit augurium felix. Eduardi nomen ex Anglia, Wilhelmi ex Bavaria, Ludovici ex Gallia ad Badenses pervenit. Ludovicus noster Borboniæ Genti per matrem, Bada-Badensium propagatricem, affinitate conjunctus, axioma hoc suæ intulit Genti; ipse filiam dein suam Familiæ Aureliano-Borboniæ genitricem in redhostimentum missurus.

§. II.

Parisiis deducitur Badam.

Ludovica Christina in regia Galliarum urbe, artium, elegantiarum metropoli, filium suum educare decreverat. Ipsa enim origine Sabauda, Gallicis moribus pertinaciter assueta, nullo modo potuit induci, Lutetiam ut commutaret cum Bada. At uxoris consilium Ferdinandus Maximilianus improbavit & socer; qui unanimes decreverant, Ludovicum Wilhelmum infantem, inscia & invita matre, in Germaniam transferre. Pater biennio post nuptias ad penates redierat. Lassolæus, origine Sabaudus, (b)

(b) Carolus Mauritius de Lassolaye ejusque frater cum Ludovica Christina A. 1653. venerunt Lutetiam. Alter Ferdinandum Maximilianum secutus est Badam, alter mansit Lutetiæ. Prioris posteri hodieque florent apud

Ludov Wilh.

inter aulicos Marchionis Officiales, consilii particeps, sub specie invisendi fratris Lutetiam profectus, Ludovicum nostrum, Principem trimestrem, festinato itinere salvum & sospitem transtulit Lutetia Badam; ubi sub Patris & sub Avi præsidio togatis virtutibus educatus est puer, ad sagatas præsertim destinatus a cœlo.

§. III.

Egregia adolescentis facinora.

Quatuordecim annorum ephebus patrem amisit, atque adeo Wilhelmi avi sui, cujus successor futurus erat, subiit tutelam. Tanto sub Principe tantæ indolis Princeps, ad sublimia natus, non potuit non ad summa eniti. Decimo nono ætatis anno (1674) Germanici exercitus expeditioni ad Rhenum contra Gallos interfuit spectator & actor. Inde sub Montecuculio, magno bellicæ scientiæ magistro, Turennii æmulo, militans, in Goldschurana velitatione, haud procul Kehla, & occiso (1675.) Turennio, Gallicum exercitum, cum in Alsatiam rediret, perpetuis velitationibus plures per dies persequendo vexavit. In Philippopolitano obsidio, quod Fridericus VI. Marchio Bada-Durlacensis A. 1676. susceperat, prima cum expugnanda fuisset vallatio, ipse, Durlacensi agnato & Hermanno patruo insciis, inter expugnatores comparuit; quos inter cæsus est Fridericus Augustus, Guel-

Badenses. Posterioris filius in Aula Ducum Aurelianensium vixit, quum filio hujus A. 1724. Augusta Maria Badensis desponsaretur.

LVDOV. WILH.

pherbytanus Princeps. Cæſaream legionem, morte ejus vacantem, Ludovico noſtro Badenſi ſponte ſua obtulit Cæſar; juvenis herois ardorem hoc præmio exornans.

§. IV.

Alia.

Anno ſequente (1677) Galli Briſgovicum obſederunt Friburgum. Schulzius & Portia Comes defenderant urbem. Ludovicus noſter, qui inter præſidiarios fuerat, Gallos, ſuburbium Neoburgenſe aggreſſos, fortiter repulit, cumque in eo jam fuiſſent, ut caperent urbem, Schulzio auctor fuit, ut urbe relicta, ſe in arcem reciperet; quod conſilium, ſeculo hoc noſtro, eadem in urbe executus eſt Harschius. Ludovici conſilium contempſit Schulzius, arcemque cum urbe tradidit hoſtibus. (c)

A. 1678. ſub Carolo IV. Lotharingo, Cæſaris & Imperii exercituum ductore, prope Stauffam Briſgoviæ, Gallos tanto cum ardore adortus eſt, ut penetrans agmen eorum, deſertus a ſuis, in hoſtium poteſtatem veniſſet, niſi fortiter pugnans dextra ipſe ſua ſibi viam aperuiſſet, redux ad ſuos. Ludovicus ſua manu legionis Gallicæ præfectum occidit. (d) Lotharingus de eo jam tum auguratus eſt magna.

§. V.

(c) BASNAGE *Annales des Provinces unies* Tom. II. pag. 816.

(d) Idem *loco cit.* pag. 886.

§. V.

Inter ardentes has belli Gallo - Germanici flammas avo suo in Marchia Ludovicus successit. Regimen Marchiæ bellicum ejus non retardavit ardorem; quin potius acuit. Ab eo enim tempore Vindobonensi Aulæ, in qua patruus ejus Hermannus, Cæsaris Leopoldi gratia floruerat, dicavit se totum. Cæsar ei XXIII. annos nato, non modo veniam ætatis, sed paulo post in dignitate Judicis Cameræ Imperialis avo succedendi spem ei largitus est; quam Ludovicus, bellicæ virtutis amantior, nunquam ambiverat. Illuxit denique Pax Neomagensis A. 1679. quo Marchia cum pendentibus inde terris restituta Ludovico; quam in florentem ut reduceret statum quovis modo allaboravit. Regimen adit.

§. VI.

Ditiones suas in TransRhenana ad dextram Rheni ripam Germania dum restauraret Ludovicus, in Cis Rhenanis ejus nova est exorta tempestas. Brisacensis Reunionum, ut vocant, Camera, præter alias a Galliæ Rege instituta, ut in jura ejus, Monasteriensi, Pyrenæa & Neomagensi Tractatibus Pacis adquisita, inquireret, Beinhemium, Alsatiæ inferioris oppidum, cum Leutenhemio vico ad Marchionatum Bada-Badensem pertinens, ut Reuniones Gallicæ.

& Grevensteinensem Præfecturam, in Westrasiæ finibus, cum Spanheimensi Comitatu, vel quod loca in solo Alsatico sita, vel quod a Veldentiæ Comitatu, Metensis & Virodunensis Episcopatuum feudo, Spanheimensia pendeant, die 22. Martii A. 1680. Gallico addixit imperio. (e) Luxenburgicas Badensium terras jam A. 1678. die 30. Dec. adeoque statim post Pacem Neomagensem, cum Hispanis die 17. Sept. conclusam, sibi vindicaverat Gallia. (f) Ludovicus noster, scripto in lucem edito, causam suam egit; (g) libello quoque in Comitiis exhibito, Imperii opem implorans. (h) Ludovico nostro cum Durlacensi, Nassovia, Palatina aliisque Domibus, Rheno vicinis, controversia hæc Gallica fuit communis; Vicennalibus Induciis, Ratisbonæ initis, A. 1684. utcunque sopita.

Anno ætatis vigesimo octavo, (1682.) in Germaniam inferiorem Belgiumque iter Ludovicus suscepit; eodemque anno Calendis Februarii creatus est Cæsareus Campi Marescallus Generalis Locumtenens.

(e) Arrest du Conseil souverain d'Alsace seant à Brisac. Recueil des Arrests &c. pag. 251. seqq.

(f) *Memoires des Contraventions faites par la France au Traité de Paix conclu à Nimmegue entre Sa Majesté Catholique & le Roi tres Chretien* pag. 24. seqq.

(g) Extat in LONDORPII *Actis publ.* Tom. XI. p. 138. Prodiit quoque scriptum sub titulo: *Marchio-Badenses Vindiciæ adversus prætensiones Gallicas ratione Præfecturarum Beinheim & Grevenstein, nec non utriusque Comitatus Sponheim. A. 1681.*

(h) Ibid. pag. 284. 297. & 474.

§. VII.

Induciae vicennales, post Gothardianam victoriam Imperatorem inter & Turcas ad Vesvariae vicum initae, ad finem cum vergerent, Turcarum Imperator Mahomethes IV. non expectato earum fine A. 1683. hostilia in Christianos arma, quae universae Germaniae exitium minitabantur, corripuit. Ferro & igne viam sibi ad Vindobonam usque aperuerant Turcae, urbemque per duos fere obsederant menses, quum Johannis III. Poloniae Regis & Caroli Lotharingiae Ducis virtute ad ipsa urbis moenia praelio victi, castris relictis, in fugam conversi sunt. Ludovicus interfuit pugnae & cum Hollweileriana, Heisteriana, Wirtenbergica cohortibus urbem ingressus, juncto cum oppidanis robore, reliquos hostes ex vallo obsidionali ejecit. (*i*) Res die 12. Sept. evenit. Hermannus patruus ejus, Campi Mareschallus, inter liberatores urbis quoque visus est, manu atque consilio fortis; ut in ejus vita ostendimus. Vindobona liberata, (*k*) de Turcis ex Hungaria, quam fere omnem tenebant, expellendis deliberatum.

Obsidio Vindobon.

(*i*) *Theatrum Europ.* Tom. XII. pag. 549. sqq.

(*k*) De obsidio hoc varia observat Demetrius Cantimir, Moldaviae Princeps, in *Historia Othomannica*, Gallice edita, Lib. IV, pag. 88. Cantimirus illo tempore vixit.

LVDOV. WILH.

§. VIII.

Prœlium Barcanense.

Barcanum, munita ſuperioris Hungariæ arx, haud procul Strigonio, a Cæſareis oppugnatum, antequam oppugnaretur Strigonium. Turcæ impedituri expugnationem Barcani, victi ſunt prœlio die 10. Oct. quatuor millibus eorum in acie, duobus millibus in palude occiſis; quorum equites plerique. Primariorum Ducum multi vel enecti vel capti. (l) Ludovicus in prœlio hoc duxit equitatum; (m) cujus opportuna converſio Turcis intulit terrorem. Barcani portam cum legione ſua Ludovicus effregit. (n) Eadem fata mox experta eſt Strigonium. Proſperos hos Chriſtianorum ſucceſſus capite ſuo expiavit belli auctor Vizirius, Kara Muſtapha, ſtrangulatus Belgradi. Caput ejus Hadrianopolin Sultano allatum, indeque reportatum Belgradum; Belgrado capto Vindobonam translatum. (o) Expeditione hujus anni finita, Joannes Sobieskius, Poloniæ Rex, redivit in Regnum.

(l) ZEILERI *Hungaria* Part. II. pag. 309.

(m) *Hiſtoire des Troubles d'Hongrie* Part. III. pag. 347.

(n) *Ottomanniſche Pforte* Tom. II. Lib. XI. p. 250. WAGNERI *Hiſtoria Leopoldi Magni Imp.* Lib. VIII. pag. 623.

(o) Servatur in Vindobonenſi armamentario in memoriam urbis ab eo obſeſſæ.

§. IX.

Obſidio Budæ.

Strigonium, quæ Hungariæ Primatis ſedes, in Cæſaris poteſtatem cum fuiſſet redacta, ille de expugnanda quoque Regni Hungariæ Regia, Buda nempe, fuit ſollicitus. Ludovicus Badenſis, obſidioni præludens, Vicegradum ad Danubium, quam Viciam vocant, Strigonium inter & Budam A. 1684. Junii menſis expugnavit initio. Victoria tamen ante fuerat reportanda a Turcis, qui cum XXV. millium exercitu obſidionem impedire ſtuduerant. In Viciano hoc prœlio mediam aciem cum Starenbergio & Gondola tenuit Ludovicus, tantaque conſtantia hoſtium impetus excepit, ut tribus peditum millibus amiſſis, in fugam verterentur. (p) Julio menſe ſuſcepta oppugnatio Budæ, quæ a Chriſtianis munita, ſub Turcis munitior, nonniſi multo ſanguine expugnanda effuſo. (q) Seraskierius, princeps poſt Vizirium belli dux, cum ingenti exercitu in vicinia ſtetit, laboranti quovis modo ut ſuccurreret urbi.

§. X.

Turcis pulſis ſublata.

Prœlium acre die 22. Julii Carolo Lotharingo, Cæſaris ſororio, belli duce, commiſſum, cui Maximilianus Emanuel,

(p) WAGNER. *Hiſtor. Leopoldi* Lib. IX. pag. 636. *Theatrum Europ.* Tom. XII. pag. 670.

(q) CANTIMIR *Hiſtoire Othomanne* Lib. IV. pag. 102.

LVDOV. WILH.

Elector Bavariæ, futurus mox Cæsaris gener, Ludovicus Badensis, & consanguineus ejus Eugenius Franciscus, quem supra memoravi, viginti tum annorum adolescens, interfuerunt victores. Lotharingus in literis, ad Cæsarem scriptis, Ludovici nostri fortitudinem in primis extollit; (r) qui non modo in prœlio fortiter pugnavit, sed & cum Gœtziana & Sabaudica cohortibus tam acriter prosecutus est Turcas, ut plurimis in fuga occisis, onerarios mille camelos & mulos cum bellicis tormentis in suam potestatem redegerit. (s) Post hæc in ipsa quoque obsidione heroem se præstitit Ludovicus; hostes, eruptionem non semel facientes, repellens in urbem. (t) Nihilominus post trimestres labores, quos aëris inclementia, morbi, aliaque mala non semel interruperant, Calendis Novembribus sublata fuit obsidio Budæ; in qua viginti quatuor millia militum Cæsar amisit. Paulo ante Ludovici patruus, Hermannus Badensis, a Cæsare missus est, ut Carolo Lotharingo ægrotante, exercitui præesset.

§. XI.

Pugna ad Strigon.

Felicioribus successibus insequens annus Hungaricos Austriæ illustravit Annales. Neuheuselium a Cæsareanis obsessum.

(r) Extant hæ literæ in libro, cui tit. *Ottomannische Pforte* Tom. II. pag. 265.

(s) Anonymus Libri cui tit. *Histoire des Troubles d'Hongrie* Tom. IV. pag. 51.

(t) WAGNERUS *loco alleg.* pag. 644.

Lvdov. Wilh.

Turcæ Strigonium obſident. Durante obſidione Vicegradum expugnant. At brevi inſecuta eſt ad Strigonium pugna, in qua dextrum cornu rexit Lotharingiæ Dux. Turcæ illud fruſtra aggreſſi, & ad ſiniſtrum converſi, a Bavaro repulſi ſunt atque fugati. Fugientes excepit Ludovicus noſter, qui eos expectaverat prope Danubium. (*u*) In hoc prœlio triginta tormenta bellica, viginti vexilla, ſedecim mortaria per Cæſareanos capta ſunt; ſepties mille Turcæ perierunt. Expugnata eorum caſtra; in quæ Ludovicus inter primos irrupit. (*x*) Strigonienſem victoriam ſecuta eſt Neuheuſelii expugnatio die 19. Auguſti. Ex præſidlariis, quorum tria millia numero, ducenti reſidui. Infelicia hæc fata Turcis contra Tekelium ſuſpicionem injecerant, qui vinctus Conſtantinopolin ductus eſt. Vizirius Ibrahim eum in vincula conjecit; Solimannus ſucceſſor libertati reſtituit. (*y*)

§. XII.

Expugnatio Budæ.

A. 1686. expeditionis initio Cæſar Ludovicum Badenſem Præfectum Equitatus creavit. (*z*) Repetenda fuerat hoc anno

(*u*) *Theatrum Europ.* Tom. XII. pag. 824. ſq.

(*x*) Wagner. *Hiſt. Leopoldi* Lib. IX. p. 662.

(*y*) Tekelius eodem anno liberatus quo captus. Cantimir *Hiſt. Othomanne* Lib. IV. pag. 106. & 112.

(*z*) *Theatrum Europ.* Tom. XII. pag. 1004.

LVDOV. WILH.

obſidio Budæ, quam ante biennium infelici ſucceſſu Cæſareani tentaverant. Carolus Guſtavus, Friderici Magni, Marchionis Durlacenſis frater, Svevicas & Franconicas adduxerat copias. (a) Obſidioni interfuit quoque Ludovicus Badenſis; ſuoque exemplo Cæſareanos fugientes non ſemel ad pugnam revocavit, ferrea bis glande vulneratus. Urbs die 21. Junii obſideri cœpta, ſecundo Septembris capta. Quin & arx Budæ paulo poſt a Ludovico noſtro ſubacta; qui cum octodecim Cæſareanis cohortibus Colozam, Simotorniam, (b) Funſkircham, Dardam, ubi Eſſeckianum octies mille paſſuum pontem combuſſit, (c) Soeloſiam, Caposvariam, ubi equus, cui inſederat, occiſus, expugnavit. (d) Occupatis his in inferiore Hungariæ urbibus, expeditionem menſe Novembri finivit.

§. XIII.

Turcæ pacem petunt.

Tum denique Sultanus per interpretem ſuum, Maurocordatum, literas ad Senatus Bellici Præſidem, Hermannum, Mar-

(a) *Hiſtoire des Troubles d'Hongrie* Part. V. Lib. XVIII. pag. 92.

(b) Ibidem Part. V. Lib. XX. pag. 312. CANTIMIR *Hiſt. Othomanæ* Lib. IV. pag. 114.

(c) ZEILERI *Hungaria* pag. 358. 476. *Troubles d'Hongrie loc. alleg.* pag. 333.

(d) Expugnationes has urbium pluribus deſcribit Auctor anonymus in *vita Ludovici Badenſis* Germanice ſcripta pag. 9. ſeqq. & WAGNERUS in *Hiſtoria Leopoldi* Lib. IX. pag. 727.

Lvdov. Wilh.

Marchionem Bada-Badenſem, ut ſupra jam annotavi, (e) miſit, quibus Cæſari obtulit pacem. (f) Cæſar felici rerum ſucceſſu, fœdere cum Venetis, Polonis, quin & cum Ruſſis fidentior, bellum continuare decrevit. Tres Marchiones ex Badenſium Domo tum militaverant Cæſari. Ludovicus Wilhelmus noſter, quem Vindobonam ex Hungaria redeuntem Cæſar die 27. Nov. ſupremum exercitus ſui ducem creavit. (g) Patruus ejus Hermannus, inter liberatores Vindobonæ, Campi Mareſchallus, Cæſareanorum peditum duxit cohortes; (h) in Gallicis ad Rhenum & Turcicis in Hungaria bellis quoque illuſtris, Cæſarei Conſilii bellici Præſes. His Bada-Badenſibus Bada-Durlacenſis Carolus Guſtavus, Friderici Magni frater, annumerandus; qui ſexies mille Svevos & Francos auxiliares Cæſari in Hungariam adduxit. (i)

§. XIV.

Inſequens annus (1687.) in Hungaricis Annalibus inter feliciores ponendus. Ludovicus Badenſis cum Maximiliano, Victoria Mohaz.

(e) In vita Hermanni Marchionis.

(f) Literas cum Reſponſo Cæſaris vide in *Ottomanniſche Pforte* Tom. II. Lib. XIV. pag. 367. ſeqq.

(g) *General-Feldmarſchall.* Anonymus in *vita Ludovici Wilhelmi* pag. 14.

(h) *Hiſtoire des Troubles d'Hongrie* Part. III. pag. 261.

(i) Ibid. Part. V. Lib. XVIII. pag. 145.

LVDOV. WILH.

Electore Bavariæ, & Carolo Lotharingiæ Duce die 14. Augusti contra Solymannum, Vizirium Turcarum, Karæ Mustaphæ successorem, octogies mille militum ducem, nobilem illam ad Mohazium, (*k*) ubi Ludovicus Rex a Solymanno Sultano A. 1526. cæsus fuit, reportavit victoriam, Ludovicianis manibus quasi parentaturus. Castra Turcarum prope Dardam, cis Esseckianum pontem, omnibus rebus instructa, a Cæsareanis direpta sunt. Lævum aciei Christianæ cornu cum Electore tenuerat Ludovicus. Hic cum Piccolomino, quem in auxilium ex cornu suo miserat Lotharingus, opportunum in vicinia locum occupavit, unde prœlii sors omnis pependit. Cornu hoc Solymannus aggressus est, sed infelici successu. Elector cum Ludovico audacter versus hostem procedens eum in fugam conjecit. Viginti tria millia Turcarum occisa; bellicus commeatus omnis cum Vizirii tentorio, quod oppido simile, cum castris, tormentis bellicis & Cancellaria Turcica in Christianorum potestatem pervenit. (*l*) Vizirius per medium Cæsareanorum agmen, temerario, at felici conatu, fuga se recepit Esse-

(*k*) Vocatur etiam pugna ad Siclos. *Theatrum Europæum* Tom. XIII. p. 10. sq. Oppidum Siclos quatuor milliaribus a Mohazio dissitum.

(*l*) MART. ZEILERUS in *Hungariæ* Parte I. pag. 270. CANTIMIR *Histoire de l'Empire Othoman* Tom. II. pag. 122. WAGNER. *Hist. Leopoldi* Part. II. Lib. X. pag. 19.

Lvdov. Wilh.

ckium. (*m*) Victoriæ hujus Christianæ victima non modo Vizirius fuit, sed & ipse Sultanus, Mahometes IV. die 8. Nov. depositus. In locum ejus constitutus est frater Solymannus, qui ex captivitate quadraginta annorum translatus ad solium.

Tum quoque Josephum, Leopoldi filium, die 9. Dec. solio suo imposuit Hungarica natio; quæ a Turcica servitute liberata, hereditarium Domus Austriacæ succedendi jus bona fide agnovit. (*n*) Josephinæ Coronationi Ludovicus noster, ab Hungarica expeditione redux, interfuit Presburgi, ubi Ludos Equestres in honorem novi Regis instituit. (*o*)

§. XV.

Expeditione sequentis anni (1688.) militiæ pedestris imperium Ludovico commissum. Albæ Regalis expugnatio, die 8. Maji facta, expugnationi Albæ Græcæ prælusit. Cæsareanus exercitus, LVII. mille militibus Germanicis constans, Hungaricis & Croaticis auctus est. Copiarum harum, quæ omnes ardore plenæ, ductor Ludovicus, sexto Quinctilis pontem apud Valovariam transivit; prope Butschinum aliquandiu consistens.

Expeditio Sclavon.

(*m*) *Hist. de Prince Ragozi* pag. 93.

(*n*) *Hist. d'Emeric Comte de Tekeli* pag. 261.

(*o*) Ludos hos describit Auctor Anonymus *Vitæ Ludovici* pag. 25.

LVDOV. WILH.

At Marchio noster expedita cum manu per Sclavoniam, (p) Sisacum versus, ad Savum in Croatiam progressus est, ut Croaticis adauctus copiis, per Savum descendens, in Bosniam penetrans trajecto ad Brodam Savo, hanc exercitus partem versus Belgradum duceret; maior dum ejus pars per alteram descenderet. Enimvero ex oppido Sclavoniæ Possega tormenta bellica secum abducens per montes & valles die 31. Jul. Sisariæ, die 4. Aug. Nardæ, die 7. Sissaci appulit, ubi Croatis associatis militibus flumen Unnam transivit, repulsisque hostibus, qui cum exercitu quindecies mille militum ex altera fluvii ripa consederant; die 15. Castanovizam, dein Jasenewizam, Dubizam, Gradiscam & Brodam expugnavit. Recedentibus autem magis magisque Turcis, qui prœlio rem committere noluerant, insignem eorum manum ad Gradiscam assecutus, cecidit. Ad Brodam dein ponte sternens Savum, variis operibus eum ita munivit, ut fluvius, ab hostibus liber, in Cæsareanorum potestate maneret, atque adeo in Bosniam transitus illis omni tempore pateret. (q)

(p) Crediderunt multi, expeditionem hanc Ludovico commissam, ut ob veteres cum Dunewaldo inimicitias seorsim imperaret; sed ille criminationem hanc re ipsa confutavit. WAGNER. *Hist. Leopoldi* Part. II. Lib. X. pag. 55.

(q) ZEILER in *Hungaria* Part. I. pag. 276. *Anonymi Vita Ludovici* pag. 29. seqq.

§. XVI.

Menſe Septembri in Bosniæ Sclavoniæque confinio, haud procul Terveniza, novam a Turcis victoriam reportavit Ludovicus. Nuncio enim accepto, Tobolium, exercitus hoſtilis in Boſnia Ducem, cum quinque millibus Turcarum ad Derventam (Termand) conſediſſe, veritus, ne munitionibus nondum perfectis, pontem ad Savum invaderent, ipſe Turcas aggredi ſtatuit. Impedimentis ergo in alteram ripam trajectis, & peditatu omni ad tuitionem pontis relicto, cum tribus millibus equitum nocte ineunte profectus, prope Tervenizam, Boſniæ vicum, quindecim mille Turcas invenit, qui conſpecto Chriſtianorum agmine in loco editiore, & natura munito, aciem inſtruxerant. Ludovicus neque hoſtium multitudine, quos numero longe inferiores crediderat, neque loci iniquitate deterritus, per dumos & foſſas ſuos equites duxit ad pugnam. Piccolominum dextræ, Caſtellum ſiniſtræ alæ præfecit. Hanc magno furore aggreſſi ſunt Turcæ, ſed bis repulſi, tertioque magna clade affecti; quinque millibus occiſis, bis mille captis. Ludovicus ipſe ſua manu quinque Turcas occidit. Occiſos inter fuit ipſe Tobolius. Militaria ſigna numero XXX. hoſtibus erepta. Caſtra cum omni bellico apparatu & impedimentis in Ludovici poteſtatem venerunt. Prœlium die

Victoria ad Tervenizam.

LUDOV. WILH.

5. Sept. commissum. (r) Ludovicus inde variis Bosniæ urbibus, Banjalucca, Brussa & Woritzianis faucibus occupatis, exercitum in hiberna deduxit.

Hæc in Croatia, Bosnia, Sclavonia feliciter Badensis dum gereret, alter exercitus, Lotharingo & Bavaro Ducibus, ad utramque Savi ripam a tergo securus, Belgradum usque progressus est. Urbs hæc, vetus Taurunum, nono Augusti obsideri cœpta, sexto Septembris capta; Bosnicæ victoriæ, quam pridie illius diei Ludovicus reportaverat, effectus. (s)

§. XVII.

Expeditio Bulgarica.

Novum Martis Turcici theatrum Ludovico Badensi annus 1689. aperuit; quo ille ex Servia in Bulgariam, a Danubio ad Nissavam transtulerat bellum; periculoso conatu, quod Danubius Cæsareani exercitus hucusque fuerat nutritius pater.

Prudentia bellica duas ille sibi paravit victorias; unam prope oppidum Nissam, in Serviæ & Bulgariæ confinio, ad Nis-

(r) Descriptionem hujus prœlii dedit Castellus Comes in Literis ad Hermannum, Marchionem Badensem, Vindobonam scriptis, quas *Theatrum Europæum* Tom. XIII. pag. 298. exhibet. Adde MART. ZEILERUM in *Descriptione Hungariæ* pag. 951. WAGNERUM in *Histor. Leopoldi* Part. II. Lib. X. pag. 56. & Anonymi *Breviarium Vitæ Ludovici*, Germanice scriptum, pag. 32. sq.

(s) *Theatrum Europæum* loco alleg. pag. 299.

favam; alteram ad Danubium prope Widdinum, in Valachiæ limitibus.

Bellum, a Ludovico XIV. Galliæ Rege A. 1688. Germanis illatum, copiarum Imperialium partem vocavit ad Rhenum. Elector Bavariæ & Lotharingiæ Dux, cum exercitu ad illas oras funt miffi. Belli Turcici fumma Ludovico Badenfi commiffa eft foli, qui novas jam gloriæ palmas fuo ductu collegit; Croyaci Duce primas poft eum bellici Imperii partes tenente. (t) Exercitus nonnifi viginti quatuor millium fuit, quibus ille Turcas, numero & opportunitate rerum multo fuperiores, prœliis, expugnationibus urbium, tranfitu fluminum, in Bulgaria profecutus eft, fortuna favente.

§. XVIII.

Victoria ad Niffam.

Niffa, quæ & Neffus vel Naiffus, verfus Hæmum montem, Serviæ Civitas eft, ad quam die 24. Septembris fanguinolenta pugnata eft pugna, quæ ut poffet committi, plures præcefferant pugnæ. Ludovicus ad Semendriam & Sizonizam usque progreffus, Moravam Calendis Augufti tranfivit. Fine anni extremum Ludoviciani exercitus agmen Turcæ aggreffi, graves pœnas dederunt; vel occifi, vel in fugam conjecti, quod die 29. Augufti evenit. (u) Poftridie illius diei Ludovicus exercitum

(t) RICAUT *Hift. de l'Empire Ottomann* Tom. III. pag. 207.

(u) MARTINUS ZEILER in *Hungariæ Defcriptione* Part. I. pag. 285. *Thea-*

LUDOV. WILH.

Turcicum omnem, qui Jagodinam inter atque Palanckam in castris munitis Cæsareanos expectaverat, multis millibus eorum interfectis, disjecit, universa castra cum 105. tormentis bellicis multisque vexillis occupavit, atque Nissam versus prosecutus est hostem. Ad urbem hanc denique sese fixerant Turcæ, castris ad vicini montis summitatem usque probe munitis. Ludovicus, dextro cornu hostes a tergo in monte aggressus, eos descendere coëgit. Sinistrum in planitie versus Nissavam flumen stetit, eos firmiter expectans. Prœlium die 24. Sept. commissum; decretorium sane, quo militaris prudentia Ludovici summum culmen ascendit. Quadraginta ille Turcarum millia cum sedecim millibus armatorum aggressus, tanta arte pugnam instituit, ut post cruentum certamen pulsi loco superiore hostes, in fugam conjicerentur. Ultra decies mille Turcæ hac pugna ceciderunt. Impedimenta, tormenta cum castris & cum urbe Nissa redacta sunt in potestatem Ludovici victoris. (x) Sed & totum Serviæ regnum victoria hac in Cæsaris potestate firmatum.

In ipso Nissensis prœlii ardore Ludovico allatæ sunt literæ, quibus excidium Badæ avitarumque ditionum depopulatio ei nunciata est. (y) §. XIX.

trum Europæum Tom. XIII. pag. 639. WAGNERUS in *Hist. Leopoldi* Parte II. Lib. XI. pag. 115. sq.

(x) MARTIN. ZEILERUS loco alleg. pag 286. *Theatr. Europ.* l. cit. p. 164. WAGNERUS pag. 118.

(y) WAGNERUS *Hist. Leopoldi* Lib. XI. pag. 120.

§. XIX.

Widdinensis.

Tum vero rem majoris consilii animo agitavit Ludovicus; secum deliberans, an versus dives illud Bulgariæ emporium, urbem Sophiam, olim *Sardica* dictam, ubi Vizirius castra posuerat, cum exercitu procederet, atque adeo totius Bulgariæ dominum constitueret Cæsarem; an versus Danubium rediret, loca munita, quæ adhuc in Turcarum manibus erant, ad Nicopolin usque occupaturus. Posterius hoc prævaluit consilium.

Piccolomino igitur Nissæ præfecto, festinavit Widdinum; ubi novas ad Danubium laureas collegit. Venit eo, videt Turcas & vincit Ludovicus die 6. Octobris, Widdinum expugnat;(z) unoque hoc prœlio Bulgariam subigit, Walachiam & Transilvaniam Cæsari aperit. Bulgarica hæc omnium bellicarum expeditionum Ludovici pulcherrima fuit, quam solus ille suo direxit arbitrio; qua Turcicus limes terminatus Nicopoli; Christianus intra sexennium ad milliaria Germanica centum adauctus.

Inter hæc conjuratio contra Ludovicum Badensem detecta est. Exteri quidam voluntarii milites vivum eum, vel mortuum,

(z) *Theatrum Europ.* loco alleg. pag. 647. WAGNERUS Parte II. Lib. XI. pag. 122.

LUDOV. WILH.

Turcis tradere decreverant. Unus ex conjuratis rem prodidit; reliqui carnificis manu perierunt. (*a*)

Cæsareanorum in Hungaria exercituum tam stupendi progressus Byzantinam Aulam induxerant, ut de pace reducenda serio cogitaret. Coaluisset ea, nisi inter conditiones primam posuisset Cæsar, Moldaviæ & Walachiæ ut renunciaret Sultanus. (*b*) Bellum ergo continuatum decennio, nonnisi Carolovicensi pace A. 1699. finiendum. Exercitum victorem in Transilvaniæ & Walachiæ limitibus per hiberna Ludovicus dispofuit; ipse, contracto herculeis laboribus morbo, Hermanstadium profectus, Carolostadiensem Præfecturam Croatiæ, virtutis suæ præmium, ab Imperatore accepit. (*c*)

§. XX.

Expeditio Transylvan.

Mortuus inter hæc Michaël Apafius, Transilvaniæ Princeps; (*d*) filio Michaële relicto, cui faverat Cæsar. Tekelius, Sultano favente, ambiverat Principatum, & cum XXIV. millium exercitu Transilvaniam A. 1690. intravit; stabilemque pedem ibi figere cœpit. At Ludovicus, confirmata superiore Hun-

(*a*) RINCK *Leben Kayser Leopolds* Part. III. pag. 916. ad annum 1689.

(*b*) *Hist. des Revolutions d'Hongrie* Lib. IV. pag. 128.

(*c*) *Theatrum Europ.* loco cit. pag. 649.

(*d*) Cujus primos regiminis annos exposuit JO. BETLENIUS *Rerum Transilvan.* Lib. IV. & LAVRENT. TOPPELTINUS in libello: *Origines & Occasus Transilvanorum* pag. 241.

garia, cum dimidio militum numero intra menſis ſpatium omni Tekelium Tranſilvania expulit. (*e*) Clauſenburgi Provinciæ Statuum convocavit Comitia, in quibus proſcripti ſunt Tekelii aſſeclæ, qui in Walachiam fugientes, Turcarum & Tartarorum copiis adaucti, nova irruptione in Tranſilvaniam facta, apud Cronſtadium repulſi, ad Walachos redire coacti ſunt. (*f*)

Ludovico apud Tranſilvanos hærente, Vizirius Niſſam, Widdinum, Belgradum rurſus in Turcarum poteſtatem redegit, atque adeo expeditioni hujus anni impoſuit finem, favorabilem Turcis; apud quos Kiuperlii, Vizirii nempe principis nomen, ab aliquo tempore genti pergratum, ſucceſſibus his multo gratius evaſit. Tali ſub Vizirio Turcici Imperii gloria reſtauranda videbatur. Spes fuit adaucta, cum brevi poſt, mortuo Sultano, (*g*) Vizirius auctoritate ſua ſucceſſorem ei dediſſet Achmetem II. fratrem defuncti; hebetis ingenii Principem, quem pro lubitu ſuo ſe recturum ſperaverat. Kiuperlius ergo omnes Imperii Turcici vires intendens, a Tekelio conſiliis & armis adjutus, una A. 1691. expeditione unoque prœlio omnem Hungariam Cæſari ſe ereptu-

(*e*) Cantimir *Hiſt. Othomanne* Lib. IV. pag. 185. Wagnerus Lib. XI. pag. 140.

(*f*) Anton. Maria Del Chiaro *Iſtoria delle Moderne Rivoluzioni della Valachia* Part. II. Cap. VI.

(*g*) Solimannus III. die 22. Junii 1691. dece[ſſit].

rum ſperavit. Centies mille armatorum exercitus, eo duce & auſpice, apud Belgradum Julio menſe conſedit.

§. XXI.

Victoria ad Salankem.

Ludovicus cum ſexaginta ſex mille Chriſtianis ad Petrivaradinum confidens, verſus Salankemenum progreſſus, ab hoſte deceptus eſt. (*h*) Vizirius enim celeri itinere caſtra ejus prætergreſſus, Petrivaradinum inter & Ludovicianum exercitum metatus eſt caſtra, ad Danubii ripas; ut omni commeatu, terra advehendo & aquis, intercluderet hoſtes. Aſtuto conſilio reſpondit eventus. Legio tota Buquoii, multis cum ſupplementis legionum, 250. commeatuum carri, ut & centum onerariæ naves a Turcis intercepti ſunt; qui ſucceſſibus his exercitum Chriſtianum quod incluſum tenerent, audaciores ſunt facti. (*i*)

At Ludovici Badenſis animus infractus & conſtans ex anguſtiis his erumpere & per Turcarum cadavera militibus ſuis viam aperire decrevit. Aperuit eam per cædes & ſtrages. Turcæ, dextro Chriſtianorum cornu fuſo, victoriam per bihorium tenuerunt. Reduxit eam cornu ſiniſtrum, Ludovico ductore tandem hoſtes proſternens; tanta cum virtute & fortitudi-

---

(*h*) CANTIMIR *Hiſt. d'Othomanne* Lib. IV. pag. 214.

(*i*) RICAUT *Hiſt. de l'Emp[illegible] Othomann* Tom. III. pag. 246. ſq.

LVDOV. WILH.

ne, ut in omni hoc bello nunquam; in alio vix unquam fuerit acrius certatum.

Pugnæ tam memorabilis dies fuit 19. Aug. a tertia hora usque ad noctem. Ultima ante noctem favit Christianis. Tormenta bellica 158. & decies mille tentoria erepta sunt Turcis: Turcarum qui in prœlio vel cæsi, vel vulnerati sunt, numerus ad vicena millia ascendit. (*k*) Vizirius & Seraskierius aliique duces magno numero perierunt. (*l*)

§. XXII.

Ludovicus Generalis Locumtenens.

Cæsar, Ludovico gratulatus victoriam, summum exercituum suorum Imperatorem (*m*) eum constituit; (*n*) quæ bellicarum dignitatum suprema, paucis ante ipsum collata. Piccolominus a Ferdinando III. Imp. eam accepit. Post eum Cæsareos exercitus Campi - Mareschalli Generales, ut vocantur, duxerunt, ad annum usque 1664, quo Montecuculius, reportata ad St. Got-

Cc 3

(*k*) RICAUT loco alleg. pag. 247. Turcarum jacturam generatim ad 25000. computat. Ludovicus Badensis in Epistola ad Budæ præfectum, d. 21. Augusti scripta, 9000. cæsorum, totidem vulneratorum computavit. LONDORPII *Actorum* Tom. XVIII. pag. 140.

(*l*) CANTIMIR Lib. IV. pag. 214.

(*m*) *General-Lieutenant.*

(*n*) Literæ datæ die 27. Aug. 1691.

LUDOV. WILH. hardi Fanum contra Turcas victoria, sublimi eodem axiomate ornatus est. Montecuculio mortuo, Carolus IV. Lotharingiæ Dux & Ludovicus Badensis apicem hunc bellicorum honorum sub eodem Leopoldo obtinuerunt. Successor ejus Josephus Cæsar, reportata apud Taurinos A. 1706. a Gallis victoria, Eugenium, Sabaudiæ Principem, eadem militari dignitate decoravit. Consanguineum hunc suum heroem sedecim annis præcessit Ludovicus, ætate & honoribus prior; bellica prudentia & virtute æqualis.

Nec immemor uxoris Ludovici nostri fuit Cæsar Leopoldus, qui prœlio vix finito ex vexillorum, Turcis ereptorum, numero ei duo transmisit, ut in Domo Badensi tam gloriosæ victoriæ servarentur monumenta.

Historiam hujus pugnæ Ludovicus victor ad Cæsarem, ad Electorem Brandeburgicum, & ad Præfectum Budæ perscriscripsit. (o) Eadem celebrata est nummo, quem inter Badenses exhibemus.

§. XXIII.

Fructus victoriæ. Broda & Gradisca ad Savum, Lippa ad Marosiam, victoriæ præmia, ex ditione Turcarum transierunt ad Cæsarem. Hac clade Tekelius magnis excidit ausis; pila inconstantis fortu-

(o) Extant narrationes hæ in LONDORPII *Actis* Tom. XVIII. pag. 140. & in *Theatro Europæo* Tom. XIV. pag. 5.

næ; faventem quam habere cum crederet, adverſam expertus eſt; nunc Cæſari, nunc Turcis ſuſpectus. (*p*)

Ante prœlium, prœliique initio Vizirius ei non modo Tranſilvanicam Daciæ, ſed & Hungaricam Pannoniæ promiſerat coronam. (*q*)

Turcæ fuga ſe receperunt Belgradum. Ludovicus poſt tam cruentam victoriam milites ſuos Petrovaradinum reduxit; Hungariam Cæſari ſervaſſe contentus. Menſe Septembri, Danubio tranſito, verſus Tibiſcum perrexit; Varadinum Majus obſedit; menſe Novembri arctam obſidionem commutavit in laxam. Urbs die 3. Jun. anni ſequentis in Cæſareanorum manus pactione pervenit. (*r*)

§. XXIV.

Annus, qui tot victorias ſecutus eſt, (1692) minus fervidus fuit. Perpetuæ in Aula Turcica in bellicis & civilibus rebus mutationes, Byzantina incendia, Sultani inertia, Martis retardarunt ardorem. Expeditio A. 1692.

Languorem hunc Turcici exercitus ne in commodum ſuum verteret Badenſis, graves in Hungarico Chriſtianorum exercitu

(*p*) *Hiſtoire d'Emeric Comte de Tekeli* pag. 331.

(*q*) *Hiſtoire des revolutions d'Hongrie* pag. 130.

(*r*) *Anonymi vita Ludovici* pag. 83.

LVDOV. WILH.

graſſantes morbi & valetudo Marchionis adverſa, impediverunt. Utraque pars laſſata bello, cogitavit de pace, pro qua conficienda operam ſuam Britanni Batavique apud Turcas impenderant.

Ludovicus, Danubio relicto, ad Tibiſcum progreſſus, paulo poſt Tibiſco & ipſi valedixit Hungariæ, Vindobonam menſe Octobri contendens. Cæſar anno ſequente eum miſit ad Rhenum, ut ſuum & Imperii exercitum contra Galliam duceret, atque adeo proprios Badæ ſuæ defenderet lares.

§. XXV.

Honores a Cæſare delati.

Ludovicus honoribus & beneficiis a Cæſare cumulatus, bellico conſilio A. 1693. Vindobonæ habito, Majo menſe, interfuit. Poſt diſceſſum ejus allata eſt Aurei velleris torques, quam Carolus II. Rex ex Hiſpania Ludovico noſtro transmiſit. Miſſus regius eum in itinere ſecutus eſt. Eugenius Sabaudiæ Princeps, qui Ludovicum comitatus eſt, torquem collo ejus appendit. (*s*) Cæſar ei Burgoviæ Marchiam habitandam regendamque conceſſit. (*t*) Bada cum Caſtro & maxima Marchiæ parte in ruinis jacebat, A. 1689. combuſta. Exercitus Hungarici Imperium Croyaci Dux ſuſcepit, ſucceſſor Ludovici, qui in periculoſa illa, ad-

(*s*) *Theatrum Europ.* Tom. XIV. pag. 446.

(*t*) *Ottomanniſche Pforte* Tom. II. pag. 621.

ſed gloriæ plena Hungarici Martis alea, ſumma cum gloria duo luſtra transegit; recuperator & reſtaurator Hungariæ; cujus limites ultra centum milliaria Germanica ad Tranſilvanos usque adauxit. Verum enimvero Ludovicianæ gloriæ Danubius fuit faventior quam Rhenus. Sed fata novum hoc ei deſtinaverant belli theatrum.

§. XXVI.

Anno ſuperiore jam Circuli Svevici Ordines, literis ad Imperatorem ſcriptis, Ludovicum Badenſem ab eo belli ducem petierunt. Petito invitus tandem annuit Imperator; Ludovicum, Turcarum flagellum, ab Hungarico exercitu ægre dimittens. Addita conditio, ut ad Danubium quamprimum rediret atque victricia contra Turcas arma porro proferret. Ludovicus quoque ordinatis Sveviæ rebus A. 1693. rediiſſet in Hungariam, niſi Sveviæ & Franconiæ Ordines, repetitis a Cæſare precibus, obtinuiſſent, ut Gallorum conſiliis invigilaret ad Rhenum. (*u*) Enimvero Ludovicus noſter die 13. Febr. Vindobona profectus, ſuſcepto in Bohemiam itinere conjugem ſuam Schlackenwerdam comitatus eſt. Inde Noribergam ſe contulit, ubi Daniæ Regis, Monaſterienſis

Dux belli ad Rhenum.

(*u*) *Theatrum Europæum* Tom. XIV. p. 307. 446. ubi literæ quoque Ordinum Sveviæ ad Ludovicum perſcriptæ occurrunt; quibus ad defendendam communem patriam ſubmiſſis precibus eum invitarunt.

LUDOV. WILH.

Episcopi, Marchionis Baruthini, Principis Oetingensis, aliorumque Principum legati confluxerant; cum Ludovico de belli gerendi ratione communicaturi consilia. Norimberga ille profectus est Ulmam, ut ibi cum Sveviæ Ordinibus quoque de belli ratione tractaret. (x) Vallum & aggerem jam agitaverat animo, quibus Germaniam tegeret.

§. XXVII.

Vallo tegit German.

Vallum nempe duxit a Rheno ad Nigram Silvam atque Heilbronnam usque, ubi tanta arte castra posuit, ut dextra & sinistra eorum pars, in collibus posita, bellicis instructa tormentis, aditus omnes præcluderent; atque adeo exercitus mediocris, numeroso & audacissimo hosti inexpugnabilis esset.

Galli ad Philippopolin mense Majo, Lorgio duce, Rhenum transgressi, Heidelbergam obsederunt; quam urbem Heidersdorffius, Cæsarei & Circuli Franconici exercituum Præfectus, cum expedita manu insederat. Ludovicus literis die 16. Maji scriptis, ad strenuam defensionem eum hortatus, promtum ei promisit auxilium. At triduo post urbs cum castro in hostium manus pervenit. Heidersdorffius, dignitatibus spoliatus, morte scelus expiavit. Urbs flammis deleta. (y) Lorgius inde

(x) *Ibid.* pag. 447.

(y) *Theatrum Europ.* loco alleg. WAGNERUS *Histor. Leopoldi* Tom. II. p. 251.

LUDOV. WILH.

versus Ludovicum progressus est, ut eum vel ex castris suis depelleret, vel ad prœlium ineundum adigeret. Sed neutrum evenit. Ter repulsus a transitu Neccari, in Wirtenbergicum Ducatum & in Stratam Montanam effudit se Lorgius, pluribusque oppidis captis tributa imperavit.

§. XXVIII.

Delphinum reiicit.

Delphinus inter hæc novis cum copiis ex Flandria advenit; Lorgianas aucturus. Junctio ad Neccarum facta die 25. Julii. Ludovicus & ipse augmentum copiarum die præcedente acceperat; a Saxone Electore & Landgravio Hasso-Cassellano adductum. Ludovici castra prope Heilbronnam stabant semper invicta. (z) Elector dextrum, Landgravius sinistrum cornu, Badensis mediam aciem tenuit. Delphinus in castris his aggressurus Badensem die 2. Aug. Nicro trajecto, suos eduxit ad pugnam. Sed omnia vel natura vel arte tam bene fortiterque deprehendit munita, ut mutato consilio sine pugna recesserit. (a) Pars Galli-

Cusus ea occasione nummus tristia urbis fata repræsentans; quem exhibet LOON *Histoire metallique des Pays bas* Tom. IV. pag. 124.

(z) Castrorum situm, æri impressum, exhibet Auctor *Theatri Europ.* Tom. XIV. pag. 454.

(a) Annotat FEUQUIERES in *Commentariis suis* p. 114. in eo peccasse Lorgium, quod e regione oppidi Lauffen oppugnaverit castra Badensis, ubi

LVDOV. WILH.

ci exercitus in Belgium, pars in Italiam missa. Cum reliquis triginta millibus Lorgius ad Kuppenhemium oppidum, haud procul Rastadio, consedit. Badensis de hostium reditu certior factus, relictis prioribus castris, Nicrum transivit, atque Heidelberga, quam initio anni occupaverant hostes, ceterisque oppidis receptis, Silvæ Nigræ aditum Lorgio præclusit, atque Mazelium, qui cum valida Gallorum manu ad occupandam Tubingam fuerat missus, rejecit. Lorgius paulo post exercitum in hiberna cis Rhenum deduxit. Magna gloriæ Ludovici nostri accessio; quod exercitus, imminentes Germaniæ, ipse copiis longe numero inferior, repressit, rebusque infectis in Alsatiam redire coëgit. (*b*) Tantam Ludovicus castra metandi scientiam præ aliis belli ducibus, possedit, ut Turcæ & Christiani eam non semel mirati sint.

§. XXIX.

Consilia de successione Hispan.

Hæc dum aguntur ad Rhenum, Ludovicus XIV. imminentem Hispaniæ Regis improlis prospiciens mortem, suis juribus invigilans, de dissolvendo, quod præcipui Europæ Proceres

munitissima erant. Addit, eum vel ad Wimpfenam vel ad Neccari Ulmam Neccarum flumen debuisse trajicere, ut a tergo Badensem invaderet; a qua parte castra ejus minus fuerant munita.

(*b*) QUINCY *Histoire militaire de Louis le Grand* Tom. II. p. 653. sqq. *Theatrum Europ.* & WAGNERUS locis allegg. RAPIN THOYRAS *Histoire d'Angleterre* Tom. XI. p. 196. BURNET *Histoire d'Angleterre* Tom. II. p. 110.

LVDOV. WILH.

adverſus eum contraxerant, fœdere cogitavit. A. 1693. ſingulis fœderatis æquas pacis conditiones oſtentans, inter alia obtulit, ut ſtabiliendæ Belgarum ſecuritati, Belgicæ Hiſpanorum provinciæ, extincto ſine maſcula prole Carolo II., ad Electorem Bavariæ, qui illas tum rexerat Præſes, devolverentur; Auſtriaca ſi conſenſerit Domus. (c) Conſilio hoc Bavarus alienandus a Cæſare; Anglus in Galliæ partes perducendus credebatur. (d) In Aula Hiſpanica gliſcebant tum duæ factiones; quarum una, auctore Portocarrerio Cardinali, Auſtriacum Principem, altera, cujus caput Regina mater, Electoris Bavariæ filium, Joſephum Ferdiuandum, Carolo II. ſucceſſorem deſtinabant. Wilhelmus III. Angliæ Rex, una cum Fœderatis Belgis pactione A: 1689. pro Auſtriaco ſe declaraverat Principe. (e) Periculum erat, ne Anglus & Batavi mutarent ſententiam.

§. XXX.

Præcavendæ rei Cæſar Ludovicum Badenſem A: 1693. in Belgium Angliamque ablegavit, qui ſub ſpecie conſiliorum de

Ludovici iter in Angliam.

Dd 3

(c) *Memoires & Negociations de la Paix de Ryswick* Tom. I. pag. 41.

(d) LARREY *Hiſtoire d'Angleterre* Tom. IV. pag. 732.

(e) *Memoires & Negociations ſecrettes du Comte d'Harrach* Tom. I. pag. 27. ſeqq. Fœdus Leopoldi Imp. cum Fœderatis Belgis & Wilhelmo III. Rege

bello, socios confirmaret in fœdere atque Cæsareæ Domus in Hispaniam Belgiumque Hispanicum assereret jura. Occulte rem tractari voluit Cæsar, ne Regina Hispaniæ, detecto consilio, fortius Bavari caussam urgeret. (*f*) Ludovicus noster die 20. Dec. venit Bruxellas & per octiduum cum Electore versatus, Calendis Januarii Hagam Comitum abiit, navi vectus cursoria, quam Belgii Fœderati Ordines ei miserant in occursum. Cum his per quatriduum de rebus, ad Cæsarem pertinentibus, deliberavit, indeque ad Cantii litora Gravesandam translatus, a loci magistratu exceptus, postridie, Cotterelio equite, a Rege ad eum obviam misso, Londinum intravit; ibique in Regio Palatio, quod in adventum ejus adornari Rex jusserat, hospitio exceptus est. Kensingtonii cum Wilhelmo III. magno illo politicarum & bellicarum rerum Magistro, de successione Hispanica; de rebus ad Imperium Germaniæ spectantibus, multos longosque habuit sermones. Nemo non credidit, ad ineundas modo belli, contra Gallos gerendi, rationes cum Rege, atque communicandi hac super re consilii sui caussa in Angliam advenisse Ludovicum. (*g*) Hic honoribus & muneribus cumulatus, a Rege die 23. Januarii

A. 1689. initum, quo de Hispanica quoque successione tractatum, exhibet Du MONT *Corps Diplom.* Tom. VII. pag. 229. & 241.

(*f*) *Memoires & Negociations du Comte d'Harrach* pag. 40.

(*g*) LARREY loc. alleg.

Kensingtonio discessit, atque in Belgium redux, Vindobonam contendit, ut de negotii sibi commissi successu Imperatorem doceret. Ludov. Wilh.

§. XXXI.

Londinense hoc Marchionis iter Anglorum Historici non parum extollunt; Angliæ suæ gloriosum ducentes, quod Imperator, inter Europæ Proceres dignitate primus, tanti fecerit Regem suum, ut Ludovicum, Principem natalibus clarum, quo majorem belli ducem illa ætas non viderat, ipsi mitteret legatum. Unde mira animorum alacritate a summis infimisque susceptum, omnibus officiorum generibus prosecuta est natio. (*h*) In adventum ejus cusus est nummus, in cujus parte adversa Wilhelmus Rex conspicitur ante portam palatii, capite adaperto, pileum manu tenens & Ludovico advenienti porrigens dextram. E longinquo satellites Regis, cum inscriptione: Receptio Badensis Londini. Stat femina, digito labia premens; ad cujus pedes Imperii Angliæque Regni comparent insignia, cum Epigraphe: Junxit Libertas, Auxit Secretum X. Jan. 1694. Inter Badenses nummum hunc suo loco exhibemus. Celebratum ab Anglis.

(*h*) Larrey loc. cit. Rapin Thoyras *Hist. d'Angleterre* Tom. XI. p. 196. Burnet *Hist. d'Angleterre* Tom. I. p. 124. *Histoire de Guillaume III.* Tom. II. pag. 54.

§. XXXII.

Ludov. Rhenum tranſit.

Redux ex Anglia Ludovicus Heilbronnam & Wirtenbergicum Aſpergæ Caſtrum novis munimentis inſtruxit; continuo inter ſe vallo hæc loca conjungens, a Wirtenbergicis terris ut Gallos arceret. Hi ſub Lorgio Mareſchallo (*i*) ad Philippopolin undecimo die Junii Rhenum transgreſſi, ad Bruchſaliam & Grabam caſtra poſuerant. Inde Wislochium delati, occupato Ladenburgo, Neccarum tranſierunt, in Stratam Montanam irruptionem facturi.

Badenſis, collecto ad Sonthemium exercitu, inſecutus eſt hoſtes; quos aſſumtis ad Wislochium Saxonicis copiis, impetu inopinato opprimere ſtuduit. Sed Lorgius, poſt velitationes aliquot, Junii fine, ſe in Palatinatum recepit. Ludovicus autem e regione Philippopolis & paulo poſt ad Durlacum conſedit, novisque copiis auctus, ipſe Rhenum tranſire decrevit. Simulato diverſis in locis tranſitu hoſtibus illudens, die 15. Aug. tribus leucis ſupra Schreckam copias traduxit atque ad Hagenbacum poſuit caſtra

(i) RINCKIUS *in vita Leopoldi Imp.* pag. 1083. aliique Scriptores Germani Delphinum hoc anno cum Lorgio militaſſe ſcribunt; ſed ſilent Gallici Scriptores, Quincius, Hodius, & ipſe Auctor Theatri Europæi &c. qui Lorgii & Ducis de Joyeuſe, Mareſchallorum, modo faciunt mentionem.

LUDOV. WILH.

castra ad Rhenum; (k) imperatis per Alsatiam tributis. Subito incremento autem quum cresceret Rhenus, reditu ne intercluderetur, in Germaniam cum exercitu rediit die 22. Sept. (l) eo ipso nimirum tempore, quo hostes eum aggressuri Lauterburgum accesserant. (m) Transitus hic Rheni, quem felicibus auspiciis Ludovicus suscepit, a Batavis celebratus est nummo, in quo repræsentatur victoria, inter Rhenum, Danubium Mosamque consistens, addita inscriptione: PETROWARADINO LIBERATO, HUYO RECEPTO, RHENO TRAJECTO.

§. XXXIII.

Expeditio A. 1695.

Continuatum anno sequente bellum ad Rhenum. Ludovicus cum Ordinibus Sveviæ Franconiæque de modo gerendi deliberavit Noribergæ. Paulo post Stutgardiam & Heilbronnam adivit, novis munitionibus & convectis commeatibus Sveviæ ut securitati prospiceret.

(k) Creditur id intendisse Ludovicus, ut, Gallis interclusis, Argentorati obsidionem aggrederetur. RINCKIUS in *vita Leopoldi Imp.* Tom. III. pag. 1083.

(l) QUINCY *Hist. militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 29. seqq. *Theatrum Europ.* Tom. XIV. pag. 597. RAPIN THOYRAS *Hist. d'Angleterre* Tom. XI. p. 202.

(m) DE LA HODE *Hist. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 132.

LVDOV. WILH.

Lorgius die 5. Junii Philippiburgi denuo Rhenum transivit; Bruchsaliam inter & Brettam castra metatus; Stratam vastaturus Montanam. Baruthinus Marchio, adversam inter Ludovici valetudinem, collecto ad Heilbronnam exercitu Cæsareo, in castris ad Sinshemium consedit. Advenit die 10. Junii Ludovicus Guntzburgo, ex morbo languescens, atque accersitis Hassiacis & Brunsvicensibus copiis, quum 50000. armatorum numerum complesset, Neccarum prope Gemundam transivit, ad pugnam ut alliceret hostes. Hi prœlium evitantes versus Heidelbergam recesserunt, atque Rheno die 22. Julii ad Manhemium trajecto, insignem copiarum partem in Flandriam ablegarunt. Badensis quoque magnam militum manum fœderatis, Namurcum obsidentibus, in auxilium misit. Quominus tamen Rhenum transiret, frequentes hostium stationes impediverunt. Ita reliqua anni pars, nulla re gesta, transivit. (*n*)

§. XXXIV.

Ludovicus Rhenum transit.

Exercitum Gallorum Rhenensem A. 1696. ægrotante Lorgio Choiselius, Franciæ Mareschallus, duxit; qui ad Philippibur-

(*n*) QUINCY *Hist. militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 156. seqq. *Theatrum Europ.* Tom. XIV. p. 754. sqq. DE LA HODE *Hist. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 172. WAGNERUS *Hist. Leopoldi* Tom. II. p. 288.

Ludov. Wilh.

gum die 30. Maji Rhenum transiens, Brettam petiit, qua Ludovicus suum duxerat vallum.

Hic collecto exercitu, reliquas dum expectat copias, (o) inter Sintzhemium, Eppingam & Stebacum, Brettensis Praefecturae loca, consedit, castraque tanta arte munivit, ut Choiselius, qui jussu Regis sui foederatos aggredi debuerat, re infecta ad Philippiburgum, unde venerat, retrocesserit. Ludovicus, aucto incrementis exercitu, quum ad defensionem valli Thungium Comitem reliquisset, ultimo Augusti prope Moguntiam Rhenum trajecit; assumtoque Hassiae Landgravio, qui cum copiis ex Belgio advenerat, Neostadium ad Hardam contendit; ad quod oppidum, Spiram versus, consederant Galli; ab obsidione Philippiburgi & Landaviae exclusuri foederatos. (p) Ludovicus castris Neostadium inter & Haselocum, e regione hostium positis, Hardam, vicinum Neostadio Castrum expugnavit. Consilium ejus fuerat, hostes intra munimenta invadere, eumque in finem injunxerat Thungio, ut ex superiore Rheni parte impetum in Alsatiam faceret, hostes, divisis copiis pugnantes, ut facilius opprimeret. Sed Galli, depulso aliquoties Thungio, tanta constantia Rheni ri-

(o) Exercitus Germanicus hoc anno sexaginta sex millium esse debuerat; sed vix dimidium hujus numeri complevit. De La Hode Tom. V. p. 188.

(p) Philippiburgi obsidionem animo tum agitasse Ludovicum, tradit quoque Rapin Thoyras *Hist. d'Anglet.* Tom. XI. pag. 281.

LVDOV. WILH.

pas tutati sunt, ut spe victoriæ abjecta Badensis, cum Gallorum castra per dies aliquot oppugnasset tormentis, reditum pararet trans Rhenum; quem ad Wormatiam die 7. Oct. transivit. (q)

§. XXXV.

Dux exercitus Circulor. Imp.

A. 1697. quinque Circuli, Rhenanus superior atque inferior, Franconicus, Svevicus, Westphalicus, inito Francofurti adversus Gallos fœdere, supremum copiarum suarum ducem, Cæsaris consensu, Ludovicum crearunt, literisque, die 24. Jan. & die 8. Februarii ad eum datis, summam belli & convocandi jus ei tribuerunt. Delatum sibi munus lubens Ludovicus suscepit, literisque, die 28. Martii scriptis, Ordines monuit, ut quæ de cogendo milite Francofurti decreverant, celeriter executioni mandarent; (r) quod tamen non factum.

Expeditionis hujus anni initio cum copiis suis ad Bruchsaliam consederat Badensis, quum Choiselius Marechallus, supremus Gallici exercitus Dux, die 3. Julii prope Fortalitium Ludovici Rhenum transiret; Kuppenhemium inter & Rastadium castra metatus. Prope Muckensturmium oppidum, in hostium conspectu, fœderati quoque sua castra locarunt. Galli, prœlium decli-

(q) QUINCY *Hist. militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 230. seqq. *Theatrum Europ.* Tom. XV. p. 13. RINCK in *Vita Leopoldi* Tom. III. p. 1116.

(r) *Theatrum Europ.* Tom. XV. p. 225. sq.

LVDOV. WILH.

nantes, mutatis aliquoties castris, fine denique Augusti trans Rhenum redierunt.

§. XXXVI.

Eberburgum expugnat.

Inter hæc Ludovicus Marchionem Baruthinum & Thungium Comitem cum parte copiarum ad Wiselochium collocaverat, atque Moguntiæ die 24. Aug. transiverat Rhenum, Ebernburgi ad Navam Castri obsidionem facturus. Ex Castro hoc Galli, durante bello, frequentes fecerant eruptiones, atque fœderatis, in Belgium a Rheno superiore euntibus redeuntibusque, intulerant damna. Die octavo Septembris incepta obsidio. Castrum post vigesimum diem fœderatis traditum, eodem prorsus tempore, quo de induciis Cæsarem inter Galliæque Regem Risvici initis, Ludovico nuncius advenit. Reductæ trans Rhenum fœderatorum copiæ. Choiselius, qui observando Ludovico Pfedershemium accesserat, in hiberna discessit. (s)

Cunctatio Circulorum, tardus militum ad expeditionem adventus, præcipuorum belli apparatuum defectus, ducum dissensus, impedimenta fuerunt, quæ Ludovici ad Rhenum retardarunt progressus; (t) id quod paulo ante Carolo Lotharingo quo-

(s) QUINCY *Hist. militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 313. sq. *Theatrum Europ.* Tom. XV. pag. 130.

(t) *Vita Josephi*, Lipsiæ edita, 1712. p. 46.

LVDOV. WILH.

que evenisse comperimus; qui rebus maximis quoque alibi gestis, exercitum Imperii adversus Gallos ducens, partam bellica virtute gloriam fere ad Rhenum amisit. (u) Servatæ tamen Sveciæ & Franconiæ laudem Hungaricæ gloriæ Ludovicus adjecit.

§. XXXVII.

Pax Risvic.

Ad Tractatus ille pacis, Risvici institutos, Carolum Ferdinandum de Plittersdorf ex Aula sua misit legatum, (x) qui, libello die 17. Sept. conciliatoribus Pacis oblato, præter Spanheimensem Comitatum, Præfecturas Beinheim & Grevenstein, petiit quoque, ut restituantur Marchioni omnia feuda, quæ feudalis Curia Badensis variis trans Rhenum Nobilibus hucusque concesserat; ut & ea, quæ in insulis Rheni, vel ex alterutra parte fluminis, per munitiones Castri Ludovici, aliove modo a Marchicis terris abrupta. Præterea in Luxemburgico Ducatu Rodemacheræ Dynastiam cum reliquis, ad eam pertinentibus, repetiit Marchio. Has, ut & Germanicas terras, Instrumento Pacis Hispanico (y) Germanicoque (z) recepit. Sed, quam petierat, damni reparationem obtinere non potuit.

(u) BASNAGE *Annales des Provinces Unies* Tom. II. pag. 891.

(x) Credentiales, quas vocant, Plittersdorfio a Marchione datæ Muckensturmii d. 18. Jul. extant in *Memoires & Negociations de la Payx de Ryswic* Tom. III. pag. 411. Postulata Badensia leguntur ibidem p. 282.

(y) Art. X.

(z) Art. XIV.

§. XXXVIII.

Candidatus folii Polon.

Durante ad Rhenum bello inter Polonici folii vacantis Candidatos quoque Ludovicus comparuit, quem, ob magnitudinem rerum in Hungaria gestarum, perplures dignissimum reputabant, qui Sobieskio succederet; victor terrorque Turcarum. Inter conditiones Regis eligendi hæc quoque fuerat, ut debita militibus stipendia ab eo solverentur. Tanto oneri ferendo impar erat Ludovicus, qui bellicis expeditionibus privatas suas opes exhauserat. Nec desunt, qui perhibent, Brandeburgicum Electorem Fridericum, Borussiæ inter Reges primum, omnes sumtus in electionem faciendos obtulisse Ludovico, si Polonicam ei promotus ad solium promitteret Borussiam. (a) Sed & Daniæ Regem apud Poloniæ Magnates pro Ludovico nostro eligendo laborasse, temporis illius Acta dubitare non sinunt. Nec deerat commendatio Cæsaris. In scriniis Badensibus litteræ supersunt, quas Leopoldus die 27. Maji ad legatum suum in Polonia, Episcopum Passaviensem, perscripsit, ut si Poloni Jacobum Sobieskium, Carolum Lotharingum, & Neoburgi Ducem, quos prius commendaverat, corona excluderent, commendaret Ludovicum.

(a) *Histoire d'Auguste II. Roi de Pologne* Tom. I. p. 74. sq.

§. XXXIX.

Spe fua excidit.

Enimvero ex Magnatibus Polonicis Ludovico noftro adhæferunt non pauci. Sed plerorumque oculos in fe converterant Contius Princeps & Elector Saxoniæ. Electionis die divifa inter eos cum effent eligentium fuffragia, Caftellanus Culmenfis cum reliquarum factionum, quæ fpe omni exciderant, legatis tractavit, ut acceffione fua Saxonis caufam redderent victricem. Tum vero Brandeburgicus bis centies mille thaleros, in ufum Badenfis ante deftinatos, Caftellano numeravit, ut ad promovendam Saxonis electionem diftribuerentur. Ejus exemplum reliqui legati fecuti funt. Contiani nihilominus prævaluerunt. Saxonici ergo, quibus nullum aliud prorogandi remedium fupererat, electioni denique fe renunciaturos profeffi funt, idem fi facerent Contiani. Magnus coronæ Thefaurarius ad Saxonicos converfus, Ludovicum noftrum Regem propofuit. Neutri parti arrifit fententia. Bifida infecuta electio; aliis Contium, aliis Saxonem eligentibus, qui denique folium confcendit. (*b*)

§. XL.

(*b*) *Hiftoire d'Augufte II.* loco alleg. pag. 112. 115. 119. GOTFRIDUS LENGNICH *Hiftoria Polona* pag. 278. JO. DAN. CRAMERUS in *Commentariis rerum memorabilium annorum* 1694-1698. p. 176. fq.

§. XL.

Germania, Risvicensi pace quiescens, de Kehlæ munimento, Marchioni nostro concedendo, in Comitiis tractavit. Anno præcedente jam delegatis Ordinum, Hagæ Comitum pacis causa agentibus, per legatum suum Plittersdorffium die 21. Oct. proposuerat Ludovicus, ut in compensationem damnorum & præmium laborum ab Imperio Kehla ipsi relinqueretur. Legati Ordinum, petitionem justam arbitrati, legatis Cæsareis rem fortiter commendaverant. A. 1698. die 30. Martii petitum suum in Comitiis Ludovicus repetiit. (c) Nassovio-Saræpontani Comites quidem, intellecto Badensis consilio, intercesserunt die 18. Julii, asserentes, Kehlæ munimentum in agro vici Kehlæ fuisse a Gallis exstructum. Kehla vicus, munimento vicinus, quatuor dominos habet, Badensem Marchionem, Nassoviæ Principem, Civitatem Argentinensem Nobilesque Bœcklinos. Nassovii partem Bœcklinis dederunt in feudum. Nassoviorum portio ad eos pervenit cum Lahra, cujus, ut & Malbergæ Dynastiæ possessores fuerunt conjunctim Badenses, qui alternatim cum Nassoviis de feudo hoc investiverunt, donec A. 1629. decreta divisio, vi cujus Malberga & feuda Malbergica,

Munimént. Kehl.

(c) Acta hæc extant in Fabri *Staats-Cantzley* Tom. IV. Cap. IX. pag. 480. sq. adde *Theatrum Europ.* Tom. XV. pag. 393.

LVDOV. WILH.

ad Bada-Badenses; Lahra & feuda Lahrensia ad Saræpontanos pervenerunt. (*d*)

§. XLI.

Badensibus ceditur.

Factum tamen est Imperii decretum die 22. Dec. quo Ludovico Kehlæ munimentum, feudi nomine ab Imperio concessum est, ea conditione, ut masculis ejus heredibus extinctis, ad Imperium reverteretur. Cæsari atque Imperio reservatum est præsidii jus, additumque, ut pacis Westphalicæ & Risvicensis sanctiones in munimento hoc observet Ludovicus, liberumque adeo religionis exercitium præsidiariis relinquat. (*e*) Sententiam Comitiorum Cæsar firmavit A. 1699. die 7. Martii. Munimentum paulo post traditum Marchioni, qui edicto, Augustæ die 13. Apr. 1699. signato, liberum religionis exercitium, tribus religionibus, in Germania probatis, in munimento hoc concessit. (*f*) Investituram Ludovici nomine, Adamus Ignatius Heunisch A. 1700. a Cæsare accepit Vindobonæ. Litteræ feudales d. 24. Dec. perscriptæ sunt.

(*d*) FABRI *Staats-Cantzley* loc. alleg. pag. 484. CRAMERUS in *Commentariis* A. 1698. pag. 13. sq.

(*e*) Decretum hoc Comitiorum vide in eod. FABRO loco alleg. pag. 493. Augustanæ Confessionis Ordines sua intercessione religioni Evangelicæ prospexerunt. Vid. SCHAUROTH *Conclus. Corp. Evangelicor.* Tom. II. p. 85. sq.

(*f*) Extat in FABRI *Staats-Cantzley* pag. 500. & in *Theatro Europ.* p. 537.

Lvdov. Wilh.

Inter hæc Marchio Bada-Durlacensis libello d. 31. Dec. exhibito, in Comitiis petiit, ut deficientibus Ludovici masculis Durlacensi quoque lineæ concederetur successio. Petito huic denuo se opposuit Saræpontanus die 13. Mart. A. 1699. (g) At Cæsar, litteris 30. Jan. A. 1700. datis, Friderico Magno, Marchioni, & successoribus ejus, extincta mascula Ludovici stirpe, spem succedendi concessit.

§. XLII.

Sustentatio Kehlæ.

In Comitiis deinceps sæpius deliberatum, qua ratione duo Imperii munimenta ad Rhenum, Philippopolis & Kehla sustentanda & munienda sint. Collegium Electorale Franconico, Svevico & Superiori Rhenano Circulis sustentationis eorum onus imponere voluerat. Refragati sunt reliqui. Conventum est denique, Marchioni & Thungio, Philippopolis Præfecto, rescribendum, ut rerum utriusque Castri necessariarum laterculum conficerent; summamque pecuniæ, munitionibus restaurandis adhibitæ, ab universo præstandam esse Imperio. (h) Ludovicus suam ea de re sententiam cum Ordinibus scripto communicavit. (i) Neque

(g) Acta vide in Fabri *Staats-Cantzley* Tom. IV. pag. 496. seq. Cramerus *loco alleg.* pag. 22.

(h) Cramerus in *Commentariis* A. 1699. pag. 18. sq.

(i) *Theatrum Europ.* Tom. XV. pag. 390.

LVDOV. WILH.

tamen res ita terminata fuit; ut non identidem querelæ & gravamina nova nafcerentur; Rheno præfertim furente & munimenta arietis inftar quaffante. Circulis, a Rheno longinquis, res curæ non fuit. His æquum videbatur, onus viciniores ut ferrent, quos munimenta defendunt. Ludovicus nonnunquam a Senatu Comitiali rogatus eft, ut ad ruinas reparandas fumtus fuppeditaret, donec de tota re tranfigeretur. (*k*)

§. XLIII.

Lis de nono Electoratu.

Revixit inter hæc de nono Germanorum Electoratu controverfia, bellicos inter tumultus quiefcens, & novas vires acquirere cœpit. Erneftum Auguftum, Luneburgo-Hannoveranum Ducem, re cum plerisque ex Electoribus communicata, Leopoldus Imp. A. 1692. Electorali dignitate ornaverat. Sed Trevirenfis, Colonienfis & Palatini Electores, quibus inconfultis res tractata, ut & plerorumque ex ordine Principum animi, vehementer commoti funt; auctoritatem eorum, in re tam gravi, neglectam effe conquefti. Antonius Ulricus, Brunfvico Guelpherbytanus Dux, juniorem gentis fuæ ramum, prætermiffo feniore, ad id honoris evectum indignatus, plerosque concitavit. Ludovicus nofter, cujus officia non fatis remuneratus eft Cæfar, diffidenti-

(*k*) CRAMERUS in *Commentariis rerum memorabilium A. 1699. pag. 17. fq.*

Ludov. Wilh.

bus se junxit una cum Durlacensi Marchione. (l) Hannoveranus A. 1692. Vindobonæ cum investiretur Elector, Principes plures mense Januario anni sequentis protestati sunt; (m) paulo post Ratisbonæ coëuntes in fœdus, quod 1695. Francofurti firmatum. (n)

§. XLIV.

Conventus Goslar. & Norimb.

Magnis animorum motibus res cœpit agitari A. 1700. postquam Coloniensis, Trevirensis & Palatinus Elector, deserta Principum caussa, in novi Electoratus erectionem consensissent. (o) Habitus mense Februario Goslariæ Conventus, in quo fœderati, publicis Ratisbonæ consiliis se non interfuturos, declararunt, ni-

(l) Ludovicum nostrum & Guelferbytanum Ducem præcipuos turbarum de novo Electoratu auctores designat Auctor scripti apud Thuckelium in *Ræmischen Reichs Staats-Actis* seculi XVIII. Tom. I. Cap. 7. pag. 618. Ludovicus tamen non nisi post pacem Risvicensem diffidentibus se conjunxisse videtur. Inter fœderatos enim, qui literas ad Cæsarem Ratisbonæ signarunt d. 23. Jul. 1692. nulla ejus injicitur mentio. *Theatrum Europ.* Tom. XIV. pag. 324. Silet eum quoque Cortreius in *Observatis Historico-Politico-Jurid. de novo Electoratu* pag. 9.

(m) Cortreius loc. alleg. pag. 26.

(n) *Theatrum Europ.* Tom. XIV. pag. 313. & 792. & Fabri *Staats-Cantzley* Tom. V. pag. 239.

(o) Decretum d. 18. Nov. A. 1699. factum exhibet Cortreius p. 36.

LVDOV. WILH.

ſi abolitis querelis, quas, miſſa legatione, Cæſari expoſuerunt. Agitatior fuit Norimbergenſis Conventus, quem inſequente Julio menſe celebrarunt fœderati. Omnia ibi ad mutuam defenſionem ordinata. Decretus XXIV. millium armatorum exercitus, quem neceſſitate urgente fœderati ſe duplicaturos profeſſi ſunt. (*p*) Cæſaris reſponſum, delegatis Principum hac ſuper re datum, quum non arriſiſſet plerisque, Wirtzburgenſis, Monaſterienſis, Saxonici duo, Guelpherbytanus, Holſaticus, legati, una cum Bralliardo, Ludovici noſtri, & Hartmanno Fiſchero, Durlacenſi legato, renitentibus reliquis, ad Galliæ Regem, Pacis Weſtphalicæ vindicem, ſibi confugiendum cenſuerunt. Decreto Norimbergæ facto die 5. Aug. Chamojum, Gallicum ad Comitia Imperii legatum, rogarunt, ut totius rei nuncium ad Regem perferret.

§. XLV.

Interceſſio Gallica & Svec.

Rex Galliæ de abolendo nono Electoratu in Comitiis per Chamojum & per Villarſium Vindobonæ apud Cæſarem egit. (*q*) Sed Cæſar ſalva conceſſione ſua, quam fecerat, nihil aliud Prin-

(*p*) Receſſus uterque Goslarienſis & Norimbergenſis cum reliquis actis, huc ſpectantibus, extat in FABRI *Staats-Cantzley* Tom. V. Cap. 6. & 15. & in *Actis publicis de nono Electoratu* apud CORTREIUM pag. 85. ſq.

(*q*) Acta ſingula exhibet idem FABER loco alleg. & *Theatrum Europ.* Tom. XV. p. 711. ſq.

cipibus largitus eſt, quam ut ſolennitatis gratia res denuo in Principum tractaretur Collegio, atque publica lege caveretur, ne in poſterum absque omnium Ordinum conſenſu Electoratus erigeretur. (*r*) Nec opimiores conditiones impetrare potuit Sveciæ Rex, cujus interceſſionem, ſuadente Gallorum Rege, quoque imploraverant fœderati. (*s*) Hi Majo menſe anni MDCCI. denuo convenerunt Francofurti, ut de fœdere cum Gallis faciendo, communicarent conſilia. Ludovicus XIV. ad Conventum hunc quoque miſerat legatum. Binderus, Cæſaris legatus, variis promiſſis denique rem eo perduxit, ut fœderati ad Comitia ſe redituros, atque in controverſia de ſucceſſione Hiſpanica nullius ſe amplexuros eſſe partes pollicerentur. (*t*) Ab hoc tempore ſenſim ſenſimque mitigati ſunt Principum animi. Sub Cæſare Joſepho in Comitiis A. MDCCVI. certa ſub lege ab illis agnitus eſt nonus Elector. (*u*)

§. XLVI.

Ludovici de Cæſare querelæ.

Interceſſio Gallica in hoc gravi negotio non parum offenderat Cæſaris Aulam, quæ Ludovicum Badenſem, ad ſenten-

(*r*) Fabri *Staats-Cantzley* Tom. V. p. 285. ſq.

(*s*) Thucelius *Acta publica* Tom. I. Cap. 7. p. 625.

(*t*) Acta hujus Conventus exhibet Fabri *Staats-Cantzley* Tom. VI. Cap. 4. Thucelii *Acta publica* Tom. I. Cap. 7.

(*u*) Acta publica de nono Electoratu apud Cortreium in *C. J. Publici* Tom. IV. p. 129.

Lvdov. Wilh.

tiam ſuam non absque minis identidem revocare laboravit. Sed ille, propoſiti tenax, Schlackenwerda, ubi tum morabatur apud Bohemos, ad Greiffium Baronem, Aulæ ſuæ Marcchallum, die XX. Octobris A. MDCC. ſcripſit Vindobonam; illi diſerte injungens, ut Locumtenentis Generalis Cæſarei dignitatem nomine ſuo in Imperatoris manus reſignaret. Addit Marchio, non poſſe ſibi vitio verti, quod Principatus ſui jura, quovis modo defendat. Dignitatem, a majoribus acceptam, ſibi omni pretio eſſe cariorem; nec admiſſurum ſe, ut ea, tot ſeculis illibata, Electorum Imperii exponatur ludibrio: bellicam dignitatem, a Cæſare ſibi collatam, a Principis Imperii dignitate multum differre; easque res a Cæſare male confundi. Conqueritur acriter, poſt maxima in Domum Auſtriacam merita; poſt XX. expeditiones bellicas, cum laude ſuſceptas, quibus ſuas quoque fortunas everterit, nullam a Cæſare ſe gratiam retuliſſe. Connivente eo occupatum ab Hannoverano Lauenburgicum Ducatum; Hadelenſem terram a Cæſare ut ſequeſtre detineri; licet utriusque poſſeſſio dimidia ex parte, conjugi ſuæ Franciſcæ Sibyllæ debeatur. In electione Regis Poloniæ ſe neglectum a Cæſare; promiſſas ſibi, bello finito, penſiones caruiſſe effectu, rerumque ſuarum nullam plane habitam eſſe rationem. Aliorum Principum, qui ad Auſtriacæ Domus incrementa nihil contulerint, dignitatem augeri, ſuamque diminui. Concludit denique, ſibi conſultius videri, ut bellicum

mu-

munus, a Cæfare acceptum, deponat, quam libero Imperii Principe indigna committat. (x)

§. XLVII.

Cum eo redit in gratiam.

Enimvero imminens Europæ bellum, Carolus II. Hifpaniæ Rex, morti vicinus, fi decederet, prævidit Marchio. Prævidit, quanto belli duces experti mox habendi fint pretio. Nec conjectura fane Ludovicum fefellit. Duodecimo enim, poftquam literas has fcripferat, die Carolus Hifpanus, Auftriacæ fenioris lineæ poftremus, deceffit; nova belli materia.

Exacerbatum Ludovici noftri animum omni modo Cæfar mitigare & ad fuas partes reducere laboravit. Ineunte A.MDCCI. ab eo vocatus eft Vindobonam, ubi Hifpaniæ Regis obitus & Gallorum de occupando illo Regno conatus Aulæ Cæfareæ commoverant animos. Ludovicus, bellicis Imperatoris confiliis præfens, bellum non facile fuafit, fed difficultates ejus atque pericula magna cum gravitate expofuit; (y) Cæfaris utilitati magis, quam bellicæ fuæ gloriæ inferviens. Bel-

(x) Literæ hæ leguntur in MOSERI *Continuatione Chronici Sueviæ* CRUSII Tom. II. pag. 599. in FABRI *Staats-Cantzley* Tom. V. pag. 649. in *Actis publicis* apud CORTREIUM *Corp. Jur. Publ.* Tom. IV. pag. 95. in *Vita Josephi*, quæ Lipfiæ prodiit A. 1712. pag. 111.

(y) *Theatrum Europ.* Tom. XVI. p. 57.

LVDOV. WILH.

lum tamen prætulit Cæsar. Missus eo anno sub Eugenio duce in Italiam exercitus.

§. XLVIII.

Cæsaris munera.

Saucium Ludovici animum sibi desponsurus Cæsar, Provincialem Ortenaviæ Præfecturam ipsi & ab eo descendentibus masculis in feudum contulit Vindobonæ. Eidem, ut supremo exercituum Cæsareanorum duci, menstruam quinquaginta millium florenorum pensionem, durante bello, destinavit; addita lege, ut ejusdem summæ dimidia pars, ob Imperialium ad Rhenum munimentorum curam, tempore pacis ei quoque exsolveretur. (z) Postremo curaturum se Cæsar promisit, ut conjugis ejus, Franciscæ Sibyllæ, in successionem Lauenburgicam jurium ratio sine mora habeatur. (a) Ludovicus mense Majo Vindobona reversus est domum. Reduci Diploma die 16. Junii allatum, quo Cæsareani in Germania exercitus renuntiatus est Imperator.

Eodem tempore Circuli Bavarici Ordines, Wasserburgi convenientes ad Oenum, Franconici Svevicique Circulorum exemplo, Ludovico nostro, propter officia, superiore bello præsti-

(z) Titulo *Gubernatoris generalis.*

(a) *Theatrum Europ.* loc. alleg. pag. 60. Unde eodem anno prodiit sententia, Marchioni favens, cujus mentionem facimus infra in vita Franciscæ Sibyllæ.

Lvdov. Wilh.

ta & accepta in terris Marchicis damna, remunerationis loco, decem in ſingula familiæ capita decreverunt florenos. (b)

§. XLIX.

Bellum ob ſucceſſ. Hiſpan.

Bellum de ſucceſſione Hiſpanica anno hoc in Italia quum cepiſſet initium, quinque Circuli Germaniæ, Franconicus, Svevicus, uterque Rhenenſis atque Bavaricus, ob imminentem ex Gallia tempeſtatem, defenſionis mutuæ fœdus, quod jam anno ſuperiore duo priores Circuli Heidenhemii contraxerant, (c) communibus tabulis Heilbronnæ ſignarunt menſe Auguſto. (d) Ludovicus, ſecuritati proſpecturus Germaniæ, antequam bellum Germanos inter Gallosque ardere inciperet, munitiones a Rheno ſuperiore ad inferiorem ducendas eſſe ſtatuit; probatoque Cæſari & Sueviæ Ordinibus conſilio, fortiter aggreſſus eſt opus. Sed cunctati ſunt Francones, metu Gallorum, donec gravibus Leopoldi & Marchionis noſtri Ludovici, Ordinumque Sveviæ literis moniti, (e) officii atque ſalutis ſuæ rationem habuerunt. In Cir-

(b) *Theatrum Europæum* Tom. XVI. pag. 12. & 19. & Fabri *Staats-Cantzley* Tom. VI. pag. 308. & 364.

(c) *Heydenheimiſcher Aſſociations-Receſs.*

(d) Utriusque fœderis tabulæ leguntur in Fabri *Staats-Cantzley* Tom. VI. Cap. 7.

(e) Literas has exhibet *Theatrum Europæum* loco alleg. pag. 34. ſq. & Fabri *Staats-Cantzley* Tom. VI. pag. 375. 381.

LVDOV. WILH.

culo quoque Rhenano ſuperiore, ad quem Ludovicus die 8. Oct. literas dederat, res non ſine difficultate transacta. (f)

§. L.

Obſidium Landaviæ.

A. 1702. menſe Majo Cæſar & Anna, Angliæ Regina, una cum Ordinibus Belgii fœderati Ludovico XIV. bellum declararunt. (g) Magno huic fœderi quinque primum Germaniæ Circuli, (h) denique univerſum acceſſit Imperium. Decretum in Gallos bellum Ratisbonæ die 30. Sept. (i) Placitum publicavit Cæſar die 6. Octobris. (k) Ante clarigationem Ludovicus, Rheno trajecto, ad Langencandelium poſuerat caſtra initio veris, & Weiſſenburgo, Lauterburgo, Billighemio, aliisque in vicinia locis occupatis, ad obſidionem Landaviæ ſibi viam paraverat. In Palatinatus & Epiſcopatus Spirenſis ditionibus annonam & commeatum omnem collegit, ut ignaros conſilii ſuſcepti hoſtes perccelleret. Obſidium, in conſilio bellico a Cæſare decretum, a

(f) Literæ ad Circulum Rhen. ſuper. extant in *Theatro Europ.* loco alleg. p. 35.

(g) DUMONT *Corps Dipl.* Tom. VIII. pag. 115. LAMBERTY *Memoires* Tom. II. p. 107. 113. 114.

(h) Superior & Inferior Rhenanus, Auſtriacus, Franconicus, Svevicus, jam ante inter ſe fœdere juncti. Tabulas acceſſionis exhibet THUCELIUS in *Actis Seculi XVIII.* Tom. II. Cap. 15. & LAMBERTY Tom. II. p. 137.

(i) THUCELIUS loco alleg. Cap. 18. pag. 711.

(k) Idem pag. 730. FABRI *Staats-Cantzley* Tom. VII. Cap. 13. p. 665. & 707.

Lvdov. Wilh.

Ludovico inchoatum eſt die 16. Junii. Res ut felicius procederet, Joſephus, Romanorum Rex, in caſtris ad Landaviam Vindobona die 27. Julii advenit. Urbs egregiis munitionibus a Vaubanio inſtructa, fortiter defenſa eſt a Melaco, Regiorum exercituum Legato, qui cum tribus Gallorum millibus præſidium urbis agebat.

§. LI.

Deditio urbis.

Catinatius quidem, Francici exercitus dux, motis Weiſſenburgum verſus caſtris, auxilium obſeſſis ferre decreverat. Sed adventante cum copiis Ludovico Marchione, re infecta diſceſſit. Mirantur Scriptores bellicam artem, qua ille aditus omnes ita inſederat, ut de introducendis in urbem auxiliis, fruſtra laboraretur. (*l*) Lorica exterior foſſæ (contreſcarpe) die 16. Aug. pulſis Gallis occupata. In expugnatione Sueſſionenſis Comes, Eugenii Principis frater, aliique primi ordinis militares viri ceciderunt. (*m*) Caſtellum, civitatem tegens, die 9. Sept. impetu captum. Poſtridie urbs ipſa in Romanorum Regis poteſta-

Gg 3

(*l*) La Hode *Hiſt. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 363. Gatien De Courtilz in libro cui tit. *Memoires du Marquis D* ſur la guerre d'Eſpagne de Bavière & de Flandre* Tom. II. pag. 24.

(*m*) La Hode loc. alleg. pag. 364. & *Theatrum Europæum* Tom. XVI. p. 651.

LVDOV. WILH.

tem pervenit. (n) Prodiit nummus, Landaviam exhibens & Aquilam Imperii, cum inscriptione: CAESAREO AUSPICIO, REGIS VIRTUTE, BADENSIS FELICI DUCTU, GALLO EST EX UNGUE RETRACTA. (o)

Josephus, occupata Landavia, mense Octobri in Austriam rediit.

§. LII.

Gallorum consilia.

Inter hæc Bavarus Elector, fœdere cum Gallis facto, Ulmam (p) & vicinas Sveviæ civitates armis suis occupavit. Arduum hoc Bavari consilium bellicas Ludovici rationes mutavit; qui omnibus modis impediendum esse ratus est, ne copiarum Bavaricarum cum Gallicis fieret conjunctio. Catinatius, supremus Gallorum exercitus dux, Villarsium, Regiorum exercituum Legatum, cum maxima copiarum parte ex Inferiore Alsatia misit versus Huningam; ut transito ibi Rheno cum Bavaris iunctionem tentaret. Ludovicus Badensis interceptis Ricoultii, Francici apud Bavarum legati, litteris ad Chamillardum scriptis, consilium Aulæ Gallicæ intelligens, omnem operam impendit, ut a

(n) Leges deditiones exhibet LAMBERTY *Memoires* Tom. II. p. 202. & *Theatrum Europæum* loco alleg. pag. 652.

(o) VAN LOON *Hist. Metalliq. des Pays-bas* Tom. IV. pag. 386.

(p) Ulma die 8. Sept. inopinato impetu capta; quo ipso Landaviam se liberaturos speraverant Galli, sed frustra. *Memoires du Marquis D** Tom. II. pag. 30. & 34.

Lvdov. Wilh.

Rheni transitu prohiberet Villarsium. Catinatio itaque Thungium Comitem opponens, Hagenoam, Bischvillam, aliaque loca, a Gallis relicta, munivit præsidiis; ipse cum exercitu, supra Argentoratum transiens Rhenum, die 22. Sept. e regione Huningæ ad Fridlingam consedit; aliquot diebus antequam Villarsius Huningam advenerat, ibique vallo munire se cœpit. Fridlinga Ludovicus copias ad Nigram Sylvam dimisit, quæ Bavaros prohiberent a transitu. Villarsius Rheni ripam, Huningæ oppositam, una cum interjacente insula, parte operibusque munivit. Inter hæc Neoburgi civitas ad Germanicam Rheni ripam septem leucis infra Huningam sita, a Laubanio, exercituum Gallicorum Legato, Brisaci Præfecto, d. 13. Oct. subito impetu, Cæsareis ejectis, occupata est.

§. LIII.

Prœlium ad Fridlingam.

Ludovicus Badensis, nuncio accepto, veritus, ne Gallis eo loco Rhenum transituris, ipse intercluderetur commeatu, quem Friburgo accipere solebat, cum parte copiarum Neoburgum versus die sequenti progredi decrevit. Vix ingressus est iter die 14. Oct. summo mane, quum Villarsius cum copiis suis apud Huningam Rhenum transivit. Badensis, ab itinere instituto regressus, equitatum prope Fridlingæ Castrum, milite præsidiario instructum, & peditatum in editiore colle vicino, arboribus consito, ubi S. Odiliæ

LUDOV. WILH.

Ecclesia & vicus, (q) collocavit. Bordius (r) copiarum legatus, a Villarsio missus, tanto ardore peditatum aggressus est, ut magna utrimque cædes committeretur, in qua Bordius periit. Germani restaurata ter pugna, quinque tormenta denique reliquerant Gallis, qui tamen Bordio cæso, non satis caute descenderunt collem, a tribus turmis, quas Ludovicus noster in auxilium miserat, non parum turbati. Equestris ergo pugna successit pedestri. Uterque equitatus, dum in monte pugnaretur, in planitie spectator constiterat. Badensis tandem Magnacum, Campi-Mareschallum, aggressus est, magno ardore; sed post acre certamen, cum vincere non posset, recessit. Magna utrinque cædes in planitie & in colle. In colle Carolus Wilhelmus, hereditarius Durlacensis Princeps, vulneratus vix vivus evasit. Biduo post Castrum Fridlingæ, (s) a quo pugna nomen accepit, Villarsius occupavit. Prœlii dies est XIV. Octobris in Badensium terrarum Annalibus memorabilis.

§. LIV.

Reditus Gallorum.

Post prœlium Villarsius per jocum dicebat: Legatus Franciæ in ludo chartarum Vindobonæ Ludovicum Badensem non semel

(q) Vulgari sermone TULLICKEN.

(r) Des Bordes, Lieutenant-General.

(s) Fridlinga Castrum est Domus Bada-Durlac. e regione Huningæ; de quo vide Tom. I. pag. 388.

LUDOV. WILH.

mel devici. A legatione difcedens idem me in alea Martis factorum ei diferte promifi. Ludovicus recedens copias fuas apud Stauffam, Brifgoviæ oppidum, collegit, victoriam, dubiam reddere quam voluerat Gallis, (t) nova ut everteret pugna. Sed Villarfius Inferiorem in Alfatiam regreffus eft: junctione cum Bavaris in aliud tempus rejecta. Villarfius ergo vicit, fed victoriæ fructibus ne frueretur, Ludovicus profpexit, qui brevi poft omnem exercitum fuum tripartito divifit. Pars Nigræ Sylvæ impofita, Gallorum cum Bavaris ut impediretur conjunctio. Aliam ad recuperandum a Gallis Neoburgum deftinavit. Tertiam Principi Meinungenfi, quem Tallardus ad Mofellam urgebat, in auxilium mifit. (u) Villarfius copias, Catinatio ad Argentoratum relictas, cum fuis conjunxit; apud Tabernas Alfati-

(t) Ludovici Badenfis Literæ ad Leopoldum Imp. extant in *Theatro Europæo* Tom. XVI. quibus rem dubiam facit, Gallisque victoriam non adfcribendam effe docet. Conf. *Memoires du Marquis D** Tom. II. pag. 35. P. BARRE *Hiftoire d'Allemagne* Tom. X. pag. 418. feq. ROUSSET *Hiftoire Militaire de Prince Eugène* Tom. II. pag. 63. victoriam Ludovico adfcribit, quem, pulfis Gallis, loco potitum effe contendit; fed recedente equitatu, ab hoftium perfecutione abftinuiffe Badenfem.

(u) *Memoires du Marquis D** pag. 37.

LUDOV. WILH.

cas confidens, ut Badensem, qui relicta Brisgovia in Alsatiam redierat; ab aditu Lotharingiæ intercluderet. (x)

§. LV.

Ludov. vallo se continet.

A. 1703. Galli de transferendo in sinum Germaniæ bello cogitarunt; ut Electori Bavariæ, socio laboranti, ferrent auxilia. Villarsius in vicinia Argentorati duobus pontibus factis, cum valido exercitu Rhenum transiens Kehlæ obsidionem die 25. Febr. aggressus est, ad Nigram Sylvam ut sibi patefaceret aditum. Ludovicus, viribus impar, ab Offenburgo & Kinzinga amne, quem variis operibus muniverat, Stolhovium versus & Bühlam intra vallum se recepit, quod a Rheno Stolhovium & inde per Bühlam usque ad montes perduxerat; interiora Germaniæ ut farta tecta manerent; Gallorumque cum Bavaris ut impediret junctionem.

Rastad. Palatium.

Vallum hoc A. 1701. cœptum, (y) tam singulari arte Ludovicus munivit, ut nonnisi eo mortuo (z) expugnari potuerit, maximis licet viribus illud invaserint hostes. (a) Tantam in vallo hoc fiduciam posuerat, ut eo ipso tempore, medios inter belli

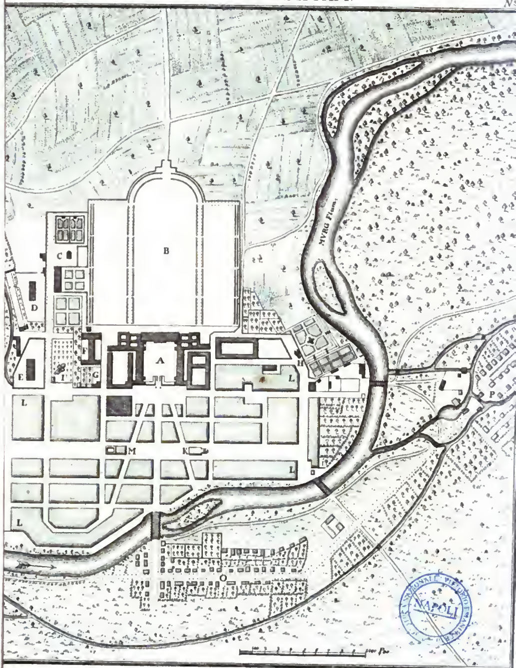
(x) QUINCY *Hist. Militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 595. sq.

(y) Vid. supra ad A. 1701.

(z) Expugnatum est hoc vallum A. 1707. a ut infra dicetur.

(a) QUINCY loco alleg. Tom. IV. p. 44. & Tom. V. p. 390.

RASTADII ICHNOGRAPHIA.

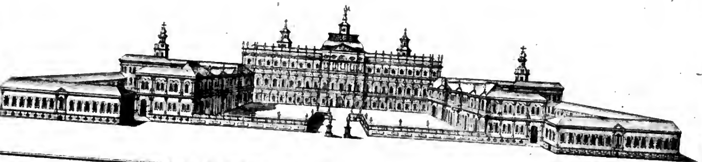

Marchionis . B . Hortus Palatii . C Oratorium D. Mariæ Lauret . D. Academia Equestris E. Armamentarium. Patrum Scholarum Piarum . G Cancellaria Aulica H. Oratorium D. Mariæ Einsidlensis I Ecclesia Parochialis vetus Parochialis nova . L . Oppidum . M . Curia Civitatis N . Suburbium Georgii O . Suburbium Augustæ . P . Suburbium Ludovici .

ad pag. 242

N.º II

PALATIVM RASTADII

Lvdov. Wilh.

furores, pulcherrimi illius Rastadiensis Palatii exstructionem continuaverit, in quod XII. milliones impendit. Palatium hoc, Pace Risvici facta inchoatum, sub finem vitæ Ludovici opus decennale fere perfectum.

§. LVI.

Literæ ad Ordines.

Ad inopinatam hanc Gallorum irruptionem omnis contremuit Germania. Ludovicus in litteris ad Episcopum Passaviensem, Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, qui Commissarii Principalis Cæsarei vices Ratisbonæ agebat, de defectu copiarum & apparatuum bellicorum multa conquestus, ea, quæ contigerunt, prævidisse se scribit; nec aliud jam sibi superesse consilium, quam ut, copiis plerisque Kehlæ impositis, tractuque Rhenum inter & Nigram Sylvam relicto, intra Bühlense se recipiat vallum. Addit, Germaniæ salutem Villarsii imprudentiæ deberi, qui contra bellicas artes in oppugnanda Kehla suum tempus consumat: neque hosti tam potenti potuisse resisti; si Kehla neglecta debilem suum impugnasset exercitum; quo prostrato facile quoque oppressa fuissent auxilia, quæ hinc inde ad eum transire debuerant, adeoque omnis Germania superior hosti fuisset aperta. Hortatur denique Ordines, Ratisbonæ agentes, ut ad celerem se defensionem accingant. In eandem sententiam Ludovicus perscripsit ad Sveviæ Ordines, illis graviter injungens, ut sine cunctatione Ni-

LUDOV. WILH.

græ Sylvæ imponant præſidia, & ad defendendam præſertim Kinzingæ Vallem, quantascunque poſſint colligere copias, Comiti Fürſtenbergio mittant. (*b*)

§. LVII.

Villars. Vallum aggreditur.

Kehla die 9. Martii in poteſtatem redacta, (*c*) Villarſius Stolhova-Bühlenſe vallum menſe Aprili adoriri decrevit; ſperans fore, ut eo disjecto & proſtrato Badenſi, arma victricia per univerſum circumferat Imperium. (*d*) Ludovicus vix X. mille tum habuerat milites & VII. tormenta. In Comitiis tamen centum viginti millium exercitus fuerat decretus. Anglorum & Batavorum legati apud Ordines Imperii identidem conqueſti ſunt, nullam rei communis bellicæ haberi rationem. (*e*)

In hoc rerum diſcrimine copias Batavorum Ludovicus accivit, quæ Goorio Duce in Weiſſenburgenſi vallo conſtiterant, Landaviæ præſidio ut eſſent adverſus Tallardum, qui cum alio Gallorum exercitu ad Rhenum conſederat.

(*b*) Literæ hæ extat in FABRI *Staats-Cantzley* Tom. VIII. p. 422.

(*c*) Leges deditionis exhibet LAMBERTY *Memoires* Tom. II. pag. 580. Adde *Theatrum Europæum* Tom. XVI. Part. 2. pag. 34. & DE LA HODE *Hiſt. de Louis le Grand* Tom. V. pag. 373.

(*d*) Vid. *Campagne de Mr. de Villars en Allemagne* l'an 1703. Tom. I. p. 23. 30. & 31.

(*e*) *Theatrum Europ.* loc. alleg. p. 43. Add. FABRI *Staats-Cantzley* Tom. VIII. pag. 441. ſeq.

§. LVIII.

Repulsus.

Villarsius die 19. Aprilis cum copiis selectis Blainvilium misit, ut haud procul Bühla montem conscendens, a tergo Cæsareanos aggressus, loco eos opportuno dejiceret. Sed ille rem periculi plenam intelligens, re infecta discessit. Paucis interjectis diebus, Villarsius ipse Badensem a fronte fortiter oppugnare decrevit. Sed aliquoties repulsus, nonnullis suorum millibus amissis, spem valli rumpendi abjecit; præsertim irruentibus aquis, quibus vallum suum Ludovicus muniverat. (f) Ludovicus ad Passaviensem Episcopum, Cæsaris Legatum, & ad Comitia Ratisbonensia de Gallis repulsis scribens, diserte profitetur, vallo Bühlensi totum se Imperium ipsamque Austriacam Domum magno liberasse periculo; transituinque Nigræ Sylvæ vix alia parte Gallos tentaturos esse, observat; quod indole locorum, vel mu-

(f) Singula hæc exacte describit LAMBERTY *Memoires* Tom. II. p. 582. seq. *Theatrum Europ.* loc. alleg. pag. 44. RINCK in *vita Leopoldi* pag. 1448. Adde *Campagne de Mr. de Villars* Tom. I. p. 25. 29. 47. Existimaverant Galli, Badensem, viribus suis diffisum, primo statim impetu derelicturum esse vallum. Villarsius in Legatos exercitus sui eventus hujus culpam conjecit, scriptisque ad Regem literis professus est; rem sibi ab illis ita fuisse propositam, ut non perdifficilis videretur.

LVDOV. WILH.

nitionibus opportune dispositis, imperviæ redditæ sint montium fauces. (g) Repetitis enim literis Ordines monuerat Ludovicus, ut omnes aditus arborum dejectu præsidiisque munirent. (h) Et tamen res molliter ab illis peracta. (i)

§. LIX.

Bavaro jungitur.

Villarsius, ineunte Majo, per Kenzingæ vallem, per montium abrupta, occupatis, Hausenæ & Hornbergæ munimentis; & pulsis ubique militum stationibus, exercitum ad Villingam usque transduxit. (k) Trajecto inter hæc Rheno Tallardus prope Offenburgum posuerat castra; impediturus Ludovicum, Fürstenbergio Comiti ne mitteret auxilia. (l) Ludovicianus exercitus, post discessum Batavorum XIII. mille vix compleverat armatos. Cum his aliquandiu se continuit in vallo; veritus a tergo ne appropin-

(g) *Campagne de Villars* Tom. I. pag. 136.

(h) FABRI *Staats-Cantzley* Tom. VIII. pag. 459. & 460.

(i) Ipse id fatetur Villarsius in literis ad Regem. *Campagne* Tom. I. p. 98. ita scribens: „ En verité, Sire, il ne falloit pas deux cens travailleurs, „ pour arrêter l'armée de Votre Majesté - - - - - & l'on peut „ dire que la seule opinion, que les ennemis ont eu de l'impossibilité „ de notre dessein, l'a rendue possible. „

(k) *Camp. de Villars* Tom. I. pag. 98. & 110. DE LA HODE *Histoire de Louis le Grand* Tom. V. pag. 380. BURNET *Hist. d'Angleterre* Tom. II. p. 346.

(l) *Theatrum Europæum* loco alleg. *Camp. de Villars* Tom. I. p. 176.

LVDOV. WILH.

quaret eumque adoriretur Villarsius, cujus bellicos conatus Stirumius Comes, Bavarum continens, observare quoque jussus est. (*m*) Villarsius frustra cum tentasset Villingam, (*n*) Doneschingæ primo, dein Mœringæ castra habuit, invisoque ad Dutlingam Bavaro, brevi post versus Ulmam profectus est. Bavarus, post multas cum Villarsio de belli gerendi ratione lites, Junio denique mense in Tirolensem Comitatum irrupit, quem brevi in potestatem redegit.

§. LX.

Motus Ludovici.

Medio tempore Villarsius in munitis, Lauingam inter & Dillingam, castris consedit, observaturus Badensem. (*o*) Hic aucto pedetentim exercitu & XXX. millibus armatorum completis, cum Bühlense vallum munivisset præsidiis, sub finem Junii Langenaviam versus in Ulmensium ditionem processit, prœlium detrectante Villarsio, ipsa ut Gallorum castra oppugnaret. (*p*) Baruthino hunc in finem accersito Marchione, Gundelfingam discessit; in conspectu hostium, Wittislingam inter & Haushemium,

(*m*) *Campagne de Villars* Tom. I. p. 176.

(*n*) *Theatrum Europ.* Tom. XVI. Part. 2. pag. 49. & 50.

(*o*) *Campagne de Villars* Tom. I. p. 343.

(*p*) *Theatrum Europæum* loco alleg. pag. 220. sq. *Campagne de Villars* Tom. I, p. 347. 348. 354.

LUDOV. WILH.

castra metatus. Ex castris his die VIII. Julii literas ad Seckendorfium dedit, quibus ei miserum exercitus sui, omnium rerum inopia laborantis, statum exponit. Graviter etiam de ipso conqueritur Cæsare, quod jam inde ab obsidione Landaviæ vix 15000. ei persolverit florenos, & ad frequentes ipsius literas non reddiderit responsum. Negat denique, ab exercitu suo, satis mediocri, aliorsum dimittere se posse copias, licet Seckendorfius flagitet opem. (q)

§. LXI.

Caussæ lentoris.

Sub finem tamen mensis Ludovicus, mutata sententia, insigne suorum agmen ablegavit Villingam, impediturus, ne Burgundiæ Dux, qui exercitum Tallardi ad Rhenum ducebat, per Nigram Sylvam Villarsio auxilia mitteret. (r) De cetero ad finem usque Augusti nihil memorabile ad Danubium evenit. Badensis, munitionibus Gallorum, tempestatis injuria & apparatuum defectu prohibitus, non potuit Villarsium aggredi. Accessit denique podagræ morbus, qui toto fere mense Augusto Ludovicum vexavit. Nihil ergo magnæ rei susceptum. (s) Satis ille adquisivit gloriæ, quod in tanto apparatuum & rerum omnium defe-

(q) Literæ hæ extant in Libro *Campagne de Villars* Tom. II. p. 43.

(r) *Camp. de Villars* Tom. II. p. 57.

(s) Ibidem p. 125.

Ludov. Wilh.

defectu, Bavarica & Gallica suis intervertit consiliis. Et tamen Vindobonensis Aula, quam Ludovicus non semel accusavit cunctationis, vice versa jam cunctationis accusavit Ludovicum; ut ex literis, a Villarsio interceptis, apparuit. (t)

§. LXII.

Augustam occupat.

Sub finem denique Augusti Ludovicus, cum ad defensionem castrorum Stirumium reliquisset Comitem, adverso Danubio, Ehingam contendit, ut trajectis ibi copiis impetum in Bavariam faceret. (u) Elector Bavarus, a Tirolensi expeditione, quæ infelicem exitum habuerat, redux, monente eum identidem Villarsio, Augustam Vindelicorum, quæ magno ad bellum usui videbatur futura, in suam potestatem redigere studuit. Sed Electorem prævenit Badensis, qui itineribus, artificiose compositis,

(t) *Campagne de Villars* Tom. II. pag. 138. Burnet. *Hist. d'Angleterre* Tom. II. pag. 348. hæc de re ita scribit: „ Le Prince de Bade ne pût faire antre „ chose, qu'observer Mr. de Villars & n'osa l'attaquer. Il est vrai, que „ bien des gens l'en blamerert: Les uns l'accusant de manquer de coura- „ ge & les autres le soupçonnant d'intelligence avec l'Ennemi. Mais „ la plus part en rejetterent uniquement la faute sur son armée, qui „ étoit d'un coté très foible & de l'autre très mal pourvue, a toutes „ sortes d'egards. „

(u) *Theatrum Europæum* Tom. II. Part. II. pag. 226.

LUDOV. WILH.

quum XX. amplius leucis abfuiffet, urbem hanc, infpectante Bavarico exercitu, in deditionem accepit. Expeditionem hanc, quam, inopinante Bavaro, Ludovicus fufceperat, ipfi admirati funt hoftes. (x) Occupata Augufta, Galli cum Bavaris tenebantur inclufi. Bavaria omnis patebat Cæfareis. (y)

§. LXIII.

Clades Stirumii.

Ludovicus caftra fua inter Licum & Wertacum tanta arte munivit, ut Villarfius contra eum nihil tentare fit aufus. (z) Stirumium denique Comitem accerfivit; viribus junctis ut peterent hoftes. Sed confilia hæc Galli interverterunt cum Bavaris, ad Schwenningam prope Hochftadium adorti Stirumium; qui multis fuorum amiffis, Nordlingam verfus fe recipere coactus eft. (a) Poft adverfa hæc fata Badenfis nihil habuit antiquius,

(x) *Campagne de Villars* Tom.II. p.184. 201. & 206. QUINCY *Hift. milit. de Louis le Grand* Tom.IV. p.132. DE LA HODE *Hift. de Louis le Grand* Tom.V. pag. 386. *Continuation* de RAPIN THOYRAS Tom. XI. pag. 527.

(y) *Campagne de Villars* Tom. II. pag. 218.

(z) Ibid. pag. 209.

(a) *Theatrum Europ.* Tom. XVI. Part. 2. pag. 227. feq. *Campagne de Villars* Tom. II. pag. 223. DE LA HODE *Hift. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 386. *Memoires du Marquis D** Tom. II. pag. 69. & 70.

Ludov. Wilh.

quam ut, evitato prœlio, hostium moraretur progressus. Fridberga tamen, vicinum Augustæ oppidum, paullo post ab eo in potestatem accepta. Augusta vero sub finem anni recepta a Bavaro. (b)

Mense Sept. Brisacum Cæsareis eripuerat Burgundiæ Dux; quam urbem mox insecuta est expugnatio Landaviæ; postquam fœderati, sub Nassovio & Hasso ducibus, in auxilium venientes urbi, a Tallardo, Gallorum duce, prope Spiram acceperant cladem. (c) Summa hæc rerum, a Ludovico gestarum A. 1703.

§. LXIV.

Tallardus Bavaro jungitur.

Imperterritus ille mense Aprili anni sequentis, omnia ad expeditionem necessaria, Aschaffenburgi instruxit. Minus prospera nuperæ expeditionis fata multiplices contra eum excitaverant rumores; insulsos & temerarios. Electores tamen Francofurti agentes, publice illius acta probarunt. (d) Tallardus die 13. Maji ad Brisacum & Rhinoviam cum XIII. armatorum milli-

(b) *Campagne de Villars* Tom. II. pag. 269. & 432.

(c) De La Hode *Hist. de Louis le Grand* Tom. V. pag. 381. seq.

(d) *Campagne de Mr. le Maréchal de Tallard en Allemagne* 1704. Tom. IV. pag. 50, 55. & 155.

LUDOV. WILH.

bus Rhenum transivit; Electori Bavariæ atque Marsinio, qui paulo ante Villarsio in imperio militari successerat, auxilia adducens. Promovendæ junctioni ad Danubii fontes, una cum Marsinio, propius accessit Elector; Dutlingam inter & Villingam castra metatus. Tallardus per vallem Abbatiæ D. Petri montes Nigræ Sylvæ trajecit, armaque sua cum Electoralibus die 17. Maji ad Villingam conjunxit. (e) Thungius, Wirtembergæ Dux & Stirumius Comes, Cæsarei exercitus duces, junctionem impedituri, cum Electore & Marsinio prœlium tentare decreverant; sed prohibuit Ludovicus, (f) non consultum arbitratus, fortu-

(e) *Campagne de Tallard* Tom. I. pag. 176. seq. DE LA HODE *Histoire de Louis XIV.* Tom. V. pag. 406. *Theatrum Europ.* Tom. XVII. pag. 26. sq. Non existimaverat Ludovicus transitum hunc successurum esse Gallis. Tallardus in litteris ad Chamillardum, Regium Administrum, ea de re ita scribit: „ Si vous voulez savoir, Monsieur, ce que dit Mr. de Bade „ sur le passage des Recrues, j'aurai l'honneur de vous rapporter ses „ propres termes, que voici: Mr. le Maréchal croit passer an Baviere, „ pour moi je ne le crois pas, je n'en reponds pourtant point. „ *Campagne de Tallard* Tom. I. pag. 48.

(f) *Theatrum Europæum* loco alleg. *Memoires du Marquis D** pag. 117. ubi hæc annotat: „ Ils reçurent ordre du Prince de Bade qui etoit „ absent de différar la combat j'usqu'à son arrivée; ordre qui fut fatal „ & qui leur fit perdre l'occasion de battre l'Electeur & Marsin & favorisa an méme temps le passage de l'armée Françoise en Baviere. „

Lvdov. Wilh.

nam belli se absente subiri. Facta junctione, Ludovicus advenit die 19. Maji, cum Gallis Bavarisque ut confereret manus. At illi, relicta Villinga, magnis itineribus Ulmam contenderunt; Tallardo redeunte ad Rhenum. Ludovicus ad Danubium usque insecutus est hostes, qui in munitis castris Lauingam inter & Dillingam consederunt.

§. LXV.

Marlboroughii adventus.

Hæc dum aguntur Marlboroughius Anglorum in Belgio dux, Villaregium & Buflerium, Gallicos duces, Brabantiæ, Flandriæque munimentis inclusos, bellum cum trahere vidisset, Annæ Britannorum Reginæ consensu, ex Belgio in Bavariam arma transferre decrevit, eoque consilio cum præcipua copiarum Anglicarum parte Neccarum ad Heilbronnam trajecit; castris in oppidi hujus vicinia positis. Ibi cum Ludovico Badensi, cum Eugenio Principe & Wirtenbergæ Duce de belli rationibus communicavit consilia. Placuit, ut ambo conjungerentur exercitus & Imperii summa alternis vicibus penes Badensem & Marlboroughium esset. Eugenius ad Stolhoviense vallum exercitum duceret, observaturus Tallardum; qui ad famam de Marlboroughii adventu in Alsatiam redierat; numerosiores Bavaro ut addu-

LVDOV. WILH.

ceret copias. (g) Marsinius auctor fuerat Electori, ut ante Marlboroughii & Badensis junctionem cum Badensi confligeret. At reditum Tallardi exspectans Elector, munitis Lauingam inter & Dillingam castris continere se maluit, quam dubio certamini se ac sociorum fortunas committere.

§. LXVI.

Prœlium ad Schellenberg.

Inter hæc Marlboroughius & Badensis ad Luzhusium in Ulmensi ditione die 21. Junii copiis junctis, Elchingam inter & Langenaviam in conspectu hostium consederunt; quos in castris, arte & natura munitis, aggredi non ausi, secundo Danubio sub finem Junii, Donawerdam properarunt; e regione illa in Bavariam irruptionem facturi. (h) Consederat ibi in Schellenbergæ monte cum insigni Bavarorum & Gallorum manu Comes Arcanus, quem in ipsis propugnaculis die 2. Julii adorti sunt Fœderati. Marlboroughius primum impetum fecit. Cum exercitu Cæsareo eum secutus est Badensis. Magna utrimque virtute pugna-

(g) *Memoires du Marquis D** loc. cit. *Hist. militaire du Prince Eugéne* par DU MONT Tom. I. pag. 29. DE LA HODE *Hist. de Louis XIV.* pag. 406.

(h) Crediderat Marsinius, solum Marlboroughium Donawerdam petiturum; Ludovicum autem tuendæ Nordlingæ & Norimbergæ paullo superius cum exercitu constiturum. *Campagne de Marsin* Tom. I. p. 227. & 229.

tum. Fortiſſimi Ducis munia dum explet Ludovicus, vulnus accipit in pede. Poſt pugnam cruentam, Wirtenbergæ Duce hoſtium munimenta invadente a tergo, plenam denique Fœderati reportarunt victoriam. Hoſtes, ſuperſtites prœlio, Danubium tranſierunt natando. (*i*) Inſignis hæc ad Schellenbergam victoria, cuſo in honorem Badenſis apud Germanos celebrata eſt nummo. (*k*)

(*i*) Hiſtoriam prœlii hujus Hompeſchius, Batavorum dux, qui interfuit prœlio, perſcripſit ad Batavos; excurritque in laudes Ludovici Badenſis. LAMBERTY *Memoires* Tom. III. pag. 85. Plura de hoc prœlio vide in *Campagne de Mr. le Maréchal de Marſin en Allemagne* 1704. Tom. I. pag. 237. ſeq. *Theatrum Europ.* Tom. XVII. pag. 88. QUINCY *Hiſt. militaire de Louis XIV.* Tom. IV. pag. 250. *Continuation de* RAPIN THOYRAS Tom. XI. pag. 567. BURNET *Hiſt. d'Anglet.* Tom. II. pag. 389. FEUQUIERES *Memoires* pag. 284. ROUSSETUS in *Hiſt. Milit. Eugenii Principis*, gallice ſcripta, Tom. II. pag. 97. Marlboroughium, pugnandi & vincendi cupiditate flagrantem, eo die hoſtes aggreſſum eſſe ſcribit, quo penes eum fuerat ſumma Imperii, ut ſolus victoriæ laudem reportaret. Adde DE LA HODE *Hiſt. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 408.

(*k*) In ejus parte adverſa Ludovicus comparet armatus, cum Inſcriptione: LUDOVICUS WILHELMUS MARCHIO BADENSIS EXERCITUS CAESAREI GENERALIS LOCUMTENENS. In averſa nummi parte Donawerda conſpicitur civitas cum munitionibus ad Schellenbergam. Danubius ſub hominis ſpecie ad

LVDOV. WILH.

§. LXVII.

Sequelæ victoriæ.

Accepta hac clade Bavarus Donawerda & Neoburgo relictis, a Danubio ad Licum, a Lauinga ad Augustam Vindelicorum transtulit castra, Tallardi adventum expectans. Ludovicus, misso Herbevilio Duce, recepit Neoburgum, variis agminibus longe lateque Bavariam devastans. (*l*) Raina quoque, Bavariæ oppidum, cum Dillinga a fœderatis occupatum. (*m*) Inde Ingolstadii obsidionem Ludovicus aggressus est, cui promovendæ Marlboroughius Rainam inter & Donawerdam consedit. (*n*)

Obsidione durante Herbevilius Dux, Ludovici Badensis jussu, Ratisbonensem Civitatem, a Bavaris paulo ante desertam, Cæ-

fluminis ripas considet, coronam tenens vallarem. Additur inscriptio: HOSTE CAESO FUGATO CASTRIS DIREPTIS AD SCHELLENBERGAM DONAWERDAE. In margine legitur: VIRTUTE PRINCIPIS ET SOCIORUM VIA VICTORIIS INSEQUENTIBUS APERTA. VAN LOON *Histoire Metallique des Pays-bas* Tom. IV. pag. 418.

(*l*) *Theatrum Europ.* Tom. XVII. pag 89. LAMBERTY *Memoires* Tom. III. pag. 92. *Campagnes de Mr. le Marechal Tallard* Tom. II. pag. 113.

(*m*) *Theatrum Europ.* loc. alleg.

(*n*) *Campagne de Mr. Marsin* Tom. I. pag. 299.

LUDOV. WILH.

Cæfareo milite occupavit. Imperii Ordines, Ratisbonæ hærentes, hoc graviter commovit; qui, literis ad Ludovicum datis, de læfa Ordinum majeftate multum conquefti funt. (o)

§. LXVIII.

Tallard. in Bavariam tranfit.

Tallardus interea Julio menfe cum XXX. armatorum millibus Nigram Sylvam tranfivit Hornbergæ, obfeffoque fruftra per aliquot dies Villingæ oppido, Ulmam contendit. Ibi Danubio fub initium Augufti trajecto, cum Electore & Marfinio ad Auguftam fuas copias conjunxit. (p) Eugenius Princeps, ex Stolhovienfi vallo progreffus, (q) per Wirtenbergæ Ducatum magnis itineribus Tallardum fecutus eft; ad Hochftadium die quinto Augufti caftra metatus. Galli tum & Bavari, motis Augufta caftris, Danubium tranfierunt Lauingæ; inopinato impetu ut aggrederentur Eugenium. Sed ille verfus Schellenbergam fe recipiens, a Marlboroughio petiit auxilia, qui copias fuas Eugenia-

(o) *Theatrum Europ.* Tom. XVII. p. 15. fq.

(p) *Campagne de Tallard* Tom. II. pag. 27. fq.

(q) Reprehendunt Galli Villerojum, quod poft difceffum Eugenii, Stolhovienfe non invaferit vallum, tragicorum ad Danubium eventuum fpectator. DE LA HODE *Hift. de Louis XIV.* Tom. V. p. 409.

LVDOV. WILH.

nis conjunxit undecimo Augusti. Galli & Bavari in priora castra, Lauingam inter & Dillingam, redierunt. (r)

§. LXIX.

Prœlium Hochstad.

Res denique die 13. Augusti, prope Hochstadium, Neoburgici Ducatus oppidum ad Danubium, prœlio sanguinolento decisa, quo Galli Bavarique, maxima clade accepta, captoque Tallardo, non Bavaria modo, sed & omni trans-Rhenana Germania ejecti sunt. (s) Hochstadiensi huic prœlio non interfuit Ludovicus, in obsidione Ingolstadii durante prœlio occupatus. Marlboroughius, incredibili pugnandi ardens cupiditate, urbem hanc Ludovico oppugnandam commisit, ne ab eo retineretur a pugna. (t) Verisimilis sententia est, ambo Duces consilium de Hochstadiensi prœlio occuluisse Badensi; veritos, ne diceret te-

(r) *Campagne de Marsin* Tom. I. pag. 299. seq.

(s) LAMBERTY *Memoires* Tom. III. p. 94. sq. *Campagne de Marsin* Tom. I. pag. 325. seq. *Memoires de la guerre d'Espagne* loc. cit. pag. 136. sq. *Histoire Militaire du Prince Eugéne* Tom. I. pag. 27. sq. & Tom. II. pag. 101. seq. DE LA HODE *Hist. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 413. *Theatrum Europ.* Tom. XVII. pag. 97. RAPIN THOYRAS *Contin.* Tom. XI. pag. 570. sq. QUINCY *Hist. militaire de Louis XIV.* Tom. IV. pag. 271. BURNET *Hist. d'Angleterre* Tom. II. pag. 391. FEUQUIERES *Memoires* p. 250.

(t) *Theatrum Europ.* Tom. XV. pag. 91.

Lvdov. Wilh.

merarium & audax. (*u*) Post reportatam victoriam, obsidionem Ingolstadii Aussassio, Circuli Franconici copiarum Præfecto, Ludovicus commisit, ipse cum maxima copiarum suarum parte se victoribus junxit. (*x*)

§. LXX.

Landavia capta.

Decreta deinde in castris ad Ulmam (d. 25. Aug.) Landaviæ obsidione, (*y*) Marlboroughius, Eugenius atque Badensis, relicto ad Ulmam Thungio, (*z*) versus Rhenum profecti sunt. Trajecerunt eum ad Philippiburgum & deliberationibns die 8. Sept. Spiræ institutis, Gallos cum Electore, Germershemium inter atque Landaviam sedentes, aggredi statuerunt. Sed illi, non expectato hoste, maximis itineribus versus Argentoratum se receperunt. Fœderati ad Weissenburgum usque Gallos secuti, ibidem substiterunt, tegendæ obsidioni Landaviæ, quam Ludovicus noster (die 12. Sept.) cum potiore exercitus parte suscepit. Josephus, Romanorum Rex, secundæ huic obsidioni, ut primæ, inter-

(*u*) *Memoires de la guerre d'Espagne* Tom. II. p. 156. & 165. *Hist. militaire du Prince Eugéne* Tom. I. p. 30.

(*x*) *Theatrum Europ.* Tom. XVII. p. 103.

(*y*) Lamberty *Memoires* Tom. III. p. 108. & 109.

(*z*) Urbs hæc d. 10. Sept. Thungio tradita. Lamberty Tom. III. p. 109. ubi leges deditionis exhibet.

LVDOV. WILH.

fuit. Advenit ille die 27. Sept. At ſtrenue urbem defendente Laubanio, nonniſi d. 24. Nov. ea in fœderatorum poteſtatem tranſivit. (a)

Fata Bavariæ.

Bavaria inter hæc duriſſime habita. Electrix, Johannis Sobieskii Regis Poloniæ filia, Ordinesque Bavariæ multis precibus ſollicitarunt Ludovicum, apud Cæſarem ut intercederet, ferro & flammis omnino ne periret Bavaria. Romanorum Rex, interventu Ludovici, in caſtris ad Landaviam cum Bavaris die 7. Novembris transegit, ut oppida eorum Cæſari traderentur, omnisque Ducatus haberetur clementius. (b)

§. LXXI.

Varia.

Durante Landaviæ obſidione, militaris quidam ordinis homo, qui ſe Comitem de Raveſcot dixit, ſalvi conductus literis munitus, ad Marſinium, Hagenoæ caſtra habentem, ſe contulit, eique conſilium ſuum proficiſcendi Verſalias aperuit, ut de maximi momenti rebus colloqueretur cum Rege. Profectus eſt, atque Chamillardo, Regios inter Adminiſtros præcipuo, declara-

(a) LAMBERTY *Memoires* Tom. III. pag. 112. *Campagne de Marſin* Tom. II. pag. 40, 68. & 316. ſeq. Leges deditionis extant ibidem pag. 344. Adde *Theatrum Europ.* Tom. XVII. pag. 29. ſq.

(b) LAMBERTY *Memoires* Tom. III. pag. 108. & 114. *Theatrum Europæum* Tom. XVII. pag. 103. ſq.

Ludov. Wilh.

vit, magnam sibi cum Josepho, Rege Romanorum, intercedere familiaritatem: haud difficile sibi fore, vel Hungaris, Austriæ hostibus, vel Bavaris, inter venandum, eum tradere captivum. Abhorruit Rex facinus; proditorem in Alsatiam remisit; injungens Marsinio, ut quam celerrime regni finibus eum juberet excedere. Chamillardus quoque literis, datis secundo Novembris, rogavit Badensem, ut omne hoc negotium Regi Romanorum aperiret. Aperuit, finitoque Landaviæ obsidio, respondit nomine Regis Romanorum, de propenso in eum Regis Galliæ animo gratias persolvens. (c)

Paulo post 8. Dec. idem Ludovicus Aschaffenburgo literas ad Marsinium dedit, quibus Gallos milites eorumque Præfectos, certis de causis Ulmæ detentos, jussu suo libertati restitutos significat. (d)

§. LXXII.

Castra ad Sirkium.

Tam felices A. 1705. successus, animos fœderatorum adeo erexerant, ut in annum sequentem de arduis rebus, Mo-

Kk 3

(c) Marsinii, Chamillardi & Ludovici Badensis literas hac de re vide in Libro, sæpius alleg. *Campagne de Marsin* Tom. II. p. 200. 229. 231. Tom. III. p. 11. & 17. Chamillardi sententiam de scena hac ex Literis ad Marsinium Tom. II. p. 268. & 292. discimus.

(d) *Campagne de Marsin* Tom. III. p. 64.

L'VDOV. WILH.

fellam inter & Rhenum gerendis, agitarent confilia, quæ vero magna ex parte caruerunt fucceffu. Caftri Ludoviciani ad Saram (*Sarlouis*) decreta obfidio, in Campaniam Galliamque aditus ut fœderatis pateret. Avertendæ tempeftati prope Sirkium ad Mofellæ fluenta Galli, Villarfio duce, caftra pofuerunt. Marlboroughius, collecto prope Trajectum ad Mofam exercitu, ineunte Majo, ad Mofellam contendit, ut, Villarfio pulfo, Caftro illo Ludoviciano potiretur ad Saram. Res ut felicius procederet, vires conjungere ftatuit cum Ludovico Badenfi, cujus exercitus ad Rhenum fuperiorem prope Lauterburgum confederat. Marlboroughius eum ægrotantem invifit Raftadii, (*e*) facileque ad fuam fententiam perduxit. Divifo agmine Ludovicus progreditur. Primum, fub Wirtenbergæ Duce, die 14. Junii Marlboroughio fe junxit. Ludovicus autem in Hunnorum Tractu ad Rammersburgum usque cum perveniffet, doloribus ex vulnere, nuper accepto, correptus, copias fuas Frifio Comiti ducendas commifit, ipfe ad medicatos profectus eft fontes. (*f*)

(*e*) Marlboroughius diem conftituerat Ludovico, quo Crucenacum veniret, fed cum ille, morbo impeditus, non comparuiffet, Marlborughius, confulto id factum exiftimans, Ludovico fuccenfuit.

(*f*) Thermæ, quæ dicuntur *Schlangenbad.*

§. LXXIII.

Marlboroughii reditus.

Frisius, varia ob impedimenta, quum lentius progrederetur, Marlboroughius, re infecta, a Mosella ad Mosam se recepit in Belgium, cujus Ordines Fœderati frequentibus literis ab eo petierant, ut Villaregium, Gallorum ducem, compesceret, qui Marlboroughio ad Mosellam hærente, Huyum & Leodium urbes in potestatem redegerat. Marlboroughius, perpetuus Ludovici æmulus, qui laudibus ejus obtrectandi nullam occasionem prætermisit, (g) in literis, ad Villarsium datis, a Badensi se deceptum conquestus est, qui ad constitutum non advenerit tempus, ut junctis viribus castra ejus aggrederentur. (h) Idem Marlboroughius in eandem sententiam ad Angliæ Regem, (i) & ad

(g) Jam anno superiore Marlboroughius in obsidione Landaviæ in Ludovicum nostrum fuerat iniquior, ita ut gravissimæ inter eos lites orirentur, de quibus mentionem facit Marsinius in litteris ad Chamillardum. *Campagne de Marsin* Tom. II. p. 225.

(h) Literæ hæ exhibentur in *Continuation* De Rapin Thoyras Tom. XII. pag. 33.

(i) Cardonnelius, Marlboroughio ab Epistolis d. 13. Jun. scriptam misit in Angliam narrationem, qua exposuit caussas, ob quas Marlboroughius a Mosella recedere fuerit coactus. In narratione hac graviter in Ludovicum invehitur. Extat in Lamberty *Memoires* Tom. III. p. 469.

LVDOV. WILH.

Belgas Fœderatos scribens, Ludovico Badensi attribuit, quod promissis suis non responderit eventus. Jactaverat enim Hochstadiensi similem se ad Sirckium reportaturum victoriam; ad Mosellam ut experiretur Villarsius, quod ad Danubium Tallardus expertus est. At Villarsii castra omnes duces quum inexpugnabilia judicassent, Marlboroughius, qui Villarsium prævenire neglexerat, diluendæ culpæ suæ Ludovicum cunctationis incusavit; (k) si cunctatio dicenda, quod a Rheno superiore ad Mosellam quatuordecim dierum iter varia ob impedimenta impendit.

§. LXXIV.

Ludovici consilia.

Ludovicus, finito thermarum usu, sub finem Julii quum se contulisset Moguntiam, Almelous, Ordinum Fœderati Belgii nomine, Welsiusque Comes, Cæsaris legatus, eum adierunt, ut de bello ad Rhenum, majori ardore instaurando, cum eo deliberarent. Nec animi sui sensa legatis Ludovicus occuluit: a Cæsare se negligi, a fœderatis contemni; insulsos passim, & apud Batavos præsertim, de se haberi sermones. (l) Rebus ad bellum gerendum

(k) *Continuation* DE RAPIN THOYRAS Tom. XII. pag. 34. DE LA HODE *Hist. de Louis XIV.* Tom. V. p. 442.

(l) LAMBERTY *Memoires* Tom. III. pag. 502. Literarum Helveticarum auctor Tom. VI. Ep. 36. pag. 209. de ordinibus Fœderati Belgii scribit:

LVDOV. WILH.

rendum neceſſariis ſe deſtitui: nec aliud jam ſibi ſupereſſe remedium, quam ut bellico imperatoris ſe abdicet munere. Legati, multis in medium allatis rationibus, Ludovicum permoverunt, ut cauſæ communi ſe non defuturum promitteret. Addidit, talem jam rerum ſtatum eſſe ad Rhenum, ut Galli aut eliciendi ſint ad prœlium, aut Hagenoënſi ex vallo pellendi. (*m*)

§. LXXV.

Geſta ejus in Alſatia.

Exequendis conſiliis his Ludovicus properavit ad Rhenum, ubi eo abſente copiis præfuerat Thungius. Munitis hic prope Lauterburgum ſe continuit caſtris, quæ pontis Rhenani ope Stolhovienſe defendebant vallum, hoſtibusque claudebant. Villarſius cum Marſinio a Moſella redux, Thungium loco pellere decrevit. Hoc fruſtra cum tentaſſet, Rhenum tranſivit ad Kehlam, die quinto Sextilis. Secutus eos Thungius, ad Stolhovienſe vallum caſtra metatus eſt. Badenſis ad exercitum redux, Vil-

„ Ne ſe reprochent-ils-point la maniére indigne, dont leurs ecrivains
„ ont traité le Prince Louis de Bade? Prince aux ſages conſeils & à
„ la bonne conduite du quel, ils doivent tous les ſuccés de leurs armes &c. „

(*m*) Literas Almeloi ad Ordines Fœderati Belgii de deliberationibus cum Ludovico habitis d. 29. Julii exhibet LAMBERTY *Memoires* Tom. III. pag. 499.

LUDOV. WILH.

larſium Biſchofshemii in Ortenavia hærentem, aggredi ſtatuit; ſed ille, non expectato Germanorum adventu, in Alſatiam rediit. Ludovicus, Rheno prope Lauterburgum trajecto, expugnatoque Gallorum ad Pfaffenhovium & Moteram vallo, Septembri & Octobri menſibus, Druſenhemium atque Hagenoam in conſpectu Gallici exercitus in poteſtatem accepit. Inde Fortalitium Ludovici laxa obſidione cingens, exercitum ſuum ad utramque Rheni ripam per hyemem diſpoſuit. (n) Finita A. 1705. expeditione Ludovicus Heidelbergæ cum Marlboroughio multos habuit ſermones. Hic deinceps Vindobonam profectus eſt, bellicis ut intereſſet conſiliis. Ludovicus, a Moguntino Electore rogatus, ut idem iter ſuſciperet, iter recuſavit. (o)

§. LXXVI.

Reditus trans Rhenum.

Ineunte vere anni 1706. Villarſius & Marſinius magnis cum exercitibus in Alſatia comparuerunt, ut recuperato, quod Cæſarei ſuperiore anno occupaverant, ad Moteram vallo, Fortalitium Ludovici obſidione liberarent. Badenſis menſe Majo ad Marlboroughium jam literas dederat, quibus miſerum exercitus ſui,

(n) QUINCY *Hiſt. Militaire de Louis le Grand* Tom. IV. pag. 533. ſq. DE LA HODE *Hiſtoire de Louis XIV.* Tom. V. pag. 443. *Theatrum Europæum* Tom. XVII. Part. 2. pag. 18. RINCK *Vita Joſephi* Tom. II. pag. 50. ſeq.

(o) *Theatrum Europ.* loco alleg. p. 20.

Ludov. Wilh.

omnium rerum penuria laborantis, statum exponit; non enim nisi sex mille armatis constabat. Subjungit, ad vicinos Principes Circulosque frustra se misisse nuntios, urgentes auxilia. Unde eo se necessitatis adductum, ut, relicta Alsatia, redeat trans Rhenum. (p) Ludovicus ergo ad hostis adventantis famam, Motera & Bischvilla relictis, Drusenhemium indeque trans Rhenum Stolhovam recessit. Paulo post Galli Hagenoam & Drusenhemium oppida, apparatu bellico omni instructa, cum insula Marchionatus, quam vocant, in potestatem redegerunt. Badensis, propter paucitatem suorum, reliquo æstatis tempore Stolhoviano se vallo continuit. Thungius quidem die 13. Sept. ad Philippiburgum Rhenum transivit, sed, nulla re gesta, mense Novembri in Germaniam rediit. (q)

§. LXXVII.

Iniqui de eo sermones.

De cunctatione Statuum Imperii in Comitiis Germanicis graviter conquesti sunt Batavi; saucium Ludovici animum delinire studentes. (r) Et tamen Marlboroughius, ex Anglia Hagam

(p) Lamberty *Memoires* Tom.IV. p. 60.

(q) Quincy *Hist. Militaire de Louis le Grand* Tom. V. pag. 51. seq. De la Hode *Hist. de Louis XIV.* Tom. V. pag. 493. *Continuation* de Rapin Thoyras Tom. XII. p. 128.

(r) Lamberty loc. alleg. p. 85. & 99.

LVDOV. WILH.

Comitum appellens, non occulte iniquos de eo ſparſit ſermones, (s) qui apud permultos ſane fidem invenerunt. Non defuere, qui alieni ab Auſtriaca Domo animi Ludovicum accuſarent, quod Bavari & Colonienſis proſcriptionem, contra juris ordinem factam, improbaſſet. (t) Ludovicus, miſſis ad vicinos Imperii Circulos & ad Batavos literis, omnem ſuſpicionem a ſe amovere laboravit, veramque infelicis expeditionis cauſam in rei militaris Germaniæ defectibus poſuit; (u) quod etiam in literis, ad vicinos Electores & Ducem Wirtenbergæ datis, repetiit Palatinus Elector. (x)

§. LXXVIII.

Cauſſæ cunctationis.

Neque vero ſoli Ordines Imperii, ſed & ipſe Imperator, ſuo defuerunt officio. Hungariæ bello hic præſertim intentus, copias ſuas abduxerat Rheno; nonniſi duas ibi relinquens cohortes; (*Regimens*) ex fœdere ſedecim mille armatos cum ibi alere debuiſſet. Invidiam facti tamen a ſe ut averteret, Rhenenſem exercitum, omni apparatu bellico affluentem, oſtentavit fœdera-

(s) *Theatrum Europ.* Tom. XVII. Part. 3. p. 176.

(t) LAMBERTY pag. 96.

(u) Exhibentur hæ literæ in *Theatro Europæo* loco alleg. p. 29. Adde LAMBERTY p. 98.

(x) *Theatrum Europ.* loco alleg. pag. 30.

tis. At Ludovicus ſub finem hujus anni Janum ex Præfectis militaribus ad Batavos miſit, qui de vero rerum ſtatu eos doceret, omnemque ſiniſtrorum eventuum cauſſam illis bona fide exponeret. (y) Tarditate & negligentia Germaniæ Ordinum per biennium (1705. & 1706.) Mars quievit ad Rhenum. Suffecerat Cæſari, Ludoviciano ibi vallo Germaniam eſſe tutam a Gallis.

§. LXXIX.

Obitus & Character.

Tam dubii, tam iniqui ſermones; tam multiplices rerum temporumque viciſſitudines animum Ludovici & corpus affecerant. Reficiendis viribus Schlangenbadenſes thermas iterum inviſit. At redux, condito teſtamento, quo conjugi, liberis, Marchiæque proſpexit, die 4. Jan. A. 1707. ætatis anno LII. Raſtadii in Palatio ſuo deceſſit; in Eccleſia Collegiata Badenſi majorum ſuorum cryptæ illatus. Heros ſane dignus vita longiore, vita poſtremos per annos feliciore; imo vita longiſſima. Amplificator gloriæ Domus Badenſis; verus rerum Germanicarum ſtator ad Rhenum; ringente invidia. Inexpugnabile illud vallum ejus, quod a Philippopoli ad Stolhovam, a Stolhova ad Bühlam

(y) Lamberty *Memoires* Tom. IV. pag. 98. 99. Add. Literæ Ludovici ad Ordines Belgii, ſupra allegatæ, in *Theatro Europæo* Tom. XVII. Part. 3. pag. 29. & 30.

LUDOV. WILH.

& ad penetralia usque Sylvæ Martianæ Germaniam contra Gallos defendit, Ludovici opus est; quod ab initio belli usque ad mortem ejus impenetrabile, eo vix mortuo superatum a Gallis. Januario mense Ludovicus decedit; vallum Majo mense perrumpitur; ipso vivo per tot annos invictum, & per illos quoque annos invictum, quibus dux caruit exercitu. Documentum, quod omnes Ludovicianæ gloriæ obtrectatores prosternit & æmulos. Illustris ille Domus Lotharingicæ heros, Carolus IV. Leopoldi Imp. affinis, an non gloriam, apud Danubium partam, ad Rhenum quoque imminuit. Marlboroughius audaci sua ad Danubium Bavaricum victoria tam elatus, ad Hungaricum progredi debuisset Danubium, ibique campos & fluvios, Ludovici Badensis victoriis signatos, computare.

§. LXXX.

Virtutes ejus militares.

Præcipua ejus qui narraturus est gesta, inveniet Heroëm, qui viginti sex bellicas expeditiones, viginti quinque urbium & castrorum obsidiones suscepit; qui tredecies aperto Marte conflixit; victor fere semper, nonnunquam æquo Marte, nunquam victus discessit: In castrametatione Pyrrhus alter & Cæsar, in quo magni exercituum duces, quod imitentur, inveniunt; inveniunt, quod discant. Postremis belli Germanici annis si visus est cunctari, id Ordinum, non Ludovici tribuendum est moræ. Cunctatorem sane non experti sunt Turcæ. In Hochstadiense præ-

Lvdov. Wilh.

lium si difficilius, quam duo ejus Collegæ, consensit, condonandum id Germanico Principi, propius qui introspexit periculum, cui exponebatur Germania, quam exteri, quos gloriæ cupido magis, quam Germaniæ incenderat amor. Ceterum prudentia & moderatio, clementia & humanitas, intemerata fides, promissorum sanctimonia, non fucatæ fuerant Ludovici virtutes. Expers vindictæ, arrogantiæ hostis, otii ac voluptatis contemtor, bello paceque magnanimus.

§. LXXXI.

Domesticæ.

Domesticas ejus virtutes si spectes, matrimonium concors, sobole fœcundum, opibus felix & dives; opulentius quod esse debuerat, nisi in ercifcenda hereditate Lauenburgica adversarios expertus esset, nimis potentes. Hi enim ex omnibus allodialibus Lauenburgicis bonis & terris, quæ sane permultæ, præter dimidiam Lauenburgico - Bohemicæ successionis portionem, uxori ejus nihil reliquerunt. Cæsarea connivebat Aula; quæ & in nono Electoratu erigendo & in Lauenburgica successione adjudicanda Hannoveranæ Domui nimis favere visa est, in detrimentum Ludovici Badensis; qui post tot victorias, pro Cæsare reportatas a Turcis, meliorem expectaverat sortem; & eo magis expectare debuerat, quod Hungariæ & Germaniæ invigilando saluti, ipse domesticas res suas neglexit, imo fere pessundedit. Christiano-

rum hostes dum ille ad Danubium debellat, Bada & Marchia ab hostibus Germaniæ ad Rhenum rediguntur ad cineres. Tantus Heros caruit vitæ scriptore.

§. LXXXII.

Uxor Ludovici.

Francisca Sibylla Augusta, Ludovici Guilielmi uxor, ex antiquo Ascaniorum, Saxoniæ Ducum, sanguine die 21. Januar. A. 1675. patre Julio Francisco, Lineæ Ascanio-Lauenburgicæ postremo, prognata; Raudnizii in Bohemia die 27. Martii A.1690. facta est Ludovici Conjux.

Successio Lauenburg.

Anno præcedente (1689.) decesserat pater; cujus hereditatem, difficultatibus obnoxiam, multi Proceres ambiverunt. Françisca Badensis nostra & soror ejus natu major, Anna Maria Francisca, quæ Philippo Gulielmo, Duci Neoburgico, dein Joanni Gastoni, Hetruriæ Principi, nupserat, omnem patris hereditatem petierunt; Lauenburgicum Ducatum non feudum, sed allodium esse dicentes; quod per Eilickam, filiam Magni, ex Billinganis Saxoniæ Ducibus postremi, ad Ottonem Ballenstadii Comitem, Bernhardi, Saxoniæ Ducis, avum pervenit. Lauenburgicus tractus dein, Bernhardo ereptus, post longa bella, cum Danis & Brunsvicensibus gesta, Friderici II. Imp. consensu, in Albertum, Bernhardi filium, anno 1227. jure perpetuo transivit.

§. LXXXIII.

§. LXXXIII.

Badensium rationes.

Terras has, a Ducibus Lauenburgi, absque Imperatorum præscitu, oppigneratas venditasque fuisse, constat exemplis. Feudales Sigismundi, Caroli V. & insequentium Imperatorum Literas, vel ab ipsis Imperatoribus revocatas, vel ex errore, vel ob spem in Electoratu Saxoniæ aliquando succedendi a Ducibus acceptas, eam vim non habere, filiæ Principes contendunt, ut allodia in feudum commutent, sine agnatorum consensu. Addunt, etiamsi habitum feudalem aliquandiu induisset Lauenburgi Ducatus, allodiali ad Ascanios quum pervenerit jure, ex natura feudi, quod vocant, oblati, post masculos extinctos, feminis successionem deberi. Evidens porro esse demonstrant, feudalibus illis tabulis Lauenburgicas omnes non comprehendi ditiones. Non comprehensas autem pristinam allodii servare naturam, adeoque ad fœminas transire heredes. (z) De Hadeliæ Terra, quæ prope ostia Albis est, speciatim ostenditur, quod Lauenburgici Ducatus partem illa nunquam constituerit; ut verum & separatum allodium a Lauenburgicis Ducibus constanter possessa.

Tom. III. Mm

(z) Rationes has & alias exponit Diatriba, A. 1757. impressa Rastadii, cui titulus: *Gründliche Ausführung des Erbrechts beyder Sachsen-Lauenburgischen Erbprinzeßinnen auf Lauenburg*, fol.

Julius Franciscus, condito A. 1689. testamento, omnium allodialium bonorum & jurium, speciatim Bohemicarum ditionum, terræque Hadeliæ heredes scripserat filias. Lauenburgi Ducatum Principibus Anhaltinis, ut proximis agnatis & heredibus feudi destinavit. (a)

§. LXXXIV.

Badensium æmuli.

Verum enimvero non pauci mox heredipetæ orti sunt, qui vel omnem successionem Lauenburgicam, vel ejus partem petierunt. Anhaltina Domus communem cum Lauenburgicis originem & renovata cum ultimo Duce A. 1678. successionis pacta allegavit. (b) Electoralis Saxonica Domus spem, a Maximiliano I. Imp. A. 1507. acceptam; a Leopoldo Imp. confirmatam; ut & pactum cum Julio Francisco A. 1671. initum, jura sua ut firmaret, produxit. At Ernestinæ Lineæ Principes Maximilianum I. Imp. Lineæ seniori, ante juniorem in Lauenburgicum Duca-

(a) Testamentum legitur in scripto allegato inter Documenta p. 35.

(b) LUNIG *Grundfeste Europæischer Potentzen Gerechtsame* Tom. II. pag. 384. SCHWEDER in *Theatro Prætensionum* Tom. II. pag. 11. & ZSCHACKWITZ *Einleitung zu denen vornehmsten Rechts-Ansprüchen derer gecrönten hohen Häupter in Europa* Tom. II. *VII. Abtheilung* pag. 438. sq. SCHILTERUS in Dissertatione de *Investitura Principum Imperii simultanea* Domus Anhaltinæ succedendi jus impugnavit.

tum fuccedendi jus tribuiffe contenderunt. (c) Lineæ Zellenfis Brunfvico-Luneburgi Dux, Lauenburgicas ditiones, vetus Brunfvicenfis Domus allodium, Henrico Leoni, Saxoniæ Duci, injufte ereptum, poftliminii jure vindicavit; quod jus, initis Lauenburgicos inter & Brunfvicenfes Duces, pactionibus, feculo XIV. renovatum. (d) Luneburgico Guelpherbytanus fe oppofuit, ex linea feniore natus quod effet. (e) Mecklenburgi Dux ad fucceſſorium quoque pactum, Lauenburgicam inter & Mecklenburgicam Domos A.1518. conftitutum, provocavit. (f) Sunderburgici rami Holfatiæ Dux, Chriftianus Rudolphus, Conjugem fuam, Carolam Eleonoram, Francifci Henrici, Ducis Lauenburgici filiam, ultimi Ducis confobrinam, ftipiti communi gradu propiorem, filiabus ejusdem Julii Francifci præferendam pertendit. (g) Gottorpienfis vero rami Holfatiæ Dux Lauenburgicos octo vicos, de qui-

(c) SCHWEDER in *Theatro Prætenfionum* Tom. II. pag. 440.

(d) LUNIG *Grundfefte Europæifcher Potentzen Gerechtfame* loco alleg. pag. 172. SCHWEDER loco alleg. pag. 110. Add. FRIDERICUS PHILIPP. STRUBE in *Vindiciis Juris Brunfvicenfis & Luneburgenfis in Ducatum Saxo-Lauenburg.* Gœttingæ editis A. 1754. Badenfium argumenta confutare ftudet. Cap. VI.

(e) SCHWEDER loco alleg. p. 154.

(f) LUNIG loco alleg. pag. 183. SCHWEDER pag. 265.

(g) SCHWEDER pag. 230.

LUDOV. WILH.

bus cum Ducibus aluerat lites, repetiit. (h) Sed Hadeliæ terram, Archiepiſcopatus Bremenſis domanium vetus, a Lauenburgicis Ducibus uſurpatum, ſibi vindicavit Carolus XI. Sveciæ Rex, Archiepiſcopatus, in Ducatum converſi, poſſeſſor. (i)

§. LXXXV.

Rei eventus.

Cæſar die 5. Oct. A. 1689. ordinavit, Lauenburgicus Ducatus & Hadelia ut ſubjicerentur ſequeſtro. (k) At Luneburgo-Zellenſis Dux, Circuli Inferioris Saxoniæ copiarum Præfectus, præcavendis turbis, occupavit Ducatum, atque jus in eum ſibi aſſeruit; Electoralis Saxoniæ & Brunſvico-Guelpherbytanæ Domuum jura denique, pactionibus, A. 1703. factis, in ſe ſuamque familiam transferens. (l) Lauenburgici Ducatus inveſtituram Ludovico Marchioni ſe collaturum Cæſar promiſit, ſimulac eundem ad Imperium rediiſſe conſtiterit. (m) Hadeliæ Terram Aulicus Imperii Senatus A. 1701. filiabus adjudicavit. . Carolum XII. Regem Sveciæ, quamvis & ipſe jus ſuum urſerat, hac de re certiorem reddidit Ludovicus, de generoſo ejus animo perſuaſus; petiitque

(h) Idem pag. 110.

(i) Idem pag. 111.

(k) Inſtrumenta extant in ſcripto Bada-Badenſium modo alleg. Documentorum pag. 106. ſq.

(l) Transactiones hæ ibidem occurrunt pag. 64. ſq.

(m) Literæ Cæſaris datæ die XVI. Julii A. 1690.

Lvdov. Wilh.

ab eo, ut ad obtinendam possessionem suum sibi præstaret auxilium. Cæsar ipse ad Sveciæ Regem se scripturum promiserat;(n) sed executio rei suspensa, ne Svecus offenderetur, quem fœderi pro afferenda Austriacis Hispania accessurum speraverat. Profligatis autem Caroli XII. rebus, Lauenburgici Ducatus investituram A. 1716. Hadeliæ A. 1731. Electori Hannoverano Cæsar concessit; Marchionissa apud Cæsarem frustra querente.

Ditiones Bohemicæ.

Ad solas ergo patrimoniales Bohemicas terras relegatæ sunt heredes, quas nempe pater earum a matre sua, Anna Magdalena Poppelia de Lobkowitz, Comitis de Collovrath Zbinkonis vidua, acceperat, quæ A. 1668. decessit. Uxori Ludovici Dominia Schlackenwerd, Grosengrün, Theusing, Udritsch, Pürles, Podersamb, Tœpelsgrün, Hauenstein & Kupferberg obtigerunt; reliqua sorori.

§. LXXXVI.

Testamentum Franciscæ.

Francisca Sibylla A. 1703. die 31. Aug. Aschaffenburgi, ubi cum Marito, ob bellicas turbas, aliquandiu habitaverat, testamentum, Cæsare consentiente, condidit, eoque ordinavit, ut Bohemicæ hæ Dynastiæ, una cum clinodiis & jus in Lauenburgica allodialia, terramque Hadeliæ, certis sub legibus transirent ad filios. Primogenitus omnem maternam solus adeat heredita-

Mm 3

(n) Documenta idem Scriptum pag. 108. producit.

LUDOV. WILH.

tem; eoque deficiente, fratres postgeniti, ex ordine nascendi. Pater usque ad legitimam ætatem filii, ad quem successio pertinet, tutelam & usumfructum habeat. Legitima ætas ex Bohemiæ legibus æstimetur. Quod si ex ejus matrimonio cum Ludovico Marchione masculi non superfuerint heredes, ex secundo vel tertio Ludovici matrimonio nati succedant. Horum omnium defectu hereditas omnis in Ludovicum conjugem cum liberrima transeat potestate, filiabus exclusis, quæ arbitrio patris aliquid ex bonis maternis, memoriæ causa, accipiant. Succedendi ratio eadem, quæ in Marchia, servetur. Marchiæ regimen qui adierit Princeps, ditiones quoque Bohemicas habeat. Filiæ Principes, ex quocunque Ludovici matrimonio natæ, mille quotannis florenos ex Bohemicis terris accipiant, donec vel matrimonio, vel aliter illis fuerit prospectum. Masculi si mascula sine pube decesserint, filiæ ex quocunque Ludovici thoro earumve liberi, in omnia Franciscæ bona succedant in capita, neque ad transversam lineam devolvatur successio, sed ad descendentes Ludovici maneat restricta. Alienatio omnis prohibita. Clerici a successione exclusi. Dominia, post testamentum conditum adquisita, iisdem legibus subjecta. Hæc summa Testamenti.

§. LXXXVII.

Codicilli.

Triginta post annos (1733.) die 20. Aprilis Tabulis his Francisca Sibylla Codicillos adjecit Etlingæ, quibus pleraque

denuo confirmata ſunt capita; nonnullis mutatis. Bona nimirum, quæ ipſa Lauenburgo-Bohemicis ſuis emtione adjecit, eidem primogenituræ & ſubſtitutionis juri ſubjecta, ut & reliqua, quæ ex Lauenburgica ſucceſſione unquam poſſent provenire. Princeps regens maſculam ſi non habuerit ſobolem, poſtgenitus ad propagandam ſtirpem matrimonium ineat cum Principe aut Comite, Romanæ religioni addicta; cujus filii ad Eccleſiaſtica Germaniæ Collegia poſſint admitti. Poſtgenitus, a die connubii, ex reditibus Bohemicis decem mille florenos annuatim accipiat. Bada-Durlacenſis linea, a ſubſtitutione excluſa, Codicillo admittitur. Durlacenſis nempe ille, ad ſacra Catholica qui tranſiturus ſit, Princeps, filiosquè in eadem religione educari curaverit, vel qui ex pluribus, Catholicæ religioni addictis, jure primogenituræ propior, in Bohemica Dominia maſculis Bada-Badenſium ſuccedat; ita tamen ut Principibus ejusdem ſenioris Lineæ feminis, quæ fuerint ſuperſtites, ducenta florenorum millia intra octo annos perſolvat. Fideicommiſſi Leges, Franciſcæ deſcendentibus ſcriptæ, in Catholica quoque Durlacenſium linea, ſi quæ oriatur, obtineant. Quod ſi Durlacenſis, religioni Romanæ addictus, non adſit, vel ſi linea ejus extincta, aut ſacra ille Catholica mutet, ſuccedat Maria Anna, Franciſcæ Sibyllæ ex Anna Maria Franciſca ſorore neptis, Palatino-Neoburgica, ejusque maſculi heredes, ex matrimonio cum Ferdinando, Bavariæ Duce, prognati. Princeps Bavarus, Catholicæ Durlacenſi lineæ

LVDOV. WILH. ſuccedens, Principibus filiabus Catholicis centum florenorum millia intra quadriennium perſolvat.

§. LXXXVIII.

Obitus & elogium.

Poſt conditos Codicillos Franciſca Sibylla Auguſta deceſſit Etlingæ, die 10. Julii 1733. indeque translata Raſtadium, in Eccleſia Palatii ſepulta eſt. Herois, animo & corpore valida, dignitate & pulcritudine oris vix ulli ſecunda; tanto digna marito, per totos viginti annos tutelam filiorum ac Principatuum regimen prudenter ac fortiter geſſit; eoque depoſito, reliquum vitæ ſuæ ſexennium tranquilla transegit Etlingæ; patrimonio Domus Badenſis non parum adaucto. Raſtadienſe Palatium, quod ipſa abſolvit, ornamenta ei & pretioſam ſupellectilem debet. Raſtadii Oratoria duo, Divæ Virgini ſacra, exſtruxit; quorum alterum Lauretani, alterum Einſidlenſis Delubri exhibent formam. Duorum millionum, quibus onerata fuerat Marchia, ſummam, ex Badenſibus & Bohemicis ſuis reditibus, ſolvit; non neglecto tamen Aulæ ſplendore.

Augendis Comitatus Spanheimenſis viribus, Martenſteinii Præfecturam ad Navam a Schœnborniis comparavit Comitibus. Alteram Badenſium Cunigundam & Mechtildem dixiſſes, ſororis ſuæ, Annæ Mariæ Franciſcæ, imitata ſi fuiſſet exemplum; Domuique Badenſi, ut illa Bavaricæ, omiſſa ſubſtitutione, ſuas terras legaſſet.

§. LXXXIX.

LVDOV. WILH.

§. LXXXIX.

Numerosa ex ea soboles prodiit, cujus pars maxima praecoci abrepta est morte. Liberi.

1. Leopoldus Wilhelmus, natus 28. Nov. A. 1695. die 16. Maji A. 1696. decessit.
2. Charlotta, nata 2. Aug. 1696. † 16. Jan. A. 1700.
3. Carolus Josephus, natus 30. Sept. A. 1697. † 9. Mart. A. 1703.
4. Wilhelmina, nata 4. Aug. A. 1700. † 16. Maji A. 1702.
5. Ludovica, nata 8. Maji A. 1701. † 23. Sept. A. 1701.
6. Ludovicus Georgius Simpertus, natus 7. Junii A. 1702. Patri A. 1707. sub tutela matris successit.
7. Wilhelmus Georgius Simpertus, natus 5. Sept. A. 1703. † 16. Febr. A. 1709. Marchionum Badensium sepulcra in Ecclesia Collegiata Badensi A. 1754. cum aperirentur, reperta est crypta & sarcophagus formae minoris, qui Principis hujus, in tenera aetate defuncti, ossa custodit.
8. Augusta Maria Johanna, nata 11. Dec. A. 1704. Ludovico, Aurelianensium Duci nupsit A. 1724. Pacta dotalia Rastadii die 12. Jun. confecta sunt. Triginta millia librarum Turonensium ei promissa in dotalitium. Donatio propter nuptias doti aequata. Dos autem 20000. florenorum ex testamento patris assignata est sponsae, quae vicissim here-

ditati tam paternæ quam maternæ, in favorem utriusque lineæ Badenſis, ſolenni jurejurando pro ſe & heredibus renunciavit. Ducifſa Aurelianenſis vidua, ſponſi mater, una cum filio ſponſo renuntiationi conſenſit. Sponſalia Raſtadii die 10. Julii; nuptiæ die 13. Julii celebratæ ſunt Sarrii (*Sarry*) prope Catalaunum; brevi duraturæ. Poſt biennium enim Auguſta Maria die 8. Aug. A. 1726. in puerperio deceſſit, mater Ludovici Philippi, hodierni Aurelianenſium Ducis, cui avia Franciſca Sibylla decem mille florenos legati nomine per Codicillos reliquit.

9. Auguſtus Georgius Simpertus, natus die 14. Jan. A. 1706. Ludovico Georgio fratri A. 1761. in Marchia ſuperiori ſucceſſit, hodieque ſuperſtes.

CAPUT XI.

LUDOVICUS GEORGIUS

A. 1707 — 1761.

§. I.

Ludovicum Guilielmum, Martis ſtudiis deditum, filius pacis cultor excepit, Ludovicus Georgius; bellicos inter tumultus natus, bellicis turbis, dum regeret, non raro agitatus; qui non tam longævitate vitæ, quam diuturnitate regiminis, reliquos omnes Marchiones ſuperavit; Bernhardum & Wilhelmum ſi excipias Marchiones. (a) Prodiit in lucem Etlingæ A. 1702. die 7. Junii, & nondum quinquennis A. 1707. patri ſucceſſit. Ludov. Georg. nativitas.

(a) Bernhardus I. per LIX. Wilhelmus per LV. annos Marchiam rexerunt.

LUDOV. GEORG.

Tutela ejus.

Tutelam ejus mater ſuſcepit, cui Johannes Wilhelmus, Palatinus Elector, & Leopoldus, Lotharingiæ Dux, ex teſtamento patris tutores ſunt additi, quos Joſephus Imperator die 27. Junii A. 1708. confirmavit. Mater, virilis animi femina, per totos XIX. annos Marchiam filii nomine rexit; reſtituendæ œconomicæ rei, cui maritus proſpicere non potuerat, præſertim intenta.

§. II.

Diviſio citer. Spanh. Comitat.

Primis temporibus ſuſceptæ tutelæ de Citeriore (*Vorderen*) Spanheimenſi Comitatu cum Electore Palatino transactionem inivit. Portio hæc Spanheimenſis Comitatus jam a ſeculi XV. temporibus Palatinos inter atque Badenſes fuerat communis. (*b*) Ex quinque illius partibus duas tantum Marchio Badenſis, reliquas Elector Palatinus in commune poſſedit. De abroganda hac communione, perpetuarum litium materia, non ſemel deliberatum. Res agitata præſertim ſub Ludovico Guilielmo. Inſtituti A. 1702. Crucenaci & A. 1706. Francofurti Conventus. Denique poſt ejus obitum die 24. Aug. 1707. facta eſt Crucenaci diviſio, quam Johannes Wilhelmus Elector & Franciſca Sibylla Auguſta per legatos Francofurti firmarunt. Diviſione hac Comitatus Citerioris tres partes ad Electoratum Palatinum ſpectantes, a duabus Badenſium partibus in perpetuum diſtinctæ

(*b*) Vide ſupra Tom. II. pag. 113. 133.

LVDOV. GEORG.

atque feparatæ fuerunt. (*c*) Imperii Circulique onera ad priftinam communionis normam porro pendantur. Duas quintas Badenfis, tres Palatinus perfolvat. Titulus & Infignia utrique communia fint Domui. Simultanea, quam vocant, religionis forma, in priftino permaneat ftatu. Beinheimenfis transactio, fub Bernhardo Marchione A. 1425. condita, (*d*) porro perfiftat.

§. III.

Varia.

Fridericus Magnus, Durlacenfis Marchio, divifioni quoque huic fubfcripfit; cujus morte, paulo poft infecuta, Senioratus Domus Badenfis, apud Durlacenfes tum fubfiftens, ad Ludovicum Georgium, ex pacis Weftphalicæ formula, pervenit. (*e*)

(*c*) In Divifione Elector Palatinus accepit loca, quæ fequuntur: *Crucenacum*, *Boffenheim*, *Schwabenheim*, *Oberhilbersheim*, *Zotzenheim*, *Laugenloësheim*, *Gattslingen*, *Hackenheim*, *Laubersheim*, *Siffersheim*, *Wellftein*, *Grumbsheim*, *Pleitersheim*, *Wœdesheim*, *Hargesheim*, *Roxheim*, *Weinsheim*, *Treyffen*, *Guttenberg*, *Sponheim*, *Bockenau*, *Auen*, *Praunweiler*. Domus Badenfis pro duabus quintis partibus fequentia loca obtinuit: Præfecturas *Kirchberg*, *Koppenftein*, *Naumburg*. Ex Præfectura Crucenacenfi vicos *Sprendlingen* & *S. Johannis*. Ex Præfectura Simmerenfi vicum *Dentzen* & partem Electoralem vici *Reckerhaufen*. Ex Præfectura Germersheimenfi vicum *Neuburg-Weyer*.

(*d*) Vide Tom. II. pag. 113.

(*e*) Adi vitam Wilhelmi Marchionis §. 18.

LVDOV. GEORG.

Inter hæc bellum, feculi hujus initio cœptum, maximam Europæ partem fuis furiis divexans, vallo Stolhovienfi everfo, præ aliis vehementius afflixit Marchiam; irruptionibus bellicis femper quæ patuit prima. In publicis ergo Germanorum Comitiis A. 1708. decretum, ut ea ab omnibus Circulorum & Imperii oneribus, bello durante, perftet immunis. (*f*)

§. IV.

Pax Raftad.

Continuatus eft ftatus hic rerum ad annum usque 1713. quo Germanica Bellonæ teda, quæ fola adhuc ardebat, in ipfo Badenfium finu cœpit extingui. Raftadienfe Palatium, Pacis Risvicenfis partus, refurgente mox bello, inter incendia ejus fortiter continuatum, tandem pacis, apud Germanos quoque reducendæ, templum evafit. Anglia, Batavia, Portugallia, Sabaudia, Pruffia A. 1712. menfe Aprili arma fua contra Galliam depofuerunt Trajecti ad Rhenum. Sola in bello perftitit Germania, quæ & ipfa tandem, Landavia ac Friburgo expugnatis per Gallos, fe inclinavit ad pacem. Conciliatores ejus Raftadium, ut fundamenta ibi jacerentur, elegerunt. Eugenius atque Villarfius (*g*) exer-

(*f*) *Electa Juris Publici* Tom. V. pag. 161.

(*g*) Villarfii literas ad Marchionem Tutricem, die 23. Nov. Argentorati fcriptas, vide in *Electis Juris Publici* Tom. VI. pag. 34.

LVDOV. GEORG.

cituum hostilium ductores, in Palatio Marchionis convenere die 26. Nov. 1713. ibique die 7. Martii anni sequentis praecipua pacis capita, *Praeliminaria* quae vocant, definierunt. Dignum, Ludovicus Wilhelmus, ante septennium defunctus, cui interesset spectaculum. Mense Septembri ejusdem anni (1714.) Badae Helveticae perfecta est pax; ab iisdem belli ducibus, Caesaris & Galliae Regis nomine signata; per viginti annos duratura ad Rhenum, quo felici temporis spatio Marchio noster, res suas ordinare, persolvere debita, omniaque in meliorem statum, quam fuerat unquam, reducere fategit.

§. V.

Dynastia Rodemach.

De pace dum tractaretur Rastadii, Rodemacherana apud Luxenburgicos Dynastia magnam rerum conversionem experta est. Dynastiam hanc, quae cum bonis adjunctis, seculi XV. fine, Christophoro Marchioni a Maximiliano Imp. collata, (*h*) sub Hispaniae Regum, ut Luxenburgi Ducum, imperio constanter a Badensibus possessa, Fiscus Regius apud Metenses A. 1713. die 5. Dec. Galliae Regno addixit; contendens, Dynastiam Theodonis-Villano Judicio subjectam, post Ludovici Guilielmi, Marchionis, in Gallia nati, obitum Albinagii jure pertinere ad Fiscum, quod filii Marchionis extra Galliam geniti, pro Albinis habendi,

(*h*) Adi Tom. II. pag. 252.

LUDOV. GEORG.

qui Dynastiæ in Gallia possidendæ incapaces. Ludovici Georgii tutrix non Metis tantum, sed & apud Regem hac de re frustra movit querelas. Ad Helvetio-Badensem Pacis Conventum res fuit delata. Badensia in Rodemacheram jura Legatis Cæsareis inter Pacis tractandæ negotia, scripto exposuit Tutrix.

§. VI.

Pax Badensis.

Pax hæc aboluit, quæ durante bello facta sunt, ac Rodemacheræ Dynastiam terrasque inde pendentes, ad Pacis Risvicensis formulam, restituit Badensibus. (i) Mansit tamen Theodonis-

(i) Art. XII. Pacis Helvetico-Badensis hæc leguntur: „ Sacra Regia Majestas Christianissima promittit non minus Sacræ Cæsareæ Majestati & „ Imperio sese restituturam omnibus Imperii membris, Clientibus & „ Vasallis, Ecclesiasticis & secularibus, nominatim Electori Trevirensi, „ .... utrique Domui Badensi & generaliter omnibus, pace Risvicensi „ comprehensis, licet hi speciatim expressi non fuerint, quæcumque „ territoria, Civitates, loca & bona, quæ proxime præterito bello aut „ ejus occasione, sive armis, sive confiscatiooe aut alio quocunque „ modo, Paci Risvicensi contrario, occupaverit, quamvis hoc tractatu nominata non sint, uti & plenarie & accurate executuram omnes „ conditiones & Clausulas pacis Risvicensis, quibus per præsentem „ Tractatum expresse derogatum non est, si quæ post conclusam dictam „ pacem Risvicensem executione carnarint vel postea mutatæ fuerint. „ Add. Art. XXV. „

LVDOV. GEORG.

donisvillanæ jurisdictioni subjecta; & ab judicio hoc ad Regium Metensem Senatum (*Parlement*) provocatio fit. A longo jam tempore Galliæ Rex veteranorum militum præsidium Rodemacheræ tenet.

Ex ejusdem Instrumenti Pacis decreto propugnacula, e regione Huningæ, in dextra Rheni ripa & insula, ut & Sellingense, aliaque Ortenaviæ munimenta, in Badensi ditione exstructa, æquata sunt solo. Terræ cum ædificiis restitutæ sunt Domui Badensi. (*k*)

§. VII.

Publica quiete utrique Marchiæ restituta, forenses cum Monasterio Albæ Dominarum Marchioni exortæ sunt lites. Illæ Lites cum Albæ Dominab.

(*k*) Art. VIII. hæc verba habet: „ Curabit Rex Christianissimus suis impensis „ solo æquari munimenta, e regione Huningæ in dextra ripa & insula „ Rheni exstructa; similiter, & qui illic est, pontem Rheni, fundo cum „ ædificiis Domui Badensi reddendo. Destruentur eadem ratione mu„ nimenta, cum Sellingense, tum alia, in insulis inter illud & Fortali„ tium Ludovicianum sitis, facta, uti & pontis pars, quæ ducit a Sel„ lingensi ad Ludovicianum, & quod e regione Ludoviciani in dextra „ Rheni ripa constructum est, a neutra parte deinceps reparanda, fun„ do pariter cum ædificiis Domui Badensi restituendo. Fortalitium „ Ludovicianum vero & insula penes Regem Christianissimum perma„ nebit. „

LVDOV. GEORG.

enim absque præſcitu & conſenſu ejus, Mariam Gertrudem Ichtersheimiam A. 1715. ſibi Abbatiſſam elegerunt; quæ, ſpretis Badenſium mandatis, libertatem monaſterii, ſeculo ſuperiore magnis motibus agitatam, reducere ſtuduit. Rejecta a Monialibus transactio, quam cum Wilhelmo Marchione A. 1655. iniverant. (l) Lis ad Cameram Imperii A. 1722. delata. Tutrix eodem anno Mandatum, quod vocant, pœnale, contra eas impetravit. Sed & hæ cauſam ſuam fortiter ſcriptis egerunt. Lis durat hodieque. (m)

§. VIII.

Cum Schwarzac.

Iisdem temporibus contentio cum Schwarzacenſi Benedictinorum Abbatia recruduit. Marchio A. 1721. nuptias Vindobonæ celebrans, Cœnobitis, eorumque ſubjectis, ſupplicationem indixit. Abbas indictionem rejecit, nonniſi Advocatiæ Eccleſiaſticæ jura tribuens Marchioni. Hic eodem anno Cameræ Imperialis ſibi proſpexit Mandato, quo Monachis interdictum, ne in exercitio Suprematus turbarent Badenſem. Lis in Camera magno utrimque inſtaurata ardore. Marchioni A. 1726. die 20. Sept.

(l) Vide ſupra p. 121. ſq.

(m) Badenſes A. 1722. die 17. Julii Cameræ Imp. Commentarium exhibuerunt, cui titulus: *Supplicatio pro mandato pœnali de non amplius denegando domino ſuo territoriali & Advocato Eccleſiaſtico ſolitam & ab immemoriali tempore præſtitam obedientiam &c.*

Lvdov. Georg.

injunctum, decisionem litis ut expectaret tranquille. (n) Et hæc lis in Camera pendet.

§. IX.

Comitat. Spanheim. ulterior.

Ab altera Rheni parte, in Tractu Hunnorum quem vocant, cum Birckenfelda - Palatino Comite de Spanheimensi Comitatu contentiones exortæ sunt. Wolfensis Cœnobii, pridem seculo addicti, reditus, ut & jus circa sacra, in ulteriore (*Hinderen*) Spanheimensi Comitatu Birckenfeldensis sibi soli, Badensibus vindicavit exclusis. Tutrix cum filio Marchione, recipiendi homagii, ut & Pacis Castrensis jurandæ causa, (o) A. 1717. se contulit Trarbacum; quod ejusdem Comitatus oppidum est. Occasio tum nata, ut de Comitatus divisione cum Birckenfeldensi

(n) Schwarzacenses A. 1728. ediderunt Librum, cui titulus: *Actenmäßige Geschichts-Erzehlung in Sachen Hochfürstl. Durchl. Herrn Ludwig Georg Marggrafen zu Baaden - Baaden contra Herrn Abten und Convent des Closters Schwarzach, Benedictiner Ordens &c. &c.* Scriptum hoc Collectioni suæ inseruit *Auctor Selectorum J. P.* Tom. XXXVII. seq. Badenses A. 1730. opposuerunt Diatribam hoc titulo: *Species facti cum extractu actorum prolixo & candido deductioneque juris &c.*

(o) Cerimonia hæc bellicas ob turbas dilata, A. 1717. suscepta est, quod hoc ipso tempore Christianus III, Comes Palatino - Birckenfeldensis patri suo Christiano II. successit.

LVDOV. GEORG.

præsente tractaretur, qui a consilio hoc se non alienum ostendit. Sed de modo divisionis quum conveniri non posset, perspecta rei difficultate, abruptum est divisionis negotium; quam antiquis Domus utriusque pactis, Pace Westphalica annoque decretorio firmatis, adversari Birckenfeldensis contendit. (*p*) Cæsar tamen A. 1723. eidem injunxit, divisioni ut concederet locum. Sed, intercedente apud Cæsarem Evangelico Corpore, res caruit successu. (*q*)

§. X.

Gravamina religionis.

Durante hoc negotio, in eodem ulteriore Spanheimensi Comitatu gravamina contra Badensem prodierunt, quæ Christianus III. Birckenfeldensis ad Corpus quoque Evangelicum detulit. Eodem fere tempore Citerioris Spanheimensis Comitatus, ut & Dynastiæ Malbergensis incolæ, Protestantium sacris addicti, de violatis suis juribus protulerunt querelas. Evangelicis satisfacturus Cæsar, Tutricem Badensem A. 1722. hortatus est literis, ut gravaminibus abolitis, in eum, qui ante Pacem fuerat, statum

(*p*) Prodiit tum liber: *Facti Species und Deduction, woraus erhellt, daß Christianus III. Pfaltzgraf zu Birckenfeld in die Abtheilung der mit dem Fürstl. Haus Baaden - Baaden in Gemeinschafft besitzenden Niedern Graffschafft Sponheim nicht zu willigen vermöge.*

(*q*) Literas Corporis Evangelici die 29. Aprilis 1724. datas exhibet SCHAUROTH *Conclusor. Corp. Evangel.* Tom. III. pag. 683.

LVDOV. GEORG.

res illas reduceret. Neque tamen hic finis querelarum, quas ſub Ludovici quoque Georgii regimine eidem Evangelici non ſemel repetierunt. (r)

§. X I.

Litea cum Nobilit. Ortenav.

Eadem tempeſtate (1722.) cum Equeſtri Immediatorum Nobilium Ortenaviæ Ordine, ratione feudorum, aliorumque bonorum, Matriculæ Equeſtri inſcriptorum, inita eſt transactio. Quum autem novæ identidem lites eſſent exortæ, facta denique A.1755. nova transactio, vi cujus certam pecuniæ ſummam Marchio Ordini quotannis promiſit ratione bonorum, ab eo poſſeſſorum, quæ Ordinis Equeſtris matriculæ inſcripta ſunt.

Oo 3

(r) Gravamina Proteſtantium *utriusque Spanheimenſis Comitatus* A. 1715. ſqq. mota, vide in SCHAUROTH Tom. II. pag. 748. 755. 840. Tom. III. pag. 76. *Malbergenſia* Tom. III. pag 83. & 154. Interceſſiones Evangelici corporis intuitu gravaminum Martinſteinenſium ob bona Eccleſiaſtica, Proteſtantibus oblata, & ſimultaneum introductum A. 1729. ſeqq. extant ibidem Tom. II. pag. 151. ſeq. & Tom. III. pag. 152. Contra Gravamina Malbergenſia Badenſes ediderunt Diatribam, cui titulus: „ Wiederlegung der Religions-Klagden, welche von denen Unterthanen der Herrſchafft Malberg wider das Fürſtl. Hauſs Baden-Baaden bey dem Reichs-Convent zu Regenſpurg vorgetragen worden. „ In ſcripto hoc contendunt Badenſes, ad A. 1624. quem Pax Weſtphalica religionis normam ſtatuit, non obligari Marchionem; qui ex ſententia Cæſaris & ex amniſtia reſtitutus, jus liberum reformandi conſervaverit.

LUDOV. GEORG.

Confirmata quoque denuo jura reciproca, antiquitus obfervata. Sed & liberum Marchioni eſt, Equeſtribus intereſſe Conventibus ſuumque ſuffragium in iisdem per Nobilem immediatum exercere.

§. XII.

Ludov. regimen adit.

Adolevit inter hæc apud patrios lares Ludovicus Georgius. Advenerat tempus, ut exterorum quoque populorum cognoſceret mores. Primum iter A. 1718. ſuſcepit ad Batavos; anno ſequente Italiam, A. 1721. varias Principum Germaniæ Aulas adivit. Ætatem legibus definitam cum A. 1727. die 7. Junii attigiſſet, Marchiam ipſe regere cœpit.

Dignit. militar.

In Militia Cæſarea in Cohortis (*Regiment*) Badenſis Præfectura patri ſucceſſit. Per gradus militares dein altius aſcendit. Tormentariæ rei in Svevico Circulo denique præfectus eſt, quam dignitatem in ſua quoque Militia Imperator, Imperium & Imperatrix eidem contulerunt. Aurei Velleris Equitem Carolus VI. A. 1732. Marchionem noſtrum conſtituit.

§. XIII.

Bellum Polon.

Anno ſequente Polonica electio Regis, poſt Auguſti II. exceſſum, non modo apud Polonos, ſed & apud Germanos bellum ſuſcitavit ad Rhenum. Vim Stanislao Regi, ſocero ſuo, a Ruſſis illatam, Ludovicus XV. vindicaturus armis, Carolo VI. Imp. fœ-

Lvdov. Georg.

derato Russorum intulit bellum. Kehla mense Octobri A. 1733. oppugnata & capta. Ludovicus Georgius, injuriis bellicis Rastadii expositus, ad Bohemos suam transtulit sedem, Schlackenwerdæ belli finem expectaturus.

Hespering. Inter ipsos hos motus Marchio Hesperingæ Dominium, in Luxenburgico Ducatu, a longo jam tempore oppigneratum, A. 1734. redemit ac Rodemacheræ suæ reddidit. Legatus ab eo missus est Metas, qui utriusque Dynastiæ, Rodemacheræ nimirum & Hesperingæ, investituram a Curia suprema ejus nomine accepit.

§. XIV.

Piaristæ. Redux in Marchiam, promovendis ibi literis, Collegium Piarum, quas vocant, Scholarum A. 1736. pro duodecim Sodalibus Rastadii instituit; Palatio vicinum. Assignata eis annua 1700. florenorum pensio; ex Schlackenwerdanis, reliqua ex Badensibus solvenda reditibus. Viginti duo post annos in Spanheimensi quoque Comitatu eorundem Sodalium Kirchbergæ constitutum est Collegium minus. Josephus Casalanzius, (s) in Regno Aragoniæ natus Peraltæ A. 1556. ex nobili gente Sodalitatis, est auctor. Romæ cum viveret, Doctrinæ Christianæ Congregationi, quæ vocatur, se junxit, atque ad pueros a tenera ætate in rebus, ad vitam socialem pertinentibus, instituendos, se applicuit, sub

(s) Nonnullis *Calasanzius*.

LVDOV. GEORG.

Clemente VIII. Paulus V. A. 1617. institutum hoc in Congregationem convertit; quæ *Paulina* dicebatur. Gregorius XV. A. 1621. Societati huic *Congregationis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum* imposuit nomen. Alexander VII. A. 1656. secularem ei reddidit statum, quem ab initio habuerat. At A. 1669. Clemens IX. regularem apud eos ordinem reduxit. Nudis pedibus aliquandiu incedebant. Alexander VIII. A. 1690. usum hunc sustulit. Vestitus eorum Jesuitico similis. Pontifici Romano sine medio subjecti sunt. Disciplina eorum salutaris & utilis fecit, ut brevi tempore in orbe Catholico se late extenderent. Puerorum scholis enim humaniorum quoque literarum & philosophicas tandem scholas addiderunt. (*t*) In Ordinum Mendicantium classe censentur.

§. XV.

Pax Aquisgran.

In Pace Aquisgranensi, qua cruentum illud septennale de successione Austriaco-Germanica bellum A. 1748. compositum est, Electori Hannoverano promissa cum fuisset Germanicarum ejus ditionum securitas, (*u*) Ludovicus Georgius ratione juris sui in Lauenburgicum Ducatum A. 1749. in Comitiis sibi intercedendum puta-

(*t*) De Vita Josephi de Casalanz, extat liber singularis Gallice scriptus. Add. PHILIPPUS BONNANI *in Catalogo Ordd. Relig.* Part. I. HELYOT *Histoire des Ordres Monastiques* Tom. IV. Cap. 39. pag. 252.

(*u*) Articulo XX.

LVDOV. GEORG.

putavit. (*x*) Intercessio aliis quoque repetita temporibus. (*y*)

A. 1752. Marchio noster solennem ditionum & jurium suorum investituram ab Imperatore Francisco I. accepit; annoque sequente Ecclesiam Collegiatam Badensem, a Jacobo I. Marchione institutam, sed A. 1689. hostili combustam incendio, splendide suis sumtibus restituit.

§. XVI.

Gesta reliqua.

Decreverant A. 1754. Sveviæ Ordines, ex Kehla, munimento Imperii, ut deducerentur præsidia. Ludovicus Fürstenbergius, Kehlæ Præfectus, ad Comitia Imperii scripsit, æquanda esse solo munimenta & ædificiorum residua Philippiburgum transferenda, ut reparandis ibi rebus servirent. Ludovicus Georgius, post deducta Imperii præsidia, suo milite Kehlam firmavit, atque Fürstenbergii consilio se in Comitiis opposuit; sua in munimentum hoc dominii jura defendens.

Paulo post manifestarunt se Ortenavicæ turbæ. Zellæ ad Hammersbacum, quæ libera est Imperii in Ortenavia Civitas, Præfecturam agnoscens, incolarum contra magistratus seditio A. 1760. orta est. Marchio, ad quem, ut Ortenaviæ Præfectum,

(*x*) *Selecta Juris Publici* Tom. XXI. Cap. 10. §. 2. p. 375.

(*y*) A. 1750. 1751. 1753. 1757. 1761. Saxoniæ Electori quæ A. 1750. opposuerit Marchio, vide in *Selectis Juris Publici* Tom. XXIII. Cap. 3. §. 6. p. 120.

tutela loci ſpectabat, gravibus literis vim omnem interdixit, miſſisque Gengenbacum, quod Zellæ vicinum Præfectoriale quoque Ortenaviæ oppidum eſt, militibus, per legatum ſeditioſis injunxit, ut arma deponerent, atque ad priſtinum Magiſtratus ſui redirent obſequium. Redierunt tandem; abductæ ſunt copiæ; Civitas ſuæ reddita quieti.

§. XVII.

Obitus & ſepultura.

Poſt diuturnum regimen LIV. annorum, quos inter viginti fuerunt bellis turbati, Ludovicus Georgius, pectoris hydrope laborans, A. 1761. die 22. Oct. deceſſit; in Collegiata Badenſi, quam ſplendido Parentis ſui Herois monumento ornavit, apud Majores ſepultus.

Character.

Princeps ſine fuco bonus, beneficus, mitis, moderatus, & juſtus, ſobrietatis ac temperantiæ amans, caſtus; voluptatis & deliciarum ignarus; fallere neſcius; in amicitiis conſtans, faſtus & arrogantiæ oſor; quæ vera ejus, non ficta, imago. Studiis Dianæ, præ omnibus, ad finem usque vitæ, indeſinenter, vel inter morbum addictus; ſilvas, ſaltus & nemora amœniſſimis hortorum viridariis, uti cibos obvios dapibus Saliaribus, nunquam non prætulit. Et tamen Aula ejus fulgens ſemper ac ſplendida fuit; qualis Principem, tantis majoribus ortum, decebat. Forma corporis proceram inter & humilem media fuit. Ex ore & oculis affabilitas ejus & clementia eluxit. Raſtadium

LVDOV. GEORG.

ædificiis publicis, non paucis, adauxit. Palatium æstivum, quod *Favoritam* appellant, leucæ spatio Rastadio distans, ad Italicæ elegantiæ formam a Matre exstructum est, vera Dryadum sedes, vicina Eremo.

§. XVIII.

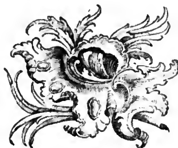
Uxor. & liberi.

Bis maritatus fuit Ludovicus Georgius. Prima ejus uxor fuit Maria Anna, Adami Francisci Caroli, Principis Schwartzenbergici, filia, quæ lucem aspexit die 25. Decembris 1706. nuptias celebravit die 18. Aprilis 1721. mortua die 12. Januar. 1755. Princeps, forma corporis & animi præstans. Ex matrimonio hoc prodierunt:

1. Elisabetha Augusta Francisca Eleonora, nata die 16. Martii A. 1725. ex liberis patri sola superstes; patris effigies & imitatrix virtutum. Hæc accipiet ducenties mille florenos, pro illis Bada-Badensium allodialibus bonis, in quæ illa aliquid juris, mortuo parente, habere potuisset. Conventio hæc facta est, vivo parente.
2. Carolus Ludovicus Adamus, natus die 25. Aug. 1728. qui A. 1734. die 6. Julii sexennis decessit.
3. Ludovicus Georgius Johannes Nepomucenus Bernhardus Wenceslaus, natus 11. Aug. 1736. qui anni sequentis die 11. Martii abiit ad plures.

LVDOV. GEORG.

Extincta Schwarzenbergica Principe, Marchio viduus Mariam Josepham Annam Augustam, CAROLI VII. Imp. filiam, nuptiis secundis sibi conjugem adjunxit. Hæc nata 7. Aug. 1734. nupta 10. Jul. 1755. sobole caruit, superstes marito, Etlingam vidua sibi sedem elegit, ubi socrus ejus, postremis vitæ suæ annis, vixit & decessit; ubi maritus primam lucem aspexit. Princeps religiosa, scientiarum amans; historicæ doctrinæ a teneris imbuta; Augustæ Domus suæ vicissitudines, prærogativas & illustria fata præ aliis cognoscens.

CAPUT XII.

AUGUSTUS GEORGIUS

AB A. 1761. REGNANS.

§. I.

Ludovici Wilhelmi natu junior filiorum, Augustus Georgius, Raftadii die 4. Jan. A. 1706. in lucem editus; patrem anno infequenti amifit. Deftinatus Ecclefiæ in Cathedralem Colonienfium receptus eft Chorum die 10. Apr. 1726. Biennio poft inter Auguftanæ Ecclefiæ Domicellares cooptatus. Mufis litaturus, profectus eft Senas Julias, (*Siena*) quæ amœniffima Hetruriæ Civitas, literis ornata; ibique plures commoratus per annos, facris & fecularibus ftudiis incubuit, ad annum usque 1730. quo mutavit confilium & fubdiaconalem togam, quam eodem anno fumferat, commutavit cum fago. Quinquennio poft progreffus eft ad nuptias; Linea Bada-Badenfis pluribus ut muniretur præfidiis. Augufti initia.

§. II.

Dignitates militares.

Ecclesiæ valedicens, honoribus militiæ pedetentim cumulatus est. Batavia, quae Badensem Cohortem (*Regiment de Baden*) in militia sua a longis temporibus nutrit, Augustum Marchionem, non modo Cohortis hujus præfectum, sed & Campi Mareschallum, ut vocant, Locumtenentem Generalem constituit. Posterior hæc dignitas ab Ordinibus Sveviæ ipsi quoque delata & postea aucta est, Circuli sui Equitatum ducendum quum Ei committerent.

Equitatus Imperii Præfectus Generalis constitutus A.1757. Equitatum Imperii duxit in bello. Campi Mareschallus Locumtenens Generalis exercituum MARIAE THERESIAE, Imperatricis Reginæ, designatus est anno sequenti.

§. III.

Fratri succedit.

A.1761. Ludovico Georgio fratri, mascula sine prole defuncto, in Marchia Bada-Badensi Augustus Georgius noster successit, sedemque adeo suam Bada, ubi hactenus vixerat, Rastadium transtulit. Aurei velleris torque donatus a Cæsare, a Carolo Eugenio, Wirtenbergæ Duce, mense Nov. A. 1762. in Equitum receptus est ordinem, splendida cerimonia, quæ in Aula Ducali peracta. Parochialis Rastadii Ecclesia, S. Alexandro, Papæ Martyri dedicata, in medio civitatis ædificata; magnæ molis opus, A.1764. fere perfecta, a Cardinali Episcopo Spirensi inaugurata est.

§. IV.

A. 1765. Augustus Georgius cum Carolo Friderico Durlacensi, mutuæ successionis & unionis pactum die 28. Januarii inivit; virtute cujus in omnibus magni momenti rebus mutua consilia & auxilia promissa; utrique lineæ in alterius avita & acquisita bona firmiter stabilita successio; eumque in finem Marchionatuum Badensium terrarumque, ab illis pendentium, incolæ jusjurandum subjectionis & fidei utrique Marchioni simul præstiterunt. Cerimonia per delegatos ubique cum successu peracta. Religiosa & Westphalica pax, publicæ apud Germanos tranquillitatis Palladium, Gentilitii hujus pacti basis & fundamentum est. Dignitati viduarum & filiarum Principum Marchicæ Domus prospectum. Prospectum Ecclesiis, Ordinibus sacris, Civibus eorumque religioni, privilegiis & juribus. Prospectum Officialibus Curiæ atque Militiæ; summis & infimis. Prospectum Toparchis, Regionum ac Silvarum Præfectis, eorumque ministris. Prospectum est denique viduabus Officialium & orphanis publicæque Marchionatus utriusque saluti. Terrarum juriumque Marchicæ Domus alienatio in perpetuum & omnino prohibita. Pactum opportunum, cautum & prudens; quo salutarius Badensis Historiæ nulla Epocha offert. Pactum mutuæ successionis.

§. V.

Sed & documentum est benignitatis & curæ, quam Augustus Georgius ad futura quoque secula extendit; providus Prin- Elogium Augusti.

AUGUST. GEORG. ceps, populorum ſuorum amore fratri haud impar, qui nihil apud eos geri vult, cujus ipſe non conſcius, qui ſanctioribus conſiliis nunquam non intereſt, ſcrutator & præſes; qui omnes ſibi ſubditos cives ad Palatium quotidie admittit, eorumque querimonias benignus exaudit. Frater Dianam ſecutus in ſilvis. Auguſtus Pomonam colit in hortis; quos plantat & ornat; non oſor Dianæ; nec oblitus Muſarum, quibus ſplendidam exedram in Palatio parat; deſtinatam Bibliothecæ Majorum; quam Regimen adiens, Raſtadium Bada juſſit transferri; elegantiarum Aulæ amator; amabilis exteris; quos recipit benigne; nec a ſe, niſi omnibus humanitatis teſtimoniis cumulatos, dimittit.

§. VI.

Conjux. Auguſti Georgii conjux eſt Maria Victoria, ex inclyto Arembergæ in Eiflia Domus ſanguine nata. Leopoldi Philippi Caroli Joſephi, Ducis Arembergæ, Crojæ & Arſcoti, S. Rom. Imp. Principis, filia, nata die 26. Oct. 1714. nupta Neuhuſii in Bohemia die 7. Dec. 1735. concordi connubio, maximeque felici, ſi ſimilem ſui ediſiſſet ſobolem; cui heroicæ ſuæ mentis virtutes inſtillare potuiſſet; magna prolis ſuæ & patriæ mater.

NUMISMATA.

NUMISMATUM
BADA - BADENSIUM
EXPOSITIO.

Eminentiora inter Regalia Principum censetur jus cudendæ monetæ. In Francorum Germanorumque Imperio Regibus atque Cæsaribus primitus illud competiit solis. Hi cum Proceribus, præsertim Ecclesiasticis, tractu temporis illud communicarunt. Inter Episcopos Germaniæ primus fuit Rataldus, Argentoratensium Antistes, cui primus Germaniæ Rex Ludovicus in quacunque ex villis suis monetam cudendi immunitatem concessit. Privilegium datum est A. 873. in Aquisgrani Palatio. (*a*) Argentei Bracteati & quidem unilaterales inter vetustiores sunt Germaniæ nummos, qui sub Ottonibus seculo X. comparere cœperunt. (*b*) Hoc ipsum est tempus, quo Argentifodinæ Goslarienses apud Saxones detectæ.

(*a*) ALSATIA ILLUSTR. Tom. II. pag. 319.

(*b*) DOEDERLINUS de *Nummis Germaniæ Mediæ* §. 26. pag. 31.

Quo tempore Marchiones Badenses monetandi jus exercere cœperint, nobis non liquet. Cum plerisque Germaniæ Principibus hoc habent commune, in quorum Tabulariis hujus generis Diplomata raro occurrunt. Electoribus Germaniæ auream monetam cudendi potestatem Aurea Bulla Caroli IV. A. 1356. concessit; unde evidens est, argenteæ cudendæ jus eos jam ante habuisse. Monetarum medii ævi raritas non tam ex raritate argenti, quam ex eo procedit, quod quinque per secula invaluerat bracteata moneta; cujus fragilitas raritatis est caussa. Nummophylacia Badensium, & vicinorum remotiorumque Germaniæ Principum; quin & Augustissimi Cæsaris divitem antiquitatis numismaticæ thesaurum consuluimus; sed Christophorianis antiquiores non invenimus nummos Badenses; si Hermannianos illos duo excipias; qui in frontispicio comparent.

FRONTISPICIUM TABULARUM.

Numismata Zaringiæ Ducum nulla supersunt. Bernates Helvetii, Bertoldi V. conditoris sui memores, non imaginem ejus, sed nomen ad seculum usque XVII. suis Assibus impresserunt. Frontispicii nostri superior pars, ad dextram, & ad sinistram, talem exhibet Assem. Sinistra crucem sistit, cum quatuor liliis, ad crucis angulos vergentibus. Inscriptio: BERCTOLD. D. ZERING. FUN. *Bertoldus Dux Zeringiæ fundator*. Dextra facies ursum, Bernensium insigne, repræsentat in Scuto cum Epigraphe: MONETA BERNENSIS 1529.

Duas inter facies Affis Zaringicum posuimus Sigillum, in quo Zaringicus Leo, erectus gradiens, cum inscriptione: BERCHTOLDUS DUX ZERINGIAE & BURGUNDIAE RECTOR. Sigillum hoc ceræ albæ Bertoldi IV. ex Altæ Ripæ Monasterio Helvetiæ ad me missum. Simile extat in Charta San-Petrina Basiliensis Capituli. (c)

Inferior Frontispicii pars continet nummos, qui Badensium Origines spectant. Antiquissimus omnium, quos novimus, Argenteus quoque Affis est Hermanni Marchionis; a parte antica referens crucem, ac duos inter circulos nomen *Herimannus.* Postica pars turrim crucigeram sistit; quæ indicat Brisacum, ubi cusus est nummus. Literæ majusculæ, quæ exprimunt PRISAC, ita distributæ sunt, ut tres ad dextrum, tres ad sinistrum turris latus, ordine perpendiculari, positæ compareant. Nummus seculi XII. Hermanno tribuendus videtur Marchioni, ex Zaringis tertio. Urbs hæc Zaringica inter Brisgoviæ fuit allodia, quæ Lineæ juniori, seu Marchicæ obvenerunt. Senior enim fuerat Zaringo-Ducalis. Plurima insignis hujus nummi Hermanniani exempla seculo superiore reperta sunt Sultzbergæ; quod oppidum quoque fuit patrimoniale Zaringicum, in Brisgoviæ Provincia. Vidit eos & delineavit Gamansius in Genealogia

(c) *Altæ Ripensis Sigilli Chartam* Tom. V. qui Diplomaticus primus, pag. 124. Chartam Petrinam exhibet pag. 112.

Marchionum Badensium MS. (*d*) ubi ita scribit: „ Nummi e purissimo argento per ea tempora cusi, non ita pridem „ apud Sultzbergam nescio quæ inter rudera sat magno numero „ post aliquot seculorum tenebras reperti, ex una parte inscriptum nomen HERMANNI exhibent, ex altera turris seu „ Castri effigiem cum his literis BRISAC. „

A nummis ad nummulos progredior. Duo bracteati, qui supra Hermannianum in Frontispicio comparent, seculi XIII. sunt. Alter Badensem & Austriacam parmulas, in umbone conjunctas qui habet, Hermanni VI. Marchionis Badensis, & Gertrudis Austriacæ, conjugis ejus, quam A. 1248. in matrimonium duxerat, moneta est, ante A. 1250. quo Hermannus jam decessit, excusa.

E regione hujus qui conspicitur bracteatus, Austriaca fascia & superaddita corona insignis, Friderico Bellicoso, Austriæ Duci, Gertrudis nostræ patruo, adscribendus est, qui regiam dignitatem a Friderico II. Imp. accepit. HERRGOTTUS (*e*) eum Alberto I. vel Friderico Pulchro, vel Alberto II. Austriacis Germaniæ Regibus, tribuit, sed antiquiorem ejus esse ætatem, ipsa nummi forma ostendit.

Hachbergensium & Sausenbergensium Marchionum nulli nummi comparent.

(*d*) De qua egi Tomo I. in Præfatione.

(*e*) HERRGOTTUS *Monumentor. Austriacor.* Tom. II. Part. I. Tabula I. nummulum Hermanni VI. & ibidem in *Prolegomenis* pag. 17. Fridericianum repræsentat.

TABULA I.

B. BERNARDUS

Jacobi Marchionis Filius.

Chriſtophorus I. Marchio Badenſis celebrandæ patrui ſui B. Bernhardi, apud Mon-Calerienſes in Pedemontio ſepulti, memoriæ quatuor nummos diverſæ magnitudinis & formæ, partim aureos, partim argenteos, cum ejus effigie tota & ſtante juſſit excudi; quos Tabula prima exhibet; quosque ſingulos exponimus ordine.

I.

Argenteus deauratus quadrangularis; ubi B. Bernhardi cataphractati imago; caput circumdatum nimbo; dextra tenens vexillum Badenſe; ſiniſtra clypeum cum Inſignibus Badenſibus, addito nomine:

BEAT. BERNARD. MARC.

Beatus Bernhardus Marchio.

In parte poſtica comparent tria ſcutula, juxta ſe poſita: Bada-Spanheimenſe, Hachberga-Uſenbergenſe & Malberga - Lahrenſe cum lemmate germanico:

TRIW UND STET EWIG.

Fidelis & conſtans perpetuo.

Addita Æra 1501. Annus nimirum, quo ſignatus eſt nummus. Germaniæ Numismatum Commentatores obſervant, ante A. 1405. vix nummum reperiri, qui exprimat Æram. Formæ Turonenſis ex argento Groſſum Aquisgranenſes tum primum cuſerunt.

II.

Nummus forma duplicis Aurei, quem vocant Ducatum. Eadem B. Bernhardi imago cum nomine. Ab averſa parte Bada Spanheimenſis clypeus, cum inſcriptione: MONETA NOVA BADENSIS. 1513.

III.

Nummus argenteus, magnitudine Groſſi Cæſarei, in quo eadem inſignia, eademque inſcriptio.

IV.

Ducatus cum Bada-Spanheimenſi clypeo, clypeolis cincto, in quibus reliqua Domus Badenſis Dominia, cum inſcriptione: MONET: AUR: BAD: 1519. In antica idem Bernardus: eademque epigraphe.

TABULA II.
JOHANNES ELECTOR TREVIRENSIS
Filius Alter Jacobi Marchionis.

I.

Nummus argenteus, ex claſſe eorum, qui *Groſſi* & *Turonenſes* dicuntur, D. Petrum, Trevirenſis Eccleſiæ Patronum, repræſentans, ſedentem in Cathedra; ad cujus pedes ſcutum Badenſe cum inſcriptione:

JOH. ELEC. ET CONF. T.

Johannes electus & confirmatus Trevirenſis.

In averſa parte ſcutum quadripartitum; Inſignia Trevirenſia & Badenſia decuſſatim exhibens. Ad latus ſcuti Moguntina, (*f*) Colonienſia & Palatina viſuntur Inſignia cum verbis:

MONE NOVA COVE.

Moneta nova Covelenſis.

Confluentiæ ac Treviris Monetarias officinas conſtituerunt Electores Treverici. Quatuor Electores Rheni Monetarium inter ſe

(*f*) Groſſos Turoneuſes, in quibus Rota Moguntina exhibetur, vulgus olim vocavit *Rader Albus.* Rota Moguntina ſeculo demum XIII. In Gerhardi Archiepiſcopi ſigillo occurrit apud Gudenum in *Sylloge Diplomat.* pag. 325. In nummis autem Rota citius comparet. Extat in nummis Sigfridi III. qui A. 1230. electus eſt & A. 1249. Bingæ deceſſit.

fœdus illo tempore iniverant. (*g*) Unde juncta eorum in nummis insignia. A. 1409. Ecclesiastici Electores soli Constitutionem inter se communem ediderunt: (*h*) Nummi, qui *Grossi* vocantur, Galliæ suam originem debent. Sub Ludovico IX. Rege apud Turonos cusi sunt primum, unde *Turonenses*. A Gallis deinceps ad Germanos transierunt, apud quos *Turnosen* appellati, qui in Caroli IV. Imp. Diplomatibus frequentes. Vocabantur etiam *Grossi Albi*, nigris oppositi; quibus nempe multum æris admixtum: Pondus eorum octava pars unciæ, sive drachma, Gallis *Gros*; *Grossum* latine scribentes vocarunt; *Groschen* Germani. Nummum nostrum HONTHEMIUS (*i*) & JOACHIMUS (*k*) exhibent.

II.

Trevirensis denarius, cum scuto bipartito, in quo Trevirensia & Badensia comparent insignia. Litera J. Johannis, Electoris Treverici, ex Domo Badensi, indicat nomen.

III.

(*g*) THOMANI *Acta Monetalia* produnt hoc Pactum, quod vocatur *Münz-Verein*.

(*h*) WENCKERUS in *Apparatu Archivorum* pag. 363.

(*i*) *Histor. Trevir. Diplom. & Pragmat.* Tom. II. pag. 285. Tabula II. num. 22.

(*k*) JO. FRID. JOACHIM in libro: *Groschen Cabinet* Tom. IV. pag. 259.

III.

Confluentinæ CivitatisGroſſus excipit Trevirenſem, in quo D. Petrus iterum cum clavibus; ad dextram crux, ejusdem Eccleſiæ ſymbolum; ad ſiniſtram clypeus Badenſis. Inſcriptio: JOHANNES: ARCHIEPS: TREVER: In averſa crux, in cujus angulis quatuor ſtellæ. Supra crucem ſcutum Badenſe. Inſcriptio duobus circulis includitur. In majore: AUXILIUM MEUM A DOMINO. In minore:

GROSSUS COVELE.

Groſſus Confluentiæ cuſus.

Nummum hunc HONTHEMIUS (*l*) & JOACHIMUS prodiderunt. (*m*)

IV.

Sequitur Bracteatus formæ cavatæ, atque adeo unilateralis. Clypeus ibi quadripartitus, cum quatuor Rhenenſium Electorum teſſeris, uti ſupra. (*n*) Doctiſſimo NELLERO (*o*) hunc nummum debemus, quem ille Jacobo Præſuli Trevirenſi, Johannis ex fratre nepoti, adſcribit. Litera ſolitaria J. in nummi ſummi-

(*l*) Loco alleg.

(*m*) *Groſchen-Cabinet* Tom. IV. Tab. XIII. num. 110. pag. 258.

(*n*) Tab. II. num. I.

(*o*) Liber ex ipſis nummis docte conſcriptus, prodiit hoc rubro: „*Kurzer* „*Bericht von den Gemein- Rheinlændiſchen Pfenningen und Hellern*; „ vid. pag. 44.

tate comparens, Johanni æque ac Jacobo attribui poteſt. Lubentius adſcriberem Johanni. Jacobi nummus tres literas inipotiales exponit, ut ex Tab. IV. apparet.

TABULA III.
CHRISTOPHORUS.

I.

Nummus argenteus elegans, qui ſemiflorenum forma & pondere ſuperat. Chriſtophorus, pileo Principali decoratus, exprimitur cum verbis: CHRISTOF. D. G. MARCHIO BADENSI. Ab altera parte Badenſia & Spanheimenſia occurrunt inſignia, decuſſatim poſita, cum Æra 1519. & Epigraphe: MONETA ARGENTEA BADENSIS.

II.

Groſſus Imperialis Badenſibus & Spanheimenſibus Inſignibus, uti prior, ornatus. MONETA NOVA BADENSIS 1506. Antica pars B. Chriſtophori, Chriſtum geſtantis, imaginem cum expreſſo ejus nomine, ſiſtit.

III.

Nummus ejusdem, cum præcedente magnitudinis, Badenſi & Wirtenbergicæ Domibus communis; ab una parte prioris, ab altera poſterioris teſſeras exhibens, cum nominibus:

CHRISTOF. MARGR. DE BADE. ULRI. ET EBER. COMI. DE WIR.
Chriſtophorus Marchio de Baden, Ulricus & Eberhardus Comites de Wirtenberg.

Ad Rhenenſium Electorum exemplum Chriſtophorus & Albertus Marchiones, fratres, A. 1475. cum Ulrico ejusque ex fratre nepote Eberhardo, Wirtenbergicis Comitibus iniverunt conventionem Leonbergæ (*p*) A. 1477. renovatam. Electorum Rhenenſium Monetalia fœdera (*q*) Principes excitarunt vicinos, ut & inter ſe pacta de monetis inirent.

IV.

Nummus quadrans Aſſis, in qua Bada - Spanheimenſis teſſera & CHRISTOF. MARCHIO BAD. Ab altera parte crux, cum Epigraphe: GLORIA IN EXCELSIS DEO.

TABULA IV.
JACOBUS ELECTOR TREVIRENSIS
CHRISTOPHORI FILIUS.

I.

Nummus imaginem Petrinam more ſolito repræſentat & ante eum ſcutum Treviro - Badenſe cum verbis:

(*p*) Confer Tom. II. pag. 240.
(*q*) A. 1417. Moguntinus, Trevirenſis ac Palatinus Electores, ut & Juliaci Dux,

JACOB: AEP: TREVER:
Jacobus Archiepiſcopus Trevirenſis.

In averſa clypeus quadripartitus, ubi Trevirenſis & Badenſis tesseræ alternant. Ad ſcuti majoris latera ſunt duo minora, cruce ſignata, ſymbolum Trevirenſe. Infra ſcutum comparet ſcutellum, roſa ornatum; Eberſteinenſium teſſera, cujus Comitatus dimidia pars ad Badenſes tum pertinebat; qui poſtea & alteram junxerunt. Inſcriptio: MONETA NOVA COVE. id eſt, Confluentina. (*r*)

II.

Bracteatus formæ cavatæ, in ſcuto bipartito Bada-Trevirenſia Inſignia exhibens. Sigla IAC. in unam literam contracta & ſuperimpoſita ſcuto, Jacobum Archiepiſcopum indicat. (*s*)

A. 1444. quatuor Electores Rheni de Moneta cudenda convenerunt. Conventiones dedit HONTHEMIUS in *Hiſt. Trevir.* Tom. II. pag. 359. & 401.

(*r*) HONTHEMIUS in *Hiſtoria Trevir.* nummum hunc prodit. Tom. II. Tabula II. Numism.

(*s*) Germanis *Blechmünzen*, *Holmünzen*. Monetæ ſpecies, Gallis ignota; de qua DOEDERLINUS aliique peculiaribus Libris differuerunt. Ex Germania in Angliam Daniamque Bracteatos nummos tranſiviſſe OTTO SPERLINGIUS exiſtimat in *Diſſertatione de Nummis non cuſis* pag. 130. ELIAS BRENNERUS in *Theſauro nummorum Sueco-Gothicorum* pag. 1. ſeq. Suecicos bracteatos ex ſeculo nono producit.

BERNHARDUS ET ERNESTUS FRATRES.(t)

Fraternæ concordiæ Bernhardi & Ernesti, Marchionum, index & testis A. 1533. percussus est nummus; cujus antica pars capita repræsentat fratrum jugata; qui duas Marchicæ Gentis Lineas, quæ supersunt, condiderunt. Capita eorum non pileo, sed reticulo, crines involvente, teguntur; quales in Christophorianæ familiæ tabula Christophorus pater & Bernhardus noster occurrunt. (u) In moneta nostra legitur:

BERNARD. ET ERNEST. FRAT. GERMA. MARCHION. BADEN.

Bernhardus & Ernestus fratres Germani Marchiones Badenses.

Postica: GERMAN. FRATRUM CONCORDIAE SACR. A. MDXXXIII. (x) *Germanorum Fratrum Concordiæ Sacrum.*

PHILIPPUS
PHILIBERTI FILIUS.

Nummus argenteus cum imagine Philippi Marchionis & Inscriptione: PHILIPPUS MARG. BADE. GRAF Z. SPANHEIM. In parte aversa scutum quadripartitum, cujus prima & quarta parmula Spanheimenses tessellas; secunda quadrifariam divisa duas rosas & totidem apros Eberstei-

Rr 3

(t) Vide supra pag. 6.

(u) Tom. II. pag. 288.

(x) Nummum hunc exhibet KOEHLERUS *Hist. Münz-Belustigung* Tom. I. pag. 261.

nensia insignia, refert. Tertia in duos est distincta laterculos; quorum alter baltheum Lahrensem, alter leonem Brisgoicum sistit. In medio totius scuti baltheus Badensis principem occupat locum. Septem galeæ scutum cingunt, quarum tres superiores coronatæ sunt. Media earum, quæ proprie Badensis est, arietina duo cornua, introrsus denticulata, sustinet. Galeæ, mediam tangentes, caudis pavoninis ornantur. Inscriptio: GOT GNAD. *Deus secundet.* (y)

TABULA V.

BEATRIX

CHRISTOPHORI FILIA.

Nummus effigiem sistens Beatricis, Christophori filiæ, nuptæ Johanni, Comiti Palatino, Lineæ Simmerensis. Aversa nummi pars tripartitum clypeum offert, cujus prima pars leonem Palatinum, altera rhombos Bavaricos, media Badensem baltheum sistit. Superscripta est Æra MDXXXI.

Nummus ergo quadriennio ante quam Beatrix moreretur, est cusus.

CAECILIA.

Cæcilia, Gustavi I. Sveciæ Regis filia, antequam nuberet Christophoro Rodemachera-Badensi, fratri Philiberti, promissa

(y) KOEHLERUS *Hist. Münz-Belustigung* Tom. I. p. 361.

fuerat uxor Johanni Tencinio, Polonico Comiti, ex illuftri & antiqua Sarmatiæ profapia nato, (z) quam Carolus V. & Ferdinandus Impp. A. 1527. & 1561. in Ordinem Conitum Imperii receperunt, novisque auxerunt infignibus. Zegotha, Cracoviæ Palatinus, in bello contra Boruffos & Lithuanos A. 1281. exercitus Dux, quatuor filios habuerat, quos inter Navogius in Silva Tenczinia Caftrum & oppidum hujus nominis A. 1319. exftruxit, quæ tranfierunt ad pofteros, nomenque Tencziniæ Genti dederunt. Andreas, primogenitus filiorum Navogii, lineam Tencziniam condidit, (a) ufus nomine Tenczinsky, atque A. 1366. Palatinus Cracoviæ fuit. Filius ejus Jafco, illuftris Orator, reliquit filium Johannem, Caftellanum Cracoviæ, mortuum A. 1407. qui filios quinque reliquit.

Nicolaus, natu minimus Silefiam Tencziniorum Comitum Lineam condidit.

Gabriel, Caftellanus Cracoviæ, tres filios reliquit, quorum poftremus, Stanislaus Gabriel, Bielskenfis, dein Cracovienfis Palatinus, pater fuit Johannis Baptiftæ, cujus imaginem exhibet Cæciliæ noftræ nummus. Joh. Baptifta erat Bielskenfis Palatinus, Lublini Starofta. Hunc Sigismundus Auguftus, Poloniæ

(z) Vide fupra pag. 47.

(a) Jafco frater fecundus, Offolinskios Poloniæ, Januffius, tertius fratrum Morawizkios in Silefia condidiffe fcribitur. Sinapius *Rer. Silef.* Tom. II. pag. 251.

Rex, ad Gustavum I. Sveciæ Regem misit Legatum. In aula hac apud omnes tanta floruit gratia, ut Cæciliam, filiam suam in matrimonium ei Rex Gustavus concederet. Sed ante nuptias iter suscepturus domum, a Dano prædone captus, mancipatus est carceri, in quo periit febre. JOHANNES. COMES. A. TENCIN simpliciter vocatur in nummo, qui eximiæ raritatis est, vix alibi visus, quam in nummario Imperatoris FRANCISCI Thesauro. (b)

TABULA VI.
EDUARDUS FORTUNATUS.

I.

Nummus unilateralis; argenteus, formæ ovatæ. Eduardi Fortunati, cataphracta induti, effigies cum Epigraphe: EDUAR. FORTU. MARCH. BADE. ET HOCHBER. (c) *Eduardus Fortunatus Marchio Badensis & Hochbergensis.*

II.

Nummus A. 1590. argenteus, magnitudine Uncialis, Eduardum repræsentans loricatum & armatum, cum sigils: EDUARD: FORTUN: D: G: MARCH: BADEN: CO: S: *Eduardus Fortunatus Marchio Badensis Comes Spanheim.*

(b) JOH. FRIDERICUS JOACHIM, Professor Halensis, in Libro, cui rubrum: *Neu-eröffnetes Münz-Cabinet*, Parte II. nummum hunc æri dedit incisum, ac pro more suo erudite exposuit pag. 225.

(c) KOEHLERI *Historische Münz-Belustigung* Tom. VIII. pag. 113.

Ab altera parte insignia sunt Marchica, Badensis nempe Baltheus, cum quatuor scutulis; in quibus I. Spanheimenses tessellæ, II. Ebersteinensis rosa. III. Lahrensis baltheus. IV. Leo Brisgovius comparent. Inscriptio: QUI. DISTULIT. NON. ABSTULIT. IPSE. ME. PROTEGAT. (d)

TABULA VII.
WILHELMUS.

I.

Nummus argenteus, forma semissis, in quo duplex Imperii aquila, cum cruce & superaddita corona. FERDINAND. II. D. G. ROM. IMP.

Aversa facies Badensia & Spanheimensia deigmata, decussatim in scuto posita, exhibet, cum verbis:

WILH. D. G. MARC. BADEN. C. SPON.

Wilhelmus Dei Gratia Marchio Badensis Comes Sponheimensis. Æra 1624. adjecta indicat, nummum vel primum, vel certe ex primis esse, quem Marchiæ suæ restitutus Wilhelmus percussit.

II.

Nummus argenteus, in quo ejusdem Wilhelmi comparet imago cum verbis: GUILHELM: D: G: MAR: BAD: ET HACHB:

(d) KOEHLERI *Münz-Belustigung* Tom. XVI. pag. 117.

In aversa scutum quadripartitum, cujus prima & quarta parmula Spanheimenses tessellas, secunda Ebersteinensem rosam & aprum, tertia Lahrensem baltheum & leonem Brisgoicum exprimit. In medio scuti parmula princeps, ubi baltheus Badensis & Epigraphe:

COE: SPON: ET. EBERS: D: IN. LOHR. ET. MAL.

Comes Sponheimensis & Ebersteinensis Dominus in Lohr & Malberg.

Nummus biennio post præcedentem est cusus.

III.

Nummus alius argenteus, cum Wilhelmi togati effigie & titulis:

GUIL. D.G. MAR. BAD. ET. HACH. LANDG. IN. SAUS.

Guilielmus Dei Gratia Marchio Badensis & Hachbergensis Landgravius in Sausenberg.

In opposita parte rotundus est clypeus, cujus area superior Spanheimenses tessellas, rosam & aprum Ebersteinensem, cum leone Brisgovico; media primariam parmulam, cum baltheo Badensi, Badenvillano palo & ala Usenbergica sistit. In insima regione Rœtelanæ sunt fasciæ & leo exsurgens; Baltheus Lahrensis, leo Malbergensis & Spanheimenses tessellæ. Inscriptio:

C. IN SPO. ET EB. D. IN RO. BA. LO. ET MA.

Comes in Sponheim & Eberstein Dominus in Rœteln Badenweiler Lohr & Malberg.

Nummus A. 1638. prodiit.

TABULA VIII.

WILHELMUS.

IV. V.

Nummi duo unciales argentei, quorum alter cusus A. 1624. alter A. 1626. Uterque præfert Wilhelmi imaginem. In postica Badensis clypeus omnino similis est clypeo Philippi, quem Tab. V. descripsimus. Inscriptio: GUILHELM9. D. G. MAR. BAD. ET HACH. COM. SPAN. ET EBERS. DNS. IN LOHR ET MALB.

MARIA

WILHELMI FILIA.

Nummus memorialis baptismi Mariæ Marchionissæ Badensis, filiæ Wilhelmi, cum verbis:

FERDINAN. III. D. G. HUN. BOH. REX AR. MARIAM WILHELMI MAR. BA. FILIAM. E. S. FONTE BAPT. LEV. BADENÆ VII. AUG. MDCXXXVI.

Ferdinandus III. Dei gratia Hungariæ Bohemiæ Rex Archidux Mariam Wilhelmi Marchionis Badensis filiam e sacro fonte baptismi levavit. Badenæ VII. Augusti 1636.

In aversa parte libra cum superaddita cruce, gladius & sceptrum, decussatim positi, cum lemmate: FIRMAMENTA REGNORUM.

Emblema hoc occurrit quoque in nummo, qui cusus est in memoriam coronationis Ferdinandi III. Hungariæ & Bohemiæ Regis. (e)

TABULA IX.
LUDOVICUS WILHELMUS.

I.

Nummus Ludovici Wilhelmi adolescentis, virtuti ejus excitandæ cudi jussus a patre, avus cum adhuc viveret atque in Marchia regnaret. LUDOVICUS WILHELMUS D. G. MARCHIO BADENSIS F. F. *Ferdinandi Filius.*

In aversa parte cernitur aquila tendens ad solem, quam aquilula sequitur. Lemma est: NON DETERIORA SEQUENDO. Singularem in educando filio curam Ferdinandi Maximiliani suo loco exposui. (f) Heraldicis, Genealogicis & Historicis rebus a patre innutritus est.

II.

Nummus victoriæ, ad Salankemenum a Turcis A.1691.reportatæ, (g) testis; in quo Ludovicus cum figlis: LUDOVICUS WIL-

(e) Uterque nummus extat in *Groschen-Cabinet*, *Zweites Fach*, Tab.IV. num.33. & in *Supplemento I.* Tab. XI. num. 126.

(f) Supra pag. 141.

(g) De qua superius egi pag. 204.

Helmus MARCHIO BADENSIS ET HOCHbergenfis. Exercitus CÆfarei Generalis LOCUMtenens.

Ab altera parte DEO FORTUNANTE ARMIS INVICTISSIMI LEOPOLDI Magni DUCE LUDovico WILHelmo MARCHIONE BADENfi ET HOCHBergenfi AD SALANKEMEN PROPE PETERWARADinum DIE $\frac{1}{9}$. AUGufti A. 1691. TURCæ 25000. DELETI CASTRA EXPUGNATA TORMenta 158. CAPTA TAURI 10000 TENTOria TOTIDEM CAUDæ EQUORUM 4. SIGNA PRETORIA 14. EQUI 5000. CAMELI ET MULI 2000. DESIDERATIS MAGNO VIZIRIO AGA JANIZARIORUM AC SERASKIERIO. VIVAT AUSTRIA.

III.

Sequitur alius, in honorem Ludovici tum cufus, galeati, equo infidentis, effigiem, militumque inter fe prœliantium, agmina fiftens; cum verbis:

LUDOV. GUILIELMUS MAR. BAD. S. C. M. EXERCIT. SUMMUS DUX.

Ludovicus Guilielmus Marchio Badenfis Sacræ Cæfareæ Majeftatis exercituum Summus Dux.

In poftica Leo, perfequens lupos, cum verbis: NON CURAT NUMERUM.

TABULA X.
LUDOVICUS WILHELMUS.
IV.

Expeditionem ad Rhenum A. 1693. cum fuſcepiſſet Ludovicus, prodiit nummus, Ludovici imaginem & titulos exhibens: LUDOV. WILH. MARCH. BAD. HOCHB. S. C. M. GENER. LOCUMT. CAMPIMARISC.

Ludovicus Wilhelmus Marchio Badenſis Hochbergenſis Sacræ Cæſareæ Majeſtatis Generalis Locumtenens Campimariſcallus.

In altera parte Ludovicus ſtans & converſus ad ſolem. Rhenus ſub ſenis barbati & perculſi ſpecie aſſidet. A tergo Fama, Turcicis onuſta ſpoliis, Marchionis capiti lauream imponit. Luna e longinquo conſpicitur. Addita ſunt verba: UT LUNÆ SIC SISTE GRADUM NUNC IOSUA SOLIS. In inferiore parte nummi: MARS BIS ULTOR VICTOR. TURCAR. PERPETUUS EXPEDITIONEM CONTRA GALLOS AD RHENUM AGGREDITUR.

V.

Londinenſe Marchionis iter (*h*) nummo hoc celebratum ab Anglis. Imago Regis offertur cum verbis:

WILHELMUS. III. D. G. REX. F. D. P. A.

Wilhelmus III. Dei Gratia Rex Fidei Defenſor Pius Auguſtus.

In poſtica idem Rex ad portam palatii ſui ſtat, capite adaperto, pileum manu tenens & Ludovico advenienti porrigens

(*h*) Lege ſupra pag. 215.

dextram. E longinquo satellitium Regis cum Epigraphe:

RECEP. BADENS. LOND.

Receptio Badensis Londini.

Adsidet femina, digito labra premens, ad cujus pedes Imperii Germanici & Angliæ Regni comparent insignia; quibus pileus superimpositus, cum verbis: JUNXIT LIBERTAS AUXIT SECRETUM. X. Jan. MDCXCIV. (*i*)

VI.

Initio belli, ob succeffionem Hispanicam orti, Ludovicus contra Gallos cum exercitu missus est ad Rhenum. Nummo cudendo hinc occasio nata, cum effigie Ludovici armati: LUDOVIcus WILHelmus MARCHIO BADENsis Exercitus cæsarei GENeralis LOCumtenens.

In altera parte Bellona galeata, hastata, manu sinistra parazonium tenens, ad cujus pedem sinistrum est vexillum liliatum, columna eversa & fracta, cui gallus gallinaceus adstat. Ad dexteram Palladis sedet Britannia, clypeum tenens, in quo leo, cum Epigraphe: SEMPER IDEM.

In ambitu leguntur verba: VIRTUS CONSTANS DUCIS FORTISSIMI. Additur Æra 1702.

In margine: NEC SATIS EST MERUISSE SEMEL COGNOMINA MARTIS. (*k*)

(*i*) VAN LOON *Histoire Metallique des Païs bas* Tom. IV. pag. 156.

(*k*) VAN LOON loco alleg. pag. 380.

TABULA XI.
LUDOVICUS WILHELMUS.

VII.

Celebratur hoc nummo illuſtris ad Schellenbergam victoria, Ludovico & Marlboroughio Ducibus, A. 1704. a Gallis reportata. Ludovicus loricatus, quem hæc verba circumdant: LUDOVICUS WILHELMUS MARCHIO BADENſis EXERCITUS CÆSAREI GENERALIS LOCUMTENENS.

Ab altera parte Donawerda Civitas cum munitionibus ad Schellenbergam. Danubius ſenex, coronato capite, coronam tenens vallarem, aſſidet ripæ. Addita inſcriptio: HOSTE CÆSO FUGATO CASTRIS DIREPTIS AD SCHELLENBERGAM DONAWERDÆ 1704. In margine: VIRTUTE PRINCIPIS ET SOCIORUM VIA VICTORIIS INSEQUENTIBUS APERTA. (l)

VIII.

Nummus in victoriæ Hochſtadienſis memoriam cuſus, in quo Duces fœderatorum EUGENIUS DUX SABAUDIÆ LUDOVICUS WILHELMUS MARCHIO BADENſis JOHANNES DUX MARLENBURGIUS. Imagines eorum ſingulis exhibentur ſcutellis,

(l) VAN LOON pag. 418.

lis, quæ ſub feminarum alatarum ſpecie duæ Victoriæ tenent, cum Inſcriptione: PROBATA SOCIORUM VIRTUS FIDESQUE. Sub Ducum effigiebus legitur: HIS TUTELARIBUS FRANCONIA SERVATA SVEVIA LIBERATA. 1704

Averſa nummi facies Victoriam ſiſtit, bellico inſidentem tormento; quæ ſiniſtra clypeum tenet, cui diem prœlii (XIII. AUG.) inſcribit; clypeum affixura tropheo, quod ad Danubii ripas erigit. Danubius, ſub hominis ſpecie, in altera fluvii ripa ſedens comparet. Inſcriptio: TALLARDO FRanciæ MARESCHallo CUM MULTIS DUCIBUS & X. MILLIBUS MILITUm CAPTIS.

Inferius legitur: GALLIS BAVARISQUE DEVICTIS. In margine: DEFENSA FORTITER CONTRA GALLOS ET BOIOARIOS GERMANIA.

IX.

Florenus argenteus, Ludovicum ſolito more repræſentans, cum inſcriptione: LUDOVI: GUILIELM: D: G: MARCH: BA: &: H: L: S: &: O: C: S: &: E: D: R: B: L: &: M:

Ludovicus Guilielmus Dei Gratia Marchio Badenſis & Hochbergenſis Landgravius Sauſenbergæ Ortenaviæ Comes Spanheimenſis & Eberſteinenſis Dominus Rætelæ Badevillæ Lahræ & Malbergæ.

Poſtica Badenſe exhibet ſcutum in tres regiones diſtinctum. Regionis ſuperioris parmula prima Spanheimenſes teſſellas, ſecun-

da rosam & aprum, Ebersteinii symbola; tertia Leonem Brisgoicum ostentat. In medio scuti baltheus Badensis, quem ab uno latere palus Badevillanus, cantheriis distinctus, ab altero Usenbergica ala stipat. Infima scuti regio quatuor laterculos continet, in quorum primo Rœtelanæ fasciæ, ex quibus eminet leo; Secundo baltheus Lahrensis; Tertio Malbergensis leo; denique Spanheimenses tessellæ comparent. Corona clausa imposita scuto, quod aurei velleris cingitur torque. In ambitu: MONETA NOVA ARGENTEA BADENSIS.

Æra 1704. superaddita.

TABULA XII.

LUDOVICUS GEORGIUS.

I.

Rastadiensia Pacis, quæ Præliminaria dicuntur, A. 1714. in Palatio Marchionis sancita, nummo huic cudendo occasionem dederunt. Ludovici Georgii & Franciscæ Sibyllæ, matris ejus, comparent imagines. Columba, expansis alis, ramum olei rostro tenet. Badensia & Lauenburgica Insignia duo clypei, inter se juncti, continent. Inscriptio duplex. In circulo majore: LUDOVICUS MARCHIO Badensis. FRANCISCA SIBYLLA AUG. GUBERNATRIX. In minore: DABO PACEM IN FINIBUS VESTRIS. *Levi: 26.*

Pars aversa Rastadiense Palatium ostentat & Aquilam, quae parat nidum. Ambitus duplex. In interiore legitur: NIDUM PACIS HIC INSTRUO. In exteriore: PAX RASTADII IN ARCE COMPOSITA EST. Infra additur: ET IN LOCO ISTO DABO PACEM.

II.

Nummus formae minoris, in memoriam matrimonii inter Ludovicum Georgium & Annam Schwarzenbergicam cusus. In adversa parte clypeus duplex, in quo Badensia & Schwarzenbergica insignia. Adduntur tedae nuptiales, decussatim positae & fune circumdatae, cum lemmate: UTRIUSQUE GENTIS INCREMENTO. In aversa legitur: JUNCTIS FELICI MATRIMONIO LUDOVICO MARG. BAD. ET MARIA ANNA PR. SCHWARZENB. LAND. CLEG. MDCCXXI. Landgraviatus Cleggoviae à Schwarzenbergicis possidetur.

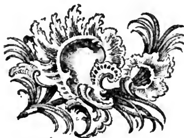
MARIA JOSEPHA.

LUDOVICI GEORGII CONJUX SECUNDA.

Nummus memorialis matrimonii, Ludovicum Georgium inter & Mariam Josepham, Principem Bavaricam, initi. Mariae Josephae imago cum titulis: MARIA JOSEPHA, CARO-

LI VII. CÆS. AUG. FILIA LUDOVici marchionis BADenſis CONJUX.

Poſtica Badenſem & Bavaricum clypeos, corona clauſa tectos, ſiſtit in colle, cui ſub hominis ſpecie Rhenus inſidet. In imo: NATA VII. AUG. MDCCXXXIV. NUPTA X. JUL. MDCCLV.

ORTENAVIAE
NOTITIA
CAPUT I.

§. I.

Ortenavia (*a*) Pagus olim fuit Alemannici vel Svevici Ducatus, triginta leucarum longitudine a Bleicha (*b*) ad Osam & Murgam amnes, Rhenum inter & Nigram Silvam se extendens. Brisgoviam a meridie, Usgoviam (*c*) sive Marchiam Badensem a septentrione attingit. Ortenaviæ situs.

Tt 3

(*a*) Mortenavia Mortinhauga. Conf. ALSATIA ILLUSTRATA Tom. I. pag. 674.

(*b*) Bleicha in Eltziam, hæc in Rhenum se effundit.

(*c*) Olim Usgovia, a rivo Osa, prope Badam; usu hominum paulatim in *Ufgoviam* conversa, quæ Pfinzigoviæ & Albigoviæ Pagis contigua. Osa haud procul Rastadio infunditur Murgæ. Murga prope vicum *Steinmauren* jungit se Rheno, nonnisi unius leucæ a Rastadio distantia. Osa & Murga Ortenaviæ & Episcopatus Argentinensis versus boream sunt li-

Ortenaviæ Domini.

In fertili hoc tractu, æmulum quem Brisgoviæ dixeris, variæ & intermixtæ sunt terræ, quæ diversos Imperii Proceres dominos agnoscunt. Floret ibi Præfectura Cæsarea, quæ super tres Liberas Imperii Civitates, Offenburgum, Gengenbacum & Zellam, (*d*) multosque super vicos se Imperiales extendit. Sunt ibi terræ, ad Domum Austriacam, ad Episcopum Argentinensem, ad Marchiones Badenses, ad Principes Nassovios, ad Hasso-Lichtenbergenses, ad Furstenbergios & Comitem a Leyen quæ spectant. Viget ibi Corpus immediatum Equestre. Vigent quatuor Regulæ Benedictinæ Monasteria, Gegenbacense, Ettenheimense, Schutterense & Schwarzacense. Abbatia denique Omnium Sanctorum, quæ Præmonstratensium Ordinis est. In eadem Ortenavia medio ævo Ganerbialia quinque Castra extiterunt; Staufenberg, Wiedergrün, Schauenburg, Fürsteneck & Iberg; non Equestribus modo quamplurimis, sed & ex Principum ordine Familiis communia, quæ cum ipsis Ganerbiorum stirpibus longa ætas destruxit.

mites. Murga a fontibus ad ostia XII. leucas constituit. In Comitatu Eberfteinii orta per vallem uberem & fertilem defluit, quæ ab ea vallis Murgæ vocatur. De Ortenaviæ limitibus differuit jam olim Paulus Volzius, Hugonis Curiæ Benedictinorum in Vilariensi Alsatiæ Valle Abbas, Erasmi amicus. Vide CRUSII *Annal. Sueviæ* Lib.II. Part.3. p. 105.

(*d*) Zellæ annumerantur Vallis Hammersbacensis incolæ, qui ad flumen habitant dispersi.

§. II.

Ortenavia sub Franciæ & Germaniæ Regibus Comites suos habuit Pagenses, qui nomine Regum incolis jura dixerunt. Comites Ortenaviæ. In Charta Ottonis M. A. 691. Hartperto Episcopo Curiensi data, (e) legitur: „ In Comitatu Mortenuua villa Tuntelinga (f) „ Suuarzaha Monasterium in honore St. Petri constructum, cujus „ advocatus Chuonradus Comes. „ In Instrumento donationis, Monasterio Waldkirchæ (quod deinceps in Ecclesiam Collegiatam conversum) ab Ottone III. A. 994. factæ, Pagi Mortenuuæ & Cuononis Comitis mentio occurrit: (g) A. 994. XI. Kal. Jan. „ Otto III. Imperator Curtem Nuzbach, (h) quæ per traditionem bonæ memoriæ Burghardi Alemannorum Ducis strenuissimi suæque contectalis Hadwigæ ad jus regium pervenerat in „ pago Mordenouua & in Comitatu Cuononis Comitis sitam „ Monasterio Waldkiricha in proprium tradidit. Actum Saspach. (i) „

(e) Charta Curiensis Episcopatus ex AEGIDII TSCHUDII *Miscellaneis Helveticis MSS.* Tomo I. Asservantur in Monasterio Engelbergensi Helvetiæ.

(f) Subinde scribitur Dindelinga, hodie *Dinglingen* prope Lahram.

(g) *Codex Diplom. Bad. A. 994.*

(h) Nussbach prope Oberkircham.

(i) Ex Autographo Collegiatæ Ecclesiæ in Waldkirch in Nigra Silva.

§. III.

Præfecturæ origo.

Comitibus Ortenaviæ ſublatis, Civitates liberæ, ex liberis & immediatis vicis pedetentim exortæ, ſed libertatis ſuæ defendendæ non ſatis potentes quum eſſent, Præfectus Imperii conſtitutus eſt a Cæſare, qui Cæſaris nomine defenderet eas, atque Imperialia in illis & in vicis jura exerceret. Præfecturæ hæc Cæſareæ in Ortenavia origo, Alſaticæ (*k*) imitatrix & æmula. Alſaticæ enim antiquiora quam Ortenavicæ veſtigia in veteribus monumentis reperio. Extinctis Zaringiæ Ducibus hanc prognatam eſſe, Guillimannus, (*l*) allato fundamento nullo, conjecit. Quidquid ſit de originibus primis, ante ſeculi XIV. medium Præfectura Imperialis Ortenavica ad Marchiones Badenſes pervenit; qui ab Imperatore & Imperio eam acceperunt in pignus. (*m*)

§. IV.

Marchiones Præfecti.

A. 1334. die 15. Octobris Ludovicus IV. Imperator Rudolpho Marchioni Badenſi, dicto de Pforzheim, Caſtrum Ortenberg,

(*k*) ALSATIA ILLUSTRATA Tom. II. pag 277.

(*l*) *Habsburgiac.* L. V. pag. 227. & L. VI. pag. 345.

(*m*) KOENIGSHOV. *Chron. Alſat.* nominatim pignus Imperii appellat. WIMPHELINGIUS *de Epiſcopis Argent.* p. 104. ait: a Romano Imperio impignoratam poſſedit.

berg, Civitates Offenburgi, Gengenbaci & Zellæ, cum omnibus juribus & pertinentiis pro nongentis marcis argenti, ponderis Argentinensis & quater mille libris Hallerorum oppigneravit. (n)

Carolus IV. Imp. A. 1349. pridie Palmarum confirmavit pignus; ita tamen, ut Marchio summæ priori aliam quinquies mille florenorum superaddere cogeretur. Virtute oppignerationis hujus Rudolphus Badensis in Civitatibus, Præfecturæ obnoxiis, Consules, Senatum, Tribus ordinavit. Offenburgensis Civitas, literis die Simonis & Judæ datis A. 1349. jus hoc Marchionis agnovit.

§. V.

Biennio post Cæsar mutavit sententiam, atque diplomate Marobaudi A. 1351. post festum Paschatis dato, Præfecturam Ortenavicam a Marchionibus Badæ ad Episcopum Argentinensem transtulit. Bertoldus de Bucheck, Ecclesiæ Argentinensis tum Præsul, Friderici & Rudolphi, Marchionum fratrum (o) jus, reddita eis sorte, redemit. (p) Res Offenburgi peracta ipso Eucha- Argentinenses Episcopi.

(n) Literæ oppignerationis, A. 1334. datæ Passavii, in Tabulario Bada-Badensi extant. Vid. illas in *Cod. Dipl.* Tom. I. Num. CCL.

(o) Vide Tom. II. pag. 54.

(p) WIMPHELINGIUS sortem 44000. florenorum constituit, sed falso, ut

riſtiæ feſto A. 1351. ut Marchionum literæ, Offenburgi ea de re ſcriptæ, teſtantur. Paratam Epiſcopus cum non habuiſſet pecuniam, Argentinenſe telonium Marchionibus dedit in pignus. (q) Offenburgum Gengenbacum & Zella die 29. Junii Bertoldo Epiſcopo & Capitulo Argent. jusjurandum fidei præſtiterunt. Rudolphus Saxo, Ludovicus Brandeburgicus, Rupertus Palatinus, Electores, reluitioni eodem anno dederunt conſenſum. Gerlacus, Archiepiſcopus Moguntinus, Carolus IV. Imp. ut Elector Bohemiæ A. 1353. Elector Colonienſis & Trevirenſis A. 1356. ratione novæ ſummæ, pretio pignoris adjectæ, conſenſerunt.

§. VI.

Fata ſub Argent. Eccleſ.

Enimvero quinque mille florenos, qui Epiſcopo debebantur, A. 1356. forti Cæſar adjecit. Sed & A. 1358. alios quinquies mille, A. 1362. itidem alios ſex mille addidit forti florenos. Un-

& BRUSCHIUS *de Epiſcopis Germanicis* pag. 73. HERTZOG. *Chron. Alſat.* L. IV. pag. 95.

(q) ALBERT. ARGENT. qui rectius MATTHIAS DE NEUENBURG, ſcriptor vitæ Bertoldi Epiſcopi hac de re ita loquitur: „Bertoldus .... redemit a Marchionibus de Baden conſenſu Regis oppida Offenburg, Gengenbach, Zelle cum attinentiis, obligans pro his telonium Argentinenſe.„ URSTISII *Script. Rer. Germ.* Tom. II. p. 179. KORNIGSHOVEN *Chron. Alſat.* Cap. IV. pag. 258. Adde *Electa Juris Publici Palat.* pag. 160.

de paulatim ſors quadraginta ſeptem millium florenorum emerſit. Carolus IV. præterea literis A. 1351. datis, ſingulare hoc privilegium Epiſcopo Argent. conceſſerat, ut non alii, quam Regi Romanorum, vel Imperatori, Advocatiam reluendi poteſtas competeret. Idem tamen Imp. A. 1365. Roberto I. Electori Palatino poteſtatem dedit, ut Caſtrum Ortenberg, Civitates Offenburg, Gengenbach & Zell, Epiſcopo & Capitulo Argent. oppigneratas, relueret. Sed recuſante reluitionem Epiſcopo & ſucceſſoribus, res caruit effectu. Quin & varia hinc inde damna Offenburgo quum intuliſſet Epiſcopus, Carolus IV. Imp. literis, A. 1367. die 21. Jan. datis, ſingula ei jura & privilegia Liberæ Civitatis Imperii confirmavit, eamque in ſuam protectionem ſpecialem recepit.

§. VII.

Succeſſores Bertoldi, Johannes I. & II. Lambertus, Fridericus II. & Burcardus II. Argentinenſes Epiſcopi, Ortenavicam Præfecturam ad tempora usque Ruperti I. Imp. omnem & indiviſam retinuerunt. Tum vero Wilhelmus a Dieſt, continuis cum Civitate Argentinenſi implicitus litibus, dimidiam ejus partem, cum Eccleſia Argentinenſi indiviſim poſſidendam, A. 1404. die Jovis ante Dominicam Palmarum Ruperto Palatino, Cæſari, reddidit. Anno ſequente, die Saturni ante Dominicam Judica, Offenburgum, Gengenbacum & Zella, Civitates, Ru- Palatinus in commun. admiſſus.

perto Imp. jusjurandum præſtiterunt. Hic literis eodem anno, die Mercurii poſt Judica, Germershemii datis, Advocatiæ Ortenavicæ reditus cum Argentinenſi Epiſcopatu æquis partibus ſe diviſurum ſpopondit.

§. VIII.

Scriptores notati.

WIMPHELINGIUS (r) ait: „ Dimidiam partem „ terræ trans Rhenanæ, Offenburg, Gengenbach &c. Roberto „ Regi libere dedit Wilhelmus. GUILLIMANNUS (s) rem fuſius explicat; „ Ruperto Cæſari, inquit, cauſam ſuam „ probare maxime niſus, ut volentiorem quoque haberet, me„ diam in Mortnavia Imperii Præfecturam, in qua Offenbur-

(r) *De Epiſcopis Argent.* pag. 104.

(s) *De Epiſcopis Argent.* pag. 411. BRUSCHIUS *de Epiſcopis Germaniæ* p. 73. „ ita ſcribit: „ Dimidiam partem Provinciæ trans Rhenanæ Offenbur„ gum videlicet, Gengenbachium, Otenburgum, Zellam Hermansba„ cenſem, & alia adjacentia loca Ruperto Regi libere tradidit. „ *Auctor Dipl. ab Imp. Leopoldo urbi Cellenſi* A. 1689. conceſſi, fatetur etiam, dimidiam horum oppidorum partem Palatinæ Domui fuiſſe oppigneratam, alteram dimidiam Epiſcopatui Argentinenſi. LUNIG *Reichs-Archiv* Tom. XIV. pag. 711. Clariſſime rem omnem exponit diploma Sigismundi Imp. de A. 1437. Ottoni Comiti Palatino Rheni conceſſum, de quo paulo poſt dicemus. ZEILERUS in *Topographiæ Sveviæ* p. 339. Wilhelmum Epiſcopum dimidiam Offenburgi partem Imperatori Ruperto conceſſiſſe perhibet.

„ gum, Gengenbach, Ortenburgum, Cella ad Hermansbach „ & alia illis vicina, & conjuncta loca, &c. ſponte & ſine pre- „ tio reſignavit. „

Per mediam Præfecturam Guillimannus intellexit dimidiam. Errat autem, quando eam Imperatori ſine pretio, ad conciliandam ſibi ejus benevolentiam, Wilhelmum tradidiſſe ſcribit. Rupertus vicies & ter mille florenos cum quingentis, id eſt, dimidiam ſortis partem perſolvit Epiſcopo. Litibus autem ejus cum Civitate Argentinenſi ſe non immiſcuit Cæſar, ſed utrique parti, arma ut deponerent, injunxit.

§. IX.

Dimidiam Advocatiæ Ortenavicæ partem Rupertus, tanquam Imperator, redemit, ſed eandem brevi poſt in filium natu majorem, Ludovicum Barbatum, tranſtulit, eique pro 23500. florenis denuo oppigneravit. Caſtra & oppida, ad Præfecturam ſpectantia, A. 1409. die 22. Octobris eidem Ludovico, Cæſaris filio, & A. 1437. Ludovico, Barbati filio, Cæſaris nepoti, jusjurandum ſolitum præſtiterunt. Ludovicus Barbatus enim A. 1424. Litteris ſolennibus diſpoſuerat, ut Ortenberg, Offenburg, Gengenbach & Zella omniaque huc pertinentia loca penes filium ejus natu majorem, adeoque penes Electoratum manerent. (t) Eo- Portio Palat.

Uu 3

(t) TOLNERUS *Cod. Diplom. Palat.* num. 314. pag. 260. inſtrumentum hoc ad A. 1426. male retulit.

dem modo Fridericus I. Elector Palatinus in testamento suo A. 1470. disposuit. (u) Hæc de dimidia parte, quam Rupertus Imperator redemerat.

§. X.

Portio Argent.

Ad dimidiam partem Argentinensis Episcopatus quod attinet, Sigismundus Imp. literis 1437. die Martis ante Festum D. Margarethæ Wilhelmo Argent. Episcopo, ut & aliis, eodem anno & die datis, Capitulo Argent. injunxit, ut Ottoni Mosbacensi, Comiti Palatino Rheni, Ruperti Imp. filio juniori, in quem reluitionis jus suum transscripserat Cæsar, dimidiam Ecclesiæ Argentinensis partem pro mille viginti tribus & quingentis florenis, Capitulo solvendis, traderent; detracta tamen ea pecuniæ summa, quam Ludovicus, Ottonis frater, in partem hanc Episcopo Argent. numeraverat. Reluitio hæc tamen, quam tantopere

(u) In eo hæc verba: „ Unser Sohn und Sin Erben sollen nach unserm „ todt innhaben und blyben by solchen Landschafften, Schlossen „ und Stætten, die unser Lieber Herr und Vatter nach innhalt sins „ testaments sinem eltesten Sohn unserm Lieben Bruder Hertzog „ Ludwig dem jüngern seligen gedacht und by der Pfaltz zu bliben „ zugeordnet hat mit Namena .... Ortenberg der Vesten und dem „ Flecken darunter, Offenburg der Statt, Zelle der Statt und was „ zu selbiger Gemeinschafft gehœrt. „ Loquitur de Præfectura Ortenaviensi.

exoptaverant Palatini, ob constantem Ecclesiæ Argentinensis repulsam, caruit successu. A. 1440. enim Civitates, ad Præfecturam spectantes, Conrado Argentinensi Episcopo, consuetum jusjurandum præstiterunt.

§. XI.

At in alia omnia deinceps Fridericus IV. Imperator discessit. Hic enim A. 1453. literis Neostadii datis, Carolo I. Marchioni Badensi, affini suo, facultatem concessit, ut a Ruperto Episcopo & Capitulo Argent. eorumve successoribus Argentinensem redimeret partem. Quin & Palatinam Præfecturæ partem in eundem Carolum Marchionem translaturus, A. 1462. ad Civitates Præfectoriales scripsit, ne futuris temporibus Fridericum Electorem Palatinum, sed Carolum Marchionem Badensem pro Præfecto agnoscerent. (x) Utraque Marchioni delata.

Verum nec Argentinensis Episcopus, nec Palatinus Elector, Cæsaris jussis morem gesserunt. Ortenavia per reliquum seculi XV. tempus in potestate Electoris Palatini & Argentinensis Episcopi constanter permansit. Sed frustra.

A. 1478. Civitates Præfectoriales Alberto Episcopo Argent. ex Comitibus Palatinis, Ottonis Mosbacensis filio, jusjurandum præstiterunt. Vicissim Episcopus Civitatum jura pri-

(x) Utraque Charta in Tabulario Bada - Badensi extat. Vide supra Tom. II. pag. 155.

vilegia & consuetudines sancte se servaturum jurejurando spopondit.

§. XII.

Portio Palat. a Max. I. occupata.

At sub ipso hoc Alberto Palatino, Philippus Palatinus Elector, dimidiam illam Ortenavicae Praefecturae per centum annos a decessoribus possessam, A. 1504. amisit. Tum temporis enim bello, ob Georgii Divitis, Bavariae Ducis, successionem exorto, Maximilianus I. Imperator Philippum Electorem cum filio Ruperto, Georgii Divitis genero, soceri successionem pertinaciter affectante, proscripsit. Proscriptionis occasione Palatina pars Praefecturae Ortenavicae, Palatinis bello erepta, ad Austrios transiit; qui bello finito eam sibi retinuerunt.

Neque vero dimidiam Praefecturae Ortenavicae partem Maximilianus Palatinis abstulisse contentus erat; abstulit eis quoque Praefecturam decem Civitatum Alsatiae omnem, quae Hagenoensis vocatur.

§. XIII.

Trithemii testimonium.

TRITHEMIUS Abbas inquit: (y) „ Maximilianus „ Argentinensium auxilio Regni terras & oppida impignerata „ Palatinatui sine sanguinis effusione invasit & obtinuit, Ge- „ roldseck

(y) *Chron. Hirsaug.* ad A. 1504. pag. 606.

„ roldseck Castellum & Comitatum Offenburg, Ortenberg, Gen-
„ genbach & quidquid in circuitu juris fuerat Palatini. „

Parum itaque accurate urbis Cellensis Notitia apud LUNIGIUM (z) ait, Præfecturam & urbes Imperiales Ortenaviæ pignoris nexu tum fuisse solutas.

Ipse Maximilianus I. hoc anno Ortenaviam intravit & retenta sibi parte dimidia, quæ nuper Palatina fuerat, alteram dimidiam Præfecturæ illius, ab Imperio oppigneratæ, partem Alberto, Argentoratensium Episcopo, confirmavit. (a)

§. XIV.

Neque tamen dimidia Ortenaviæ pars, Palatinis erepta, ad Imperium rediit. Cæsar indecorum arbitratus, familiæ eam suæ annectere, Wolfgango, Fürstenbergio Comiti, Aulæ suæ Mareschallo, & Alsaticæ Provincialis tum Præfecturæ possessori, eam tradidit; ob officia, quæ ei præstiterat Comes, & ob viginti quatuor millium florenorum summam, quam stipendii nomine, & ex

Eadem Fürstenberg. collata.

(z) *Reichs-Archiv* Tom. XIV. pag. 711.

(a) Literæ d. 18. Aug. datæ in Tabulario Badensi servantur.

mutuo Comiti debuerat Cæſar; jus retractus tamen & regalia nonnulla, ſpeciatim jus metallifodinarum, ſibi & Imperio reſervans. Novæ hujus oppignerationis Inſtrumentum Offenburgi conditum die 7. Aug. A. 1504. (*b*)

§. XV.

Transactio cum Palat.

Mortuo Electore Philippo, A. 1508. filius ejus Ludovicus Pacificus, de damnis, Domui ſuæ illatis, ſpeciatim de ereptis Ortenaviæ & Alſatiæ Præfecturis apud Imperatorem conqueſtus eſt, quod utraque pignoratitio jure ad Palatinos pervenerit. Inter Maximilianum & Ludovicum his denique conditionibus transactum, ut omnia ſua in utramque Præfecturam jura in Auſtriacam Domum Palatinus transferret, atque ab ea centum florenorum millia in compenſationem acciperet. Conſenſit Fridericus, Ludovici Pacifici, inter hæc mortui, frater, idemque in Electoratu ſucceſſor.

(*b*) Extat in Tabulario Badenſi.

§. XVI.

Carolus V. Imp. Maximiliani successor, conditiones im- plevit, atque pecuniam, Palatinis promissam, jussit exsolvi. (c) Instrumentum cessionis A. 1521. Wormatiæ confectum, festo Corporis Christi. Fürstenbergii Comites tamen & Episcopi Argentinenses Præfecturæ Ortenaviensis possessionem constanter retinuerunt. Homines Præfecturæ subjecti A. 1523. Regimento Imperii contra Abbatem Gengenbacensem, de jure manus mortuæ, obtulerunt libellum, in quo de Episcopo Argentoratensi & Comitibus Fürstenbergiis, tanquam Præfecturæ Ortenaviensis hypothecariis, loquuntur. (d) Paulo post (1521.) Carolus V. fratri

A Carolo V. perfecta.

(c) CHIFLETIUS in *Alsatia vindicata* Cap. 9. pag. 55. ait: „ Carolus V. Imp. „ Advocatiam Alsatiæ fiduciæ Palatinorum pridem creditam una cum „ Advocatia de Ortenau postea redemit pro summa 80. millium flore- „ norum German. in Capitali & 20. millium in expensis, illasque ut „ Luxenburgi Dux, suis heredibus iterum asseruit. „

Chifletiana hæc veritati repugnant.

Carolus V. enim non ut Luxenburgi, sed ut Austriæ Dux, has Præfecturas suæ genti vindicavit.

(d) *Wir Unterthanen der Pfandschaft Ortenberg in der Mortenau gelegen*, *brin-*

suo Ferdinando Austriacas ditiones omnes, in Germania sitas, ut & illas, quas pignoris jure tenuit, sponte concessit.

§. XVII.

Ferdinandus I. pignoris dominus.

Imperium eidem Ferdinando, Regi Romanorum, A. 1542. auxilia contra Turcas decrevit. Auxiliorum hiberna 197480. florenis constiterunt Ferdinando, quos suo ære persolvit. Carolus V. ei atque heredibus Svevicam, Alsaticam & Ortenaviensem, adeoque tres Præfecturas Imperii A. 1548. novo pignoris nexu obligavit. (e) Idem Imp. Guilielmo, Argentoratensium Episcopo, ante XXVII. annos facultatem reluendi dimidiam Præfecturæ Ortenaviensis partem, a Fürstenbergiis possessam, concesserat; retractus & aperturæ Juribus Austriacæ Domui servatis. Diploma Wormatiæ datum die 24. Maji A. 1521. At Guilielmus ab

gen für: Daß ein Abbt zu Gengenbach in des Reichs Land Mortenau, so dem Hochwürdigen Fürsten, unserm gnädigen Herrn von Strasburg &c. und den Wohlgebohrnen Herren Wilhelmen und Friedrichen Gebrüdern, Sœhnen Graff Wolffgangs, Grafen zu Fürstenberg, durch Weyland Römische Kayser und das Heylige Reich in Pfandschaft zugestellet worden. &c.

(e) Diploma Caroli V. extat in *Corp. Dipl.* Tom. IV. P. I. pag. 419.

Honftein Epifcopus dimidiam illam Præfecturæ partem, a Guilielmo a Dieft alienatam, reluendi occafionem neglexit, quamvis per totos viginti annos poft conceffionem hanc Argentoratenfi Ecclefiæ præfuerit; turbis, ob religionis diffidia, obortis, fine dubio impeditus.

§. XVIII.

Erafmus fucceffor tam parum de reluitione follicitus fuit, ut etiam Argentinenfis fuæ Ecclefiæ portionem Ferdinando, cui frater reluendi facultatem A. 1550. novis literis dederat, concefferit, atque adeo Præfecturæ hujus homines a jurejurando fibi præftito liberaverit. Inftrumentum hac fuper re die 2. Oct. A. 1556. confectum Udenhemii, in Palatio Epifcopali Spirenfi. Rudolphus enim Spirenfis Epifcopus conciliator negotii fuit. Idem Ferdinandus jam ante fexennium Fürftenbergiorum partem, reddita Friderico Fürftenbergio Comiti, pro qua oppignerata primum fuit, pecunia, liberaverat nexu. Eodem ergo A. 1550. quo Fürftenbergiis oppignerationis pretium, Ferdinandus Rex Romanorum perfolvit, ipfam quoque Epifcopatus Argentinenfis partem

Præfecturam omnem redimit.

redimendi jus pro se & heredibus masculis a Carolo V. fratre accepit. Sic tota Ortenaviensis Præfectura, ut pignus Imperii, ad Austrios tandem solos pervenit; qui ab hoc tempore eam vel ipsi tenuerunt, vel aliis concesserunt in feudum.

Idem Ferdinandus A. 1558. Othoni Henrico, Electori Palatino, quinquaginta solvit florenorum millia, ut Alsaticam Præfecturam, quam Ludovicus Pacificus Elector A. 1530. receperat, ad suam quoque Domum transferret. (*f*)

§. XIX.

Pace Westphal. Austriacis confirmatur.

Illustres ergo duo ad Rhenum Præfecturæ Cæsareæ, quæ tredecim Civitates Imperii, & ultra octoginta Imperii vicos tum fuerant complexæ, intra octennium in Austriacam ditionem pervenerunt.

Bello tricennali Gallicæ copiæ Ortenaviam occupabant, cujus Præfectura pacis Monasteriensis decreto (*g*) ad Ferdinan-

(*f*) ALSATIA ILLUST. Tom. II. pag. 576.

(*g*) Art. XII. §. 85.

dum pervenit. „ Totam Ortenaviam, verba ſunt Formulæ Pacis, cum Civitatibus Imperialibus Offenburg, Gengenbach & Cella am Hammerspach, quatenus ſcilicet Præfecturæ Ortenavienſi obnoxia ſunt, adeo ut nullus omnino Rex Franciæ quicquam juris aut poteſtatis, in his præmemoratis partibus, cis & ultra Rhenum ſitis, ullo unquam tempore prætendere aut uſurpare poſſit aut debeat, *ita tamen ut Auſtriacis Principibus, prædicta reſtitutione, nihil novi juris acquiratur.* „

Præfectura hæc ditionibus Auſtriacis, anteriores quas vocant, contermina, Enſishemiano Regimini olim eadem ratione, qua Alſatica, fuit obnoxia, indeque ad Oenipontanum Archiducis Regimen provocatio fuit.

§. XX.

Leopoldus Imperator Ludovici Marchionis Badenſis in Auſtriæ Domum merita remuneraturus, ei atque deſcendentibus maſculis Præfecturam Ortenaviæ, ut feudum, a Domo Auſtriaca pendens, A. 1701. conceſſit. (*h*) Cæſarea hac donatione Baden- Badenſibus datur in feudum.

(*h*) Vide ſupra pag. 234.

ſes Præfecturam, quam pignoris jure A. 1334. jam ab Imperio tenuerant, atque A. 1351. amiſerant; in quam A. 1453. jus reluendæ partis dimidiæ denuo acquiſierant, poſt tria cum dimidio ſecula titulo feudali ad ſuam Domum reduxerunt.

CAPUT

CAPUT II.

§. I.

Ortenavica, quam descripsimus, Præfectura, quam etiam Advocatiam appellant, non super Ortenaviam omnem, sed, uti jam dictum, super tres Civitates ejus Imperiales & super plurimos ejus vicos sese extendit. Ortenberg Castrum, (*i*) rupi impositum, erat sedes Præfecti; cujus Præfecturæ Offenburgum, Gengenbacum, Zella ad Hammersbachium, oppida Imperii, hodieque subsunt. Vici, Vilerii, Viculi & Valles (*k*) eidem Advocatiæ subordinati in IV. Judicia dividuntur, quæ dicuntur Provincialia, (*Landgerichte*) dicuntur etiam *Hauptgerichte* in relatione ad minora judicia, quæ *Aftergerichte* appellant. Præfecturæ indoles.

§. II.

I. JUDICIUM ORTENBERGENSE ET LEFFERSBERGENSE. Judicia quatuor.

Hoc in duas Jurisdictiones Inferiores (*Staab*) subdividitur; nempe ZELL & GOLTSCHEUER.

(*i*) *Das Schloss und Hauss* plerumque *der Stein Ortenberg*.

(*k*) *Dörfer*, *Weiler*, *Zinckhen und Thäler*.

Ad ZELLENSEM pertinent:

Rambſchweyer,
Wejerbach,
Zell,
Riedling,
Albersbach citerior & ulterior,
Feſſenbach (Forder und Hinter)

Ad GOLTSCHEUERENSEM referuntur:

Ritterspurg,
Goltſcheuer,
Marlen,
Mühlen.

II. JUDICIUM ACHERENSE vicis ſequentibus conſtat:

Nieder Acheren,
Gambshurſt,
Fauttenbach,
Oehnsbach,
Ober Achern.

III. JUDICIUM APPENWIRENSE; habet vicos:

Appenweyer,
Uhrloffen,

Nuſsbach,
Zuſenhoffen,
Bottenard ex parte,
Hertzthal,
Meiſenbühel.

IV. JUDICIUM GRUSENHEIMENSE continet:

Gruſenheim,
Weyher,
Waltersweyer,
Bühel,
Bohlsbach,
Ebersweyr,
Rambsweyr ex parte,
Windſchleg.

Præter hæc quatuor Judicia majora, duo ſunt quoque minora *Ottersviranum* & *Zunsviranum*. Illud vicos Otterswir & Lauffen cum villis quibusdam comprehendit.

§. III.

Majorum Judiciorum Præſides (*l*) Præfectus Ortenaviæ conſtituit. A Judiciis ad Caſtrum Ortenberg, ubi ſedet Præfe- Eorum formula.

(*l*) Germanis *Vogt*.

ctus; a Praefecto ad Regimen Tabernense Alsaticum provocatio fiebat; eo tempore, quo Advocatia Ortenaviae Episcopo Argentinensi fuit oppignerata. Seculo hoc ad Bada-Badense Regimen, quod Rastadii est, provocatur. Ex quo Castrum Ortenbergae destructum, causae criminales pro diversitate loci & delicti in his quatuor Judiciis promiscue tractantur. (m)

§. IV.

Praefecti potestas.

Praefectus Ortenavicus olim, Decapolitani Alsatici instar, a Praefectorialibus Urbibus jusjurandum fidei accepit; illisque reciproco jurejurando libertates eorum atque privilegia se defensurum promisit. Praefectus solemni Statuum Provincialium Conventui praesidet. Ipse Scultetum Imperii (n) in singulis Civitatibus ex Duodecimviris constituit, atque Monasterii Imperialis Gengenbacensis Advocatus perpetuus est. Gaudet per omnem Praefecturam regalibus juribus, quae ante oppignerationem Imperatori & Imperio competebant; (o) Jure conductus; sequelae; steurae, precariae, tributorum, forestae & fisci. Exercet merum & mixtum imperium.

(m) Judicium Criminale cum habendum est, VII. Judices ex rusticis ad illud eliguntur, quibus processus Criminalis a Regimine Advocati instructus & sententia ibi lata praelegitur, Judices acquiescunt.

(n) *Reichs-Schultheis.*

(o) *Als Pfandherr*; unde Praefectura *die Pfandschafft Ortenau.*

§. V.

Ortenaviæ Præfecturæ dignitas ante oppignerationem ambulatoria cum fuisset, Cæsares nonnisi ex illustribus Germaniæ gentibus elegerunt Præfectos. In Monumentis occurrunt: Præfecti antiqui.

1260. Hermannus a Geroldseck. (p)

1292. Comes a Catzenelenbogen. (q)

1297. Hermannus a Geroldseck. (r)

1299. Otto de Ochsenstein, Ottonis filius. (s)

1326. Rudolphus Marchio Badensis Senior.

§. VI.

Appendicis loco observamus, in Achera inferiore, Præfecturæ Ortenavicæ vico, (t) magni Turennii viscera servari. Turennius Brandeburgicum Electorem, Fridericum Wilhelmum, & Bournonvillium, Cæsarei exercitus Ducem, prœlio ad Turinghemium, quod Imperialis olim Civitas superioris Alsatiæ, leuca distans Colmaria, die 5. Jan. A. 1675. ex Alsaticis hibernis expellens, belli theatrum in Ortenaviam transtulit; ponte super Rhenum Altenhemii, tribus supra Argentoratum leucis, constru- Turennii memoria.

Yy 3

(p) Koenigshoven pag. 252.
(q) *Annales Colmar.* pag. 26.
(r) Koenigshoven pag. 120.
(s) Idem pag. 121.
(t) *Nider Acheren.*

cto. Bournonvillius, revocatus a Cæsare, qui Montecuculio bellum contra Gallos gerendum commisit, Turennius ad Willstadium metatus est castra; Montecuculio ad Schutteræ Monasterium, dein ad Offenburgum sua castra figente. Junius & pars maxima Quinctilis sine prœlio transacti. Montecuculius denique pedem fixit ad Bühlam; bihorio a Badà. Turennius transtulit sua castra ad Acheram vicum, qui inferior dicitur.

§. VII.

Sasbaci occisus.

Sasbacum Argentinensis Episcopi in Ortenaviæ vicus est, Oberkirchensi Præfecturæ adscriptus, inter præstantiores censendus, a Rheno tribus horis, a promontanis Nigræ Silvæ mille passibus remotus; quem rivus cognominis perluit. Omnis illa regio frugibus, vitibus, pratis & hortis abundat. In tractu hoc prœlium inire decreverat Turennius. Cæsareanus exercitus Gallicusque in campis molliter editis consederunt. Medium inter eos fuerat Sasbacum. Galli ad austrum, ubi campus sepulcreti; (*u*) Caesareani ad boream, ubi campus *Hochfeld* & Trinitatis est fanum. Duos inter exercitus nonnisi dimidiae fuit leucae intervallum. Galli a parte sua construxerant aggerem. Locus nunc vitibus consitus, hodieque incolis *Vallum* (*x*) vocatur. Turennius, hostium situm propius explorans, in Sasbacensis sepulcreti vicinia

(*u*) *Das Gottesackerfeld.*

(*x*) *Das Schanzlein.*

prope arborem castra Caesareanorum omni ex parte examinavit sollicite; eos aggressurus postridie. At speculatorem & ipsi Caesareani speculati, ferrea glande, ex tormento bellico emissa, equo insidentem, percusserunt; ignari quis esset.

§. VIII.

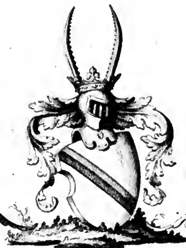
Fatalis hic Turennio dies est vigesimus septimus Julii styli novi A. 1675. (y) Transportatus in Acherae inferioris vicum, semileuca qui distat Sasbaco. Viscera non Parochiali Acheranae, sed veteri Capellae D. Nicolai, in extremitate Burgi sitae, illata, ad Evangelii cornu altaris recondita sunt. Corpus in Galliam delatum, in San Dionysiano prope Lutetiam Fano, ubi reges sepeliuntur, sepultum. Hanc de magno Galliae heroe ejusque extremis notitiam Diatribae adjeci, quod nec Sasbaci, nec Acherae posita sunt Turennio monumenta, quae rei tam memorabilis memoriam propagarent ad posteros.

Viscera Acherae condita.

(y) Descriptionem ac delineationem rei hujus exhibet *Diarium Europaeum* Parte XXXII. pag. 528. Ramsay *Hist. du Vicomte de Turenne* Tom. I. pag. 580. Vide supra pag. 168.

FINIS TOMI TERTII.

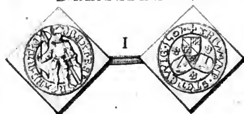
NUMISMATA BADENSIA BERNHARDINAE LINEAE

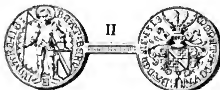

I M Weis sculp Argent.

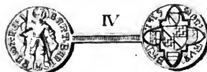
TAB. I.

B. BERNHARDVS.

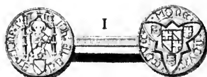

IOHANNES
ELECTOR TREVIRENSIS

I

II

III

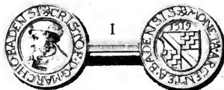

IV

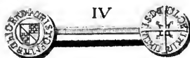

CHRISTOPHORVS.

IACOBVS.
ELECTOR TREVIRENSIS.

I

II

BERNHARDVS ET ERNESTVS
FRATRES.

PHILIPPVS.

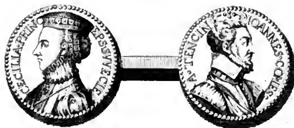

BEATRIX.
CHRISTOPHORI FILIA.

CAECILIA.

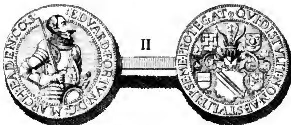

EDVARDVS
FORTVNATVS.

I

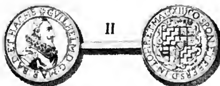

WILHELMVS.

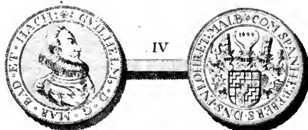

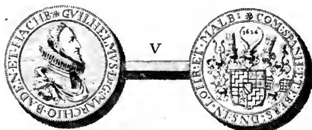

WILHELMVS.

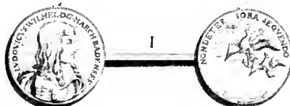

MARIA.
WILHELMI FILIA.

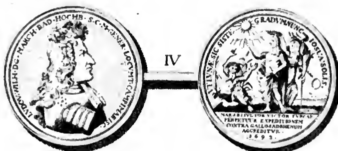
LVDOVICVS
WILHELMVS

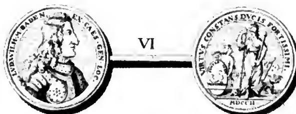

LVDOVICVS WILHELMVS.

LVDOVICVS
WILHELMVS.

VII

VIII

IX

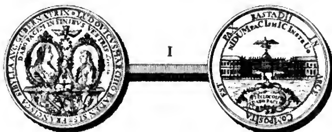

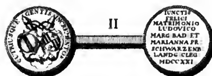

LVDOVICVS GEORGIVS.

I

II

MARIA IOSEPHA
LVDOV. GEORG. CONIVX.

